

ЗМІСТ

Наука – школі

ФІЛОСОФІЯ: методологічні орієнтири

Василь Кремень. 25 років Національній академії педагогічних наук України: здобутки і перспективи 6

ПСИХОЛОГІЯ: шкільні орієнтири

Петро Гнатенко. Агресія і природа людини 12

ПЕДАГОГІКА: нова та якісна освіта

Час досліджувати, прозрівати та ставати «агентами змін»
Сергій Романовський. Чотири рівні підготовки в лиці «Інтелект»: дослідно-експериментальна інноваційна модель 17

Педагогіка школи

ЖУРНАЛИ У ЖУРНАЛІ:

СПЕЦВИПУСК «Освіта Хмельниччини» (ЧАСТИНА 2) 29-204

ПЕДАГОГІКА: нова та якісна освіта

Алла Смертюк. Формування свідомого громадянина – пріоритетне завдання школи 30

Інна Мудра. Діяльність спеціалізованої початкової школи в місті Хмельницькому 34

Олена Максимчук. Забезпечення поступально-висхідного розвитку наступності навчання і виховання всебічно розвинутої компетентної особистості в умовах сільської школи 40

Олена Кенц. Профільне навчання в закладах нового типу 52

Валентина Крупник. Шана до минулого – шлях у майбутнє. Досвід роботи у сфері національно-патріотичного виховання Городнявського НВК «СЗОШ I–III ступенів, колегіум» Шепетівської районної ради Хмельницької області 58

Тетяна Руса. Музейна педагогіка як засіб навчання і виховання 64

Валентина Савчук. Робота Поляхівського НВК з реалізації морально-етичного та духовного виховання школярів 71

ПЕДАГОГІКА: інноваційна школа

Людмила Пістрюга. Громадсько-активна школа 77

Юрій Габельчук. Діяльність школи життєтворчості 93

Галина Безкоровайна. Школа – соціокультурний центр села 100

Надія Орловська. Школа толерантності: кроки становлення 107

Юрій Федоров, Марія Ляхова.

Школа як соціокультурний центр села 118

Віктор Байдич, Наталія Осатюк, Тетяна Томчишина.

Модель школи інформаційного простору 125

Оксана Кореганова. Формування єдиного інформаційно-освітнього середовища навчального закладу 135

Ольга Островська. PR-діяльність – інструмент створення іміджу навчального закладу 140

Тетяна Жорницька, Галина Івасюк.

Використання хмарних технологій як створення інформаційного середовища для управління навчально-виховним процесом у гімназії 145

Любов Березюк. Моделі комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання предметів природничо-математичного циклу в загальноосвітньому навчальному закладі 162

Віктор Гришук. Підвищення ефективності навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу в умовах формування хмаро орієнтованого навчального середовища 165

Олександра Сологуб. ІКТ-компетентність керівних та педагогічних кадрів в організації учнівських олімпіад 172

ДИРЕКТОР

ШКОЛИ

ЛИЦЕО

ГІМНАЗІЇ

МОН. НАВН

Всеукраїнський
науково-практичний
журнал: рецензований

ISSN 2309-7744

Key title: Direktor školi, liceu, gimnazii.
Abbreviated key title: Dir.sk.liceu gimn.

Свідчення про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія KB № 20652 – 10472 ПР
від 31.03.2014

Передплатний індекс
23974

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ
З ПЕДАГОГІЧНИХ,
ПСИХОЛОГІЧНИХ І
ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Головний і науковий редактор

Ольга ВИГОВСЬКА

Зміст англійською

Світлана ПЕРВАК

Коректура

Наталія ВАСИЛЕНКО

Ольга ВИГОВСЬКА

Бібліографічний редактор

Наталія ТАРАСОВА

Верстальник

Дмитро МИРОНЕНКО

Відповідальний редактор

Тетяна ГОДЕЦЬКА

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© Всеукраїнський науково-практичний журнал
«Директор школи, лицео, гімназії», 2017
© Всеукраїнський центр ім. М. Пирогова

СПІВЗАСНОВНИКИ:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ
ім. Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР
ім. М. ПИРОГОВА

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Анаїда **АМІРХАНЯН**
(Вірменія)
Володимир **БЕХ**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Ролф **ГОЛОБ**
(Швейцарія)
Ольга **ГРИВА**
Микола **ГУЗИК**
Анатолій **ДЕРКАЧ** (Росія)
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Карлхайнц **ДЮР** (Німеччина)
Галина **ЄЛЬНІКОВА**
Наталія **ЗАВADOВСЬКА**
Людмила **КАЛІНІНА**
Людмила **КАРАМУШКА**
Валентин **КРУДУ**
(Республіка Молдова)
Володимир **ЛУГОВИЙ**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНІЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Наташа **ОНДРУШКОВА**
(Словаччина)
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Ганна **САЗОНЕНКО**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Сергій **СТЕПАНОВ** (Росія)
Олег **ТОПУЗОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Раїса **ЧУМІЧЕВА** (Росія)
Галина **ШЕВЧЕНКО**

Тамара Ковальська. Інноваційні підходи допрофільного навчання і допрофесійної підготовки старшокласників Кам'янець-Подільського ліцею 179
Наталія Шур. Впровадження компетентісно-орієнтованого підходу в навчально-виховний процес школи життєтворчості та соціального успіху в умовах інтеграції освітнього процесу 184
Ірина Томич, Ірина Колесник. Проектна діяльність як шлях до створення здоров'я формуючого освітнього середовища у навчальному закладі 189

Управління школою

Оксана Ковальська. Час як ключовий ресурс в управлінській діяльності керівника 200
Тетяна Годацька. Спілкування іноземними мовами – компетентність крізь призму досвіду педагогів-новаторів 205
Віртуальний круглий стіл редакції
«Закон про освіту» – осягаємо та пропонуємо: 210
• *Юрій Завалевський.* Завдання Інституту в контексті Закону України «Про освіту»: імплементація статті 7 210
• *Наталія Шубіна.* Шкільний курс «Риторика» – шлях до розвитку мовленнєвої компетентності учнів 211
• *Лілія Донська.* Нотатки на полях «Закону про освіту» 212
• *Олександр Остапчук.* Новий Закон про освіту замовляли? 213
• *Освітняні-хмельничани* про «плюси» та «мінуси» Закону: колективна думка 214

Всеукраїнський проект НАПН і Журналу – «Педагоги-новатори в Україні»

Ольга Виговська. Особливе середовище народжує майбутніх учених. дві сходинки в реалізації намірів Паула Пшенічки. Аналітичний огляд унікального інноваційного досвіду сімнадцятого автора-героя Всеукраїнського проекту НАПН України й журналу – «Педагоги-новатори в Україні» 215
Ініціативи освітян та працівників культури, про які варто знати
Актуальний захід драгоманівців: Відкрита дискусія «1 грудня 1991 року, український референдум: уроки історії для майбутнього» 221
«Екклесіаст педагогіки. Проповідник педагогіки» – нова книга педагога-новатора Миколи Палтишева 222
Дмитро Мироненко. Форум-фестиваль «Малі міста України» 223
Наші ЮВІЛЯРИ 224

CONTENTS

SCIENCE - SCHOOL

PHILOSOPHY: methodological guidelines
Vasyl Kremen. 25th anniversary of the National Academy of the Educational Sciences of Ukraine: achievements and prospects 6
PSYCHOLOGY: school guidelines
Petro Hnatenko. Aggression and human nature 12
PEDAGOGICS: a new quality education
It is time to investigate, gain insight and become «agents of change»
Serhii Romanovskiy. Four training levels in lyceum «Intellect»: research innovative model 17

PEDAGOGICS OF SCHOOL *MAGAZINE within MAGAZINE:*

SPECIAL «Education in Khmelnytskyi region» (Part 2) 29-204
PEDAGOGICS: a new quality education
Alla Smertiuk. The formation of a conscious citizen – the main schools task 30
Inna Mudra. Specialized activities in a Khmelnytskyi primary school 34
Olena Maksymchuk. Providing a progressive ascending to develop continuity of education fully developed competent personality conditions of under rural school 40

FOUNDERS:

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF UKRAINE

INSTITUTE OF PEDAGOGIES NAPS OF
UKRAINE

M.PDRAGOMANOV NATIONAL
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

G.S.KOSTYUK INSTITUTE OF
PSYCHOLOGY NAPS OF UKRAINE

CIVIC ORGANIZATION "MICOLA
PIROGOV CENTER OF CONTRIBUTION
TO SOCIAL DEVELOPMENT"

ISSN 2309-7744

Key title: Direktor školi, liceu, gimnazii.

Abbreviated key title: Dir.Šk.Liceu gimn.

Certificate on State Registration of printing
mass information medium

Rang KB № 20652 – 10472 ПП

From 31.03.2014

Subscription index
23974

2017

№3-4

SCIENTIFIC PROFESSIONAL EDITION
ON PEDAGOGICAL, PSYCHOLOGICAL,
AND PHILOSOPHICAL SCIENCES

THEY WORKED ON EDITION:

Chief and Scientific

Olga VYGOVSKA

Contents in English

Svitlana PERVAK

Proof-readers

Natalia VASILENKO

Olga VYGOVSKA

Bibliographic editor

Natalia TARASOVA

Makeup

Dmytro MYRONENKO

Accountable Editor

Tetiana GODETSKA

<i>Olena Kents</i> . Profile preparation in the establishments of a new type	52
<i>Valentyna Krupnyk</i> . Respect to the past – the way forward. From the experience of the Horodnyavska educational complex “general school I-III, college” Shepetivka district Khmelnytsky region	58
<i>Tetiana Rusa</i> . The use of museum’s pedagogic as a means of education	64
<i>Valentyna Savchuk</i> . System operation Polyahovskoho NEC to implement the moral, ethical and spiritual education students	71
PEDAGOGICS: innovative school	
<i>Ludmyla Pistryuha</i> . Publically active school	77
<i>Yuriy Habelchuk</i> . School of vital activities	93
<i>Galyna Bezkorovaina</i> . School as social and cultural centre of the village ..	100
<i>Nadia Orlovskva</i> . School of Tolerance: Steps of Becoming	107
<i>Yuriy Fedorov, Maria Lyakhova</i> . School as a sociocultural center of the village	118
<i>Viktor Baidych, Natalia Osatiuk, Tetiana Tomchyslyna</i> . A school model of the information area	125
<i>Oksana Korehanova</i> . Formation of a single information and educational school environment	135
<i>Olga Ostrovska</i> . PR-activities – how to create image of a school	140
<i>Tetiana Zhornyt's'ka, Halyna Ivasiuk</i> . The use of cloud – technologies as the creation of the information environment for the management of the educational process in high school	145
<i>Lubov Berezuk</i> . Models of computer-oriented teaching of natural and mathematical course in secondary schools	162
<i>Viktor Hryshchuk</i> . Improving efficiency educational process of general educational institutions in the emerging cloud oriented learning environment	165
<i>Oleksandra Solohub</i> . ICT competence and leadership of teaching staff in the organization of student competitions	172
<i>Tamara Kovalska</i> . Innovative teaching approach of pre profile and pre professional training seniors Kamjanets-Podilsk lyceum	179
<i>Natalia Shchur</i> . Implementation of the competently oriented approach in the teaching process of the schools of vital activity and social success in the integration of the educational process	184
<i>Iryna Tomych, Iryna Kolesnyk</i> . Project activities as a means of creation of a healthy educational environment in schools	189
SCHOOL MANAGEMENT	
<i>Oksana Kovalska</i> . Time as a key resource for the management activities of the administrator	200
<i>Tetiana Hodetska</i> . Foreign language communication – competence through the experiences of innovative teaching staff	205
Virtual round table of editorial staff	
«Law on education» – comprehending and carrying forward:	210
• <i>Yurii Zavalevskiyi</i> . Objectives of the Institute in the context of the Law of Ukraine «On Education»: implementation of Article 7	210
• <i>Nataliia Shubina</i> . Teaching Rhetoric at school as a way to develop pupils’ speech competence	211
• <i>Liliia Donska</i> . Notes in the margins of the Law «On Education»	212
• <i>Oleksandr Ostapchuk</i> . Have you ordered a new law on education? ..	213
• Educators from Khmelnytskyi region about pros and cons: collective thought	214
All-Ukrainian project of the NAES of Ukraine and the Journal “Innovative Teachers in Ukraine”	
<i>Olha Vyhovska</i> . Creative child-oriented environment of bringing up the academic youth. The analytical review of the unique innovative experience of the seventeenth hero-author of the All-Ukrainian project of the NAES of Ukraine and the Journal “Innovative Teachers in Ukraine” Paul F. Pshenichka	215
The educators and cultural workers’ initiatives that deserve attention	
Relevant event of the educators from National Pedagogical Drahomanov University: Open debate “1 December 1991, Ukrainian referendum: history lessons for future”	221
«Ecclesiastes of pedagogics. Preacher of pedagogics» – a new book by the innovative teacher Mykola Paltyshev	222
<i>Dmytro Myronenko</i> . Forum-Festival «Smaller towns in Ukraine»	223
ANNIVERSARY CELEBRANTS	
	224

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ

у Всеукраїнському науково-практичному журналі «Директор школи, ліцею, гімназії», 2017

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису „Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам до наукових праць, зокрема Міністерства освіти і науки України (її Атестаційної колегії), а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників системи середньої освіти.

2. Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати, а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву, в той же час зберігаючи авторський стиль.

3. Висловлені у статтях думки та пропозиції не обов'язково співпадають з точкою зору редакційної колегії/ради. Відповідальність за достовірність інформації у статтях, точність назв, статистичних даних, прізвищ і цитат несуть автори. У випадках виявлення плагіату відповідальність несуть автори наданих матеріалів.

4. Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.

5. Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в електронних графічних форматах tif та jpg.

6. Надані матеріали/рукописи не повертаються та не можуть бути надруковані в інших наукових журналах. Також не повертаються малюнки, фотографії та інші ілюстративні матеріали, надіслані до редакції.

7. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду). Стаття, що подається до науково-практичного фахового видання має бути оформленою з дотриманням вимог відповідно до державних стандартів України, а саме мати:

— англійське представлення назви статті, прізвища та ім'я її автора, місця його роботи із зазначенням посади;

— анотацію українською, російською та англійською мовами, ключові слова;

— додаткової пристатейний список використаних джерел у романському алфавіті (латиницею); УДК.

Вітаються двомовні статті: державною мовою та англійською, останні додатково розміщуються на сайті журналу в розділі „Публікації членів редакційної Ради журналу та його авторів англійською”.

8. Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

9. Безоплатно готуються до друку та розміщуються в науковому фаховому виданні авторські статті передплатників журналу, його засновників і членів редакційної Ради.

10. Статті інших авторів — за усталеними цінами щодо друкованої продукції в наукових виданнях.

Електронна пошта редакції: jurnal.director@gmail.com

Тел. редактора: +38 (067) 955-03-40; +38 (063) 064-12-46.

Наш сайт: <http://direktor-ua.info>

<http://direktor.npu.edu>

***

*Повний або частковий передрук матеріалів журналу
„Директор школи, ліцею, гімназії”
можливий лише за письмової згоди редакції.*

Журнал № 3 рекомендовано до друку Вченою Радою НПУ ім. М.П. Драгоманова, протокол № 5 від 26.10.2017 року.

Журнал № 4 рекомендовано до друку Вченою Радою НПУ ім. М.П. Драгоманова, протокол № 7 від 29.11.2017 року.

Підписано до друку 29.11.2017 р. Формат 70×100 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
25 обліково-видавничих арк.

Наклад 950 прим.

Віддруковано на ПАТ «Віпол». Зам. 17-641.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
серія ДК № 4404 від 31.08.2012 р.

Всеукраїнський центр ім. М. Пирогова

Свідоцтво: ДК № 5531 від 04.09. 2017 р.

Особистість повинна стати наріжним
каменем, яким „знехтували” філософи.
Екклезіаст

НАУКА – ШКОЛІ

*Головне в передумовах змін в освіті –
це підняття авторитету й ролі вчителя та освітян.*

Василь КРЕМЕНЬ,
президент НАПН України

*АКТУАЛЬНО і для української громади,
і для сучасної школи*

● **ФІЛОСОФІЯ:** методологічні орієнтири

25 років Національній академії педагогічних наук України:
мобілізуючі зусилля ..... С. 6

● **ПСИХОЛОГІЯ:** шкільні орієнтири

Агресія і природа людини ..... С. 12

● **ПЕДАГОГІКА:** нова та якісна освіта

Час досліджувати, прозрівати та ставати «агентами змін»

Чотири рівні підготовки в ліцеї «Інтелект»:

дослідно-експериментальна інноваційна модель ..... С. 17

● **ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ**

Спецвипуск «Освіта Хмельниччини».

Журнал в журналі: частина 2 ..... С. 29-204

Тема номеру: Досвід інноваційних шкіл, членів АКІЗО ..... С. 30-198

Від редакції

Як зробити свою школу ефективною?

Сподіваємося, що саме діалог з авторами

СПЕЦВИПУСКУ допоможе Вам, шановний читачу,

виокремити ключові фактори, що спроможні забезпечити

ефективне функціонування сучасних шкіл, їх інноваційний розвиток.

Наука –
школі

УДК 37:001.32

25 РОКІВ НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Уся чвертьстолітня історія Академії тісно пов'язана із становленням суверенної Української держави, створенням національної системи освіти та її науково-методичного супроводу, утвердженням нових демократичних відносин в суспільстві, формуванням інноваційної та патріотично налаштованої людини – громадянина, творця і захисника України.

Ключові слова: інфраструктура, матеріальна база, освітньо-наукова діяльність, орієнтири й пріоритети, взаємодія, міжнародні проекти і програми, власний розвиток, здобутки і перспективи.

**Василь
КРЕМЕНЬ**
Президент
НАПН України,
академік НАПН
і НАН України

20 років як Ви, Василю Григоровичу, керуєте Академією. З Вами дітина «дитиноцентризм» – пріоритети у державі! Тож шана й вдячність Вам від редакційної Ради журналу для керівників освіти.

Ця стаття – це доповідь В.Г. Кременя на загальних зборах 17 листопада 2017 р.

Виконуючи історичну місію та відповідаючи на виклики часу, зростала й сама Академія.

У перші 15 років діяльності АПН України значно посилено її інституційний і кадровий потенціал.

Заснована у 1992 р. на базі Інституту педагогіки (організованому в 1926 р.), Інституту психології (1945 р.) і Педагогічного музею (1901 р.), АПН України за урядової і громадської підтримки відповідно до суспільних потреб створила у своєму складі також Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих (1993 р.), Інститут спеціальної педагогіки (1993 р.), Інститут соціальної та політичної психології (1996 р.), Інститут проблем виховання (1997 р.), Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи (1998 р.), Інститут вищої освіти (1999 р.), Інститут інформаційних технологій і засобів навчання (1999 р.), Державну науково-педагогічну бібліотеку України імені В.О. Сухомлинського (1999 р.), Інститут професійно-технічної освіти (2006 р.), Інститут обдарованої дитини (2007 р.) та Університет менеджменту освіти (2007 р.) на базі Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України, історія якого починається з 1952 р. і який віднесено до відання Академії Законом України «Про загальну середню освіту» у 1999 р.

Це об'єктивно вимагало створення необхідної матеріальної бази та інфраструктури для ефективної діяльності наукових і науково-педагогічних колективів. Багато із вас пам'ятають часи, коли Академія навіть і приміщення для Президії не мала. Сьогодні НАПН України має три академічних містечка, розташованих на вулицях Січових Стрільців, 52-ад; М. Берлінського, 9 та Столичному шосе, 98, інші місця дислокації наукових установ.

Підвідомчі установи та університет забезпечують комплексний науково-методичний супровід усіх освітніх ланок, системне вдосконалення кадрів-освітян.

Від початку свого заснування НАПН України незмінно відіграла провідну роль у формуванні змісту, стандартів, методів шкільної, дошкільної та позашкільної, професійно-технічної, вищої освіти, освіти осіб із спеціальними потребами, розробленні програм, підручників і навчальних посібників, розвитку теоретичних і методичних засад практичної психології, підготовці та реалізації нового національного освітнього законодавства, концепцій і стратегій модернізації освіти.

Зокрема, у співпраці з профільними міністерством і парламентським комітетом, навчальними закладами Академія взяла активну участь у розробленні першого освітнього законодавства незалежної України.

Це – закони України «Про освіту» (у 1991 р. – силами вчених

інститутів педагогіки і психології та в оновленій редакції в 1996 р.), «Про професійно-технічну освіту» (1998 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про вищу освіту» (2002 р.).

Це – Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), яку схвалено I Всеукраїнським з'їздом працівників освіти в грудні 1992 р. та затверджено постановою Кабінету Міністрів України в 1993 р.

Це – Національна доктрина розвитку освіти, яку схвалено у 2001 р. на II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти та в 2002 р. затверджено Указом Президента України Л. Д. Кучми.

Зокрема, доктрина передбачала послідовне впровадження розпочатою в 2001 р. переходу до нового змісту та 12-річного терміну навчання в середній загальній освіті з профільною старшою школою, який, на жаль, був волонтаристськи зупинений у 2010 р. за крок до завершення. Але, як і стверджувалося доктриною, рух до 12-річної загальноосвітньої середньої школи, а також до нового змісту має об'єктивний характер і тому його відновлено новим Законом України «Про освіту» 2017 р.

Це також – Державна програма «Вчитель», затверджена урядом у 2002 р., та багато інших нормативно-правових документів.

Вчені Академії взяли участь у підготовчій роботі щодо приєднання України у 2005 р. до Болонського процесу, ровесником якого є нині відомий в країні Інститут вищої освіти НАПН України.

НАПН: ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО СЬОГОДЕННЯ

Минуло 25 років з того часу, коли 17–18 листопада 1992 р. на зборах академіків-засновників та на загальних зборах тоді АПН України обрано перших дійсних членів та членів-кореспондентів, сформовано керівні органи на чолі з президентом Академії **М. Д. Ярмаченком**, віце-президентом **Л. О. Канищенком** та головним ученим секретарем **О. Я. Савченком**. *Це означало фактичне народження АПН, а тепер – НАПН України.*

Цьому передував далекоглядний Указ Президента України **Л. М. Кравчука** від 4 березня того ж року «Про заснування Академії педагогічних наук України». Цим актом, виходячи з необхідності поліпшення розвитку педагогічної науки, теорії і методики освіти в Україні, розроблення науково-методичних засад відродження національної школи, Академія засновувалася як вища галузева наукова установа.

Ідея створення АПН України активно підтримувалася фаховою спільнотою, Національною академією наук України, її президентом **Б. С. Патонем**.

На виконання Указу Глави держави постановою Кабінету Міністрів України 16 червня 1992 р. дійсними членами – засновниками Академії було визначено 15 відомих в Україні вчених.

Сьогодні з нами та присутні на зборах академіків-засновники **Л. О. Канищенко, В. М. Мадзігон, Б. І. Мокін, І. Ф. Прокopenко, О. Я. Савченко, П. М. Таланчук, а**, крім них, члени першої Президії – **В. І. Кононенко та М. В. Костицький**.

Дозвольте від імені загальних зборів висловити їм щиріу вдячність.

На жаль, пішли з життя фундатори Академії **Ф. С. Арват, С. Г. Гончарук, О. А. Захаренко, О. В. Киричук, В. Ф. Прісняков, В. І. Гюк, В. В. Скопенко, М. І. Шкіль, М. Д. Ярмаченко** та член першої Президії – **О. Г. Мороз**.

Вшануємо їх та усіх інших членів НАПН України, які творили Академію, але не дожили до її ювілею, хвилиною мовчання.

У березні 1993 р. загальні збори Академії прийняли статут і положення про відділення. Віце-президентами і одночасно керівниками перших трьох відділень були обрані **В. М. Мадзігон, С. У. Гончаренко та О. В. Киричук**.

У наступних 1994–1995 рр. загальними зборами АПН України внесено зміни до її організаційної структури. Замість посад віце-президентів – керівників відділень введено посади віце-президента та академіків-секретарів відділень.

З того часу **академіками-секретарями Відділення загальної педагогіки та філософії освіти** (у нинішній назві) обиралися **О. В. Сухомлинська та С. О. Сисосва**; **Відділення загальної середньої освіти** – **С. У. Гончаренко, О. Я. Савченко, Н. М. Бібік та О. І. Ляшенко**; **Відділення психології, вікової фізіології та дефектології** – **О. В. Киричук і С. Д. Максименко**; **Відділення професійної освіти і освіти дорослих** – **Л. О. Канищенко та Н. Г. Ничкало**; **Відділення вищої освіти** – **Л. О. Канищенко, М. Б. Євтух і П. Ю. Саух**.

Головними вченими секретарями в різні періоди, крім **О. Я. Савченка**, також працювали **М. С. Вашуленко, О. І. Ляшенко, М. І. Бурда**; віце-президентами – **В. М. Мадзігон, О. Я. Савченко, В. І. Луговий, А. М. Гуржій та О. М. Топузов**; першими віце-президентами обирались **В. М. Мадзігон і В. І. Луговий**.

Дякую колегам за сподвижницьку працю на благо України, її народу.

НАПРАЦЮВАННЯ ВЧЕНИХ АКАДЕМІЇ

Напрацювання вчених НАПН України використані при розробленні у 2012–2014 рр. нового Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), що враховує світові досягнення вищої школи, принципи й інструменти формування привабливого та конкурентоспроможного Європейського простору вищої освіти.

Інтеграції в Європейський дослідницький простір сприяло прийняття у 2015 р. розробленого за участі науковців Академії прогресивного Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Зокрема, цим законом закріплено самоврядний статус Національної та національних галузевих академій наук як наукових організацій, що є головними розпорядниками коштів.

Діяльність учених НАПН України спрямовувалася також на входження України до Європейського простору професійної освіти та підготовки.

Вагомим є внесок наукових колективів НАПН України в розроблення базового Закону України «Про освіту» нового покоління, що набув чинності 28 вересня у 2017 р. і закладає основу для системної модернізації всієї освітньої сфери.

Ученими Академії підготовлено концепцію і комплексний план заходів з національно-патриотичного виховання дітей та молоді, що покладені в основу затвердженої Указом Президента України П. О. Порошенка у 2015 р. Стратегії національно-патриотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки.

Практика залучення вчених НАПН України до розроблення та експертизи законодавчих і нормативно-правових актів, спрямованих на ефективне функціонування і комплексну модернізацію системи освіти, набула подальшого поширення. Тільки за запитами Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти в 2012–2016 рр. Академією підготовлено близько 240 експертних висновків і пропозицій.

За результатами наукових досліджень членами Академії і науковцями її підвідомчих установ тільки у 2012–2016 рр. опубліковано майже **17 тис. праць**, у тому числі **464 монографії**, **834 підручники і навчальні посібники**, **376 методичних посібників і рекомендацій**, **145 словників і довідників**, понад **14 тис. статей**, випущено **582 збірники наукових праць**, підготовлено **256 навчальних програм і концепцій**.

У цей період продовжено розпочату раніше серію важливих узагальнюючих публікацій НАПН України, серед яких **Енциклопедія освіти** (2008 р.), **Біла книга національної освіти** (2009, 2010 рр.), **Національний освітній глосарій: вища освіта** (2011, 2014 рр.), **Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні** (2011, 2016 рр.) й інші. Остання Національна доповідь видана також англійською мовою.

Упродовж 2012–2016 рр. ученими НАПН України організовано понад **800 науково-практичних масових заходів** та за участі Академії – **21 міжнародний виставковий захід**.

Потужний теоретико-методологічний і науково-методичний потенціал НАПН України використано в підвідомчих наукових установах, університеті, навчально-науковому і науково-практичному центрах для підготовки докторів і кандидатів наук, магістрів і бакалаврів, молодших спеціалістів і кваліфікованих робітників, підвищення кваліфікації кадрів освіти (післядипломна освіта). Усього лише за п'ятирічний період захищено у 16 спеціалізованих учених радах, що діють у десяти підвідомчих установах Академії, 215 докторських і 723 кандидатські дисертації з актуальних проблем освіти, педагогіки і психології, підвищено кваліфікацію близько 24 тис. освітніх кадрів. Міжвідомча рада з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології за цей період розглянула понад 7 тис. тем дисертаційних досліджень.

За об'єктивних економічних труднощів, пов'язаних із російською агресією, та за значною мірою суб'єктивно створеного дефіциту бюджетного фінансування науки, НАПН України у 2014–2016 рр. провела оптимізацію. Ліквідовано мережу слабких регіональних структурних підрозділів. Агестовано підвідомчі установи, удосконалено структуру їх наукових лабораторій і відділів. Переглянуто тематику наукових досліджень. Довелося оптимізувати штат працівників, який скорочено на 37 %.

24 лютого 2010 р. Академії, враховуючи її провідну роль у забезпеченні розвитку національної системи освіти, проведенні фундаментальних і прикладних досліджень з проблем освіти, педагогіки і психології, значний внесок у підготовку наукових і педагогічних кадрів, Указом Президента України В. А. Ющенко надано статус національної.

Наступний період 2010–2016 рр. характеризувався подальшим розвитком Академії, посиленням її науково-методологічного і методичного супроводу реформ в освіті. У ці роки за ініціативи Академії теоретико-методологічно обґрунтовувалися, експериментально апробувалися та активно впроваджувалися у сфері освіти сучасні концептуальні засади щодо:

- дитиноцентризму, формування інноваційної глобалістської людини-патріота України;
- результатної парадигми, компетентнісного підходу, вимірюваної якості освіти;
- навчання впродовж життя та розвитку самостійності в освіті;
- переходу на новий зміст та 12-річну повну загальну освіту;
- запровадження інклюзивної освіти;
- використання інформаційно-комунікаційних і мережових технологій навчання, медіаосвіти;
- лідерства в освіті та освіти дорослих тощо.

Визначними для освітньої сфери подіями стали:

- у 2011 р. обґрунтування вченими НАПН України і прийняття Кабінетом Міністрів України Національної рамки кваліфікації та нових стандартів дошкільної, початкової, базової і повної загальної середньої освіти на компетентнісній основі;
- у 2013 р. розроблення і схвалення загальними зборами НАПН України Концептуальних засад національної стандартної класифікації освіти, сумісної з міжнародною класифікацією, що нині закладена в нові освітнянські закони;
- у 2016 р. участь у створенні спільно з Міністерством освіти і науки Концепції нової української школи, що передбачає 12-річний термін навчання, профільну старшу школу, створення мережі профільних і професійних ліцеїв і коледжів, розвиток інклюзивної освіти.

Ми вдячні нинішньому Уряду, який суттєво підвищив фінансування Академії у 2017 р., що позитивно позначилося на роботі наших колективів.

У ці складні роки академічні вчені-психологи, окрім виконання традиційної тематики, сконцентрували свої теоретичні, методичні й практичні зусилля на наданні комплексної реабілітаційної допомоги постраждалим від воєнних дій на сході України, переміщенням з тимчасово окупованих територій та анексованого Криму дітям і дорослим.

У 2016 р. у зв'язку з набуттям чинності нового Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» затверджено Статут НАПН України в новій редакції і прийнято Стратегію розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 рр. Під час виборів дійсних членів і членів-кореспондентів Академії у 2016 р. істотно омолоджено й поповнено провідними вченими склад її членів.

Без перебільшення, значення 25-річної діяльності НАПН України насамперед у тому, що в історично короткі строки зроблено вагомий внесок у подальший розвиток освіти, педагогіки і психології, оновлено теорію навчання з огляду на її людинотворчу функцію; створено цілісну змістово-методичну систему для дошкільної, середньої, професійно-технічної, вищої, спеціальної, позашкільної та післядипломної педагогічної освіти, нові українські освітні стандарти, програми, підручники кількох поколінь, навчальні технології, орієнтовані на розвиток особистості; запропоновано нову методологію виховання, що ґрунтується на гуманістичних цінностях й інше.

За минулі десятиліття сформовано нову, національно орієнтовану, історію педагогічної науки і освіти, що досліджує невідомі, маловідомі або спотворені сторінки розвитку української освіти, показує широкому загалу її видатних представників – як теоретиків, так і практиків. Сьогодні в межах цього напрямку особливо увага приділяється національній освіті, освіті національних меншин, її регіональним і гендерним аспектам, іншим болючим і травматичним для українців темам. Аналізуючи минуле, історія педагогіки і освіти допомагає врахувати його позитивний і негативний досвід в контексті сучасності, що дає змогу краще передбачити майбутнє.

За 25 років НАПН України стала надійним дослідницько-інноваційним фундаментом національної системи освіти незалежної України.

Своє 25-річчя Національна академія педагогічних наук України зустрічає організаційно креативною, фаховою

ОРІЄНТИРИ І ПРІОРИТЕТИ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На авансцену висуваються такі орієнтири і пріоритети освітньо-наукової діяльності.

По-перше, зміни в освіті мають максимально сприяти підготовці людини до життя й діяльності в ХХІ столітті. Постає завдання – по-новому визначити мету освіти і функції освітнього процесу. Необхідно формувати в дитини здатність навчатися впродовж життя задля власної конкурентоспроможності, успішності, утверджувати самостійність у навчанні.

По-друге, розширення комунікативного середовища, в якому живе й діє людина, необхідність діяти в «густих хащах» комунікації потребують зміни способу включення особистості в навчальний процес. Суб'єктно-суб'єктні відносини між тим, хто навчає, і тим, хто навчається, мають замінити суб'єктно-об'єктні. Має панувати педагогіка толерантності й співробітництва. Зазначене важливо і для суспільства в цілому. Адже стабільна демократія може бути лише там, де є критична маса людей – носіїв демократичних цінностей, які воліють жити в суспільстві, побудованому на принципах демократії.

По-третє, глобальний характер розвитку людства робить конкурентоспроможною лише ту людину, яка здатна жити й діяти в необмеженому просторі, тобто глобалістську людину. В освіті України, а потім і в цілому в країні, треба здійснити своєрідний мовний прорив: випускник школи повинен вільно володіти державною українською, рідною мовою (якщо вона не збігається із державною) і англійською мовою як світовою. Вивчення англійської мови має стати обов'язковим для всіх школярів.

По-четверте, нинішні часи потребують нового осмислення системи цінностей. Цінності й традиції, що віджили свій час і гальмують розвиток, треба залишити в минулому. Однак є невідкладні часу цінності, незважаючи на серйозні зміни в сучасній цивілізації. Серед таких цінностей – почуття патріотизму, національної єдності. В умовах глобалізації, розгортання конкуренції і боротьби за власні інтереси в різних сферах лише згуртовані нації, держави зможуть максимально усвідомити свій національний інтерес і відстояти, захистити його. Особливо це важливо для України як держави, яка стала незалежною в уже поділеному на зони впливу світі. Патріотизм, національне єднання є самоцінними. Але це ще й шлях до успішного розвитку України і замолодшого життя її громадян. Освіта серед інших сфер найпершою покликана і має усі можливості для гуртування нації. 3-поміж інноваційних цінностей – також успішність в житті. Така ціннісна мотивація орієнтує людину на максимальну самореалізацію.

По-п'яте, як провідна ідея сучасної освіти має стати дитиноцентризм, що передбачає максимальне наближення навчання, виховання, освітнього процесу до кожної дитини, до її індивідуальних особливостей

і обдаровань. Цю ідею необхідно провести червоною ниткою в усьому реформуванні освіти. Це – шлях до максимальної самореалізації дітей і дорослих. Це – невідмінна умова особистого щастя й динамічного та не суперечливого суспільного прогресу.

По-шосте, сучасний світ не тільки висунув нові завдання перед освітою, а й створив для неї нові можливості. Передусім це сучасні інформаційні технології. У перспективі це, певно, революційна можливість заміни традиційної класно-урочної системи навчання. Треба прискорити входження української освіти в сучасне середовище відкритої освіти.

По-сьоме, глобалізація, інноваційний тип прогресу, змінність, мобільність, конкуренція, що є сутнісними ознаками теперішнього й майбутнього часу, потребують реалізації принципу безперервної освіти впродовж життя, ефективного навчання як дітей, так і дорослих. Сьогодні підвищеної уваги потребують такі ланки освіти, як дошкільна, починаючи від народження дитини, і освіта дорослих, зокрема людей так званого третього віку. Увага до першої вікової групи пов'язана, серед іншого, з доведеним фактом, що економічна віддача інвестицій в освітній розвиток дітей раннього віку є найбільшою. Що стосується дорослих громадян, то має бути створена система їх навчання й перенавчання. І навіть більше – у сучасних умовах необхідна розгалужена система надання різноманітних освітніх послуг усім бажаним та створення різнопланової мотивації для навчання впродовж життя.

І останнє. Безумовно, крім причин об'єктивного характеру, обумовлених загальноцивілізаційними процесами, є й інші обставини, що спонукають необхідність змін в освіті. Серед них – внутрішні процеси в Україні як країні з перехідним характером економіки, політики, соціальної і духовної сфери, непослідовність і суперечливість змін в освітній сфері за часів незалежної України, недостатня підтримка освіти й освітян з боку держави і суспільства, що не давало змоги вчасно і в належному обсязі проводити назрілі перетворення, залучати до роботи в навчальних закладах кращих педагогів-професіоналів.

Учасники загальних зборів

компетентною з продуктивним досвідом теоретико-методологічного і науково-методичного забезпечення вітчизняної освіти, формування інноваційного людського капіталу, громадян-патріотів.

На звітно-виборних зборах 30 березня 2017 р. сформовано оновлений керівний склад НАПН України.

Починаючи діяльність у 1992 р. із граничною чисельністю 70 дійсних членів і членів-кореспондентів, Академія тепер у своєму складі має **170 академіків і членів-кореспондентів**, а також **36 іноземних членів та 14 почесних академіків**.

Нині штатна чисельність наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників підвідомчих установ становить **1078 осіб**, у тому числі **177 докторів наук і 525 кандидатів наук**.

Дійсні члени і члени-кореспонденти НАПН України виконують понад 150 індивідуальних дослідницьких робіт, колективи підвідомчих установ – близько 120 фундаментальних і прикладних наукових досліджень.

Освітні інновації проходять перевірку у понад 800 експериментальних дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних і вищих навчальних закладах.

У своїй діяльності НАПН України тісно взаємодіє з Міністерством освіти і науки України, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, Національною та національними галузевими академіями наук України, навчальними закладами, громадськими організаціями, об'єднаннями, Національною комісією України у справах ЮНЕСКО, Національним Еразмус+ офісом в Україні, Програмою ЄС «Горизонт 2020».

У цьому році затверджено нову Програму спільної діяльності Міністерства освіти і науки України і Національної академії педагогічних наук України на період 2017-2020 рр., що узгоджена із Середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду до 2020 року.

Щорічно Академія бере участь у реалізації понад 50 міжнародних проектів і програм.

Свою діяльність НАПН України буде на основі стратегічного планування з урахуванням актуальної проблематики в контексті викликів, що постають перед Україною, перспектив розвитку й пріоритетів діяльності, визначених законами України, указами Глави держави і рішеннями Уряду країни, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Важливе значення для Академії має законодавче посилення її ролі в освітніх справах статтею 75 нового Закону України «Про освіту».

Зокрема, цим законом визначено, що «Національна академія педагогічних наук України є самоврядною науковою організацією у сфері освіти, заснованою на державній власності, яка:

1) здійснює фундаментальні і прикладні наукові дослідження та інноваційні розробки у сфері освіти, педагогіки та психології, бере участь у створенні наукових основ розвитку освіти з урахуванням науково-технічного та соціально-економічного прогресу суспільства, національно-культурних традицій, а також світових тенденцій розвитку та досвіду зарубіжних країн».

Законом також визначено й інші завдання й функції Академії.

ВИСНОВКИ

НАПН України має усвідомлювати масштаб і складність нових викликів і завдань. Необхідно чітко розуміти об'єктивні цивілізаційні зміни, поступ суспільного розвитку, нові вимоги до людини.

3-поміж **ключових характеристик суспільного розвитку** зазначу такі.

Перше. Динамізм, змінюваність, інноваційний тип прогресу.

Друге. Різноманітність, плюралізм, складність організації життя.

Третє. Інформаційний вибух і мережевість.

Четверте. Глобалізація, що зближує і водночас загострює конкуренцію людей, країн, регіонів.

П'яте. Зростання ролі і самодостатності окремої людини, підвищення вимог до її компетентностей і кваліфікацій.

Шосте. Посилення значення державності та національного гуртування для успішного існування в сучасному світі, захисту власних інтересів.

Уже цих характеристик достатньо для висновку, що **потрібне перманентне переосмислення цілей і завдань освітньої теорії і практики.**

Шановні КОЛЕГИ!

Наполеглива праця учених НАПН України зі супроводу освітніх реформ слугує поступу освітньої сфери. Створена майже зі здобуття незалежності України, Академія увібрала найкращі педагогічні традиції української освіти, педагогіки і психології і продовжує їх розвиток відповідно до вимог часу.

Вітаю Вас з 25-річчям спільної продуктивної роботи!

Слава українській освіті і науці! Слава Україні!

МОБІЛІЗУЮЧІ ЗУСИЛЛЯ НАПН УКРАЇНИ

Шановні учасники зборів!

Аби відповідати зростаючим викликам і вимогам, НАПН України має продовжити власний розвиток, мобілізуючи для цього власні зусилля.

По-перше, потрібно вдосконалити статутні положення Академії. У зв'язку з цим на нинішніх зборах пропонується розглянути нарізлі поправки до чинного Статуту НАПН України, зокрема у зв'язку прийняттям нового Закону України «Про освіту».

По-друге, з метою пріоритетного зосередження академічного потенціалу і ресурсів на розв'язанні найважливіших проблем реформування освітньої-наукової сфери на розгляд і схвалення нинішніх зборів виноситься проект істотно оновлених Пріоритетних напрямів наукових досліджень у НАПН України.

По-третє, безповоротно обраний під час Революції гідності європейський вектор розвитку, реалізація в повному обсязі Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом потребують від НАПН України, її підвідомчих наукових установ, університету досягнення конкурентоспроможної якості фундаментальних і прикладних наукових досліджень та експериментальних розробок, що виконуються вченими Академії, та їх широкого впровадження. В академічному середовищі має запрацювати система забезпечення й вдосконалення якості досліджень і розробок на основі сучасних стандартів і рекомендацій щодо академічної діяльності.

По-четверте, НАПН України, кожна її установа і університет, усі наукові відділи і лабораторії повинні акумулювати й адаптувати найкращий зарубіжний досвід розвитку освіти і науки.

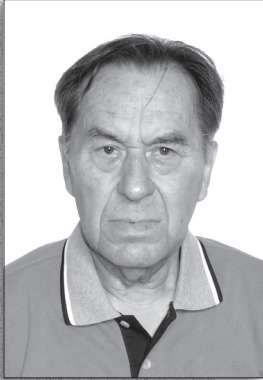
По-п'яте, особливої уваги потребує формування і залучення до академічних справ молодого покоління вчених. Підготовка сучасної молоді наукової зміни має стати важливим критерієм оцінювання ефективності керівників наукових колективів і шкіл.

По-шосте, наукові колективи повинні опановувати нові економічні моделі вітчизняної та міжнародної фінансової підтримки наукової та науково-технічної діяльності, насамперед проектно-грантові.

По-сьоме, необхідно продовжити роботу з підвищення віддачі вчених Академії з використанням міжнародної системи наукометрії та на основі широкого практичного впровадження наукових здобутків, висвітлення результатів діяльності НАПН України в освітянській пресі та інших ЗМІ, на сайтах підвідомчих установ, університету, через сайт та Електронну бібліотеку Академії.

По-восьме, має й надалі посилюватися співпраця НАПН України та її підвідомчих установ, університету з Міністерством освіти і науки України, його департаментами, іншими центральними органами державної влади та органами місцевого самоврядування, Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, Національною і національними галузевими академіями наук України в здійсненні модернізації освітньо-наукового простору в контексті проєвропейського державного політичного курсу.

**Петро
ГНАТЕНКО**

Головний науковий співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень Інституту соціальної і політичної психології НАПН України, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

АГРЕСІЯ І ПРИРОДА ЛЮДИНИ

У статті розглянуто феномен агресії в контексті природи людини. Звернуто увагу на неправомірність тверджень про те, що причини людської агресії пов'язані з природою людини, її подвійною сутністю. Деякі західні дослідники висунули програму вивчення природи людини, її суперечливої сутності. Зазначено, що реалізація цієї програми є актуальною і для нашої країни. У контексті взаємовідношення біологічного й соціологічного в природі людини аналізується генетичний детермінізм, наголошується протилежності точок зору щодо ролі генів у людській життєдіяльності. Висвітлено питання про взаємовідношення між характером і темпераментом, вплив біологічних і соціальних факторів на їх формування.

Ключові слова: агресія, психологія людської агресивності, характер, темперамент, генетичний детермінізм, соціальний детермінізм.

У місті Грасс на півдні Франції 17-річний учень школи, який мав при собі рушницю, два пістолети та дві гранати, 16 березня 2017 р. відкрив стрілянину. Було поранено не менше трьох осіб. 5 вересня 2017 р. у школі в підмосковному містечку Івантєєвці (Росія) учень 9 класу атакував вчителів і однокласників за допомогою пневматичного пістолета, димових шашок та молотка. Постраждало чотири людини – вчителька і троє однокласників. 14 жовтня 2017 р. в Кенії в одній з середніх шкіл застрелено п'ять учнів і охоронець. Напад здійснив колишній учень, якого було виключено зі школи за бійку, разом з двома подільниками. Також відомо про 18 пораних учнів і двох згвалтованих дівчат. 20 жовтня 2017 р. в бразильському місті Гоянія учень школи відкрив стріля-

нину, внаслідок чого двоє школярів загинули, четверо поранені. Стрілку приблизно 13-14 років. За інформацією поліцейських, причиною стрілянини могли бути знущання в школі. За словами свідків, під час стрілянини хлопець не мав конкретної мети, а стріляв по всьому.

Названі епізоди – крихта з лінійки повідомлень ЗМІ за хештегами «стрілянина у школі», «дитяча агресія», «масові вбивства». Їх обрано та наведено не тільки для того, щоб привернути увагу освітянської спільноти до проблеми шкільних масових вбивств та замислитись над тим, що змушує підлітка взяти в руки зброю та йти стріляти у своїх однокласників та вчителів. На відміну від країн, де зброя є більш доступною, а історія масових вбивств налічує багато років, про подібні випадки в українських шко-

лах, на щастя, не повідомлялося. Однак це не означає, що проблема дитячої / підліткової агресії, агресивності у школі, що виникає як з внутрішніх (особистісних), так і з зовнішніх (соціальних) факторів може лишатися поза увагою соціальних психологів та освітян.

Зазначимо, що збільшення випадків прояву дитячої (підліткової) агресії в наш час є віддзеркаленням більш широкої тенденції зростання агресії, агресивності у соціальному середовищі. Адже якщо ХХ сторіччя називали «добом занепокоєння про насильство», то початок ХХІ сторіччя свідчить, що нині соціально небезпечні прояви насильства, пов'язаного з особливою жорстокістю, вандалізмом і знущанням, – не тільки індикатор, а й діагноз сучасної доби.

Тому цією статтею хочемо запросити науковців до дискусії з проблеми агресії та людської агресивності – однією з найпопулярніших та інтригуючих тем у світовій психології, яка вже давно перебуває в центрі уваги науковців, які займаються дослідженням проблем суспільства та людини. Що таке агресія, якими є її джерела та причини в людському суспільстві? Що є початковим поштовхом до агресії, до агресивності? Що змушує людину бути агресивною та жорстокою? Що зумовлює зростання рівня агресії в сучасному суспільстві: вроджена агресивність людини чи специфічні умови розвитку цивілізації? Чому перехідні,

ФЕНОМЕН АГРЕСІЇ

в контексті природи людини

У 1932 році З. Фройд в листі до А. Ейнштейна стверджував, що схильність до агресії є вродженим інстинктом, тобто даний інстинкт має під собою «здорову біологічну основу».

Деякі дослідники вважають, що причини людської агресивності криються в природі людини, в її суперечливій сутності. Про це пише західний вчений Р. Едгертон у праці «Антропологія, психіатрія і природа людини», в якій розглядає взаємини антропології та психіатрії, можливість визнання антропологією психіатричних відкриттів. Зокрема, він стверджує: «Я хочу висловити деякі міркування щодо одної з таких загальних проблем, причому найбільш, на мій погляд, фундаментальної. На моє переконання, центральною проблемою як для антропології, так і для психіатрії є те, що відомо як «гоббсовське питання про порядок». Це питання може мати різні формулювання, що доповнюють одне одного. Наприклад: «Яким чином людина виявляється здатною дотримувати законів суспільства?» або «Чому людина час від часу порушує ці закони?». З одного боку, ми ставимо питання про соціальний порядок. З іншого – ми запитуємо про відхилення та порушення соціального порядку (що може бути або причиною, або наслідком душевного захворювання). На дане питання Гоббса можуть бути надані різні відповіді» [5, с. 334-335].

Поширеною є теза (концепція) щодо людської природи, згідно з якою стверджується, що людина початково схильна до девіантної поведінки, і тільки жорсткий соціальний та культурний контроль здатний встановити і підтримувати порядок.

Р. Едгертон пише: «Розуміння подвійної природи людини приводить нас до одного з найважливіших припущень: соціальний порядок не є даністю, це досягнення, і, без сумніву, нелегке. Для досягнення соціального порядку подвійна природа людини має бути угамованою; відтак, поки система може, вона повинна забезпечувати передбачуваність і безпеку, створюючи найбільш сприятливі умови для гнучкості» [5, с. 355].

У даному контексті Р. Едгертон окреслює завдання, які необхідно розв'язати в цій царині. Зокрема, він пише: «*По-перше*, необхідно розширити дослідження взаємозв'язку між біологією і поведінкою. Значні досягнення психіатрів у вивченні взаємозв'язку біохімії та нейрофізіології потребують для подальшого продуктивного розвитку досліджень, що враховуватимуть комплексний вплив соціального і культурного оточення. *По-друге*, існує нагальна потреба в лонгітюдних дослідженнях процесів соціалізації – дослідженнях, де однаково серйозно вивчалися б як біологія, так і навколишнє середовище.

Зрештою, є потреба в клінічних дослідженнях *подвійної природи людини*. Психіатрія володіє значною кількістю доволі повчальних повідомлень з багатої клінічної літератури. Але ми повинні також знати, яким чином так звана нормальна людина бореться зі своєю природою. До цього часу на цій необробленій ниві працювали лише письменники-романісти. Для психіатрії давно прийшов час вивчення всіх людей, а не тільки «пацієнтів»» [5, с. 356].

Як бачимо, Р. Едгертон висунув програму вивчення природи людини, її суперечливої сутності. Здається, що реалізація цієї програми буде актуальною і для нашої країни.

В аспекті взаємин біологічного і соціального в природі людини необхідно зупинитися на аналізі генетичного детермінізму. Існують полярно протилежні точки зору на питання про роль генів в людській життєдіяльності. З одного боку, широко поширеним є твердження, що поведінка людини генетично детермінована. З іншого боку, стверджується, що поведінка людини визначається соціальним середовищем, умовами його буття. Безумовно, перший підхід є неправомірним, бо він ігнорує соціальне на користь біологічного. Натомість у другому недооцінюється роль біологічного та перебільшується роль соціального.

У працях радянського генетика Н. Дубиніна [2; 3], зокрема, розглядається питання *про взаємодійності генетики і психології, генетики і педагогіки*. У марксизмі відбувалася абсолютизація середовища та його ролі у вихованні людини. В результаті виходило, що причина поведінки людини, пояснення його вчинків шукалися в навколишньому середовищі, а не в самій людині. Виникала парадоксальна ситуація, коли винуватими нібито були оточуючі, окрім самої людини, яка вчинила той чи інший вчинок.

У літературі справедливо зазначаються, що індивідуальність людини проявляється в єдності духовних і природних особливостей, тому *в процесі виховання необхідно враховувати роль як вроджених, так і набутих особливостей людини*.

Тут необхідно наголосити на тому, що *значну роль в поведінці людини відіграє темперамент*. За Павловим, темперамент детермінується трьома основними властивостями центральної нервової системи – силою, врівноваженістю, рухливістю збуджувального і гальмівного процесів. Звідси комбінація названих властивостей визначає появу чотирьох типів темпераменту: сангвінік – сильний, урівноважений, має рухливий тип нервової системи; флегматик – сильний, урівноважений, інертний; холерик – сильний, неуврівноважений; меланхолік – слабкий.

У психологічній літературі стверджується, що за темпераментом не можна судити про особистісні якості людини, характеризувати його можливості. *Темперамент відображає тільки динамічну сторону вчинків*. Звертається увага на те, що формування темпераменту залежить від морально-вольових якостей характеру, які пов'язані саме зі змістовою складовою людини.

Як співвідносяться між собою характер і темперамент? Вочевидь, існує діалектичний взаємозв'язок між темпераментом і характером: характер впливає на темперамент, властивості якого змінюються під впливом характеру.

Згадуваний раніше М. Дубинін пише: «Генетично детерміновані властивості темпераменту – це лише передумови для формування характеру, розвитку розумових і фізичних здібностей» [2, с. 284].

Наведене зауваження вченого є досить важливим. З одного боку, він акцентує увагу на генетично обумовлених передумовах формування темпераменту, з іншого боку – наголошує, що характер є більш вищою та складнішою системою в психіці людини, де поряд з психічними факторами значну роль відіграють й фактори соціальні, хоча недооцінювати генетичні чинники було б неправомірно. Бо тип темпераменту впливає на формування установок як позитивних, так і негативних, які врешті-решт формують характер особистості.

кризові періоди трансформації соціальних систем завжди пов'язані з зростанням агресії? Як співвідносяться агресія та війна?

Науковці, які вивчають феномен агресії, по-різному відповідали на всі ці питання, але остаточних відповідей так й не було отримано. Тому на початку нашої розмови пропонуємо розглянути феномен агресії в контексті природи людини.

Розглядаючи людину як складну систему, вчені виділяють в ній **два рівні**: *перший – це психодинамічні властивості особистості*, що залежать від специфіки біології людини, і *другий рівень – це вплив на формування і становлення особистості соціальних чинників* – моральних, виховання, бажань, навичок тощо. Фактично, коли мова йде про біологічні чинники, біологічну природу людини, то мається на увазі теорія вроджених ідей (Р. Декарт, Г. Лейбніц), а коли розглядається вплив середовища, то витоки цього погляду тягнуться від праць Дж. Локка та К. Гельвеція.

Л. Виготський зазначав, що свідомість виникає у дитини в процесі її спілкування з людьми, тобто з моменту оволодіння мовою весь внутрішній розвиток дитини з тваринної фази (біологічної) переходить у власне людську фазу (соціальну).

Природно, можна конструювати різні системи і підсистеми в трактуванні сутності індивіда, однак при цьому яким би не був підхід, біологічний підхід поряд з соціальним повинен бути присутнім.

Науковці зазначають, що біологічне позначається на відчуттях, сприйнятті та уявленнях. При цьому практика підтверджує, що істинність та об'єктивність знання виявляються не на рівні чуттєвого пізнання, а на рівні абстрактного мислення. Серед учених різних галузей і напрямів поширеною є думка, що в загальній проблематиці тих питань, які стосуються феномену людини, на перший план висувуються питання, пов'язані саме зі співвідношенням біологічного та соціального, їх різного трактування.

На думку науковців, помітну роль у мотивації злочинної поведінки відіграють почуття та емоції негативного характеру: гнів, страх, помста, ворожість тощо. Агресивна поведінка, тісно пов'язана з цими емоціями, проявляється у вбивствах, згвалтуваннях, пошкодженні або знищенні майна. Саме така поведінка нерідко розглядається як найбільш переконлива модель, що підтверджує тезу про генетичну природу злочинності. При цьому вважається, що агресивна, особливо недостатньо мотивована, поведінка є прямим проявом генетичної хибності індивіда, нехай навіть й не вираженої в хромосомній аномалії.

Багато вчених і філософів вважають, що агресивне іманентне людській природі. Почуття агресії, на думку деяких з них, – це внутрішня, спадково закріплена потреба вбивати. Як антипод вродженої агресивності, у літературі трапляються твердження, що альтруїзм – це вроджена властивість природи людини. Наприклад, прихильник цієї точки зору американський психолог Д. Кемпбелл звертається до історії людського суспільства, яка, на його думку, свідчить про те, що з давніх-давен люди дотримували прин-

ципу взаємної підтримки і взаємодопомоги.

Однак інші автори (М. Дубінін, І. Капець, В. Кудрявцев) резонно зауважують, що альтруїзм не міг би закріпитися в спадкових ознаках організму, оскільки такі риси, як здатність людини до самопожертви, схильність до співпраці та взаємодопомоги не біологічні, а соціальні риси особистості й суспільства, що сприяють збереженню роду та прогресивному розвитку [3]. Прихильники обох точок зору походять з тези, що людина за своєю природою є або злою, або доброю. Однак ні агресія, ні альтруїзм не можуть бути науково обґрунтовані з генетичних позицій. Такий вердикт й авторів праці, про яку йшлося вище.

На думку російської дослідниці Т. Румянцевої, слово «агресія» означає в буденному розумінні безліч різноманітних дій, які так чи інакше порушують фізичну чи психічну цілісність іншої людини або групи людей, завдають їй матеріальних збитків, перешкоджають здійсненню її намірів, протидіють її інтересам або навіть ведуть до її знищення [4]. Варто зазначити, що представники різних галузей по-різному визначають цей термін, виходячи зі специфічних особливостей свого фаху. *Що стосується психології, то їй належить інтегруюча функція в осмисленні багатоманітності різних гіпотез, концепцій і трактувань щодо розуміння суті агресії.*

У літературі зазначається, що **індивідуальна агресія принципово відрізняється від соціально-групових дій**, принаймні тим, що вона може відбуватися не завдяки, а всупереч прийнятій в суспільстві системи цінностей і бути ознакою соціального неблагополуччя не суспільства в цілому, а самої людини

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бассин Ф. Тяжкое бремя легких аналогий / Ф. Бассин // Диалоги: Политические статьи о возможных последствиях развития современной науки. – Москва : Политиздат, 1979. – С. 49-57.
2. Дубинин Н.П. Что такое человек / Н.П. Дубинин. – Москва : Мысль, 1983. – 334 с.
3. Дубинин Н. Генетика, поведение, ответственность: О природе антиобщественных поступков и путях их предупреждения / Н. Дубинин, И. Карпец, В. Кудрявцев. – Москва : Политиздат, 1989. – 351 с.
4. Румянцева Т.Г. Агрессия: проблемы и поиски в западной философии и науке / Т. Г. Румянцева. – Минск : Университетское, 1991. – 148 с.
5. Эдгертон Р. Антропология, психиатрия и природа человека / Р. Эдгертон // Личность, культура, этнос. – М. : Смысл, 2001. – С. 333-360.

Петро Гнатенко

Агрессия и природа человека

В статье рассматривается феномен агрессии в контексте природы человека. Обращено внимание на неправомочность утверждений о том, что причины человеческой агрессии связаны с природой человека, ее двойственной сущностью. Некоторые западные исследователи выдвигают программу изучения природы человека, ее противоречивой сущности. Отмечается, что реализация данной программы будет актуальной и для нашей страны. В аспекте взаимоотношения биологического и социального в природе человека анализируется генетический детерминизм, подчеркивается противоположность точек зрения в вопросе роли генов в человеческой жизнедеятельности. Освещается вопрос взаимоотношения между характером и темпераментом, влияние биологических и социальных факторов на их формирование.

Ключевые слова: агрессия, психология человеческой агрессивности, характер, темперамент, генетический детерминизм, социальный детерминизм.

Petro Gnatenko

Aggression and human nature

The article deals with the phenomenon of aggression in the context of human nature. The article emphasizes the illegality of allegations that the causes of human aggression are in the nature of man, in its dual nature. Some Western researchers have put forward a program for studying the nature of man, man's contradictory nature. It is noted that the implementation of this program is relevant for our country as well. Genetic determinism is analyzed in the context of the relationship between biological and sociological in human nature, the opposite of the points of view on the role of genes in human life is emphasized. The problem of the relationship between character and temperament, the influence of biological and social factors on their formation are considered.

Keywords: aggression, psychology of human aggression, character, temperament, genetic determinism, social determinism.

або її безпосереднього оточення. І хоч у боротьбі з такими антисоціальними явищами, як **тероризм, мафія, захоплення заручників** тощо, знання психологічних особливостей формування індивідуальної агресивної поведінки може допомогти, і доволі істотно, однак це не розв'яже самої проблеми в цілому, оскільки **такі явища є результатом соціальних негараздів зовсім іншого порядку, які визначаються здебільшого пануючою в суспільстві системою цінностей.**

Разом з тим необхідно принципово розрізнити агресію на індивідуальному рівні і агресію як інструмент зовнішньої політики. У Статуті ООН агресія визнається як незаконне застосування сили однією державою проти територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави чи народу.

Неправомірно також **ненауково ототожнювати агресію тварини та агресію людини.** Свого часу в літературі порушувалося питання: «Що спільного між схильністю звіра нападати на побратимів, яка спирається на інстинкти, і агресією як суспільним явищем у людини?» [1, с. 55].

Неправомірність такого ототожнення пояснюється ще й тим, що поведінка людини, зокрема агресивна поведінка, не може бути пояснена лише впливом біологічних факторів. **І якщо говорити про природу людської агресії, то у багатоманітності існуючих теорій деякі з них зазнали впродовж XX сторіччя певної еволюції.**

ЧОТИРИ РІВНІ ПІДГОТОВКИ В ЛІЦЕІ «ІНТЕЛЕКТ»:

дослідно-експериментальна інноваційна модель

У статті розглянуто чотири рівні підготовки учнів в ліцеї «Інтелект» залежно від їх віку в межах експериментальної роботи зі створення моделі інноваційного навчального закладу «середня школа – вища технічна школа як шлях до європейських стандартів освіти». Перший рівень – 1-4 класи, другий – 5-7 класи, третій – 8-9 класи, четвертий – 10-11 класи. Кожний рівень забезпечують викладачі, які вміють ефективно працювати з конкретною віковою групою учнів.

Розглянуто підсумки поточного моніторингу якості навчання (за результатами директорських контрольних, що проводяться викладачами, які у подальшому працюватимуть з цими учнями) з аналізом недоліків підготовки та описом шляхів їх усунення. Акцентовано увагу на особливостях організації викладання навчальних предметів, підготовки учнів до ЗНО та складання Кембриджських екзаменів з англійської мови.

Наведено результати експериментальної роботи щодо модернізації навчальних програм спецкурсів, що викладаються в ліцеї.

Ключові слова: освітній рівень, освітні рівні підготовки учнів, експериментально-педагогічна робота, модель інноваційного освітнього закладу, STEM-освіта, STEAM-освіта

Протягом 2013-2018 рр. на базі ліцею «Інтелект» і НТУУ-КПІ проводиться дослідно-експериментальна робота «Створення моделі інноваційного навчально-виховного об'єднання «Середня школа-вища технічна школа» як шлях до європейських стандартів освіти». **Одна з проблем**, що підлягає вивченню, – це наступність «перший клас ліцею-перший курс університету-магістратура».

У 2013 р. Управління освіти Дарницької районної в м. Києві держадміністрації та Департамент освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської влади (Київської міської держадміністрації) затвердили індивідуальний робочий навчальний план ліцею «Інтелект» Дарницького району м. Києва для

1-11 класів на 2013-2014 н.р., який погоджено з Департаментом загальної середньої та дошкільної освіти МОН України.

Індивідуальний робочий навчальний план ліцею «Інтелект» Дарницького району м. Києва для 1-11 класів, який затверджено Департаментом освіти і науки Київської міської держадміністрації та погоджено з МОН України, покладено в основу робочого навчального плану ліцею «Інтелект» на 2016-17-18 н.р., в якому зазначено, що ліцеї «Інтелект» є ЗНЗ I-III ступенів комунальної форми власності (чому? Відповідь у врізі) з поглибленим вивченням окремих предметів: 1-4 класи – англійська мова; 5-8 класи – англійська мова, фізика, математика; 9-А клас – англійська мова; 9-Б, В класи – англійська

Наука –
школі

УДК 37.013.75

Сергій РОМАНОВСЬКИЙ

Директор ліцею «Інтелект» м. Києва, кандидат фізико-математичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, автор-герой Всеукраїнського проекту «Педагоги-новатори в Україні», лауреат відзнаки Педагогічний Оскар «Атлант»

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

ЧОМУ ЛІЦЕЙ «Інтелект»

СТАВ ЗНЗ І-ІІІ ступенів

з поглибленим вивченням окремих предметів

1989-1991 рр. Навчальний процес у експериментальних фізико-математичних класах з поглибленим вивченням англійської мови здійснюється в 10-11 класах.

1991-1998 рр. Навчальний процес у фізико-математичних класах з поглибленим вивченням англійської мови здійснюється в 9-11 класах.

1998-2006 рр. Навчальний процес здійснюється в 8-11 класах.

2006-2012 рр. Навчальний процес у фізико-математичних класах з поглибленим вивченням англійської мови здійснюється в 7-11 класах.

2012 р. Внаслідок незадовільної підготовки учнів 6 класів школи з англійської мови і математики **комплектація трьох 7 класів у ліцеї стал нереальною**. При великій кількості абітурієнтів набрано тільки два 7 класи. **Для виправлення ситуації навчально-виховний процес у ліцеї почав проводитися в 1-11 класах.**

У ліцеї здобувають знання учні Києва, Київської області, інших регіонів України та зарубіжних країн. Це дає можливість дібрати здібну та підготовлену аудиторію.

мова, фізика, математика, 10-А і 11-А, філологічний профіль, – українська мова, англійська мова, історія України; 10-Б і 11-Б, фізико-математичний профіль, – фізика, математика, англійська мова. Навчальний процес здійснюється в 1-7 класах за п'ятиденним робочим тижнем, у 8-11 класах – за шестиденним робочим тижнем.

Робочий навчальний план ліцею «Інтелект» на **2016-2018 н.р.** розроблено на основі Закону України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого постановою КМ України від 27.08.10. № 778, Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою КМ України від 20.04.11. № 462, державних стандартів базової та повної загальної середньої освіти, затверджених постановами КМ України від 23.11.11 № 1392, Державних санітарних правил і норм ДСанПін 5.5.2.008-01, використані варіанти типових планів.

Учителеві важко уникнути спокуси вести учня знайомою дорогою, по якій він дійшов до бажаних висот. Протягом **2014-2016 рр.** в ліцеї відбулися синектичні сесії. Заповідь синектора: «ніколи не йти протореною дорогою, уникати шаблонів, долати психологічні бар'єри». Синектори володіють

англійською мовою, на «ти» з електронним обладнанням, доценти, кандидати фізико-математичних наук. Вони не працювали в школі, що дозволило їм уникнути вектора психологічної інерції. Реалізовано велику кількість пошукових концепцій поки синектори не розробили чотири рівня підготовки учнів у ліцеї «Інтелект».

Перший рівень (1-4 класи).

Коли освіти відбуваються зміни, виникає потреба в оновленні методів та прийомів навчання, залученні інноваційних методик для формування в учнів предметних і життєвих компетентностей, починаючи з першого класу. Набір до першого класу ліцею проводився за співбесідою в присутності батьків, у якій беруть участь абітурієнт, психолог і майбутній класовод першого класу. Абітурієнту пропонується знайти десять відмінностей у двох малюнках. *Це характеризує спостережливість.* Потім створюється певна дискомфортна ситуація, з якої абітурієнт має вийти з мінімальними «втратами». *Це характеризує вміння мислити певними категоріями.* *Уміння абітурієнта читати, рахувати, писати, знати окремі англійські слова ліцеї не цікавлять.* Прийде час і *в ліцеї навчать читати, писати, рахувати, володіти англійською мовою.*

Початкова школа – це фундамент, від якості якого залежить подальше навчання в ліцеї, це формування особистості, яка вміє самостійно вчитися, сприймати інформацію і сортувати її. Учень повинен говорити більше вчителя та діяти самостійно. Якщо учень сам не може щось виконати, він робить це за допомогою сусіда, у малій групі. Набір до першого класу ліцею показав, що *учні 6 років порівнянно з учнями 7 років практично не можуть навчатися в першому класі*

ліцею «Інтелект». Оскільки вони не в змозі активно засвоювати інформацію.

Завдання початкової школи: навчити вчитися, привчити до роботи в колективі, допомогти учням соціалізуватися. У початковій школі закладаються основи формування мовної особистості, яка мотивована на постійне вивчення та вдосконалення англійської мови. Інтегрований підхід до навчання англійської мови – це не тільки розвиток умінь спілкуватися іноземною мовою, а й розв'язання завдань міжкультурного, прагматичного та виховного характеру. Викладачами ліцею розроблено навчальні тексти, системи електронно-технологічних завдань. Викладають: класовод, учителі фізкультури, інформатики, два-три вчителі англійської мови.

Рівень підготовки з англійської мови учнів (громадяни Вірменії, Грузії, Індії, Азербайджану) 2-4 класів, які почали навчатися в початковій школі ліцею «Інтелект», виявився високим. Це свідчить про те, що в цих країнах приділяють велику увагу мові міжнародного спілкування.

Після закінчення першого класу **учні ліцею «Інтелект» випередили однокласників в інтелектуальному розвитку на 5 місяців. Чинники розвитку: добір учителів і абітурієнтів, цифрові навчальні тексти, сайти ліцею.** У рамках STEAM-освіти створено 1300000 файлів навчальної англійської інформації. Для викладання математики, інформатики в молодшій школі доцентами, кандидатами фізико-математичних наук ліцею розроблено навчально-методичні рекомендації.

Мета викладання англійської мови в початковій школі – заохочувати учнів за знання, а не карати за незнання. Заслужений учитель України Н. Гордєєва використовує три рівні викладання англійської мови: **Starters** (1-2 класи). Почали вивчати англійську мову. **Beginners, pre-A1** (шкала європейської мовної компетенції). Учень записує імена, числа, завдання з картинками, що являються собою виконання інструкцій і відповіді на прості запитання, відповідає на запитання про себе. Протягом 4 хвилин розмовляє з

учителем. **Movers** (2-3 класи): відповідає на прості запитання, будує прості речення. **Elementary (A1)**. Завершити речення, вміти писати, за 6 хвилин знайти відмінності в картинках, виявити зайве, скласти розповідь, рахувати від 20 до 10 (порядковий числівник). Учень відповідає на прості запитання, будує прості речення. **Fliers** (2-4 класи). Знання мови **Pre-Intermediate (A2)**. Участь у простих діалогах, прості тексти, вміти писати. Вибір варіанта з кількох, заповнення пропусків. За 8 хвилин знайти відмінності в картинках, дати і запросити інформацію, скласти розповідь, відповіді на запитання про себе, описати відчуття. **World Literature** (казки, легенди, міфи),

З 2013 р., починаючи з початкової школи, у ліцеї «Інтелект» існує система навчання у вигляді навчальних модулів, зокрема SETM-освіта: **Science-Engineering-Technology-Modules** (природничі предмети-інженерія-технологічні модулі). Кафедра початкових класів працює над темою «Використання медіа дидактики під час особистісно зорієнтованого уроку». Учень необхідно озброїти техніками та прийомами для розвитку пам'яті, уваги та образного мислення, сформулювати навички дослідницької поведінки. До мультимедійних дидактичних ігор (**Power Point 10, 13**) відносять тести, завдяки яким учень бачить результати, отримує оцінку, відшукує помилки. Використання **Power Point** дає змогу підвищувати рівень комп'ютерної грамотності, допомагає створювати цифрові електронні ресурси для підвищення ефективності уроку. Програмуються рівень вимог, система оцінювання, час виконання. Можливість повторного виконання завдання сприяє поліпшенню результату.

Для розв'язання навчальних і практичних завдань використовуються **note book** і **IPAD**, поєднується **PC** з традиційними формами навчання. Початкова школа ліцею частково навчається **On Line Education**. Прийом «Луна» концентрує увагу на деталях ілюстрації, фрагменті тексту із збереженням загальної панора-

Табл. 1

ВІК	КЛАС	ЕКЗАМЕН	ПІДРУЧНИКИ
6-7	1		Kid's box 1 Super Minds 1
7-8	2	STARTERS	Kid's box 2 Super Minds 2
8-9	3		Kid's box 3 Super Minds 3
9-10	4	MOVERS	Kid's box 4 Super Minds 4
10-11	5	FLYERS	Messages 2 Your Space 1
11-12	6		Messages 3 Your Space 3 Complete Key for Schools
12-13	7	KEY	Messages 4 Interactive 2 Objective Key
13-14	8		English in Mind 2nd edition 3 Interactive 3 Complete PET
14-15	9	PRELIMINARY	English in Mind 2nd edition 3, 4 Interactive 3, 4 Objective PET
15-16	10		English in Mind 2nd edition 4 Interactive 4 Complete First Certificate
16-17	11	FIRST	English in Mind 2nd edition 5 Objective First

Табл. 2

Якість підготовки (7-12 балів) учнів 4 (квітень 2017) і 5 (жовтень 2017) класів

класи	математика	українська мова	english
4 класи	89,5%	94,0%	71,5%
5 класи	65,8%	88,5%	82,0%

Табл. 3

Якість підготовки (7-12 балів) учнів 5-7 класів (жовтень 2017)

класи	українська мова	математика	science	english
5 класи	89%	66%		79%
6 класи	53%	41%	91%	70%
7 класи	89%	44%	51%	44%

ми. Для концентрації матеріалу на екрані 62" користуються прийомом «Гортання» (імітує читання книжки), дає можливість вмістити інформацію, не розсіюючи увагу на інші об'єкти. «Навігатор» призначений для віртуальних прогулянок за картою та різних екскурсій.

Сучасні тенденції навчання іноземних мов передбачають взаємозв'язок прагматичного і культурного аспектів у розв'язанні виховних і освітніх завдань під час процесу спілкування іноземною мовою. При цьому розширюються можливості засвоєння мовних навичок та мовних умінь у змодельованих ситуаціях спілкування, що відображають життя сучасних учнів на рівні міжнародних стандартів.

2013 р. Ліцей «Інтелект» і «Cambridge University Press» підписали Меморандум про співпрацю. Ліцей став центром підготовки до екзаменів Cambridge English.

Cambridge English Young Learners – це мотивуючі тести, за якими в ігровій формі перевіряють мовні навички учнів початкової школи. Програми складаються з варіативних програм підготовки до Кембріджських екзаменів різного рівня складності – від екзаменів для початкової школи до екзаменів рівня B2 Ради Європи, розрахованих на випускників шкіл. Вивчення англійської мови в проєкті Cambridge English Schools.

Випускники ліцею складають екзамен Cambridge English (First Cambridge Certificate) – University of Cambridge Local Examinations Syndicate and Cambridge English Language Assessment (див. табл. 1).

2014 р. У початковій школі ліцею почалося звільнення вчителів, які продовжували працювати як вони звикли, незважаючи на те, що початкова школа ліцею складається

ся з відібраних учнів, які потребують більш високого рівня навчально-виховного процесу.

У 2015 р. започатковано проведення директорських контрольних робіт, що стали підказкою учителю, на які недоліки в підготовці учнів необхідно звернути увагу. З математики, української і англійської мов у 4 класах директорські контрольні роботи готували, проводили і перевіряли викладачі 5-6 класів ліцею.

У 2012 р. у ліцеї «Інтелект» набрано без конкурсу перші класи, які в 2017 р. навчаються в 6 класах. Результати якості підготовки 6 класів у жовтні 2017 році: українська мова – 53%, математика – 41%, english – 70% (див. табл. 2). Більш низькі результати порівняно з 5 класами можна пояснити тим, що набір до перших класів у 2013 р. на відміну від набору 2012 р. відбувався за конкурсом. Відсутність у 2012 р. набору за конкурсом призвело до того, що змінити ситуацію на краще в 6 класі до цього часу не вдалося.

Якість підготовки учнів при переході з четвертого до п'ятого класу знизилася з математики на 24%, з української мови – на 6%; з англійської мови підвищилася на 11% (див. табл. 3). Погіршення якості підготовки з математики при переході з 4 до 5 класу можна пояснити зміною команди викладачів (випускники механіко-математичного факультету Київського національного університету), які викладають предмети на високому рівні і ставлять більш високі вимоги до учнів. Викладачі англійської мови залишилися в ліцеї. Отже, ситуація змінилася на краще.

Другий рівень (5-7 класи). На другому рівні підготовки забезпечується інтенсивний розвиток здібностей та нахилів учнів, формується готовність до вибору подальшої

ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ (7-12 балів)
учнів ліцею при переході з 4 до 9 класу

вітень-2017	українська мова	математика	english
4-А клас	100%	88%	79%
4-Б клас	97%	91%	56%
4-В клас	97%	82%	72%
4-Г клас	82%	97%	62%
жовтень-2017			
5-А клас	81%	58%	79%
5-Б клас	90%	74%	78%
5-В клас	95%	65%	88%
5-Г клас	88%	66%	83%
5-Д клас	97%	60%	86%
квітень-2017	українська мова	математика	english
7-А клас		39%	40%
7-Б клас		47%	53%
7-В клас		45%	61%
жовтень-2017			
8-А клас	70%	33%	36%
8-Б клас	85%	50%	32%
8-В клас	70%	48%	24%
квітень-2017	українська мова	математика	english
8-А клас	84%	34%	31%
8-Б клас	79%	79%	56%
8-В клас	25%	33%	32%
8-Г клас	73%	38%	23%
жовтень-2017			
9-А клас	55%/76%	79%	90%
9-Б клас	96%/71%	57%	97%
9-В клас	62%/31%	34%	71%
9-Г клас	51%/41%	59%	79%

освіти та визначення в ній місця для іноземної мови.

У ліцеї розробляються та апробуються навчальні програми і навчальні посібники для спецкурсів, що викладаються англійською мовою: фізика, природничі науки, біологія людини, всесвітня історія, країнознавство (Україна, Великобританія, Канада, США, Австралія,

Табл. 5
ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ (7-12 балів)
10 класів, жовтень 2017 р.

клас	українська	історія України	english	english
10-А		71%		79%
10-А, Б, В	72%	алгебра	47%	70%
10-Б, В		37%		44%

Табл. 6
МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ
учнів шкіл України (2013 р.) [%]

10 клас	початковий	середній	до-статній	високий	якість
українська мова	8,4	27,0	44,3	19,9	64,2%
українська література	10,0	32,8	36,0	20,6	56,6%
англійська мова	1,2	14,9	36,7	46,8	83,5%
історія України	3,0	20,8	45,4	30,5	75,9%
алгебра	4,5	32,0	40,5	23,0	63,5%
геометрія	5,0	32,0	38,5	24,5	63,0%
географія	7,0	33,8	34,8	24,0	62,8%
біологія	1,5	17,8	45,0	35,0	80,0%
хімія	3,7	24,8	40,0	30,9	70,9%
фізика	2,0	36,5	41,4	19,8	61,2%

Нова Зеландія), американська і англійська література, історія світових релігій (християнство, буддизм, індуїзм, іудаїзм, іслам). Викладання предметів англійською мовою на термінологічному і понятійному рівнях у рамках STEM-освіта. Замість словників учні використовують планшети.

Другий рівень підготовки містить фактологічні знання. Використовуються **Life-long learning, On line Education, e-Learning, m-Learning, Educational Testing Service, Out-comes focused education**. Викладання **Introduction to biology, Geography of the World (Portable Document Format), Science** – це підготовка до вивчення фізики, хімії, біології,

астрономії, технології у старших класах ліцею.

У 2013 р. відбувся Міжнародний саміт «Освіта від 7 до 12 років» (Дубай, ліцей – учасник). **Old School Teaching Meets New Generation Learning** (стара школа навчання зустрічає нову генерацію молоді, яка постійно навчається). *Рання профілізація – це шлях до світових стандартів освіти*. Тема саміту – *інтеграція освітніх програм країн затоки та провідних шкіл Індії навколо передових британських шкіл, розвиток творчих здібностей Teenager-W*. Завдяки **STEAM** учні отримують відеоуроки поза школою (**smart devices, smart tablet PC's interactive, E-boards**). **Samsung Electronics** партнер в **Smart Learning Programme**.

Погіршення результатів з математики пояснюється тим, що в 7 класі починають викладати алгебру й геометрію (різні викладачі). Матеріал, який викладається з англійської мови, має більш якісний рівень.

Третій рівень (8-9 класи). Працює команда викладачів. Завдання виконуються за часовими інтервалами й алгоритмами. Відмова від пасивної системи навчання на користь *самостійної роботи учня*. Рольові функції членів творчого колективу: керівник, виконавець, генератор ідей, комутатор, критик. *Рання профілізація – це запровадження інновацій не протягом трьох останніх років навчання, а раніше завдяки збалансуванню професійних стандартів з навчальними програмами шляхом створення інтегрованих спеціальних курсів*.

Можливості інформаційного курсу викликають **побоювання**, що *віртуальний світ поглинає дітей, залишаючи менше часу для живого спілкування*. Необхідно розумно поєднувати **PC** з традиційними формами і методами навчання. У ліцеї створено програмний продукт, який містить велику кількість тестових завдань з різних предметів. Це допомогло реалізувати моніторинг підготовки учнів. Тести допомогли визначити індивідуальні рівні навчання, якість засвоєного матеріалу. Під час літньої навчальної практики здій-

снюється повторення матеріалу з фізико-математичних та англomовних предметів.

У жовтні 2017-2018 н.р. в ліцеї проводилися підсумкові контрольні роботи в 3-10 класах, що дало змогу порівняти якість підготовки учнів 4 класів, які перейшли до 5 класу, а також 7-8 і 8-9 класів (див. табл. 4).

Четвертий рівень (10-11 класи). Викладають кандидати фізико-математичних наук, доценти, лекції яких розміщено на сайті ліцею. Англomовний цикл забезпечують викладачі лінгвістичних університетів. Ліцеїст приходиться на заняття, попередньо ознайомившись з матеріалом (DVD-диск). Навчаються *ліцеїсти, які виявили здібності, психологічну готовність до вивчення математики, фізики, англійської мови.*

Викладачі поділяються на викладачів української мови, української літератури (залежно від віку-класу) та викладачів, які готують випускників до ЗНО з української мови і літератури. За такою схемою готують випускників ліцею до ЗНО з історії України, англійської мови, фізики, математики, географії, хімії, біології. Підготовка до ЗНО здійснюється на факультативних заняттях та під час консультацій.

Випускники ліцею складають Кембриджські екзамени з англійської мови (готують викладачі вищої кваліфікації), які проводяться екзаменаційним відділом Кембриджського університету (**Cambridge ESOL**). За результатами екзаменів встановлюються міжнародні стандарти з англійської мови в шкільній освіті. Учні, які успішно склали іспити, отримують єдиний сертифікат **Cambridge ESOL**. Випускники ліцею, як правило, отримують сертифікати **C1** та **B2**.

Табл. 7

ТОП-10 КРАЩИХ ШКІЛ УКРАЇНИ
за результатами ЗНО-2016

Місце у рейтингу	Назва навчального закладу	Середній бал ЗНО з усіх предметів
1	Ліцей «Інтелект» м. Київ	184,18
2	Гімназія № 1 м. Івано-Франківськ	182,17
3	Медичний центр-інтернат «Дніпро» м. Дніпро	181,69
4	Фізико-математичний ліцей-інтернат м. Львів	180,51
5	Природничо-науковий ліцей № 145 м. Київ	179,97
6	Русанівський ліцей м. Київ	179,36
7	Технічний ліцей НТУУ «КПІ» м. Київ	179,33
8	Новопечерська школа м. Київ	179,22
9	СШ «Тріумф» м. Київ	178,84
10	Ліцей «Наукова зміна» м. Київ	178,70

Табл. 8

ТОП-10 НАЙКРАЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ
за середнім балом ЗНО-2017 за всіма предметами
(брало участь більше 5 учнів)

Місце у рейтингу	Назва навчального закладу	Середній бал ЗНО з усіх предметів
1	Ліцей «Інтелект» м. Київ	187,5
2	Дніпропетровський обласний медичний ліцей-інтернат	185,5
3	Український фізико-математичний ліцей м. Київ	182,1
4	Львівський фізико-математичний ліцей-інтернат	180,8
5	Українська гімназія № 1 м. Івано-Франківськ	179,5
6	Калуська гімназія Івано-Франківська область	179,3
7	Черкаський фізико-математичний ліцей	178,9
8	Українсько-Американський ліцей м. Дніпро	178,8
9	Святошинська гімназія м. Київ	178,8
10	Авіакосмічний ліцей № 2 НАУ м. Лубни Полтавська область	178,6

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА
спецкурсу «Physical science», «Фізичні явища
в природі», 8 клас
(викладається англійською мовою)
(1 година на тиждень, усього 35 годин,
з яких 1 година – резервна)**

Пояснювальна записка

У 2011 р. з метою реформування системи освіти в школах США для талановитих дітей, виходячи з Каліфорнійського стандарту, у **Harvard University, Princeton University, Massachusetts Institute of Technology** розроблено STEM-система (Science-Technology-Engineering-Mathematics), яка передбачає комплексне вивчення природничих наук, технології, інженерії та математики.

Згідно з наказом міністра МОН України № 188 від 29.02.2016 р. з метою інноваційного розвитку предметів фізико-математичного циклу, науково-дослідної роботи у навчальних закладах утворено робочу групу з питань впровадження STEM-освіти в Україні, до якої увійшли викладачі ліцею.

У ліцеї в системі STEM-освіта для 8 класу розроблено спецкурс «Physical science», який викладається англійською мовою. Для його викладання у 8 фізико-математичному класі з поглибленим вивченням англійської мови навчальним планом ліцею «Інтелект» на 2017-2018 н. р., який затверджено начальником управління освітою Дарницької районної в м. Києві адміністрації, передбачено: «1 годину на тиждень».

«Physical science» – це ознайомлення з навколишнім світом, законами природи, застосування фактів, принципів, пов'язаних з природничими предметами. *Ніякого відношення до створення інтегрованого курсу фізики і хімії предмет «Physical science» не має. Спецкурс має освітній та розвивальний характер.*

Протягом 2014-2017 рр. експериментальна програма спецкурсу «Physical science» пройшла апробацію в ліцеї «Інтелект». Спецкурс «Physical science» викладається в ліцеї з 2014 р.

Із спецкурсом «Physical science», який є білінгвальним спецкурсом (у межах білінгвальної освіти використовуються e-learning, m-learning, Educational Testing Service), учні ознайомлюються перед викладанням в 9-11 класах фізики англійською мовою. Для створення та оформлення експериментальної програми спецкурсу «Physical science» використано програми, навчальні посібники з предмета «Science» для середньої школи, які розроблено **Massachusetts Institute of Technology, Princeton University, Cambridge University.**

У **Portable Document Format** у ліцеї для спецкурсу «Physical science» розроблено STEM-навчальні методичні рекомендації: друкований варіант і електронний з DVD-дискон, які написано й озвучено англійською

2015 р. **Cambridge English Language Assessment and Cambridge University Press congratulate Lyceum Intellect on successful completion on the second year of Cambridge English Schools programme. A Cambridge English School has an English programme that integrates materials and qualifications of internationally recognised quality. Lyceum Intellect prepares and enters candidates for Cambridge English Exams the world leading range qualifications for learners of English.**

Розвиток латентних можливостей у ліцеїста дав можливість визначати поняття, які пов'язані з об'єктом обговорення, усунути псевдосвідомість опонента шляхом доведення її до абсурду, використовувати суперечності, аналогії (пряма, символічна, фантастична, емпатія) як критичну оцінку обговорення, використовувати іронію.

Для адаптації випускників в університеті з метою реалізації вертикалі «перший клас ліцею - перший курс університету – магістратура» залучаються студенти-випускники ліцею (**Peer Assisted Study Scheme, Peer monitoring**).

Розроблено кейси завдань для моніторингу знань, банк екзаменаційних і контрольних завдань, формується **Web-портал** «Електронна школа», створено текстологічну лабораторію освітнього вимірювання. *Логіка навчально-виховного процесу: ситуація-проблема-завдання-результат.*

Зниження якості підготовки з англійської мови і математики пояснюється тим (див. табл. 5), що у 10-11 класах профільні предмети викладаються викладачами університетів. Рівень викладання та вимоги до знань учнів різко підвищуються.

Із таблиці 6 випливає, що в Україні шкільну програму на «відмінно» знає третина учнів. **Високий рівень:** з української мови – **19,9%**,

з англійською – **46,8%**, з алгебри – **23%**, з історії України – **30,5%**. **19,8%** учнів володіють знаннями з фізики на високому рівні. Порівняння якості підготовки учнів 10 класу ліцею (див. табл. 5), де поглиблено вивчаються алгебра, геометрія, фізика, предмети англійської мови, та учнів шкіл України: **якість підготовки з англійської мови виявлено на користь учнів шкіл 83,5% – 47% = 36,5%**, алгебри **63,5% – 37% = 26,5%**.

Про що свідчать результати ЗНО?

Порівняємо якість підготовки українських учнів з результатами ЗНО.

2013 р., високий рівень ЗНО-2012 (180-200)

англійська мова		
46,8%	7,5%	Різниця – 39%
математика		
23,0%	8,0%	Різниця – 15%
історія України		
30,5%	7,3%	Різниця – 23%

Дані показують, що **моніторинг** (табл. 6) **не є об'єктивним** з огляду на результати ЗНО 2012 р.

Ситуація з якістю підготовки випусників ліцею різко покращується (див. табл. 7 і 8).

ДРУГЕ ЗАВДАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТУ

Таким є розробка і апробування програм та навчальних посібників нової генерації, що відповідають європейським стандартам освіти і реалізують наступність «середня школа-технічний університет». У ліцеї «Інтелект» протягом **2015-2017 рр.** розроблено й апробовано такі експериментальні програми:

1. «Країнознавство. Велика Британія» англійською мовою, **9 кл.** (укл. Н. Гордєєва). Викладається з **1996 р.** Рецензенти: завідувач кафедри методики літератури ІППОКУ ім. Б. Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент В. М. Буренко, старший викладач кафедри англійської мови факультету

мовою (звук, відеокліпи, вправи, тести, дослідження, вивоски). Перелік тем представлено у програмі.

У програмі білінгвального спецкурсу *застосовується термінологія, якою користуються в англійськомовному освітньому світі. Англійська термінологія відрізняється від термінології, якою користуються в українській школі. Білінгвальна освіта забезпечила в Україні випускникам ліцею протягом дев'яти років перші місця в рейтингу ЗНО з англійської мови та перші місця з фізики за результатами ЗНО-2016, 2017.*

ОСНОВНА МЕТА СПЕЦКУРСУ «Physical science» – це формувати в учнів цілісного уявлення про фізичні явища, навчати розуміти та аналізувати значення цих явищ. Досягнення зазначеної мети передбачає розв'язання таких основних завдань:

- формування ключових і предметних компетенцій;
- формування наукової картини світу;
- забезпечення свідомого засвоєння основних понять в їхньому взаємозв'язку;
- мотивація та здобуття знань з природничих наук;
- розвиток вміння аналізувати фізичні явища;
- навчання учнів самостійного пошуку інформації;
- розвиток розумових здібностей та якостей особистості (пізнавальний інтерес, спостережливість, увага, пам'ять, теоретичне мислення), прагнення до самоосвіти, самопізнання, самооцінка, самореалізація в різних видах діяльності.

Спецкурс «Physical science» дає можливість для здійснення міжпредметних зв'язків. Його можна вважати загальноосвітнім синтезованим спецкурсом поглибленого вивчення англійської мови та природничих предметів.

ЗАВДАННЯ СПЕЦКУРСУ «Physical science»:

а) узагальнити та систематизувати знання з природничих наук, здобутих учнями на попередніх етапах навчання;

б) актуалізувати важливість та необхідність вивчення англійської мови як засобу міжнародного спілкування в науці;

в) розвивати навички роботи з відео- та аудіоконтентом англійською мовою;

г) розвивати вміння працювати з інформацією наукового тексту англійською мовою (пошук, обробка й подання ключової інформації);

д) працюючи з науковим текстом, розвивати навички виконання та оформлення таблиць і діаграм, описувати їх англійською мовою;

е) формувати вміння використовувати англійську мову під час моделювання наукової ситуації (доповідь, дискусія та ін.);

ж) ознайомити учнів з основами наукового методу дослідження, розвивати навички його використання під час практичних і лабораторних робіт;

з) формувати вміння працювати з програмами та документами в різних форматах (**Word, Power Point, PDF**, використовувати **Smart-TV port-HDMI і USB**).

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА
з фізики для учнів спеціалізованих класів інженерно-фізичного профілю з поглибленим вивченням англійської мови (9-11 класи).

Пояснювальна записка

Експериментальна програма «Фізика для спеціалізованих класів інженерно-фізичного профілю з поглибленим вивченням англійської мови» (мова англійська, українська) пройшла апробацію в ліцеї «Інтелект» м. Києва, який функціонує на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».

Фізика в ліцеї «Інтелект», починаючи з 9 класу, з 1994 р. викладалася українською, російською та англійською мовами.

Для забезпечення відповідності навчального процесу вимогам вищої технічної школи в штаті ліцею працюють доценти, які продовжують викладати фізико-математичні дисципліни випускникам ліцею в НТТУ-КПІ.

Програма включає теми, які не викладаються в школі, але є базою, що дає змогу майбутнім студентам легше опанувати інженерні дисципліни.

Розподіл часу за темами є умовним (див. вріз). Зважаючи на те, що програма складена темами-блоками, викладач має можливість висвітлювати різні теми англійською та українською мовами, не повторюючи матеріал. Деякі теми, які висвітлюються українською чи англійською мовами, можуть не суттєво відрізнятися одна від одної, що дає можливість доповнювати теми.

Перелік лабораторних робіт має рекомендаційний характер. Викладач, спираючись на конкретну лабораторну базу, може використовувати замість рекомендованого лабораторного практикуму свої практичні заняття.

МЕТА викладання фізики: три її складові

А. Знання та розуміння

Учень повинен бути готовим продемонструвати знання та розуміння стосовно:

- наукового явища, фактів, законів, концепцій, теорій;
- наукового словника, термінології, умовностей, включаючи символи, величини та розмірності;
- наукових приладів та інструментів, включаючи техніку оперування і техніку безпеки;
- фізичних величин та їх визначення.

Розділи навчального плану містять фактичний матеріал, який учні мають опанувати. Пояснення в контрольних роботах бажано починати словами: визначимо, ствердимо, опишемо, пояснимо чи відокремимо (підкреслимо).

Б. Оволодіння інформацією та розв'язанням завдань

Учень повинен словами чи, використовуючи інші письмові форми подання інформації (символічна, графічна, числова), застосовувати числові чи інші дані, використовувати інформацію для ідентифікації виразів, давати розумне пояснення явищ, співвідношень, моделей, висловлювати припущення та гіпотези, розв'язувати задачі.

Тестові питання з тем доречно починати такими словами: передбачимо, припустимо, обчислимо чи визначимо.

В. Експериментальна майстерність та дослідництво

Учень повинен уміти:

- використовувати техніку, апаратуру та матеріали, посилаючись на інструкції, які супроводять технічні за-

перекладів Київського національного лінгвістичного університету О. С. Мартинюк.

2. «Країнознавство світу» англійською мовою, 10 кл. (укл. Н. Гордєєва). Викладається з 1999 р. Рецензенти: завідувач кафедри методики літератури ІППОКУ ім. Б. Гринченка, кандидат педагогічних наук, доцент В. М. Буренко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови факультету перекладів Київського національного лінгвістичного університету І. В. Деркач.

3. «Українознавство» англійською мовою, 7-8 кл. (укл. Н. Гордєєва). Викладається з 1999 р. Рецензенти: завідувач кафедри методики літератури ІППОКУ ім. Б. Гринченка, кандидат педагогічних наук, доцент В. М. Буренко, старший викладач кафедри англійської мови факультету перекладів Київського національного лінгвістичного університету Мартинюк О. С.

4. «Всесвітня історія. Стародавній світ» англійською мовою, 6 кл. (укл. Н. Гордєєва). Викладається з 2001 р. Рецензенти: завідувач кафедри методики літератури ІППОКУ ім. Б. Гринченка, кандидат педагогічних наук, доцент В. М. Буренко, старший викладач кафедри англійської мови факультету перекладів Київського національного лінгвістичного університету О. С. Мартинюк.

5. «Історія світових релігій» англійською мовою, 10 кл. (укл. Н. Гордєєва). Викладається з 1999 р. Рецензенти: завідувач кафедри методики літератури ІППОКУ ім. Б. Гринченка, кандидат педагогічних наук, доцент В. М. Буренко, старший викладач кафедри англійської мови факультету перекладів Київського національного лінгвістичного університету О. С. Мартинюк.

6. «Біологія» англійською мовою, **5-7 кл.** (укл. Н. Гордєєва). Викладається з **2015 р.** Рецензенти: завідувач кафедри методики літератури ІППОКУ ім. Б. Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент В. М. Буренко, кандидат педагогічних наук, учитель-методист. Голова ВГО «Асоціація вчителів біології України» О. В. Князева.

7. «Природничі науки» англійською мовою («**Science**»), **5-7 кл.** (укл. Н. Гордєєва). Викладається з **2014 р.** Рецензент: завідувач кафедри методики літератури ІППОКУ ім. Б. Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент В. М. Буренко.

8. «Природничі науки» англійською мовою («**Science**»), **2-4 кл.** (укл. Н. Гордєєва). Викладається з **2013 р.** Рецензенти: завідувач кафедри методики літератури ІППОКУ ім. Б. Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент В. М. Буренко, старший викладач кафедри англійської мови факультету перекладу Київського національного лінгвістичного університету О. С. Мартинюк.

9. «Physical science» англійською мовою, **8 кл.** (укл. С. Романовський). Рецензенти: доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України В. М. Мадзігон, відмінник освіти України, кандидат фізико-математичних наук, доцент О. Миронець (Для зразка подаємо її у врізах – знайомтеся!).

10. Експериментальна програма з фізики для учнів спеціалізованих класів інженерно-фізичного профілю з поглибленим вивченням англійської мови (9-11 класи). Укладач С. В. Романовський, заслужений працівник освіти України, кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Рецензенти: Ю. І. Якименко, доктор технічних наук, професор, академік Національної академії наук України. Л. Форостюк, учитель фізики вищої категорії, учитель-методист.

- використовувати і записувати спостереження та вимірювання;
- інтерпретувати та оцінювати експериментальні спостереження та дані;
- планувати та виконувати дослідження, володіти методами обчислення на комп'ютерній техніці;
- розглядати процес розв'язання технічної задачі як пошук ідей, моделі, шляхів дослідження дослідницько-конструкторської розробки.

Фізика англійською мовою викладається після того, як матеріал був прочитаний українською і російською мовами. **Викладання фізики трьома мовами дає можливість досягти таких цілей:** «повторення – мать учения», активізація англійської лексики та використання граматики англійської мови (у ліцеї 12 предметів викладаються англійською мовою). *У результаті цього реалізуються міждисциплінарні зв'язки.* Технічний переклад здійснюється не філологом, а фахівцем. *Така система викладання фізики дає можливість ліцеїстам опанувати тримовну технічну термінологію.*

ВИТЯГИ З РОБОЧОГО НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ ліцею «Інтелект» на 2013-2014 н. р. та 2017-2018 н. р.: порівняймо!

У 2013-2018 рр. на базі ліцею «Інтелект» та НТУУ-КПІ виконується дослідно-експериментальна робота зі створення моделі інноваційного навчального виховного об'єднання «Середня школа – вища технічна школа» як шлях до європейських стандартів освіти (наказ МОН № 1214 від 19.08.2013. «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі ліцею «Інтелект» м. Києва та НТУУ-КПІ»).

На 2013-2014 н. р., як засвідчує робочий навчальний план ліцею «Інтелект», який затверджено начальником управління освітою Дарницької районної в м. Києві адміністрації, а також директором департаменту освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (КМДА) та погоджено директором департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України, на викладання предмета фізики у **9** фізико-математичному класі з поглибленим вивченням англійської мови передбачено **«4,5 годин»** (українською мовою), 1 годину (англійською мовою) на тиждень.

«У **10** фізико-математичному класі з поглибленим вивченням англійської мови – **5,5 години** (українською мовою), 1 годину (англійською мовою) на тиждень».

«У **11** фізико-математичному класі з поглибленим вивченням англійської мови – **6 годин** (українською мовою), 1 годину (англійською мовою) на тиждень».

Навчальний план ліцею «Інтелект» на 2017-2018 н. р., який затверджено начальником управління освітою Дарницької районної в м. Києві адміністрації, передбачає: «Предмет «фізика» викладається у **9** фізико-математичному класі з поглибленим вивченням англійської мови **4 години** (українською мовою), **1 годину** (англійською мовою) на тиждень».

У **10** фізико-математичному класі з поглибленим вивченням англійської мови – **4 години** (українською мовою), 1 годину (англійською мовою) на тиждень, а в **11** класі – **5 годин** (українською мовою), **1 година** (англійською мовою) на тиждень».

Сергей Романовский

Четыре уровня подготовки в лицее «Интеллект»: опытно-экспериментальная инновационная модель

В статье рассмотрены четыре уровня подготовки учащихся в лицее «Интеллект» в зависимости от их возраста в пределах экспериментальной работы по созданию модели инновационного учебного заведения «средняя школа – высшая техническая школа как путь к европейским стандартам образования». Первый уровень – 1-4 классы, второй – 5-7 классы, третий – 8-9 классы, четвертый – 10-11 классы. Каждый уровень обеспечивают преподаватели, которые умеют эффективно работать с конкретной возрастной группой учеников.

Рассмотрены итоги текущего мониторинга качества обучения (по результатам директорских контрольных, проводимых преподавателями, которые в дальнейшем будут работать с этими учениками) с анализом недостатков подготовки и описанием путей их устранения. Акцентировано внимание на особенностях организации преподавания учебных предметов, подготовки учащихся к ВНО и составления Кембриджских экзаменов по английскому языку.

Приведены результаты экспериментальной работы по модернизации учебных программ спецкурсов, преподаваемых в лицее.

Ключевые слова: образовательный уровень, образовательные уровни подготовки учащихся, экспериментально-педагогическая работа, модель инновационного образовательного учреждения, STEM-образование, STEAM-образование.

Sergii Romanovskyi

4 levels of lyceum 'Intellect' pupils training: research and experimental innovative school model

The article focuses on the four levels of lyceum 'Intellect' pupils training regarding their age in the course of experimental work of building an innovative school model – Secondary school – High technical school as a way of achieving high European education standards.

The first level embraces 1-4 grades, the second – 5-7 grades, the third – 8-9 grades and the fourth – 10-11 grades. Each level is supplied with highly qualified teachers who can efficiently work with a particular age group.

In addition, the article highlights the results of schoolchildren's assessment works (held by the teachers planning to continue working with these pupils) and analyses the drawbacks of their work and the ways of fixing them.

A special attention is paid to the peculiarities of teaching certain disciplines and pupils training to take Independent Testing exam in English as well as Cambridge Exam – FCE.

The results of experimental work concerning the school curricula upgrading have also been introduced in the article.

Keywords: the level of education, the pupils' training levels, research and experiment work, an innovative school model, STEM education, STEAM education (Science, Technology, Engineering, Arts and Math).

ВИСНОВКИ

Тенденції розвитку світової системи освіти – це підготовка людей до життєвих умов, що стрімко змінюються, перехід до інформаційного суспільства. З метою активізації ринкових механізмів забезпечення якості освітніх послуг необхідно підтримувати конкурентність, запровадити в практику державну програму професійної підготовки учнів старшої школи, надати автономію органам освіти в укладанні варіативної частини навчальних програм, використанні навчально-методичних матеріалів, ввести відповідальність адміністрації і вчителів за результати педагогічних ініціатив та інновацій. Тільки тоді освіта стане стимулом економічного зростання, а не фактором стагнації.

Найефективніші освітні системи мають бути запрограмовані на успіх. *На жаль, сьогодні багато освітніх державних систем працюють на поразку.* Навчальні заклади прямують звичною репертуарною політикою, поки через кризові обставини не доводиться щось змінювати або запроваджувати щось нове, щоб уможливити виживання окремих шкіл.

Учень стає споживачем освітніх послуг, який формує і диктує попит, впливає на «постачальника» освітніх послуг, вибираючи його серед кращих.

Вдале кадрове забезпечення навчально-виховного процесу в лиці «Інтелект» (команда викладачів формувалася 15 років) та запровадження чотирьох рівнів підготовки (наступність) забезпечили високий рівень підготовки учнів. **Якість підготовки випускника лицю «Інтелект» у межах кореляції освіта-ринок праці визначає оцінка результатів, а не процес навчання.**

*Сучасний ХМЕЛЬНИЦЬК –
це давнє місто України з 600-річною історією.
Поєднавши в собі патріотизм Б. Хмельницького,
винахідливість Мюнхгаузена,
Хмельниччани-освітяни
гідно дбають
про майбутнє свого міста і країни.*

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

ЖУРНАЛ у ЖУРНАЛІ: СПЕЦВИПУСК

«Освіта Хмельниччини» (Частина 2) ..... С. 26-204

**ПЕДАГОГІКА: НОВА ТА ЯКІСНА ОСВІТА
БУДУЄМО НОВУ ШКОЛУ:**

- Формування свідомого громадянина ..... С. 30
- Духовного виховання школярів ..... С. 71
- Національно-патріотичного виховання ..... С. 58
- Здоров'яформуючий НЗ ..... С. 189
- Наступності навчання і виховання ..... С. 40
- Профільного навчання ..... С. 52, 179
- Музейної педагогіки ..... С. 64

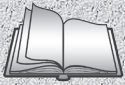
ПЕДАГОГІКА: інноваційна школа

- ЗАКЛАДИ НОВОГО ТИПУ: громадсько-активна (С. 77); життєтворчості (С. 93, 184); толерантності (С. 107); інформаційного простору (С. 125, 135, 145, 162, 165); школа-центр села (С. 10, 118).
- НОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ шкільного керівника: ІКТ (С. 172), PR (С. 140), управління часом (С. 200-204).

Лише той є вчитель, хто живе так, як вчить.

Григорій Сковорода

ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ШКОЛИ

У статті йдеться про роль правових навчальних проєктів у формуванні свідомого громадянина.

Ключові слова: громадянин, право, проєкт, освіта, школа.

УДК 37.014.621

Алла СМЕРТЮК

Директор
Спеціалізованої
загальноосвітньої
школи І–ІІІ
ступенів № 7
м. Хмельницького,
учитель-методист,
відмінник освіти
України

Наша школа розпочинала свою історію на вул. 25 Жовтня, нині – вул. Проскурівська, в будинку Центру технічної творчості і називалася Проскурівською початковою школою № 7. Нацистська окупація зруйнувала освіту в Україні, школи були перетворені на склади, госпіталі, казарми. Серед шкіл міста, що відновили роботу після звільнення Проскурова, була й жіноча середня школа № 7. У 1956 р. закінчилося будівництво на вулиці Шевчен-

до Постанови Ради Міністрів СРСР від 24 грудня 1960 року було передано Міністерству освіти УРСР та перейменовано в середню школу № 7 з російською мовою навчання. У 1959 р. збудовано нове приміщення школи на вул. Заводській, 33.

З 1989 р. навчання в школі здійснюється українською мовою. Задля задоволення освітніх потреб, розвитку здібностей та обдарувань дітей у школі запроваджено поглиблене вивчення історії, української мови та профільне

ка. Два верхніх поверхи віддали школі, яка тоді називалася «Залізнична школа № 75 станції Хмельницький Південно-Західної залізниці». Центр управління освітою розміщувався у м. Жмеринка. Середню школу № 75 відповідно

навчання. Учні школи є активними учасниками й переможцями конкурсів, олімпіад, змагань різного рівня.

Мета державної політики щодо розвитку освіти, як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті, полягає у створенні умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України. Зусилля вчителя мають бути спрямовані на патріотичне і моральне виховання учнів, підвищення рівня якості знань. Мистецтво педагога полягає у тому, щоб зробити урок, заняття курсу за вибором чи позакласний захід цікавим, пізнавальним і змістовним.

Правова освіта і правове виховання – це цілісна система, що охоплює всі сфери діяльності Спеціалізованої загальноосвітньої школи I–III ступенів № 7 м. Хмельницького. Така система сприяє вихованню правової свідомості і поведінки всіх учасників освітнього процесу, демократичних громадянських цінностей, передбачає використання практично орієнтованих та інтерактивних методів навчання і виховання, зокрема проведення позакласних годин з обговоренням конкретних випадків із життя, які потребують прийняття рішень дітьми та правової оцінки, виховних заходів з використанням рольових ігор, участі в конкурсах з правової тематики. Організаторами в правовиховній та правоосвітній роботі є адміністрація, класоводи 1–4-х класів, класні керівники 5–11-х класів, лекторські групи старшокласників, психологічна служба навчального закладу, бібліотекар.

У школі з 2002 р. у межах варіативної складової робочого навчального плану започатковано вивчення в 1–4-х класах «Правової абетки», а в середніх класах проводяться факультативні заняття «Рівний рівному». Учні мають можливість удосконалювати свої знання з правознавства на уроках з «Основ правознавства» та «Людина і світ».

Велике значення під час організації занять має використання активних форм навчальної роботи – ділових ігор, дискусій, ситуаційних методик, парної робо-

ти, роботи в групах. Такі методи дають можливість учням включатися в активний процес пізнання світу, людей і самих себе, формують уміння характеризувати явища та процеси суспільного життя, знаходити інформацію, аналізувати та оцінювати її, формувати й висловлювати свою думку, робити вибір і мати власну позицію.

Вчителі школи віддають перевагу діяльнісно-практичним формам роботи, зокрема, конференціям, диспутам, проведенню круглих столів, створенню лекторських груп старшокласників, які готують цикл бесід з правової тематики для молодших школярів. Важливою формою роботи є реалізація проектів, які є методами навчання і можуть застосовуватись як на уроках, так і в позакласній роботі, адже вони зорієнтовані на досягнення мети самих учнів, формують навчальні й життєві компетентності, є цінним досвідом для школярів. Учителі допомагають учням у пошуку джерел, необхідних для роботи над проектом, координують перебіг дослідження, підтримують і заохочують дітей. У процесі спільної діяльності під час роботи над проектом в учнів формуються вміння працювати в колективі, брати відповідальність за вибір рішення, аналізувати результати діяльності, підкорювати свій темперамент, характер і час інтересам спільної справи.

Працюючи над суспільними проектами, учні вчаться виступати активними учасниками процесу створення проекту, виробляти свій власний погляд на інформацію, визначати мету і завдання, вибудовувати алгоритм їх розв'язання. Цей метод дає змогу школярам вчитися на власному досвіді й досягненнях інших людей у конкретних справах. Учні бачать результат власної праці, розуміють його практичне значення. Тому під час вивчення правознавства використовуємо проектну технологію, що передбачає практичну спрямованість навчання. Саме таким нещодавно став проект учнів 10 класу «Школа здорових дітей». Учні самостійно визначили мету проекту, дослідили впровадження здоров'язберігаючих

технологій у школі, безпеку життя і здоров'я в учнівському середовищі, провели анкетування школярів. Про результати дослідження повідомили учнівський комітет і педагогічний колектив. У процесі реалізації мети проєкту десятикласники проаналізували Закон України «Про загальну середню освіту», визначили зміст поняття здоров'язберігаючої технології та її складових, провели анкетування серед учнів 7–11 класів, проаналізували основні виховні навчальні та санітарно-гігієнічні заходи у школі. Здобуті результати оприлюднили на засіданнях учнівського самоврядування, педагогічної ради, методичного об'єднання класних керівників.

Отже, завдяки реалізації таких проєктів в учнів формуються активна громадська позиція і почуття відповідальності, тому вони зможуть розв'язувати ті проблеми, з якими стикатимуться вже зараз, і тих, з якими зустрінуться після закінчення школи. Проєкт дає молодій людині алгоритм поведінки в громадянському суспільстві. Завдяки цій педагогічній технології учні здобудуть теоретичні знання, практичні навички, виховуватимуться як громадяни.

До правоосвітньої роботи з батьками адміністрація школи залучає класних керівників, учителів правознавства, шкільного психолога та представників правоохоронних та соціальних служб. У школі діє університет правових знань для батьків, які беруть активну участь у підготовці виховних заходів, що відбуваються

у школі. Зазвичай проводяться тренінги для батьків, на яких обговорюються питання взаємовідносин батьків і дітей, права дітей та батьківські обов'язки.

Для того, щоб грамотно й ефективно проводити правоосвітню та правовиховну роботу, учитель повинен бути підготовленим, знати головні положення чинного законодавства, бути зразком для учнів та їхніх батьків.

Питання правової самоосвіти вчителів постійно обговорюються на засіданнях педагогічних рад, нарадах при директорі, при заступникові. Створена у школі система впровадження безперервної правової освіти ґрунтується на застосуванні традиційних та інноваційних педагогічних технологій. Ознайомлення з правовою системою – від початкової освіти до свідомої необхідності підвищувати власну правову компетентність шляхом самоосвіти – червоною ниткою проходить крізь всю навчально-виховну роботу школи.

Завдяки постійній цілеспрямованій систематичній роботі у школі вже багато років немає учнів, схильних до злочинів та правопорушень.

Ми будемо правову державу, громадянське суспільство, тому в дітей необхідно виховати певні суспільні цінності. Випускник нашої школи є здатним до самовизначення й самореалізації. Він повинен мати високий рівень правової культури та правової свідомості, адже навіть

термін «правова культура» охоплює певний рівень правового мислення і чуттєвого сприйняття правової дійсності, процеси правотворення та реалізації норм права, специфічні способи правової діяльності.

Правове виховання як одна із складових комплексного виховання впливає не тіль-

ки на свідомість, а й на відповідальність людини, формує переконаність у необхідності суворого додержання законів, прав та обов'язків. Кінцевим результатом правового виховання є реальні справи, вчинки у сфері правових відносин, що свідчать про дієвість правового виховання.

Загальна мета та конкретні завдання правового виховання розв'язуються в процесі навчальної діяльності. Разом з тим визначаються конкретні й безпосередні завдання правового виховання. До них відносять формування в кожного учня системи знань з основ держави та права, розвиток інтересу до цієї галузі знань і зв'язку права з навколишньою дійсністю, виховання шанобливого ставлення до держави, законодавчих і виконавчих органів, прищеплення навичок правосвідомої поведінки, нетерпимості до правопорушень, забезпечення набуття потреби та вміння активно захищати

свої права та законні інтереси інших осіб в установленому законом порядку.

Правова освіта та правове виховання – це цілеспрямована системна діяльність з формування й підвищення в учнів правої свідомості та правової культури. Спеціалізована загальноосвітня школа I–III ступенів № 7 міста Хмельницького спрямована на досягнення певного рівня знань з правових дисциплін, ранню допрофесійну (довузівську) підготовку школярів, які пов'язують своє подальше навчання із закладами юридичного профілю.

У стінах цих навчаємось нового, Вивчаємо обов'язки й права. Надасть нам школа шанс і допомогу – І з нас зросте держава права.
Алла Смертюк

Алла Смертюк

Формирование сознательного гражданина – приоритетные задания школы

В статье рассказывается о роли правовых учебных проектов в формировании сознательного, активного гражданина.

Ключевые слова: гражданин, право, проект, образование, школа.

Alla Smertiuk

The formation of a conscious citizen – the main schools task

The article describes the role of legal training projects in the formation of a deliberately active citizen.

Keywords: citizen, law, design, education, school.

Педагогіка
школи

УДК 37.04:005.342:
159.923.

**Інна
МУДРА**
Директор
Хмельницької
спеціалізованої школи
I ступеня
№ 30

ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В МІСТІ ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

У статті висвітлено етапи становлення та напрями діяльності Хмельницької спеціалізованої школи I ступеня № 30.

Ключові слова: навчальний заклад, початкова школа, початкова освіта, особливі освітні потреби, спеціальна освіта.

Загальноосвітня школа I ступеня № 30 увійшла в освітнянський простір міста Хмельницького 1 вересня 1993 р. За двадцять чотири роки відбулося чимало змін. Увесь цей час школа зростала, розвивалась, міцніла. Сьогодні Хмельницька спеціалізована школа I ступеня № 30 – це великий дружний колектив учнів, педагогів та батьків.

У 20 класах школи навчається 639 учнів. Усі

класи спеціалізовані з поглибленим вивченням англійської мови. Дітей до школи приймають на конкурсній основі. Навчально-виховний процес будується на принципах доступності, відкритості, співробітництва і має на меті розвиток, навчання та виховання кожного учня. Відповідно до вимог суспільства, сучасного розвитку освіти навчальний заклад dbae про створення сприятливих умов для формування ключових компетентностей особистості молодшого школяра.

Школа працює в інноваційному форматі. Високий рівень майстерності педагогів дає можливість впроваджувати сучасні технології в навчально-виховний процес. 50% учителів школи мають вищу категорію, 10% – I категорію, 15% – II категорію. Професійно зростає молода педагогічна зміна.

Навчально-матеріальна база закладу налічує 20 класних кімнат, 6 кабінетів англійської мови, кабінет музики, кабінет образотворчого мистецтва, спортивний зал та клас хореографії, 2 комп'ютерні класи. Кожне приміщення обладнано технічними засобами навчання, електронними посібниками тощо.

Колектив школи створює оптимальні умови для розвитку особистості кожного учня залежно від освітніх потреб та індивідуальних можливостей з метою успішної соціалізації, адже працівники школи – це колектив однодумців, який успішно розв'язує завдання сьогодення, є лідером серед закладів освіти міста і впевнено дивиться у майбутнє. Ми виконуємо те, що обіцяємо, ми чесні з нашими учнями та їхніми батьками, оскільки саме їхня довіра є нашим найбільшим досягненням.

Особливістю навчального закладу є те, що такі дисципліни, як інформатика, образотворче мистецтво, музичне мистецтво, фізична культура, викладають досвідчені учителі-предметники. Педагогічний колектив розробляє та застосовує найефективніші форми і методи навчання й виховання, прості для розуміння та використання, впроваджує інтерактивні методи, використовує в навчально-виховному процесі інноваційні технології (інформаційно-комунікаційні, проектні, здоров'язберігаючі), що дає можливість мотивувати молодшого школяра до успішного навчання в середній школі.

На сучасному етапі розвитку суспільства вивчення англійської мови є одним із найважливіших чинників становлення успішної особистості. У початковій школі важливо зацікавити учнів, викликати у них позитивне ставлення до предмета, пояснити необхідність та значущість володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування. На цьому етапі здійснюється формування вмінь і навичок усного та письмового мовлення в межах визначених сфер та си-

Урок природознавства в 3-Б класі
(учитель К. І. Антонюк)

На уроці – гості: вчителі діляться між собою напрацьованим досвідом

Урок англійської мови (учитель О. М. Грушко)

Участь учнів 2-Г класу в телевізійному проекті «Hello and Welcome» (учитель І. П. Редько)

Бінарний урок англійської та української мов
(учителі: О. Л. Масловська, Н. А. Паюк)

Бінарний урок української мови
та образотворчого мистецтва в 3- Б класі
(учителі: О. П. Білошкурко, В. М. Побожна)

туацій з урахуванням вікових особливостей учнів та їхніх інтересів.

Учні вчаться виконувати нескладні вправи та завдання, з розвитку творчого мислення, у них формуються вміння переносити засвоєний навчальний матеріал в інші ситуації спілкування, давати оцінку певним явищам і діям.

Для забезпечення ефективного володіння англійською мовою на початковому етапі вчителі вдало поєднують традиційні комунікативні методи навчання та новітні інформаційні технології.

Педагоги школи застосовують особистісно-орієнтовані підходи, що сприяє усвідомленню неповторності кожної дитини, формуванню позитивної Я-концепції. Для сучасного етапу реформування української національної школи характерним є ускладнення змісту освіти, зростання обсягу інформації і зменшення часу, відведеного для її засвоєння. Сьогодні розвиток освіти має реалізуватися через системні знання, що є необхідними для розвитку проактивного мислення. Ці знання можуть бути здобуті завдяки інтеграції дисциплін, зорієнтованих на світовий рівень науки. Такий підхід сприяє системним уявленням про світ і людину в цілому. Переосмислення пріоритетів навчання, ролі учня як суб'єкта навчально-виховного процесу, а також суспільні зміни зумовлюють нетрадиційні підходи до розв'язання багатьох суспільних проблем.

Педагоги школи широко застосовують інтегровані та бінарні уроки, що забезпечують формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ, активізацію їх пізнавальної діяльності, підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу, створення творчої атмосфери в колективі учнів, виявлення здібностей учнів та їх особливостей, вироблення навичок самостійної роботи школярів з додатковою літературою, застосування знань у практичній діяльності.

Порівнянню з традиційними бінарні уроки з іноземної мови та інших навчальних дисциплін мають значно більше можливостей: учні здобувають багатогранні знання про об'єкт вивчення, вчаться аналізувати й порівнювати процеси та явища, що, врешті-решт, забезпечує цілісне сприйняття дійсності як одну з передумов розвитку світогляду.

Навчально-виховна система початкової освіти поєднує процеси пізнання й діяльності учня, а інтегрований підхід до навчання дає змогу враховувати цю особливість початкового етапу здобуття знань за допомогою вибору відповідної тематики, добору змісту нового матеріалу, способів і засобів оволодіння ним.

Режим повного дня дає можливість створювати цілісний освітній просторів, є у якому навчальні, виховні та оздоровчі процеси становлять єдиний функціональний комплекс. Робота школи в режимі повного дня сприяє об'єднанню учасників навчально-виховного процесу для реалізації якісного розвитку школярів. У школі функціонують 20 груп продовженого дня, 19 з яких працюють на позабюджетній основі. У цей період з дітьми працюють досвідчені вихователі. В. О. Сухомлинський вважав, що головною фігурою в школі є вихователь класного колективу. Він і вчитель, що дає учням знання, і друг дітей, і керівник їхнього багатогранного духовного життя.

Вихователь забезпечує успішне навчання своїх вихованців, прищеплює їм навички самостійної роботи. Домашні завдання учні груп продовженого дня виконують у школі. Вихователь зобов'язаний так організувати підготовку цих завдань, щоб усі учні змогли виконати їх якісно.

Важливим обов'язком учителя є виховання в дітей любові до праці, рідної мови, національних традицій, народних звичаїв. Тому він і спрямовує свою роботу на повне розкриття можливості кожної дитини, вияв її обдарованості та таланту.

У спеціалізованій школі постійно вдосконалюється система роботи з обдарованими дітьми. У закладі працюють гуртки для обдарованих дітей. Учні школи беруть активну участь у шкільних предметних олімпіадах, міських, обласних і всеукраїнських конкурсах та змаганнях. Щотижня відбуваються масові заходи: захист шкільних проєктів, виставки дитячих робіт, тематичні ярмарки, конкурси читання віршів, предметні тижні, бібліотечні

Робота групи продовженого дня в 3-А класі
(вихователь О. С. Луцишина)

Виховна година в 4-Б класі (вихователь Н. І. Мацюк)

уроки, виховні години, бесіди, тренінги, флешмоби, відвідування театрів, музеїв, підприємств, акції, спрямовані на допомогу дітям-переселенцям та учасникам АТО.

У школі існує дитяча організація «Країна Барвінка», яка об'єднує учнів 2–4 класів. Організація допомагає згуртуванню дітей, сприяє формуванню навичок самоврядування, почуття відповідальності за свій клас, розвитку творчих та інтелектуальних здібностей. Барвінчата готують і проводять конкурси, змагання, вчать жити за законами добра та справедливості.

Батьки учнів нашої школи – активні учасники навчально-виховного процесу. Уже стало традицією проведення родинних свят для першокласників: народжується велика класна родина дітей, батьків та учителів. Для учнів та їхніх батьків є великою відповідальністю участь у спортивному святі «Тато, мама, я – спортивна сім'я».

Родзинкою виховної роботи є щорічний авторський конкурс для дівчаток та їхніх магурь «Панночка-коса – дівоча краса», започаткований Р. І. Іванчук.

Велика батьківська підтримка дає учням упевненість, зміцнює родинні стосунки, сприяє формуванню позитивного іміджу великої шкільної сім'ї.

Режим повного дня дає можливість, за бажанням батьків, залучати дітей до відвідування різноманітних гуртків: англійської мови, спортивно-бального танцю, вокалу, гри на сопілці, футболу, аеробіки, інформатики, бісероплетіння, конструювання та моделювання, малювання.

Педагогічний колектив школи бере активну участь у методичній роботі: на базі школи проводяться семінари-практикуми для вчителів початкових класів та іноземної мови, вихователів груп продовженого дня, логопедів, практичних психологів, бібліотекарів шкіл міста та області.

Учитель той, хто постійно вчиться, шукає новизну, змінюється сам і позитивно впливає на інших. Обмін досвідом із колегами відбувається у стінах

рідної школи, під час відвідування інших навчальних закладів та установ, на сторінках освітніх сайтів.

Атестація, творчі звіти, участь у професійних конкурсах, майстер-класи, семінари, відкриті уроки – це робота педагогічного колективу, спрямована на підтримку й пропаганду прогресивного педагогічного досвіду, розкриття власного досвіду роботи вчителя, оцінки його творчої активності та професійної компетентності (див. фото вріз).

Принцип наступності та безперервності освіти, взаємозв'язок усіх її ланок є пріоритетом нашого навчального закладу. Співпраця з ДНЗ № 54, ДНЗ № 36 та гімназією № 2 м. Хмельницького дають можливість проектувати єдину освітню стратегію на розвиток кожної дитини.

У кожного навчального закладу є свої особливості, своя славна історія, свої збережені й збагачені традиції, що визначають рівень та якість освіти. У час непростого сьогодення нам вдається зберегти кваліфіковані кадри, удосконалити матеріально-технічну базу, забезпечувати високий рівень надання освітніх послуг і, найголовніше, – залишатися школою радості для дітей, творчості – для вчителів, спокою – для батьків.

Інна Мудра

Деятельность специализированной начальной школы в городе Хмельницком

В статье раскрыты этапы становления и направления деятельности Хмельницкой специализированной школы I степени № 30.

Ключевые слова: учебное заведение, начальная школа, начальное образование, особые образовательные потребности, специальное образование.

Inna Mudra

Specialized activities in a Khmelnytskyi primary school

The article tells about the formation and activities of the Khmelnytsky specialized primary school № 30.

Keywords: school, elementary school, primary education, special educational needs, special education.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСТУПАЛЬНО-ВИСХІДНОГО РОЗВИТКУ НАСТУПНОСТІ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ

*Педагогіка
школи*

в умовах сільської школи

УДК 37.018.15:[37.

У статті проаналізовано шляхи забезпечення поступально-висхідного розвитку, наступності навчання й виховання всебічно розвиненої компетентної особистості в умовах навчально-виховного комплексу сільської школи.

Ключові слова: допрофільна освіта, дошкільна освіта, загальнорозвивальна освіта, здібності учнів, компетентність, особистість, профільна освіта, природні здібності, сільська школа.

**Олена
МАКСИМЧУК**
Директор
Берездівського НВК
Славутського району
Хмельницької області,
відмінник освіти
України,
старший учитель

Сільська школа є центром культурного життя села, гарантом його стабільного розвитку. Гарна школа – наочне свідчення добробуту і соціального благополуччя суспільства, місцевої влади, міцності селянської родини. Загальновизнано те, що система освіти моделює майбутнє суспільства.

Результатом навчально-виховного процесу в школі є навички, знання, ціннісні орієнтири, а відтак – соціокультурні характеристики середовища, у якому вони живуть. Тому сільську школу

слід розглядати не просто як освітній заклад, а як системний фактор розвитку і стабільності села.

Саме таким навчальним закладом на Славутчині є Берездівський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – школа І–ІІІ ступенів», який у 2015 р. святкував своє **150-річчя**. За цей час навчальний заклад пройшов шлях від парафіяльної школи до державної, від однокласної до десятикласної, від школи до навчально-ви-

ховного комплексу, у якому сьогодні забезпечується зміст навчання й виховання через дошкільну, допрофільну, профільну, загальнорозвивальну освіту, що вписується в контекст сільського способу життя.

Головною метою навчально-виховного комплексу є задоволення потреб громадян щодо нагляду, догляду, оздоровлення, виховання та навчання дітей, здобуття повної загальної середньої освіти, профільного навчання, створення соціально-економічних, організаційних, педагогічних умов для всебічного розвитку особистості, реалізація природних, інтелектуальних здібностей дітей, розвиток їхніх талантів.

Відповідно до Програми розвитку Берездівського НВК на 2015–2020 рр. та Програми виховної роботи закладу «Сходінки до успіху», розробленої на основі Державної програми «Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» забезпечується поступально-висхідний розвиток особистості в умовах НВК за чотирима сходінками з такими девізами: «Нашому роду нема переводу», «Люби і знай свій рідний край», «Праця звеличу людину», «Дивись, не забудь – людиною будь» (див. схему 1). Образ випускника дошкільного навчального закладу, початкової школи, базової школи та випускника старшої школи – головний цільовий орієн-

тир навчально-виховної роботи з учнями на шляху до успіху (див. схеми 2, 3, 4, 5).

Зігріті батьківською любов'ю маленькі дошкільняки потрапляють у теплі руки педагогів, щоб з їх допомогою, звісно ж при підтримці батьків, через 14 років із маленьких та смішних перетворитися у красивих і гордих, з розвиненим інтелектом, відповідальних, здатних самостійно мислити і висловлювати думки, гідні патріотів свого села і держави.

Дошкільна освіта – перша сходінка розвитку особистості дитини в навчально-виховному комплексі, її девіз – «Нашому роду – нема переводу».

У дошкільному закладі навчаються діти від 3 до 6 років. Увагу педагогів-вихователів спрямовано на головні лінії розвитку фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, ціннісної етичної орієнтації з формування навичок практичного життя, емоційної сприйнятливості та сприяння розвитку індивідуальності дитини. Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку здійснюється у процесі різноманітної діяльності (ігрової – провідної для дітей дошкільного віку, рухової, природничої, предметної, образотворчої, музичної, театральної, літературної, сенсорно-пізнавальної та математичної, мовленнєвої, соціокультурної).

Схема 1

Схема 2

МОДЕЛЬ ВИПУСКНИКА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Схема 3

МОДЕЛЬ УЧНЯ-ВИПУСКНИКА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Схема 4

МОДЕЛЬ ВИПУСКНИКА БАЗОВОЇ ШКОЛИ

НВК спрямовує зусилля батьків, педагогів, психолога та соціального педагога на розвиток творчого потенціалу дитини, що має свої особливості у дошкільному віці, своєчасну підтримку досягнень, індивідуальної своєрідності, неповторного життєвого шляху дитини, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дитини у дошкільні роки.

Діти в дошкільному навчальному закладі навчаються в молодшій, середній і старшій групах за програмами «Дошкілля України». У закладі створено розвивальні середовища, де діти знаходять себе, розкривають свої здібності, таланти під час навчальних занять. Вихователі використовують різні методи, технології, форми роботи для того, щоб зацікавити дітей, зробити їх веселими та щасливими. Під час ранкової музичної зарядки діти «заряджаються» енергією радості, із задоволенням ідуть у садочок, де зустрічаються часто на різних заходах, заняттях зі своїми друзями, учнями 1-4 класів, під час колективних творчих справ із батьками та вчителями. Тут вони знайомляться зі своїми майбутніми вчителями, вчать у своїх старших братиків і сестричок. Робота закладу має на меті виховання у дітей любові до родини, рідного краю (див. схему 6). НВК долучається до цікавих проєктів, колективних творчих справ, які є особливо важливими для дітей дошкільного віку («Рід, родина, сім'я і я», «Пізнай родину – пізнаєш дитину», «Моя сім'я, а в ній я»).

Початкова школа – друга сходинка розвитку дитини, її девіз «Люби і знай свій рідний край». Початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток. Пріоритетними в початкових класах є виховні, загальнонавчальні та розвивальні напрями роботи. Педагоги 1-4 класів забезпечують наступність розвитку дітей дошкільного віку відповідно до програми, затверджені для початкових класів, завдяки спільним засіданням методичних об'єднань учителів початкових класів, вихователів дошкільного навчального закладу, малих педрад,

консиліумів за участю психолога, соціального педагога, медсестри навчально-виховного комплексу.

Участь у конкурсах, малих олімпіадах, спартакиадах, розвивально-пізнавальних іграх, дитячих шоу та в пошуковій діяльності (МАН) розвиває в учнів самостійність, уміння й бажання вчитися. Завдяки студіям «Сходинки до інформатики», «Юний художник», «Шахи», лінгвістичним (з польської та англійської мов), хореографічному та хоровому гурткам учні стають переможцями інтелектуальних ігор, турнірів на рівні села, району. Діяльність учителів 1-4 класів орієнтовна на те, щоб виховати патріотичні почуття в учнів до рідної землі, Батьківщини, допомогти дитині стати успішною. На цьому етапі розвитку розробляються проекти «стежками рідного села» (див. схему 10, 11 та додаток 3 – у врізах на с. 24-25). Під постійним контролем адміністрації забезпечується налагодження співпраці між педагогами та дитячими колективами початкової та основної школи.

Основна школа – третя сходинка розвитку особистості дитини, її девіз – «Праця звеличує людину». У 5-7 класах (школа самоствердження) запроваджується початкова допрофільна підготовка (інформатика, українська мова, факультативи, курси за вибором «Я вибираю професію» (7 клас) тощо). У 8-9 класах (школа вибору) запроваджується допрофільна підготовка (інформатика, українська мова, іноземна мова, технології, курси за вибором). Визначитися з напрямом учням допомагає психолог, його діагностичні дослідження.

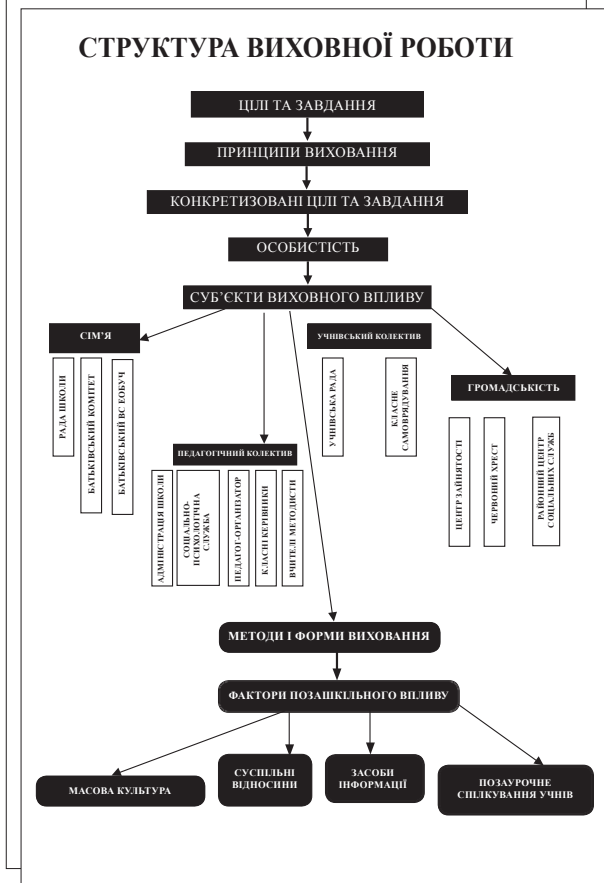
Педагоги, які забезпечують допрофільну підготовку, дають не тільки знання, а й виховують бажання працювати, формують переконання, що праця – це шлях до успіху.

Учні за роки здобуття базової середньої освіти набувають ключових

Схема 5

Схема 6

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

Схема 7

КУРСИ ЗА ВИБОРОМ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

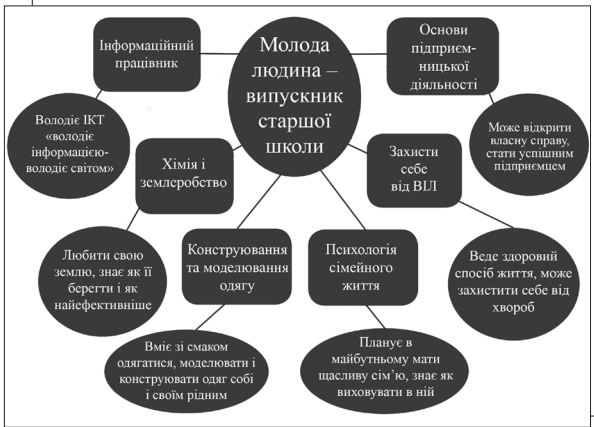
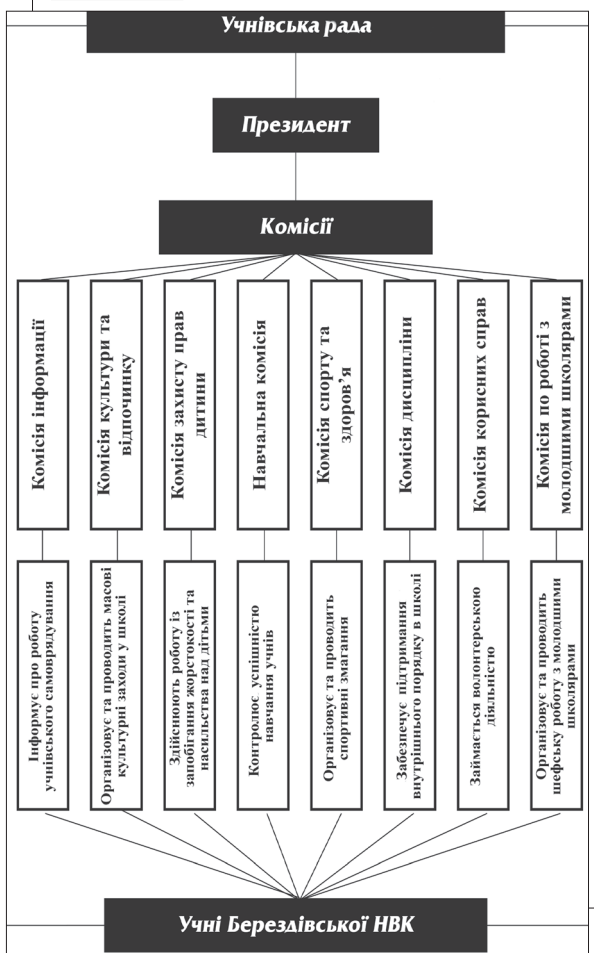

Схема 8

компетентностей: предметних, комунікативних, громадянських, здоров'язберігаючих, інформаційно-комунікаційних, соціальних, трудових.

Старша школа – четверта сходинка розвитку особистості, її девіз – «Дивись, не забудь – людиною будь». Навчання в старшій школі здійснюється за такими профілями: технологічний (пояснюється потребами сільськогосподарського регіону), інформаційно-технологічний (вимога інформаційного суспільства), філологічний, математичний.

Результативність профільного навчання залежить від правильності вибору профілю навчання, що відповідає здібностям учня.

Для виявлення здібностей до професій пропонуємо учням анкети, тести, інші психологічні дослідження. Для учнів сусідніх шкіл організуємо «Дні відкритих дверей», розповідаємо про можливості реалізувати свої здібності, плани, показуємо класи, матеріальну, технічну, методичну базу того чи іншого профілю. Варіативну складову розподіляємо відповідно до вибору учнів (див. схему 7). Випускники навчально-виховного комплексу реалізують себе, беручи участь у науково-дослідній роботі, різних конкурсах, турнірах, змаганнях, через учнівське самоврядування (проект «*Всі ми різні, всі ми рівні*» (див. схему 8).

Основний метод реалізації теми досвіду «*Поступально-висхідний розвиток особистості в умовах НВК*» – ефективно застосування інноваційних педагогічних технологій, різних методик, інтерактивних форм. Однією з технологій є ІКТ, адже навчально-виховний комплекс – це пілотний заклад з їх впровадження. На сьогодні в навчально-виховному комплексі кількість комп'ютерів відповідає співвідношенню 9 учнів на один комп'ютер (259 учнів – 30 комп'ютерів). Педагогічні працівники підвищили свій рівень кваліфікації для роботи із комп'ютерною технікою за програмою «Intel. Навчання для майбутнього» (28 учителів),

«Microsoft. Партнерство у навчанні» (18 учителів), «Курс з цифрових технологій» (11 учителів), освоїли курс «Учителі в online» (18 учителів). Педагогічні працівники широко використовують у своїй діяльності ІКТ, електронні посібники, програми для перевірки знань, мультимедійні засоби.

Учителі отримали сертифікати регіональних тренерів із навчальних програм, створюють власні інтернет-сторінки, сайти, виборюють нагороди в різних конкурсах з впровадження ІКТ, олімпіадах. У проєкті «Березове диво» (керівник С. В. Опанасюк) працює близько 90 учнів (додаток 1, див. вріз).

У навчально-виховному комплексі працює 35 педагогів. До локальної мережі приєднано комп'ютери директора, заступників, секретаря і два комп'ютерних кабінети, зареєстровані в державних програмах «Відкритий світ», «Щоденник-ua». На базі закладу проводяться обласні й районні семінари керівників навчальних закладів. У двох комп'ютерних класах учні мають змогу вивчати поглиблено інформатику та інші предмети, проводити виховні години з використанням ІКТ.

Розвиваючи в учнів моральні, патріотичні, трудові якості, перевагу віддаємо фізичному, духовному й психічному вдосконаленню особистості. Берездівський навчально-виховний комплекс уже десятий рік працює як школа сприяння здоров'ю, адже:

– школа розміщується на території села, де є амбулаторія сімейної медицини, пункт швидкої допомоги, у штаті навчального закладу є медпрацівник, що уможливорює постійний контроль за фізичним здоров'ям кожної дитини;

– наявність у штаті школи практичного психолога дає змогу педагогам знати психологічні особливості кожного учня і враховувати

Додаток 1

ПРОЕКТ «BIRCHEN MIRACLE» (КЕРІВНИК С. В. ОПАНАСЮК)

Проєкт «Birchen Miracle» започатковано в січні 2006 р.

ГОЛОВНА МЕТА цього проєкту – вдосконалити знання та навички учнів з історії та англійської мови, розвивати пізнавальні інтереси до вивчення інформатики, географії, історії, української, англійської, польської та російської мов, інших предметів шкільного курсу, залучати учнів до пошукової роботи, сприяти розвитку самостійності, виробленню позитивних мотивів навчальної діяльності, розвивати готовність до практичного застосування здобутих знань, виховувати любов до рідної землі та почуття патріотизму.

Актуальність проєкту полягає в широкому використанні ефективних навчальних методик, у тому числі інноваційних технологій, що є одним із пріоритетів сучасної освіти.

ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ:

- організація діяльності гуртків «Інтелектуали», «Дослідники», «Переклад», «Юнкор», «Фотокор», «Історія», «Інтернет» для учнів Берездівського НВК;
- висвітлення інформації про с. Берездів, Берездівський НВК та діяльність проєкту в мережі інтернет і ЗМІ;
- підготовка та проведення інтелектуальних конкурсів різного рівня (шкільних, районних, обласних);
- створення та постійне оновлення веб-сайтів (berezdiv.at.ua, birches.at.ua, teachers.at.ua), веб-сторінок (birchenmiracle.narod.ru, vk.com/birchenmiracle);
- участь у конкурсах, олімпіадах, змаганнях та турнірах.

На сайтах проєкту зареєстровано понад **6000** користувачів. Кількість переглядів сторінок сайтів – більш ніж **1040000**.

Веб-сайт berezdiv.at.ua є базою для проведення інтелектуальних інтернет-конкурсів.

Керівник проєкту став переможцем III Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій у м. Черкаси (20–21.10.2011 р.) у номінації «Інновації в організації навчально-виховного процесу в дошкільному, загальноосвітньому та позашкільному навчальному закладах». Керівник нашого проєкту отримав сертифікат учасника VIII всеукраїнського конкурсу «Учитель-новатор» у 2011 р., був нагороджений сертифікатом учасника педагогічного марафону «Інновації. Світ навчання» та Всеукраїнського семінару-тренінгу «Формування готовності педагогічних працівників до впровадження здоров'язберезувальних технологій у коло суб'єктів навчально-виховного процесу» в 2013 р.

22–23.09.2016 р. відбувся VIII Міжнародний фестиваль педагогічних інновацій у м. Черкаси, С. В. Опанасюк також став одним із переможців фестивалю.

Схема 9

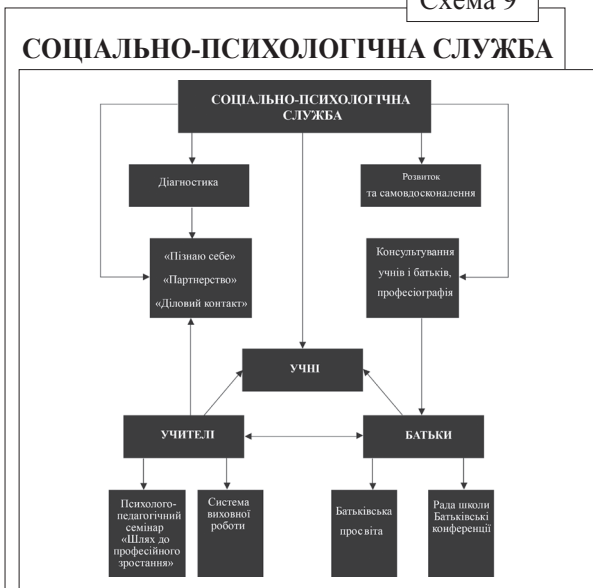

Схема 10

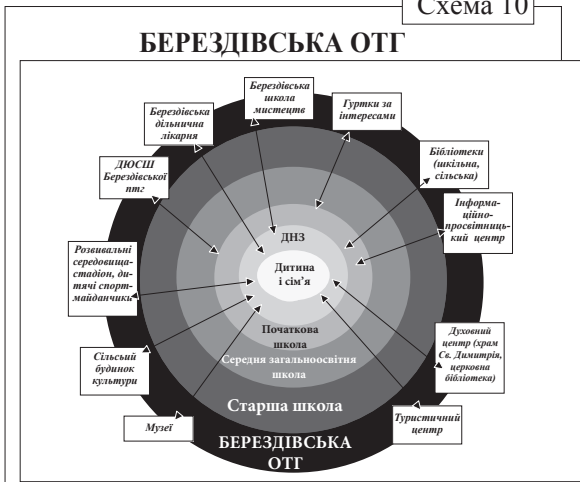
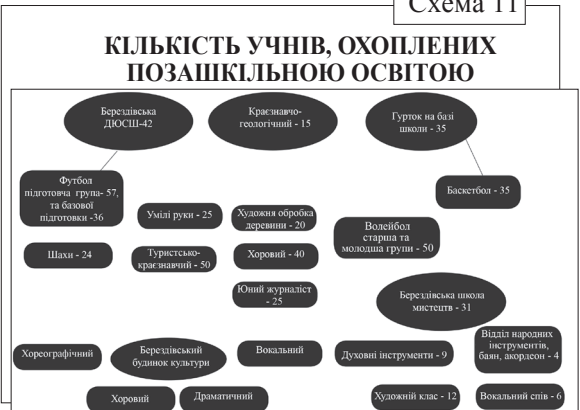

Схема 11

їх під час проведення уроків та у виховній роботі (див. схему 9);

– школа має потужну матеріальну базу для занять з фізичної культури: спортивна зала, спортивні майданчики; учні займаються в спортивних секціях при навчально-виховному комплексі, а також в ДЮСШ Березівської об'єднаної територіальної громади;

– висока кваліфікація педагогічних працівників школи, науково-методичне та матеріальне забезпечення навчально-виховного процесу дають право і можливість щоденно формувати позитивну мотивацію учнів до здорового способу життя, здійснювати превентивне виховання, практично використовувати нові дослідження психолого-педагогічної науки, забезпечувати високу результативність навчальної праці.

Навчально-виховний комплекс, гуртки, школа мистецтв, ДЮСШ, амбулаторія сімейної медицини, будинок культури, бібліотеки Березівської об'єднаної територіальної громади допомагають забезпечити розвиток усебічних обдарувань і затратків дітей різного віку (див. схему 10 та 11).

Ефективною є музейна педагогіка. У НВК з 02.10.1991 р. функціонує геологічний музей, який має 1585 експонатів, його керівник – заслужений учитель України А. Д. Горанський (нині на пенсії). У 1993 р. музею присвоєно звання народного, а в 2004 р. – зразково-го. На базі музею працює районна секція МАН, учні навчально-виховного комплексу займають обласних рівнях. Науково-дослідницький архів налічує більш як 30 наукових робіт. Музей відвідує багато шанованих гостей. У закладі проводиться підготовча робота із створення музею «Хай святиться ім'я твоє» та музею історії школи (див. додаток 2, див. вріз).

РОБОТА НАРОДНОГО ГЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ (керівник – заслужений учитель України А. Д. Горанський)

Музей, який був відкритий на підставі рішення педагогічної ради № 16 від 2 жовтня 1991 р., діє і протягом останніх років збагатився багатьма експонатами. Це шліфи агатів і сердоліків з Чукотського мису Шмідта, які подарував музею голова Славутської ради репресованих і реабілітованих Леонід Отовчиць; кристали димчастого кварцу з крапленьми окису заліза зі священної гори Хариф, на якій Мойсей отримав Божі Заповіді, скам'яніла форамініфера з Голгофи, надані музею Василем Піголем, який був на той час головою батьківського комітету навчально-виховного комплексу.

Поповнилась колекція слюди. Збільшилась колекція діоритових сокир, кремнієвих наконечників, амулетів та інших виробів з кременю первісної людини.

Значно збагатилась колекція гірських порід та мінералів Хмельниччини.

За інвентарною книгою кількість експонатів основного фонду становить *1580 одиниць*.

Умови зберігання експонатів відповідають нормам.

Охороняється музей охоронцем навчально-виховного комплексу.

Протягом останніх трьох років проведено 93 екскурсії, 7 конференцій, 11 масових заходів.

При музеї працює геологічний гурток, члени якого проводять екскурсії в музеї, займаються геологічними дослідженнями рідного краю, пишуть наукові роботи, які захищають у МАН, долучаються до ексспедицій «Краса і біль України» та «Сто чудес України», виступають на наукових конференціях тощо.

Так, у 2007 р. наукова робота члена гуртка Сідлецького Василя «Глауконіти Хмельниччини», написанням якої керував А. Д. Горанський, перемогла у другому (районному) турі конкурсу-захисту учнівських наукових робіт МАН і зайняла третє місце в третьому (обласному) турі, а робота цього ж учня «Сердолік України» зайняла перше місце в районному та четверте – в обласному турі в 2008 р. Учень Белінський Анатолій займався дослідженнями долини річки Корчик. Його робота

також перемогла в районному турі і була представлена на обласному етапі конкурсу МАН. Наукова робота «Особливості залягання та використання нерудних корисних копалин Хмельниччини» Прилуцької Богдани була захищена на обласний заочний конкурс МАН юних істориків та географів.

Продовжується дослідження виходу кристалічних структур по долині річки Корчик та інші геологічні проблеми рідного краю.

Серед масових заходів слід виділити польові дослідження долини річки Корчик та виходів кристалічних порід поблизу сіл Печиводи, Кутки, Тростянець, Мухарів.

Проведено конкурси знавців геології рідного краю.

Виготовлено картосхему долини річки Корчик.

Відбулися змістовні зустрічі з учнями та громадськістю прибережних сіл, на яких роз'яснювалися екологічні засади спілкування людини та природи.

Створено великий фотоілюстративний та електронний матеріал про природу півночі Хмельницької області.

Уся робота музею здійснюється в науково-дослідницькому та природоохоронному напрямі.

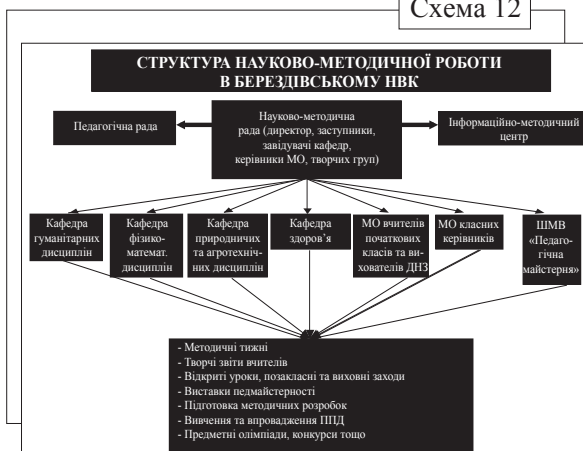
Завідувач музею заслужений учитель України А. Д. Горанський розробив низку методичних посібників, зокрема, «Методика проведення практичних робіт з геології в школі», «Методика вивчення нерудних корисних копалин Хмельницької області» та ін.

За матеріалами однієї з екскурсій на північ Хмельниччини створено фільм.

24 грудня 2009 р. в Національному музеї літератури України відбувся Всеукраїнський конкурс на кращий громадський музей. У конкурсі взяли участь 1000 громадських музеїв зі всієї України. До числа переможців від Славутського району увійшов і Народний геологічний музей Берездівського навчально-виховного комплексу.

Нині музеєм керує учениця А. Д. Горанського, учитель географії Берездівського НВК Л. В. Поварчук, яка очолює і красназнавчий гурток на базі музею.

Схема 12

РОЗДІЛ 1. МОЄ СЕЛО ВІВЧАЮ – ВЖЕ БАГАТО ВУЛИЦЬ ЗНАЮ

На території нашої сільської ради розміщується 5 населених пунктів, назва кожного з яких має своє походження. Так, назва села Берездів має кілька версій походження. За однією з них, назва населеного пункту походить від двох слів – «березове диво», що для спрощеної вимови поступово змінювалося у вимові «берездів». За іншою – село раніше називалося «берестів», що походить від слова «берест» (так називали у давнину берези). Через століття назва дещо змінилась (літера «т» змінилась на схожу за звучанням літеру «д»), і до нас дійшов трансформований варіант цього слова. Обидві версії мають спільне в тому, що ґрунтуються на слові «береза». І справді, у селі можна побачити чимало струнких берізок.

Назва села Селічів походить від старослов'янського вислову «се личі». Це може свідчити про те, що у давнину цей населений пункт славився майстрами з виробництва личів (вид взуття).

Назва села Модестівка походить від імені засновника цього населеного пункту – пана Модеста.

Назва села Зубівщина походить від слова «зуби», що свідчить про те, що в давнину в цій місцевості жили майстри, які виробляли борони для використання в сільському господарстві – розпушуванні землі.

Назва хутора Михайлівка походить від засновника цього населеного пункту – Михайла, який першим оселився на цих землях.

Багато цікавого можна дізнатися із назви вулиць. Так, офіційна назва центральної вулиці села – вулиця Островського – свідчить про те, що в нашому селі певний час проживав відомий радянський письменник Микола Островський. Неофіційна назва частини цієї вулиці – Красилів – походить від «татариння» – зілля, яким на Зелені свята прикрашають люди свої оселі, і яке переважно росте лише на цій вулиці села. Отже, це похідна назва від слів «красивий», «прикрашати».

Офіційна назва вулиці Шевченка свідчить про велику повагу до поета не лише у нашому селі, а й по всій Україні. Адже така вулиця є чи не в кожному населеному пункті України. Неофіційно вулицю поділено на дві частини – «довгу» та «колошву». Перша назва утворилась через те, що ця частина вулиці простягається на 2,2 км, друга – є частиною вулиці, яка за формою схожа на холошу від штанів.

Багато вулиць села також названо на честь визначних діячів культури та політики – Лесі Українки, Суворова, Леніна, Гагаріна та ін.

Назви вулиць можуть розповісти і про той час, у який їх називали. Більшість вулиць села названо у радянський період – Першотравнева, Жовтнева, Комсомольська, Радянська тощо.

За назвами вулиць можна також визначити місцевість, у якій вони розміщені, зокрема, Польова, Зелена, Паркова, Набережна та ін.

Крім того, є ще народні топоніми, походження яких потребує більш ретельного лінгвістичного дослідження (Юрдики, Карельська та ін.).

Додаток 3 ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ УЧНІВ 3 КЛАСУ «СТЕЖКАМИ РІДНОГО СЕЛА»

Керівник проекту:
КУЛІКОВСЬКА Олена

Володимирівна,
учитель початкових класів,
старший учитель.

Вступ

Для того, щоб мати майбутнє, слід знати своє минуле. Минуле нашого народу вивчатимемо на уроках історії України. Ми вирішили дослідити походження звичних для нашого вуха назв вулиць, річок, населених пунктів.

Мета: поглибити знання учнів про історію свого краю, про назви вулиць, річок, селищ Берездівської сільської ради, виховати національну свідомість, патріотичні почуття.

Завдання:

- дослідити походження назв вулиць, річок, селищ Берездівської сільської ради;
- виховувати в учнів почуття гордості за своє село, повагу до батьків, людей, які в ньому мешкають, інтерес до традицій свого народу;
- акцентувати увагу учасників проекту на екологічному стані села;
- розвивати спостережливість, мовленнєву активність, бажання та вміння висловлювати свої відчуття.

Учасники проекту: педагогічний і учнівський колектив 4 класу.

Тип проекту: інформаційно-дослідницький.

Актуальність. Розбудова України як суверенної держави ставить перед школою відповідальне і складне завдання – виховати високодуховне, національно свідоме підрастаюче покоління, патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів національно-патріотичних

традицій. Почуття патріотизму – підґрунтя духовного життя кожної людини, її прагнення до волі та процвітання своєї країни. Патріотизм є однією із найважливіших складових національного світогляду і поведінки людини у її ставленні до рідного краю, до інших націй і народностей. Збереження історико-культурних традицій народу, знання героїчного минулого – це основа патріотичного виховання учнівської молоді.

Тривалість проекту: 3 тижні

Зміст діяльності:

I тиждень – «Моє село вивчаю – вже багато вулиць знаю»;

II тиждень – «Природа – окраса рідного краю»;

III тиждень – «Цікава Берездівщина».

РОЗДІЛ 2. ПРИРОДА – ОКРАСА РІДНОГО КРАЮ

На території Берездівської сільської ради є три річки та велика кількість струмків, меліоративних каналів.

Найбільшою річкою, що протікає через село, є річка Корчик. Існує кілька версій походження назви річки. За однією з них, річку назвали так тому, що вона бере свій початок від невеликого корча. За іншою – її назвали так через велику кількість корчів, що є на дні річки. Ще одна версія походження назви свідчить про те, що річка бере свій початок від населеного пункту Кірчик у Шепетівському районі Хмельницької області. Разом з тим виникає питання про першочерговість виникнення назви: що було першим – назва села чи річки? Адже здебільшого населений пункт називають на честь річки, а не навпаки.

У різних місцях частини річки місцеві жителі називають по-різному: «Кут» (через велике півколо, що огинає русло річки), «Жаба» (через повільну течію та мілководдя, у цьому місці багато жаб), «Мар'янівка» (розміщується за

Срібним дзвоником музика лине,
Звуки ніжно сплітаються в спів.
Щось від дива є, щось від берізки –
Берездів... Берездів... Берездів...

городом колишнього жителя села Мар'яна Отовчиця, найпопулярніше місце для купання в селі), «Став» (через дамбу, що стримує течію) та ін.

Іншою, колись повноводною, а в наш час, скоріше за все, меліоративним каналом, є річка Січанка, – притока річки Корчик. Річка бере свій початок у лісі Січ. Обидві назви взаємопов'язані та походять від назви річки, де була битва козаків та польського війська під час Визвольної війни. За легендою, вода у цій річці була червоною від крові загиблих під час битви козаків і поляків.

Ще однією річкою на території нашого села є річка Лопатянка. Старші люди розповідають про те, що ця річка колись була потічком, але місцевий пан, який управляв селом, побудував на місці впадіння цього потічка в річку Корчик свій

маєток і наказав розширити цей потічок. Селяни викопали лопатами широкий рівчак, і з того часу цей потічок став називатись річкою Лопатянкою. Існує також легенда про те, що дочка цього пана через нерозділене кохання втопилась у цій річці. І з того часу це місце стало проклятим. Там постійно трапляються аварії, навіть дехто говорить про те, що бачив привид цієї панянки над водою опівночі.

РОЗДІЛ 3. ЦІКАВА БЕРЕЗДІВЩИНА

Місцевість навколо нашого села рівнинна, але є місцеві назви окремих місць. Про походження деяких з них навіть ніхто не замислюється. Назва передається від покоління до покоління. Наприклад, ніхто із старших людей не може пояснити, чому горб на одному з берегів річки Корчик поблизу вулиці Гагаріна села Берездів називають «Кемпа».

Однією з найбільш показових назв місцевості в нашому селі є назва місцевості в центрі села на березі річки Корчик – «Острів». Походження цієї назви може здатись незрозумілим. Адже так називають горб, на якому хаотично побудовано близько 20 осель та молокопереробне підприємство. Так, з одного боку, – річка, але чому острів? Виявляється, що у давнину ця місцевість справді була островом, на якому побудували дерев'яну фортецю. Річка в той час була більш повноводною і з усіх боків оточувала цю місцевість.

Навіть і в наш час, якщо добре придивитись, можна побачити обриси цього острова. Адже з півночі та заходу цю місцевість оточує річка Корчик, зі сходу – три маленьких озерця, з півдня – невеличкий канал.

Найкраще це видно під час весняних повеней, коли єдиною дорогою до села для жителів, які там мешкають, залишається лише дорога до молокопереробного підприємства (колишня дорога до вхідної брами фортеці).

На розвиток здібностей школярів спрямовані Програми «Обдарована дитина», «Учнівське самоврядування», дитячо-юнацьке об'єднання «Ольвія», система науково-методичної роботи, система виховної роботи. Розроблено також психоло-

Тихо вітер колише листя,
Ллється в серце пташиний спів:
Це найкраще на світі місце –
Берездів... Берездів... Берездів...

го-педагогічний і науково-методичний супровід навчального процесу, створено комплексно-цільову програму розвитку навчально-виховного комплексу на 2015–2020 рр. з метою психолого-педагогічної адаптації дошкільнят до навчання в школі. Для забезпечення послідовності в навчанні та вихованні дитини діє спільний проект вихователів дитячого садка та МО початкових класів «Материнка», працює клуб родинної педагогіки «Берегиня» (спільні батьківські збори, конференції, консультативний пункт, відкриті уроки і заняття для батьків дитячого садка та школи) 3 них:

- *учитель вищої категорії* – 26
- *учитель I категорії* – 2
- *учитель II категорії* – 4
- *спеціаліст* – 6
- *старший учитель* – 6
- *вихователь-методист* – 1
- *відмінник освіти України* – 3
- *нагороджений районною премією ім. Д. З. Глюцицького* – 5.

Реалізація завдань – результат роботи високопрофесійних педагогічних кадрів (заслужений учитель України, старші вчителі, відмінники освіти України, лауреати районної педагогічної премії, учителі-новатори), завдяки потужній матеріальній базі та науково-методичному забезпеченню (див. схему 12).

Протягом останніх п'яти років учні та вчителі Берездівського НВК досягли таких результатів: золоті медалі «**За особливий успіх у навчанні**» отримали 7 дітей, срібну медаль «За успіх у навчанні» – 4, свідоцтво про базову загальну середню освіту з відзнакою – 16. Серед вихованців – переможці обласних і районних олімпіад МАН. Багато учнів мають спортивні досягнення як на обласному, так і на всеукраїнському рівні. Так, 21–26 травня 2013 р. у м. Коломия у Всеукраїнських змаганнях «Діти – олімпійська надія України» команда дівчат Берездівського НВК виборола третє місце (керівник В. В. Савченко).

У Міжнародних конкурсах та інтелектуальних іграх 17 учасників отримали **Золоті сертифікати**.

90 % випускників навчаються у вищих та інших навчальних закладах. Реалізують себе і ті, які залишаються в рідному селі. **3 року в рік збільшується кількість випускників, які повертаються на Берездівщину.**

ВИСНОВКИ

Автори проекту планують продовжувати роботу щодо дослідження цієї теми шляхом опитування місцевих жителів, вивчення нових назв на території Берездівської сільської ради.

Матеріали дослідження в подальшому можуть використовуватися на уроках історії України під час вивчення тем «Історія рідного краю», уроках природознавства, географії, предмета «Я і Україна» та в підготовці виступів на наукових конференціях.

Елена Максимчук

Обеспечение поступательно-восходящего развития преемственности обучения и воспитания, всесторонне развитой компетентной личности в условиях сельской школы

В статье проанализированы пути поступательно-восходящего развития, преемственности обучения и воспитания всесторонне развитой компетентной личности в условиях учебно-воспитательного комплекса сельской школы.

Ключевые слова: допрофильное образование, дошкольное образование, общеразвивающее образование, способности учеников, компетентность, личность, профильное образование, природные способности, сельская школа.

Olena Maksymchuk

Providing a progressive ascending to develop continuity of education fully developed competent personality conditions of under rural school

The article treats the issue of steadily-rising development, succession training and education of a comprehensively developed competent personality under the conditions of a teaching and educational complex rural school.

Keywords: pre-profile education, preschool education, all-round education, student's, competence, personality, professional education, natural abilities, rural school.

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ НОВОГО ТИПУ

УДК 37.014.6-016:
504(477.43)

Сьогодні всі навчальні заклади в м. Хмельницькому мають профіль і допрофільне навчання. Проте Технологічний багатoproфільний ліцей м. Хмельницького імені Артема Мазура займає специфічну нішу, адже це єдина установа в регіоні, яка з 2002 р. має власну унікальну структуру допрофільного та профільного навчання. Сучасна освітня реформа передбачає створення такої педагогічної системи, яка б кожному учню дала можливість повної самореалізації своїх здібностей і талантів. Саме тому профіль навчання в сучасній шкільній практиці змінить соціальну активність учнів – вони стануть більш відповідальними і незалежними у виборі майбутньої кар'єри.

Ключові слова: допрофільна освіта, здібності учнів, компетентність, особистість, профільна освіта.

**Олена
КЕНЦ**

Директор
Технологічного
багатoproфільного
ліцею з
загальноосвітніми
класами
м. Хмельницького
імені Артема Мазура

Сучасна реформа освіти має на меті створення такої педагогічної системи, яка б кожному учневі дала можливість повної самореалізації свого покликання, здібностей, талантів. Саме тому долучення ідей профільного навчання до сучасної шкільної практики змінить соціальну активність школярів – вони стануть більш відповідальними та самостійними у виборі майбутньої професії.

Профільне навчання – це вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що уможливилось шляхом зміни цілей, змісту, структури та організації навчального процесу.

Профілізація дає шанс на створення у закладах нового типу умов для диференційованого навчання старшокласників, забезпечення їх усвідомленням вибором майбутньої професії.

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА ТА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА

Основою реалізації програми профільного навчання є допрофільна підготовка та профорієнтаційна робота серед учнів 8–9 класів, спрямована на свідомий вибір подальшого профілю навчання. Однак допрофільну підготовку не слід сприймати як період, коли дитині потрібно починати посилено вивчати певні науки. Навпаки, восьмикласник чи дев'ятикласник має спробувати себе в усьому, ознайомитися з різними спецкурсами і лише потім визначитися, що йому до душі. Для цього в межах експерименту в ліцеї у 8 класах запроваджено ознайомчі курси різного спрямування, які мають логічне продовження у 9 класі. Реалізацію такого підходу уможливило ефективне використання годин варіативної частини навчального плану.

Для забезпечення своєчасної оцінки комплексу індивідуальних особливостей підлітків щодо їхньої готов-

ності до профільного навчання в ліцеї створено систему психологічної служби та профорієнтації учнів. Зусиллям цих служб серед учнів 8–9 класів проведено анкетування, низку тестувань, психолого-педагогічні семінари, консиліуми тощо (див. схему 1).

У 9 класах запроваджено курс «Основи вибору професії», спрямований на соціальну адаптацію випускника в суспільстві (див. схему 2).

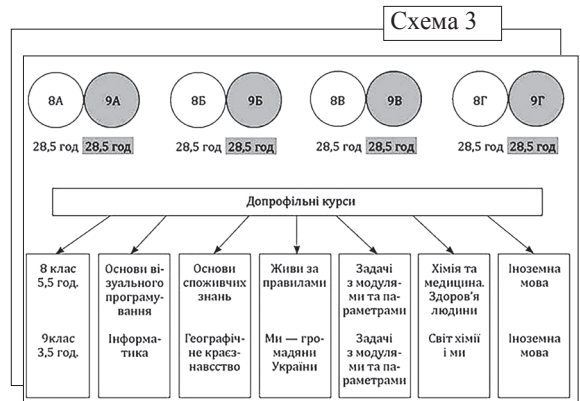
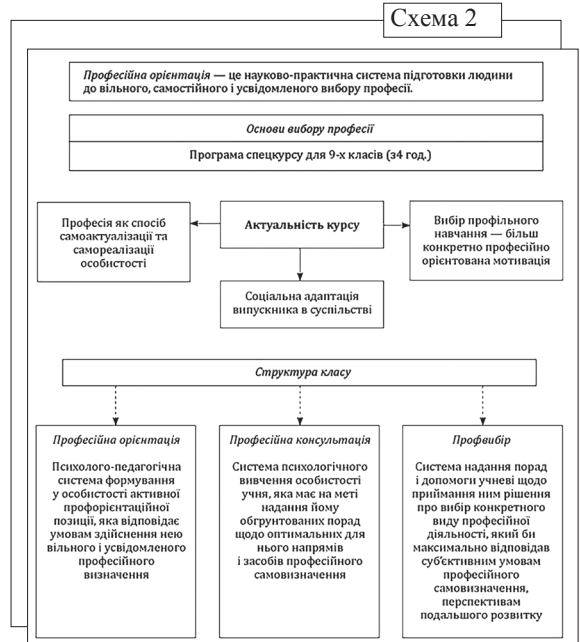
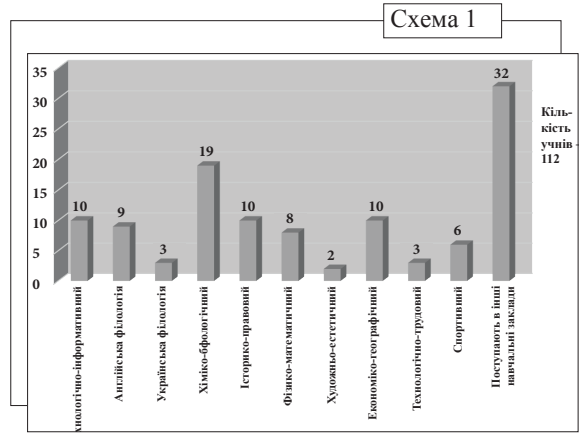
У ліцеї здійснюється якісна профорієнтаційна робота. Щороку учні 9–11 класів беруть участь у ярмарку професій, проводяться тижні професії, екскурсії на виробництво та зустрічі з ветеранами праці. Створено зал професійної орієнтації випускників, де учні мають можливість ознайомитися з різним напрямками навчання та обрати навчальний заклад.

Ретельно вивчивши нахили та здібності учнів 9 класів, максимально врахувавши потреби учнів у вивченні предметів різного спрямування, творчою групою педагогів ліцею створено модель організації допрофільної підготовки учнів (див. схему 3). У межах реалізації цієї експериментальної програми допрофільної підготовки керівники методичних об'єднань та адміністрація ліцею регулярно здійснюють детальний аналіз ефективності та якості викладання ознайомчих курсів. За результатами аналізу навчального процесу виявили рівень доступності та якості викладання курсів та визначено необхідну кількість навчальних годин для їх викладання.

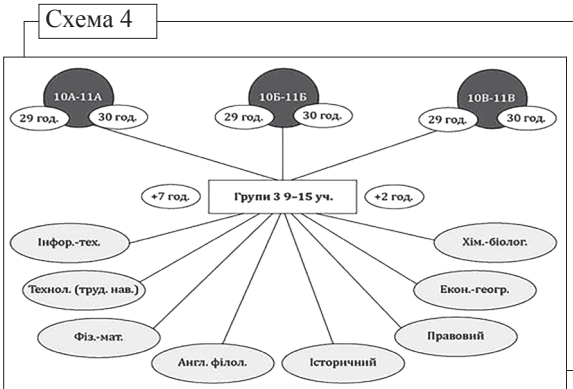
Допрофільні курси в 9 класах допомогли учням змінити своє ставлення до навчання (воно стало більш відповідальним) та обрати майбутній профіль.

СТРУКТУРА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЛІЦЕЇ

Відповідно до положень Концепції профільного навчання в старшій школі, затвердженої наказом

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

профільному ліцеї є кілька напрямів профільного навчання (див. схему 4).

Згідно з умовами експерименту в ліцеї запроваджено міжкласову диференціацію, яка передбачає поділ учнів 10–11 класів на профільні групи від 8 до 15 осіб для поглибленого вивчення обраних учнями навчальних предметів (див. схему 5).

У трьох 10 і трьох 11 класах функціонує 15 профільних груп, де навчаються учні з трьох паралельних класів. Наприклад, у групі історичного профілю навчаються 3 учні 10-А класу, 3 учні 10-Б класу і 2 учні 10-В класу. Трирічний досвід такого підходу свідчить, що навчання за цією системою не лише розкриває творчі здібності та нахили учнів, і допомагає їм якісно підготуватись до вступу у вищі навчальні заклади й усвідомлено обрати майбутню професію.

Результатом запровадження в Технологічному багатoproфільному ліцеї імені Артема Мазура системи міжкласових профільних груп є максимальне задоволення освітніх потреб учнів, ґрунтовна допрофесійна підготовка старшокласників, оволодіння інформаційною грамотністю, можливість розкрити та реалізувати нахили та здібності ліцеїстів.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ ПРОФІЛЬНИХ ГРУП

Важливою умовою якісного профільного навчання є навчально-методичне забезпечення. Воно передбачає розробку спеціальних навчальних програм курсів, забезпечення профільного навчання відповідними підручниками, навчально-методичними посібниками, засобами навчання тощо.

У Технологічному багатoproфільному ліцеї імені Артема Мазура профільне навчання здійснюється за чітко визначеною системою (див. схему 6).

Основна робота ліцею ґрунтується на програмах, затверджених Міністерством освіти і науки України для базового та профільного рівнів. Втім для

Міністерства освіти і науки України від 11 вересня 2009 р. № 854 профільне навчання у 10–11 класах здійснюється за такими основними напрямками: суспільно-гуманітарний, філологічний, художньо-естетичний, природно-математичний, технологічний, спортивний.

Що пропонує учням експериментальний навчальний заклад? У Технологічному багато-

окремих курсів за вибором педагога закладу створили авторські програми, які мають гриф Міністерства освіти і науки України. Крім того, використовуються адаптовані програми окремих курсів за вибором.

Важливим фактором успішності навчального процесу є забезпечення учнів профільних груп підручниками. Так, *учнів 10 класів* забезпечено підручниками в середньому на **85%**, *учнів 11 класів* – на **90%**. Окремі профільні групи користуються авторськими підручниками, створеними вчителями, які працюють у цих групах. Ці підручники пройшли апробацію та експертизу науково-методичної ради обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Велике значення для організації профільного навчання має кадровий потенціал навчального закладу. Адміністрація ліцею забезпечує викладання профільних курсів за вибором кваліфікованими кадрами. Кадровий склад профільного навчання ліцею є таким:

- доктор наук – **1**;
- кандидати наук – **3**;
- учителі-методисти – **12**;
- старші вчителі – **13**;
- відмінники освіти України – **9**;
- учителі вищої категорії – **14**;
- учителі I категорії – **10**.

Педагоги ліцею творчо працюють з обдарованими дітьми, готують їх до участі в предметних олімпіадах та захисті МАН, вміло застосовують інноваційні методи та технології навчання, є авторами та співавторами програм і наочних посібників, дидактичних і тестових матеріалів для роботи в профільних групах.

АЛГОРИТМ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПРОФІЛЬНИХ ГРУП

Технологічний багатопрофільний ліцей імені Артема Мазура працює за експериментальним навчальним планом. Під час його складання за рахунок окремих спецкурсів та курсів за вибором максимально забезпечено поглиблене вивчення навчальних предметів кожного профілю. Це уможливила варіативна складова навчального плану, яка доповнює та розширює основний курс профільних предметів.

Варіативна частина навчального плану для 10–11 класів складається з 44 курсів за вибором та 23 навчальних годин, виділених на індивідуальну роботу з учнями (див. схему 7).

Складання розкладу занять важливо починати з профілів, оскільки їх впровадження передбачає поділ на групи.

Ми користуємося таким алгоритмом:

- 1) закласти поділ на групи;
- 2) врахувати, що уроки проводяться одночасно в усіх профілях;
- 3) поєднати уроки в пари;
- 4) заняття проводити в профільних кабінетах.

Наприклад, профільні групи 10 класів працюють на 2–3 уроках у понеділок, вівторок і четвер. Сім профільних груп 11 класів – на 4–5 уроках у ті самі дні тижня.

Вагомою складовою експериментальної діяльності навчального закладу є матеріально-технічна база, яка забезпечує якість профільного навчання. У ліцеї створено профільні кабінети, проте, на жаль, ще не всі з них повністю відповідають сучасним вимогам. Тож педагогічний колектив ліцею наразі плідно працює над їхнім оснащенням новітніми технічними засобами навчання.

Схема 7

	інф.-техн.		тех.праці		фіз.-мат		іноз.фіз.		екоп.геср.-геогр.		хім.-біо		істор.	правов.	іст.-прав.
	10	11	10	11	10	11	10	11	10	11	10	11			
1 Окремі питання поглибленого вивчення інформатики	4	4													
2 Приклади математики					1	1									
3 Вибрані питання алгебри та початків аналізу		2			3	3			2	2					
4 Методи розв'язування рівнянь, нерівностей і систем	2				3	3									
5 Географічне краєзнавство								2							
6 Вибрані питання поглибленого вивчення англійської мови							3	3							
7 Навчальна мова							2	2							
8 Краєзнавство															3
9 Економіка								3	1						
10 Основи хімічного аналізу										1					
11 Розв'язування задач з хімії										1					
12 Вибрані питання поглибленого вивчення біології										3	0	2			
13 Основи хімічних технологій			2	1											
14 Основи дизайну				2											
15 Основи загальної хімії											0,5				
16 Хімія високомолекулярних сполук											0,5				
17 Вибрані питання біоорганічної хімії												1			
18 Загальна географія світу									3						
19 Вибрані питання поглибленого вивчення хімії										3	1				
20 Вибрані питання поглибленого вивчення фізики					3	2									
21 Креслення	1														
22 Краєзнавство (іноземна мова)							1	1							
23 Грава людини												1			
24 Історія держави і права України												2	2	1	
25 Бізнескурс англійської мови								1							
26 Основи теорії держави і права													2		
27 Українське краєзнавство (історія)												1	1		
28 Економіка швейної справи			5												
29 Вибрані питання поглибленого вивчення історії України												2	2	2	
30 Основи сучасного виробництва					3										
31 Історичне краєзнавство													1		
Курси за вибором															
1 Креслення			1												
2 Основи дизайну				1											
3 Хімія і побут					1										
4 Приклади фізики					1	1									
5 Бізнескурс англійської мови							1								
6 Основи підприємницької діяльності									1						
7 Хімія і здоров'я											1				
8 Історичне краєзнавство															1
9 Ветеринарчоловія											1				
10 Екологія людини											1				
11 Політична географія									1						
12 Комплексні числа та їх застосування						1									
13 Власна справа								1							
Індивідуальні заняття, факультативи	2	2	1	2	0	2	2	2	0	2	0	2	2	2	2

МОНІТОРИНГ УСПІШНОСТІ

Для успішної реалізації експериментальних завдань адміністрація ліцею систематично проводить *моніторинг успішності дітей, які навчаються у профільних групах*. Результати моніторингу за 2014/15 та 2015/2016 навчальні роки такі: за два роки навчання в учнів 10–11 класів переважає високий і достатній рівні.

Однією з важливих ділянок експериментальної діяльності ліцею є робота з обдарованою молоддю. Протягом останніх трьох років ліцей тримає лідерство серед шкіл нового типу міста та області за результатами олімпіад та конкурсів МАН. До того ж саме учні профільних груп є активними учасниками та переможцями таких конкурсів, і цей показник кожного року зростає.

Показовими є й результати ЗНО та кількісний показник вступу до вищих навчальних закладів учнів ліцею. Так, більшість учнів, які навчалися у профільних групах, складала ЗНО з профільних дисциплін на високому й достатньому рівнях.

СПІВПРАЦЯ З ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

У ліцеї організовано міжгалузеву співпрацю з вищими навчальними закладами III рівня акредитації: Кам'янець-Подільським національним університетом, Острозькою академією, Українською академією банківської справи. Найтіснішою є співпраця ліцею з Хмельницьким національним університетом. На базі цього навчального закладу успішно функціонує кафедра прикладної математики, викла-

дачі якої читають спецкурси та курси за вибором у профільних групах, працюють з обдарованими дітьми.

Технологічний багатопрофільний лицей імені Артема Мазура у межах своєї експериментальної діяльності налагодив партнерські відносини з Київською гімназією № 290, Київською гімназією № 143, Старокостянтинівською гімназією поглибленого вивчення іноземних мов. Лицей співпрацює з лабораторіями дидактики, профільного навчання та профконсультацій, хімічної та біологічної освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (НАПН України).

Досвід експериментальної діяльності Технологічного багатопрофільного лицю імені Артема Мазура щодо організації допрофільної підготовки та профільного навчання описано й опубліковано в науковому збірнику анотованих результатів науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України.

На особливу увагу заслуговують результати вступу випускників лицю в 2009 р. (випуск перших профільних груп). Слід зазначити, що з 67 випускників 11 класів 60 вступили до вищих навчальних закладів: 30 із них – на бюджетну форму навчання, 23 – контрактну форму, 4 – заочну форму навчання. Ще 7 учнів вступили до середніх спеціальних навчальних закладів. Більшість випускників (53 особи) вступили до вищих навчальних закладів відповідно до профілю навчання.

У 2016 р. 88% випускників вступили до вищих навчальних закладів відповідно до профілю, з них 75% – на бюджетну форму навчання.

Ще одним важливим результатом перших кроків експериментальної діяльності лицю є розширення географії навчання випускників профільних класів та груп. Випускники лицю стали студентами найпрестижніших вузів України, обравши спеціальності, які логічно продовжили їхнє профільне навчання в лиці.

Отже, ми впевнені, що обрали правильний шлях, адже школа створена для учня, для розвитку його творчих здібностей та обдарувань. Учень самостійно

обиратиме предмети, а здобуті в профільній школі знання допоможуть йому стати професіоналом.

Як свідчить світовий досвід, *майбутнє – за профільною школою. У цьому переконанні й вчителі-практики інноваційних навчальних закладів міста Хмельницького.*

Елена Кенц

Профильное обучение в учреждениях нового типа

В настоящее время все учебные заведения в г. Хмельницком имеют профиль и допрофильное обучение. Технологический многопрофильный лицей г. Хмельницкого имени Артема Мазура занимает специфическую нишу, ведь это единственное учреждение в регионе, которые с 2002 г. имеет собственную уникальную структуру допрофильного и профильного обучения. Современная образовательная реформа предусматривает создание такой педагогической системы, которая каждому ученику даст возможность полной самореализации своих способностей и талантов. Именно поэтому профиль обучения в современной школьной практике изменит социальную активность учащихся – они станут более ответственными и независимыми при выборе будущей карьеры.

Ключевые слова: допрофильное образование, способности учеников, компетентность, личность, профильное образование.

Olena Kents

Profile preparation in the establishments of a new type

Nowadays there is no educational establishment in Khmelnytskyi not containing the profile and preprofile teaching. The Khmelnytskyi Technological multiprofile lyceum named after Artem Mazur is one of those that has been implementing it since 2002. This is the only establishment in the region having a rather interesting and unique structure of preprofile and profile teaching. Modern educational reform sets the objective to create such kind of pedagogical system, where each student would obtain the possibility for a full selfrealization of all the abilities and talents. That is why the attaching of the profile teaching ideas to the modern school practice will change the students' social activity. They will become more independent while choosing their future career and more responsible for their life.

Keywords: pre profile education, pupil's abilities, competence, personality, professional education.

**Педагогіка
школи**

УДК 026.512.1

ШАНА ДО МИНУЛОГО – ШЛЯХ У МАЙБУТНЄ

ДОСВІД РОБОТИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНО-
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГОРОДНЯВСЬКОГО НВК
«СЗОШ І–ІІІ СТУПЕНІВ, КОЛЕГІУМ» ШЕПЕТІВСЬКОЇ
РАЙОННОЇ РАДИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті йдеться про національно-патріотичне виховання в Городнявському НВК, поєднання історичного із сьогоденням, мужність сучасних героїв, які є прикладом для підростаючого покоління.

Ключові слова: виховання, навчально-виховний процес, патріотичне виховання, педагогічний досвід, стратегія виховання.

**Валентина
КРУПНИК**

Директор
Городнявського
навчально-
виховного комплексу
Шепетівського району
Хмельницької області,
учитель-методист
вищої категорії

Благословенний край предковичних лісів, глибинної блакиті та сивих туманів Шепетівське Полісся – перлина України. Тут з року в рік переповідалися легенди і казки, успадковувалися обряди й пісні. На півночі цього благодатного краю розкинулось село Городнявка, у центрі якого – Городнявський навчально-виховний комплекс. Яскравими барвами різно-

кольорових квітів усміхається шкільне подвір'я, світлими вікнами запрошує дітвора до храму науки, у життєствердну мандрівку до Країни Знать, знань не лише з навчальних предметів, а й із країни життя... Адже школа закладає основи світогляду та поведінки

дітей, виховує в них шанобливе ставлення до людей, любов до рідного краю, до своєї Вітчизни. Тут зростає і розвивається найбільше диво природи – людина, бо це, передусім, виховний заклад, вся робота якого спрямована на формування вільної, відповідальної перед собою і суспільством особистості, яка має почуття власної гідності, високу інтелектуальну і духовну культуру – громадянина України.

Проблемна виховна тема закладу – *«Виховання особистості школяра через систему партнерських зв'язків навчального закладу і громади села»*. Для її реалізації діють такі комплексні освітньо-виховні програми: *«Я і Україна», «Я і моє рідне село», «Я і моя сім'я», «Я і здоров'я», «Школа – колицка мого дитинства», «Я і приро-*

да», «Я і творчість»). (див. схему 1). З урахуванням ментально-функціонального простору розроблено відповідні проекти.

Колектив закладу проводить значну роботу з національно-патріотичного виховання молодого покоління громадян, які житимуть у вільній і суверенній Україні. На прикладі позитивних героїв художніх творів в учнів формуються моральні ідеали, встановлюється живий зв'язок далекого минулого із сучасністю, виховується почуття гордості за свою Батьківщину, свій народ.

Система позаурочної діяльності будується за фольклорно-етнографічним, музично-вокальним, літературно-театральним, декоративно-прикладним, спортивним, екологічним напрямками і реалізується через роботу гуртків, проведення тематичних тижнів, конкурсів тощо.

Значна увага в закладі приділяється вивченню історії рідного краю. Цьому сприяє науково-дослідницька робота, фольклорно-етнографічні експедиції. Здійснено цікаві дослідження історії національних меншин, промислів, одягу, традицій, вірувань жителів регіону. Учні написали роботи: «З історії національних меншин північної частини Шепетівського району Хмельницької області», «Купальський обряд спалювання берези на Поліссі», «Біоекологічні особливості сосни звичайної, сформованої на території Малеого Полісся», «Зовнішня політика Галицько-Волинського князівства в контексті міжнародних відносин XIII ст.», «Традиційно-побутова культура селянської родини в міжвоєнний період XX ст. (за матеріалами с. Городнявка Шепетівського району)», «Вплив життєдіяльності бобрів на природні екосистеми південно-східної частини Малеого Полісся», «Лісівничо-екологічні особливості ясени звичайної форми хвилясто-завилькуватої, сформованого на землях ДП «Шепетівське лісове господарство», «Народний одяг жителів північної частини Шепетівського району».

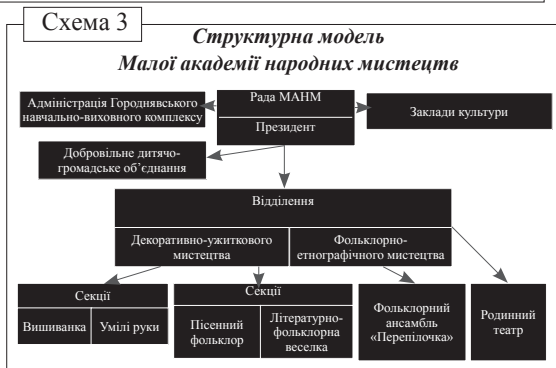
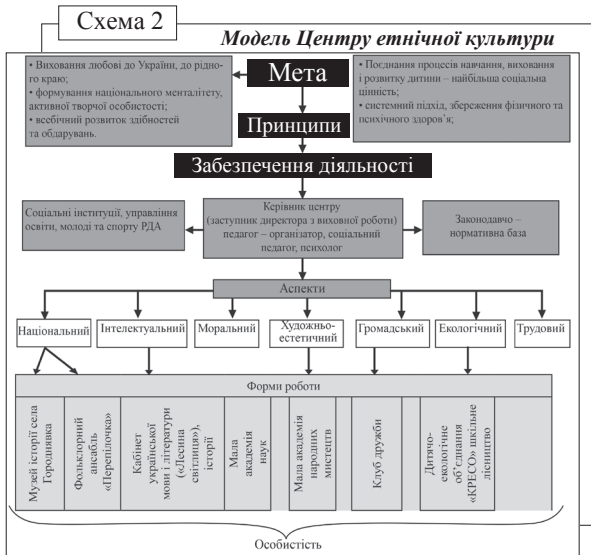
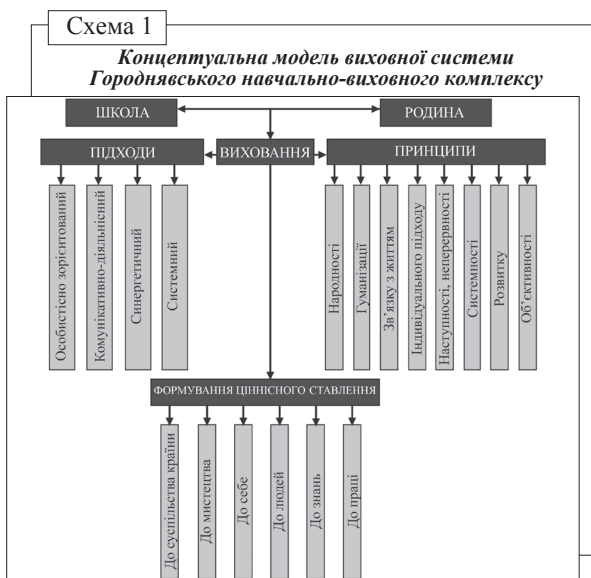
Виховання любові до України починається з любові до природи рідного краю. У закладі діє шкільне лісництво, створено дендропарк, розсадник декоративних рослин, музеї кімнатних квітів.

Учні беруть участь у різноманітних акціях, які проводить Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України. Наприклад, результатом акції «Посади калину» став калиновий гай: навесні там красуються куші, вкриті білим цвітом, а восени – червоними кетягами. Прокладено туристичні маршрути, оформлено зупинки екологічних стежок. Задля формування дитини-патріота реалізуються природоохоронні проекти: «Збережи ялинку», «Вода – це життя», «Птахи – наші друзі», «Живе джерело», «Мурашник».

У музеї історії села та школи створено експозиції: «З історії виникнення перших поселень», «Колонізація краю», «1932-1933 – наш біль і скорбота», «Трагічні сторінки історії рідного краю», «Герої-земляки», «Історичні 50-60-ті рр. XX ст.», «Село сьогодні» тощо. Від старожилів записано легенди, пісні та обряди. За допомогою цього реконструйовано давні обряди толоки, обжинок, хрещення дитини, весілля, поминок, свята весняного, літнього та зимового календаря.

У закладі діє Центр етнічної культури, до складу якого входять Мала академія мистецтв, фольклорний ансамбль тощо (схеми 2, 3). «Перепілочка» – таку поетичну назву має фольклорно-етнографічний ансамбль, напрочуд красивий і талановитий колектив, багаторазовий переможець районних та обласних оглядів художньої самодіяльності, лауреат Всеукраїнського конкурсу «Смарагдові витoki». Свої духовні пошуки український народ пов'язує з християнськими моральними цінностями. На території мікрорайону закладу є три церкви, костел, що відіграють важливу роль у долученні дітей до духовної культури.

Споконвіків усе найкраще люди передавали у спадок своїм дітям. Дотепер школярі черпають мудрість і знання, фантазію і творчість у своїх батьків та дідів. Свідченням цього є роботи гуртківців, які вміють працювати з природними матеріалами, мають практичні навички української народної вишивки. Рушник, оберег українського народу, у нашому закладі не тільки минуле, а й сучасне. Випускники дарують школі рушники, вишиті власноруч, на яких втілюють свої мрії і

сподівання, висловлюють вдячність учителям. На випускних вечорах батьки простеляють дітям рушники як оберег – на щастя, на долю.

Виховання патріота – це, передусім, вивчення героїчних сторінок історії нашого народу у боротьбі за незалежність. Яскравий приклад – служіння Батьківщині тих, хто поліг у війні 1939–1945 рр., хто вижив у ті страшні часи, відбудував свій рідний край.

Перемога... Неймовірно велику ціну заплачено за неї. Не було у навколишніх селах жодного будинку, у вікна якого не заглянула б смерть, не було сім'ї, яка не зазнала б втрат. 137 жителям не судилося вернутися додому, їхні імена закарбовані на обеліску Слави у селі Городнявка. Минають роки, десятиліття... Безсмертний подвиг односельчан живе у нашій пам'яті. Поліська земля щедро зрошена солдатською кров'ю, сльозами матерів, вдів, сиріт. Виховуючи у дітей почуття причетності до долі народу, вдячності за звільнення країни від нацистів, ми приходимо до пам'ятника тим, хто захищав наш край і навічно залишився лежати у могилі в селі Червоний Цвіт. Це солдати різних національностей. Завдяки клубу «Пошук» Городнявської школи десятки родин дізнались про місце загибелі своїх рідних.

Були закатовані фашистами партизани Ловінські. Діти свято беруть ці могили. Приходять у дні національних свят до пам'ятного знака бійцям Української повстанської армії. 1943 рік був роком «рейкової війни». У навколишніх лісах діяв партизанський загін «За свободу слов'ян». Повертаючись із завдання, партизани прийняли нерівний бій. Загинули бійці Платон Басак та Ілля Климченко, яких поховано в селі Броники. Члени клубу «Пошук» відправили до Мозиря повідомлення, в якому йшлося про те, що їхні земляки поклали голови на Шепетівській землі. Листа опублікувала районна газета, а невдовзі на адресу школи надійшло близько десятка листів від родичів народних месників.

Пам'ять... Вона нетлінна і вічна. Вона не дає затьмаритися жодній сторінці історії перемоги над ворогом. Священна місія учнів закладу – щорічно у День Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 9 травня приходити до обеліска Слави загиблим односельчанам. Цікавими сторінками в історії закладу були зустрічі з ветеранами, тими, хто наближав Перемогу. Вони згадували фронтові дороги так, наче вчора повернулися з війни, вражали своїм непоказним героїзмом, простотою, щирістю і, водночас, великою любов'ю до Батьківщини.

Люди, як зірки, – яскраві й величні. Таким для колективу Городнявського навчально-виховного комплексу залишився Г. С. Данченко, ветеран Другої світової війни, відмінник освіти України, людина непересічної долі, на життєвому полотні якого змережено трудові будні і важкі фронтові дороги. З ініціативи колективу школи центральна вулиця с. Городнявка перейменована на вулицю Данченка. Живуть у пам'яті кожної родини батьки, діди, прадіди, які воювали за Батьківщину, зберігаються листи-трикутники. Щороку меншає ветеранів – вони відходять у вічність. Саме тому записано їхні спогади, зібрано фронтові фотографії, бойові нагороди, які поповнюють фонд шкільного музею. З 2014 р. учні, вчителі закладу, жителі села Городнявка беруть участь в акції «Безсмертний полк».

Ми схилиємо голови перед пам'яттю всіх, хто своїм подвигом формує високе почуття патріотизму в маленьких громадян України. Серед них й учасники бойових дій в Афганістані. Невимовним горем обізвалася ця війна 1979–1989 рр. у тисячах українських родин, і вона не має права на забуття. На уроках Мужності розповідаємо учням про це. Щороку 15 лютого – в день річниці виведення військ з Афганістану у закладі проводяться різноманітні заходи: зустрічі із воїнами-афганцями, години пам'яті, усні журнали, бесіди, години спілкування. Адже учасниками цієї жорстокої війни було багато випускників нашої школи, односельчан. Це наша данина світлій пам'яті, мужності й честі загиблих та живих воїнів.

Школа – джерело знань, духовності, де живуть цікаві справи, добрі традиції.

Наприклад, діяльність дитячої організації «Веселкова республіка» здійснюється за напрямками «Я – родина – Батьківщина». Девіз учнівської ради – «Розум у думках, любов до Батьківщини в серці». Національно-патріотичні почуття формуються і на заняттях Школи чародіїв нового покоління. Діти 6–10 років організовані у класи: добра і милосердя («Добротворці»), здоров'я та радості («Радійчики»), праці та краси («Помагайчики»), любові до рідного краю («Краєзнавці»). Це особливо актуально сьогодні, коли Україна переживає складні часи. Слово «війна» боляче ранило наші душі.

У наш час важливо формувати нові чесноти українців, підвищувати рівень їхньої самосвідомості, зв'язку поколінь, виховувати патріотів, готових захищати суверенітет та незалежність своєї країни. Прикладом для нас є подвиг Героїв Небесної Сотні, зокрема Героя України Дзявувльського Миколи Степановича, колишнього заступника директора з навчально-виховної роботи школи, вчителя біології і географії, який під час Революції Гідності віддав своє життя за свободу, честь і гідність українського народу. Указом Президента Миколі Степановичу Дзявувльському посмертно присвоєно високе звання Герой України. Ми розповідаємо дітям про те, ким він був для нас – тих, хто знав, любив і поважав його.

Пригадуємо день 1 вересня 1985 р. Простий у спілкуванні, лагідний та привітний, він уперше зайшов у клас Городнявської середньої школи. Його називали просто «наш Микола Степанович». Він був світлою людиною, мав від Бога талант учителя, навчав дітей не тільки географії та біології, а й пізнавати світ і себе, мислити, бути справжніми громадянами своєї країни. У закладі діяв туристичний гурток «Гарт», учні здійснювали цікаві походи місцями, пов'язаними з життям Миколи Островського, Шевченківськими стежками по Тернопільській, Рівненській областях, а також у гірські райони Карпат та Криму, відвідували відомі музеї, побували у багатьох містах України. І зараз у природничому кабінеті навчально-виховного комплексу, створеному руками Миколи Степанови-

ча, навчаються діти. Вдивляючись у його усмінене обличчя, пишаться, що це їхній клас. Завдяки до 1991 р. Дзявільський М. С. йшов туристичними стежками з учнями школи під українським жовто-блакитним прапором. Він жив ідеєю свободи, незалежності України і гордо проніс її через усе своє життя. Про це ми говоримо з учнями.

Ще зовсім недавно, у 2008 р., закінчив навчально-виховний комплекс Гаврилюк Сергій Євгенович. Тут він разом з друзями учився, змагався, відвідував заняття гуртків. Його любили однокласники за відвертість, простоту і правдивість. Мріяв бути військовим, тому після строкової служби був направлений у 30-ту окрему Новоград-Волинську механізовану бригаду 8-го армійського корпусу. Пишався тим, що став військово-службовцем, вважав, що для нього велика честь захищати Батьківщину. Коли розпочалися криваві бої на сході країни, і перед кожним українцем постав вибір, Сергій одразу пішов у зону АТО для виконання військового обов'язку. А 27 липня 2014 р. під час бою біля села Петрівці Шахтарського району Донецької області пострілом з ручного протитанкового гранатомету було підбито його БМП. Загинув старший стрілець Сергій Євгенович Гаврилюк. Його посмертно нагороджено медаллю «Трудова доблесть II ступеня».

Тугою, смутком, звучала мелодія давньої пісні «Плине кача» у шкільному дворі Городнявського навчально-виховного комплексу 1 вересня 2015 року. Тут зібралися рідні загиблих героїв, учні, вчителі, батьки, жителі навколишніх сіл, щоб вшанувати пам'ять героя Небесної Сотні, Героя України, Миколи Степановича Дзявільського та героя АТО, випускника закладу, земляка Сергія Євгеновича Гаврилюка. Під душевний щем і багатоголосся цієї пісні звучали слова про героїв, які віддали життя на Майдані, полягли на сході України під

час антитерористичної операції за свободу і незалежність Батьківщини. Відкрили меморіальні дошки рідні – дружина Надія Петрівна Дзявкульська та мати Оксана Леонідівна Гаврилюк.

Живе пам'ять про героїв. Микола Степанович і Сергій Євгенович щодня зустрічають і проводжають поглядами учнів, нагадуючи нам, що вони поклали своє життя, аби ми жили у мирній Україні. Ми проводимо зустрічі з рідними героїв. У дні шкільних свят покладаємо квіти до меморіальних дошок.

Десятки колишніх учнів, батьків школярів навчально-виховного комплексу, жителів навколишніх сіл захищали та захищають незалежність і територіальну цілісність України. На честь героїв АТО в Городнявському навчально-виховному комплексі проводяться різноманітні заходи: бесіди, відеоуроки, творчі конкурси, лінійки пам'яті, флеш-моби. Поряд із загальнонаціональними освітянськими заходами (акції «Напиши листа пораненому», «Зігрій солдата АТО») проводяться зустрічі з учасниками АТО, тематичні лінійки, трудові десанти, кінозал Мужності, уроки Пам'яті і Надії. У річницю Революції Гідності на будинках учасників АТО учні прикріпили жовто-блакитні прапорці.

Традиційними стали конкурси малюнків на асфальті «З Україною в серці». Долучилися ми й до Всеукраїнської акції «Напиши листа солдату». Учні писали листи, малювали малюнки, робили обереги воїнам АТО, збирали матеріальну допомогу – і все це передавали волонтерам. Наприклад, старший лейтенант С. В. Білий на знак щирої вдячності надіслав нашому закладу прапор із підписами та побажаннями бійців: «Городнявському НВК. Ми за ваше майбутнє. Перемога за нами. Здоров'я вам, спасибі за вашу допомогу. Ми завжди думками з вами. Хай Господь береже вас і Україну. Любимо вас. Миру на українській землі. **Капітан В. П. Ткачук**».

Яскравим свідченням успішної роботи закладу у сфері національно-патріотичного виховання стало створення документального фільму «Пошана до минулого – шлях у майбутнє». На його презентації були присутні рідні та близькі тих,

хто захищав рідну землю у роки Другої світової війни, учні закладу, народний депутат Верховної Ради України Роман Миколайович Мацола, громадськість та жителі навколишніх сіл. На червону доріжку ступали герої фільму: учасники Революції Гідності, воїни-інтернаціоналісти, ті, хто ще недавно був на передовій у зоні АТО, рідні Миколи Степановича Дзявкульського, Сергія Євгеновича Гаврилюка та тих, хто захищає нашу свободу і незалежність на сході України.

Ми вчимо дітей знати свою історію, бо гідне майбутнє нації, що врятувала світ від поневолення, неможливе без відчуття гордості за минуле свого народу.

Нам є чим пишатись і є за що боротись.

Ми віримо, що важкі часи минуть, будуть колоситися жита, будуть сміятися діти, буде жити Україна.

Слава Україні!

Валентина Крупник

Уваження к прошлому – путь в будущее (опыт работы в сфере национально-патриотического воспитания Городнявского УВК «СОШ I–III ступеней, колледжум» Шепетовского районного совета Хмельницкой области)

В статье идет речь о национально-патриотическом воспитании в Городнявском УВК, сочетании исторического с настоящим, мужестве современных героев, которые стали примером для подрастающего поколения.

Ключевые слова: воспитание, учебно-воспитательный процесс, патриотическое воспитание, педагогический опыт, стратегия воспитания.

Valentyna Krupnyk

Respect to the past – the way forward (from the experience of the Horodnyavska educational complex «general school I–III, college» Shepetivka district Khmelnytsky region)

This article describes the development of national and patriotic education in Horodnyavska EC, the combination of past and present, of courage of modern heroes as a vivid example for the younger generation.

Keywords: education, educational process, patriotic education, teaching experience, education strategy.

УДК 37.091.12.011

Тетяна
РУСА

Директор
Пасічнянського НВК
Старосинявського
району Хмельницької
області, вчитель-
методист, відмінник
народної освіти

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 • 2017

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

У статті проаналізовано особливості і розвитку свідомості учнів, використання методів і прийомів музейної педагогіки, обґрунтовано застосування музейно-педагогічних методів у сучасній практиці школи як одну з форм виховної роботи.

Ключові слова: історія, школа, шкільний музей, музейна педагогіка, функції музею, завдання музею, метод, національно-патріотичне виховання.

У 2015 р. Пасічнянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, технологічний ліцей» відсвяткував своє 150-річчя.

Історія закладу така: у 1957 р. школу реорганізовано з восьмирічної в середню, а в 2001 р. створено заклад нового типу – Пасічнянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, агротехнологічний ліцей». У 2012 р. його реорганізовано в Пасічнянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, технологічний ліцей». Директорами закладу були: Смольський Микола Григорович (з 1920 р.), Пузаєнко Федір Костянтинович (1945–1951 рр.), Залата Іван Данилович (1951–1958 рр.), Ткачук Володимир Семенович (1958–1987 рр.), Купчишин Віктор Микитович (1987–1989 рр.), Кривецький Василь Матвійович (1989–1996 рр.), Русий Ігор Петрович (1996–2006 рр.).

З 2006 р. Пасічнянський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, технологічний ліцей» очолює Руса Тетяна

Василівна, учитель-методист. У закладі навчається 206 учнів, працює 25 педагогів, діє пришкільний гуртожиток з цілодобовим перебуванням дітей.

Для якісного становлення парадигми особистісно-орієнтованої освіти в Пасічнянському НВК використовується метод проектів. Нині розроблено та реалізовано **проекти:** «Безперервна освіта. Дистанційне навчання», «Міжнародне співробітництво («Кабінет англійської мови»), «Сила. Краса. Здоров'я»), «Рейтингова система оцінки роботи вчителя», «Почесний вчитель», «Музейна педагогіка («Знатні земляки»)), «Славу козацьку повік не забудем», «Екологічна варта», «Туристичні стежки».

Діє локальний центр дистанційної освіти від Хмельницького національного університету. У 1995 р. створено районну дитячу громадську організацію «Гарт» (у 2001 р. діяльність якої визнано найкращою в Хмельницькій області, а її учасникам вручено «Подільський Оскар»). Видється шкільна газета «Крок».

У 2006 р. школа стала переможцем Всеукраїнського

конкурсу «100 кращих шкіл України» в номінації «Школа – соціокультурний центр села». У 2008 р. Пасічнянський НВК став призером обласного конкурсу «Панорама творчості» у номінації «Школа – соціокультурний центр села» та призером обласного огляду-конкурсу на кращу організацію правоосвітньої та правовиховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. У 2009 р. НВК – призер обласного конкурсу на кращий шкільний інформаційно-освітній методичний центр. У 2011 р. школа здобула «Управлінський Оскар» на Всеукраїнському конкурсі «Флагмани освіти України». 2012 рік приніс нові перемоги: НВК стала дипломантом Другого Всеукраїнського конкурсу обдарованої молоді та її наставників «Первоцвіт», переможцем у номінації «Найстарший заклад України» та переможцем обласного конкурсу на кращу модель сільської школи. У 2016 р. учні школи перемогли у Всеукраїнській еколого-патріотичній грі «Паросток».

Однією з ефективних галузей сучасної педагогічної науки, яка досить активно використовується в навчально-виховному процесі і дає позитивні результати, є музейна педагогіка.

Ідея про освітнє призначення музею не нова. Використовувати музей для діалогу з відвідувачами та впливати з його допомогою на розвиток окремих людських якостей одними з перших запропонували німецькі вчені А. Ліхтварк, Г. Кершентштайнер та А. Фройнденталь.

А. Ліхтварк обґрунтував значення музейного педагога як посередника в спілкуванні з мистецтвом та історією, який допоможе розвивати в учнів здатність бачити, розуміти, насолоджуватись.

У Положенні про музей при навчальному закладі, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 04.09.2006 № 640, визначено, що музеї створюються з метою залучення учнівської молоді до вивчення й збереження історико-культурної спадщини українського народу, формування освіченої розвиненої особистості та сприяння розвитку патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, навчальних цінностей українського народу [7, С. 25].

Шкільна музейна педагогіка в Україні на сучасному етапі перебуває на стадії становлення. Використання засобів музейної педагогіки у сільській школі не має постійного характеру, оскільки музеї у сільській місцевості – це рідкість, натомість відвідання музеїв у великих містах не може бути постійним, оскільки потребує матеріальних затрат.

Шкільний музей – одна з форм роботи, яка спрямована на формування громадянської активності, патріотизму, що досягається в процесі дослідження, збирання, оформлення, збереження матеріалів, які стосуються історії рідного краю, народу, мають навчальну, пізнавальну та виховну цінність.

Так, за твердженням педагога І. Козлової, «музейна педагогіка – це інноваційна педагогічна технологія, яка базується на інтеграції суспільно-гуманітарних наук: історії, музеєзнавстві, мистецтвознавстві, природознавстві, культурознавстві, лінгвістиці, соціології, психології, філософії та сприяє розвитку творчих здібностей учнів» [2].

Актуальність національно-патріотичного виховання засобами музейної педагогіки на сучасному етапі зумовлена духовною кризою в Україні.

Музей – це відкритий лист із минулого у майбутнє, осередок освіти і виховання.

Саме таким був музей села, створений у 60-х роках ХХ ст., проте він уже не існує, оскільки його нікому було утримувати, та й чимало експозицій застаріли.

Село Пасічна має неповторну яскраву історію, культурні традиції, відомих земляків, зберігає спадщину попередніх поколінь. Педагогічний колектив Пасічнянського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, технологічний ліцей» наповнив навчально-виховний процес закладу різноманітними проектами, які мають навчальний, соціальний, виховний, творчий характер та реалізуються різними учасниками навчально-виховного процесу, передбачають короткострокову чи довгострокову співпрацю учнів, педагогів, громадськості села, громадських організацій району. Намагаємось організувати навчальний процес так, щоб роки промайнули з радістю та приємними згадками про перебування у закладі. Подорожі, змагання, хвилини спілкування з відомими людьми, радісні миті перемог в олімпіадах і конкурсах, в археологічних розвідках, походах...

Ідея втілити **проект «Музейна педагогіка»** у навчальному закладі виникла не просто так. Реалізація цього проекту дала б можливість учням за допомогою проникнення в атмосферу минулого відчувати свою особисту причетність до власної історії і культури. Метою проекту було перетворення шкільного музею у центр національно-патріотичного виховання, острівця духовної культури. Сучасне інформаційне суспільство потребує розвитку індивідуальності, а наші шкільні музеї – музей «Знатних земляків» та музей с. Пасічна акцентують увагу на значенні особистості в історичному розвитку села, країни. Ми переконані, що музей у навчальному закладі має слугувати допоміжним осередком освіти і виховання.

Мета діяльності музеїв Пасічнянського НВК полягає у залученні учнів до вивчення та збереження історико-культурної спадщини нашого народу, в формуванні освіченої творчої особистості, сприянні відродженню національно-патріотичного виховання на нових засадах,

виховання молоді на кращих зразках історії рідного краю, народу, його досвіду, традицій, освіти та культури. Оскільки музей є однією з форм додаткової освіти в умовах освітньої установи, що розвиває активність, має виховну й науково-пізнавальну цінність, він повинен бути інтегрованим у навчально-виховний процес.

Завдання шкільних музеїв Пасічнянського НВК:

- здійснення навчання та виховання музейними засобами;
- сприяння розвитку інтелектуальних творчих здібностей;
- використання різноманітних форм і методів урочної, позакласної та позашкільної роботи;
- надання учням додаткової інформації;
- залучення учнів до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної діяльності;
- навчання обліку експонатів шкільних музеїв, створення та доповнення експозицій та виставок;
- посилення міжпредметних зв'язків;
- забезпечення творчої атмосфери, демократичного стилю спілкування, свободи творчих дискусій, обміну думками;
- підвищення загального рівня культури і впливу на формування свідомого ставлення до своєї історії;
- вивчення та збереження пам'яток історії, культури рідного краю;
- створення умов для виховання історичної свідомості;
- формування гордості за свій край, людей.

Напрямами роботи музею «Знатних земляків» та історико-краєзнавчого музею с. Пасічна є:

- освітньо-виховний (тематичні та оглядові екскурсії, тематичні уроки, педагогічні читання, класні години);
- науково-дослідницький (пошукова діяльність, розкопки, написання науково-дослідницьких робіт, виступи на уроках, конференціях);
- масово-просвітницький (лекції, екскурсії, виставки, конкурси, презентація творчих робіт);

- фондовий (зберігання експонатів, записів, відеозаписів, спогадів).

Під час роботи з музеями використовуємо різноманітні методи. З-поміж музейно-педагогічних методів застосовуємо занурення в історичну епоху, порівняльні аналогії, моделювання, порівняльний аналіз, випереджувальне заохочення, а також інформаційний, продуктивний, репродуктивний, дослідницький, асоціативний методи. Вибір кожного методу залежить від вікових та індивідуальних особливостей відвідувачів, тому розроблено екскурсії для молодших школярів та старшої вікової категорії.

Використання прийомів музичного супроводу, живого слова завжди ефективно сприяє реалізації мети. Під час створення шкільних музеїв використано такий принцип навчання: «чую – забуваю, бачу – запам'ятовую, роблю – розумію», тож до роботи були активно долучені всі – вчителі, учні, громада села, науковці.

При шкільному музеї с. Пасічна систематично здійснюється пошукова робота, яка супроводжується дослідницькою діяльністю, археологічними розкопками. Шкільний музей підтримує зв'язки з музеями сіл Самчики, Меджибожем.

Формування високих якостей наших учнів має спиратися, насамперед, на знання історії рідного краю, його людей, їхніх досягнень, адже Батьківщина починається зі своєї домівки, вулиці, школи, села.

Музейна діяльність учнів Пасічнянського НВК посідає особливе місце серед інших форм навчання і виховання, є міцним стержнем всієї навчально-виховної роботи та широким полем творчості учнів та вчителів.

Результати музейної роботи:

- створено Раду музею;
- розроблено екскурсії для старшої і молодшої вікових категорій;
- підготовлено екскурсиводів;
- проведено більш ніж **80 екскурсій**;
- члени ради музею та екскурсиводи відвідали **12 районних**, обласних, краєзнавчих музеїв з метою ознайомлення з експозиціями, досвідом роботи;

- проведено уроки історії, української літератури, виховні години, тематичні читання, конкурси, зустрічі.

У нашому НВК історія живе не лише в експонатах музею, вона використовується у щоденній роботі з дітьми, педагогами, випускниками, гостями, батьками, представниками місцевої громади. Наш музей – це гідне місце зберігання, використання, популяризації, експонування, вивчення підсумків пошукової та краєзнавчої діяльності. Експозиції шкільних музеїв пристосовані для проведення навчально-виховної роботи.

Історико-краєзнавчий музей села має такі експозиції:

1. «Історія села з найдавніших часів». Періодизація, фото й імена науковців, які досліджували цю територію. Гідне місце посідає експозиція, створена завдяки археологічним розкопкам на території с. Пасічна в урочищі «Горбок» Черняхівського поселення II–III ст. н. е.: фібули, фрагменти кераміки, ножові леза, пряжки, шліфувальні камені, срібні римські денарії, прясельця.

2. «Від пасіки до Пасічної». Історія походження назви с. Пасічна, фото й імена пасічників, знаряддя праці пасічників, дуплянка.

3. «Краї козацької слави». Панорама переможної Пилявецької битви, козацькі пістолі, козацький бунчук, портрети гетьманів.

4. «Експозиція слов'янських землеробів». Зразки сільського інвентарю: плуг, серп, ціп, коса, ступа, корита, праски, рубель, ткацькі знаряддя, керамічний посуд, рогаці, маслобійка.

5. «Колгоспне будівництво».

6. «Подвиг народний у пам'яті нашої». Фото односельців, які були учасниками та ветеранами війни, каски, гільзи, патрони, солдатський одяг.

7. «Хмелярство». Експозиція з історії розвитку хмелярства, орденоносці, знаряддя для вирощування та збирання хмелю, хміль.

8. «Радгоспне будівництво». Фото керівників, головних спеціалістів та робітників у різні роки.

9. «За мир на своїй, Богом даній землі». Експозиція про випускника школи Вадима Шалатовського, який загинув під час АТО, захищаючи незалежність України, спогади, фото, експонати які надали односельці-учасники війни.

Усі експозиції мають емоційний, інформаційний вплив, долучають до матеріальних, культурних, духовних цінностей рідного краю. Тут історичні знання перетворюються на переконання.

Виховний вплив шкільного музею найбільш ефективний під час пошуково-дослідницької роботи, археологічних розкопок на теренах села, вивчення й опису експонатів, створення експозицій, проведення екскурсій, оволодіння навичками і прийомами музейної і краєзнавчої роботи.

На основі зібраних матеріалів з історії села учнями нашої школи були написані дослідницько-наукові роботи та представлені на районному, обласному та всеукраїнському рівнях. Робота Галушак Ірини «Із результатів дослідження черняхівського поселення поблизу с. Пасічна в урочищі “Горбок”» зайняла I місце на районному етапі та II місце на обласному етапі конкурсу-захисту робіт учнів – членів МАН. Роботу пошуковців визнано найкращою в районі та однією з найкращих в області. «Пошуківці» Кулін Павло, Шеремета Богдан та інші удостоїлися честі взяти участь в обласній краєзнавчій конференції учнівської молоді «А ми тую славу збережемо», присвяченій 70-й річниці перемоги над нацизмом у Європі в роки Другої світової війни, яка відбулась в м. Хмельницькому 15 квітня 2015 р. Робота пошуковців дістала гарні відгуки і перше місце. Кулін Павло також представляв Хмельниччину на Всеукраїнській краєзнавчій конференції учнівської молоді «А ми тую славу збережемо».

Ідея створення музею «Знатних земляків» у Пасічянському НВК виникла у 2002 р., а в грудні 2004 р. за допомогою почесних вчителів нашого закладу музей було відкрито.

Наш край багатий талантами, треба тільки вміти їх помічати та відкривати для себе, і тоді ще милішою і дорожчою стане рідна земля, той куток, де ти народився. Музей «Знатних земляків», як і музей с. Пасічна інтегровано в навчально-виховний процес за допомогою свого наповнення і форм діяльності, вони пов'язані з викладанням конкретних дисциплін, додатковою освітою, виховною роботою.

Так, музей «Знатних земляків» допомагає в проведенні уроків літератури рідного краю. За музейними матеріалами, життям і творчістю нашого земляка Романа Юзви був виданий посібник з літератури рідного краю «Байдужим спогляданням не обмежуйсь».

Експозиційні стенди:

1. «Рідне село».
2. «Батьки і діти – ми єдиного коріння, землі проміння у серцях у нас».
3. «Стежка пам'яті росиста, поведи мене в дитинство».
4. «Ще стільки треба зміряти доріг, ще стільки треба звідати нового».
5. «Як до сонця листок».
6. «Як до квітки бджола».
7. «Пориваюсь до тебе, Поезіє».
8. «Пісенна творчість».
9. «Україна – це моє життя».
10. «Відомі земляки».

Детально і наочно розповідають експонати про нашого земляка, учня, поета, пісняра Р. Й. Юзву. Ім'я Романа Юзви, члена Національної спілки письменників України, відоме в нашому краї. Експозиція музею та екскурсія поглиблюють відомості відвідувачів про життя митця. Для школярів письменник стає ближчим, його творчість сприймається повніше, викликає асоціації, збуджує нові почуття, сприяє формуванню історичної пам'яті школярів, викликає почуття гордості за творчих людей, за їхній внесок у розвиток національної культури. Завдяки музейній екскурсії, пісні, живому слову поета, особистим речам для школярів стають зрозумілішими закономірності розвитку нашого суспільства і ті зміни, що сталися в рідному краї.

Великого значення питання краєзнавчої освіти набуває в контексті української державності, бо зі свого дому, міста чи села починається формування національної свідомості, розуміння України, Європи, світу і відповідно – історії України та її місця у всесвітній історії [1, С. 74].

Ми створили власні музеї, усвідомлюючи значення місцевого культурологічного потенціалу та можливості його використання в навчально-виховному процесі.

Музейна педагогіка висуває високі вимоги до тих, хто використовує її як інструмент культурного розвитку, національно-патріотичного виховання, становлення особистості. Поряд з призначенням музеїв збирати, зберігати, досліджувати, популяризувати історичне надбання шкільні музеї виконують чи не найважливішу місію – виховну. Тому педагогі нашого закладу розуміють, що роботу з удосконалення і поповнення музею, розробки методичного забезпечення слід робити якісно і продумано, орієнтуватися на кінцевий позитивний результат.

Музей у навчальному закладі – це складна, спеціально організована, тривала, колективна, творча, постійна та інтегрована форма виховання. Вибір музею як форми виховання має залежати від конкретної педагогічної ситуації. Значення музеїв для суспільства можна завжди визначити, проаналізувавши, чи відповідають вони вимогам, які ставлять перед нами потреби сучасного цивілізаційного поступу [2].

Ми глибоко переконанні, що засоби музейної педагогіки, вивчення історії рідного краю, славетних людей є тим духовним напрямом, який сприятиме вихованню справжнього дієвого патріотизму та дасть змогу знайти порозуміння, консолідацію, відродження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Г. Краєзнавча освіта – важливий аспект виховання патріота і громадянина / Г. Бондаренко // Педагогічний пошук. – 2003. – № 4. – С. 73–76.
2. Вайдакер Ф. Загальна музеологія: посіб. / Ф. Вайдакер; пер. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. – Львів : «Літопис», 2005.
3. Ганусенко Н. І. Шкільні музеї: [навч.-метод. посіб.] / Н. І. Ганусенко, О. В. Ляпін, Т. І. Мацейків. – Київ, 1991.
4. Закон України «Про музеї та музейну справу (28.06.1995 р. № 249 / 95–ВР) // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища: зб. офіц. док. / упоряд. В. І. Фрич. – Київ : «Істина», 2002.
5. Нормативна база діяльності музеїв навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України. – Київ : Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, 2006. – 28 с.
6. Омельчинко Ю. А. Шкільні музеї / Ю. А. Омельченко. – Київ, 1981.
7. Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України, затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 04.09.2006 № 640.

Татьяна Русая

Музейная педагогика как средство обучения и воспитания

В статье проанализированы особенности развития сознания учащихся, использование методов и приемов музейной педагогики, обосновано применение музейно-педагогических методов в современной практике школы как одну из форм воспитательной работы.

Ключевые слова: история, школа, школьный музей, музейная педагогика, функции музея, задача музея, метод, национально-патриотическое воспитание.

Tetiana Rusa

The use of museum's pedagogic as a means of education

The article analyzes the characteristics and development of the minds of students, using methods and techniques of museum pedagogy, substantiates the use of museum and pedagogical methods in modern schools as a form of educational work

Keywords: history, school, school museum, museum education, museum features, objectives museum method, the interaction of national and patriotic education.

РОБОТА ПОЛЯХІВСЬКОГО НВК

З РЕАЛІЗАЦІЇ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ТА ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 3-051:81'243

У статті висвітлюються питання ефективності морально-етичного та духовного виховання школярів у найбільш оптимальній структурі управління, виховна робота з учнями, розвиток особистості.

Ключові слова: духовність, духовне виховання, етика, морально-етичне виховання, мораль, особистість, освіта, структура управління.

«Людина в мою епоху помирає від спраги. Є лише одна проблема, одна-єдина в усьому світі: повернути людям їх духовне значення, їхні духовні турботи... Не можна, розумієте, не можна більше жити холодильниками, політикою, балансами і кросвордами. Більше не можна! Перед нами стоїть одна проблема: знову відкрити, що є життя духу, вище, ніж розуму, єдино здатне задовольнити людину».

Антуан-де-Сент Екзюпері

Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, передбачено «формування гуманістичного світогляду, духовного світу учня, його моралі, загальної культури, особистісних рис громадянина України, який усвідомлює свою належність до світової спільноти».

На етапі розбудови національної школи України вже накопичено певний досвід морально-етичного виховання. Він стосується плюралізму моральних цінностей, застосування ефективних форм і методів формування характеру дітей, використання потенціалу навчального плану та атмосфери школи для морального виховання, залучення школярів до волонтерської праці, участі батьків у житті школи тощо. На морально-етичне ви-

ховання та його ядро – моральні цінності, з одного боку, впливають суспільно-політичні, економічні, теоретико-філософські умови, з іншого – духовні зусилля школи.

Духовно-моральне виховання передбачає формування:

- **загальнолюдських** цінностей: доброти, правди, любові, чесності, гідності, краси, мудрості, справедливості;
- **національних** цінностей: патріотизму, почуття національної гідності, історичної пам'яті;
- **громадянських** цінностей: прав і свобод людини, обов'язків перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, поваги до закону;
- **сімейних** цінностей: моральних основ життя сім'ї, стосунків поколінь, законів

**Валентина
САВЧУК**

Директор
Поляхівського НВК
Теофіпольського району
Хмельницької області,
учитель географії,
учитель вищої категорії,
учитель-методист

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

подружньої вірності, піклування про дітей, пам'яті про предків.

Духовність... Слово це майже всі ми промовляємо по-особливому – стиха, піднесено, адже розуміємо, що зміст його приховує щось величне і прекрасне. Педагогічний колектив Поляхівського НВК «ЗОШ І–ІІІ ступенів-колегіум» Теофіпольського району приділяє чимало уваги морально-духовному вихованню молодого покоління, адже прагне навчити дітей протистояти злу та жорстокості, прищепити й розвинути моральні почуття, міцні переконання й потреби поводити себе згідно з моральними нормами, прийнятими в суспільстві.

Завданнями духовно-морального виховання є формування цілісної моральної особистості, виховання патріотизму, колективізму, свідомої дисципліни та організованості, громадської та соціальної відповідальності, планомірний, цілеспрямований вплив на морально-емоційний розвиток людини за допомогою організації умов, в яких формуються її духовна, емоційна сфери та поведінка. **Основними компонентами духовної культури особистості є:**

- **культура моральна** (честь, гідність, культура почуттів, статева культура);
- **культура спілкування** (комунікативні здібності, духовні запити, культура мови);
- **національна культура;**
- **християнська морально-етична культура;**
- **правова культура;**
- **економічна культура;**
- **політична культура;**
- **художньо-естетична;**
- **родинно-побутова;**
- **культура інтелектуальна** (знання, уміння, мислення).

Біля духовної колицки дитини стоїть її наставник – учитель, місія якого – осявати шлях учня світлом власного серця. Учителі української мови і літератури, історії, географії, фізичної культури, трудового навчання, образотворчого мистецтва творчо ставляться до викладання своїх предметів, адже вони мають найбільший чуттєво-емо-

ційний вплив на дитину, сприяють зміцненню душі й тіла, духовного й фізичного розвитку. У школі практикується проведення педагогічних читань «Український національний ідеал», «Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського», «О. Захаренко про роль моральних цінностей». На засіданнях «Школи молодого вчителя» педагоги ознайомлюються зі спадщиною І. Я. Франка, К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка, Г. Г. Ващенко, М. І. Стельмаховича, які наголошували на необхідності формування загальнолюдських форм моралі, пробудження в душах молодих людей доброти, сердечності, порядності, племіння любові та краси.

Морально-етичну вихованість визначаємо як потребу учня оцінювати та аналізувати вчинки літературних героїв та людські якості з точки зору морально-етичних ідеалів українського народу, що визначають ставлення людини до інших людей, до самої себе та рідного краю. На засіданнях педагогічної ради, нарадах у директора, засіданнях методичних об'єднань проаналізовано шкільні програми, підручники, методичну літературу з досліджуваної проблеми. Зроблено висновки про те, що протягом останніх п'яти років науковцями та вчителями-практиками проблемі морально-етичного виховання приділяється лише часткова увага. Під час поглибленого вивчення практики роботи педагогів школи проведено моніторинг, за допомогою якого виявлено позитивні сторони, недоліки й труднощі у здійсненні морально-етичного виховання на традиціях українського народу. За результатами моніторингу визначено три рівні морально-етичної вихованості учнів – високий, середній і низький (на основі того, чи є для учнів цінністю традиції).

До першої групи (високий рівень) належать учні з досить стійкими знаннями про традиції. Учні безпомилково називають твори українських письменників, пояснюють їх зміст, осмислюють морально-етичні цінності українського народу, вміють оцінити свої вчинки та вчинки літературних героїв.

До другої групи (середній рівень) – це учні, інтерес яких до традицій зумовлений подіями сучасності. Учні не завжди можуть пояснити морально-етичні вчинки літературних героїв.

Третя група учнів (низький рівень) характеризується слабкою здатністю або нездатністю проникати в сутність традицій, невмінням знаходити їх у творі, пояснювати, мотивувати поведінку літературних героїв.

Багатство емоційного, духовного, творчого життя забезпечує початкова «Школа-родина», яка складається з чотирьох класів-родин. Свою роботу вона буде відповідно до певної програми та Положення про клас-родину. Така форма роботи створює в молодших школярів відчуття особливого середовища родинного гнізда та особливого способу життя. Тоді як фотоальбоми, щоденники поколінь, відеотеки, індивідуальні родинні дерева та сімейні хроніки утворюють оптимізм дітей, радість перебування серед однокласників, бажання чемно поводитися, виявляти добро й милосердя у ставленні до ближнього, віри, надії, любові. Реалізація системи духовно-мо-

рального виховання здійснюється через цільові комплексні проекти: «Жива гуманістична етика» (сповідання ідей турботи, віри, довіри, відчуття родини, доброчинності), «Розвиток і самовдосконалення», «Ствердження культу праці», «Збереження та зміцнення здоров'я». Початкова школа-родина забезпечує духовну єдність поколінь, звернена до оберегів родинної хати, відкриває широкий простір для повного використання у своїй діяльності всіх скарбів етнопедагогіки. Отже, використовуючи широкий і різнобічний матеріал українського фольклору, етнографії, художньої культури, форми і методи народного виховання, учителі початкових класів сприяють усвідомленню дітьми правильних норм, ідеалів, що впливають на вчинки та почуття дітей.

Учні 5–11 класів працюють за програмою «Сім кроків до зірок». Кожен клас крокує відповідною сходинкою до вершини успіху. Для кожної вікової категорії розроблено головні завдання, мета та напрями їх реалізації. Наприклад, міні-програма для учнів 9 класу «Зорепад людяності, милосердя» має на меті оволодіння

технологією проектування й поліпшення власного життя, створення самобутнього особистісного образу, формування внутрішніх моральних регуляторів, спроможності робити вибір між добром і злом. Учителі творчо ставляться до виховання добротворців. Цікавими й системними формами роботи є бесіди, години спілкування, робота волонтерських загонів, виставки малюнків, виробів з природного матеріалу, створення рукописних альбомів кращих творів на теми моралі: про добро, щастя, життя, любов, повагу, красу. Педагоги проводять уроки толерантності, правди, акції.

Кращі добротчинні справи, проведені в школі:

1. Громадський захист шкільного проекту добротворення «Людина починається з добра».

2. Години спілкування за тематикою щомісячних «Сходинок у світ роздумів і людяності».

3. Робота трудових десантів «Школа – наш дім, будьмо господарями в нім».

4. Операції «Школа-сад», «Земля» (охорона водойм, мурашників), «Створюємо зелену красу» (насадження дерев, кущів, квітів на території школи), «Пам'ять» (робота волонтерських загонів до дня Перемоги).

5. КТС «Моє портфоліо», «Привітай людину похилого віку», «Лист ветерану».

6. Конкурси «Моральний вчинок», «Великдень у моєму житті», «Моя земля – земля моїх батьків», «Замість ялинки – зимовий букет».

Виховання культури поведінки учнів на основі долучення до національно-культурних надбань українського народу є невід'ємною складовою розвитку особистості дитини, її світоглядної позиції. Неабияку цінність мають проведення Тижнів етики, Тижнів моралі, виставки плакатів «Умій себе поводити», «Ми і мораль», реалізованих у межах програми «Сім кроків до зірок». Особливо дітей вражають бесіди-роздуми: «Скромність та зарозумілість», «Умій керувати бажаннями», «Доброта – ознака сили, а не слабкості», «Духовна зрілість, що це означає», «Хто про старих дбає, той гідною людиною зростає», «Чому люди ображають інших», «Хочеш мати друга – навчись другом бути», «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик душі». Учні 9–11 класів провели тренінги спілкування («У чому сила любові»), круглі столи («Як ми поважаємо один одного»), диспути («Чистота почуттів та вчинків»). Особливо незабутнім було свято на тему: «Ти – учитель, ти сіяч недремний, мудрий і розумний садівник».

Практикуємо проведення аналізу для визначення правильності вчинку в ситуації морального вибору серед підлітків (за Г. Айзенком). **Цей аналіз дає змогу визначити тип характеру дитини:**

- співпереживання – авторитарний тип (*холерики*);
- ввічливість – педантичний (*флегматики*);
- доброта – відкритий тип (*сангвініки*).

Значна увага приділяється вдосконаленню морально-етичного виховання дітей у групі продовженого дня. Визначаючи рівень вихованості дитини, вихователь враховує мотиви, що спонукають її до певних вчинків, проводить діагностування

реальної поведінки учнів методом спостереження під час екскурсії, культпоходу, перерви.

Орієнтовна програма спостереження за учнями під час перерви:

1. Чим учень займався під час перерви? Чи доцільно використовував час, відведений для відпочинку?

2. З ким спілкувався? З якого приводу?

3. Як ставиться до однокласників під час спілкування? (З повагою, інтересом, грубо тощо)?

4. Який тон розмови з однокласниками?

Важливою умовою у створенні та забезпеченні системи морально-етичного виховання є співпраця з батьками. **Зробити батьків активними учасниками педагогічного процесу – це важлива й відповідальна завдання вчителя.** Розв'язання цього завдання є можливим, якщо в плані роботи відображаються такі напрями діяльності школи: ознайомлення з родинами учнів, педагогічна освіта батьків, забезпечення участі батьків у підготовці та проведенні колективних справ, школи, класу, індивідуальна робота з батьками, співпраця з батьками через діяльність ради школи, класних батьківських комітетів. У результаті анкетування, спілкування, проведення бесід **виявлено рівень морально-етичного виховного потенціалу сімей, який у 15% сімей сильний, 25% – стійкий, 30% – нестійкий, 15% –**

слабкий, з втратою емоційного контакту, у 15% – слабкий з частими конфліктами. Після відвідування родин сформовано банк даних про родину та сімейне виховання. Взаємодія школи й сім'ї повинна мати характер виховної спілки, в якій обидві сторони поважають одна одну. Результативність роботи з сім'єю дитини виявляється в зростанні духовного, виховного потенціалу родини. Бесіди з батьками, розповіді дітей, їхні твори, життя класного колективу свідчать про виховний вплив батьків. Для того, **щоб ця співпраця була успішною, реалізуємо такі принципи:**

- забезпечення суб'єктної позиції всіх учасників педагогічного процесу: батькам, педагогу, дитині надано право висловлювати свою думку, виявляти активність;
- організація спільної творчості вчителів, учнів та їхніх батьків;
- гуманістична орієнтація у взаємодії із сім'єю: довіра до дітей і батьків, ставлення до батьків як до однодумців, зацікавлення долею дитини, проблемами сім'ї, захист інтересів дитини і родини, турбота про здоров'я дитини і здоровий спосіб життя сім'ї;
- інтеграція та диференціація цілей, завдань і дій учасників педагогічного процесу, спрямованих на виховання і розвиток дітей: забезпечення взаємної поінформованості вчителів і батьків

про особливості дитини, її досягнення, утруднення й потреби, об'єднання зусиль у розв'язанні головних проблем дитини, а також розподіл ролей, функцій, відповідальності, обов'язків між учителем, батьками й дітьми.

Ефективність морально-етичного та духовного виховання залежить від вдало вибраної моделі управління. Найбільш оптимальною структурою управління, на наш погляд, є матрична – математична модель, представлена у формі таблиці. Побудована за функціональним типом, вона передбачає, що за кожною службою закріплено певні функції (роботи, проекти, обов'язки). Принципова відмінність обраної нами матричної моделі виявляється у значно серйознішому ставленні до виховної роботи з учнями, їхній педагогічній підтримці. Виховна робота з учнями підвищує їхню здатність відстоювати свої інтереси та реалізувати свої потреби, одночасно вона сприяє формуванню у школі умов для розвитку учнів як соціально активних особистостей.

Валентина Савчук

Система работы Поляховского УВК по реализации морально-этического и духовного воспитания школьников

В статье освещаются эффективность морально-этического и духовного воспитания в наиболее оптимальной структуре управления, воспитательная работа с учащимися, развитие личности.

Ключевые слова: духовность, духовное воспитание, этика, морально-этическое воспитание, мораль, личность, образование, структура управления.

Valentyna Savchuk

System operation Polyahovskoho NEC to implement the moral, ethical and spiritual education students

The article highlights the effectiveness of ethical and spiritual education in the most optimal governance structure, educational work with students, personality development.

Keywords: spirituality, spiritual education, ethics, moral and ethical education, morality, personality, education, management structure.

За потреби розв'язання завдань виховної роботи інтегрується в навчальний процес. Ключовою особливістю матричної організації є групування педагогів для роботи у двох напрямках – навчальному й виховному. Важливою перевагою матричної організації є наявність стратегій: провідні цінності освіти, що відображають соціально-економічні пріоритети суспільства, визначають напрям розвитку матричної організації; інтеграція – достатня увага приділяється проблемі узгодження адміністрації школи і педагогів у виборі пріоритетної стратегії; індивідуальні можливості працівників і позитивні соціальні пріоритети освітньої діяльності, що враховується у досягненні результативності в процесі морально-етичного та духовного виховання школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусова В. Виховання культури поведінки учнів. – Київ, 1986. – 160 с.
2. Галузинський В., Масленнікова Н. Самовиховання та самоосвіта школярів. – Київ, 1969. – 156 с.
3. Глазунова Л. Естетика з пелюшок: про проблеми естетичного виховання // Освіта. – 1993 – № 9. – С. 11.
4. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: навч. посіб. з етикету для студ. – С. : ВТД. Університетська книга, 2002. – 208 с.
5. Вишневський О. Мораль і так зване моральне виховання // Вишневський О. Сучасне українське виховання : педагогічні нариси. – Львів, 1996. – С. 27–37.
6. Стельмахович М. Естетичне виховання // Теорія і практика українського національного виховання. – Івано-Франківськ, 1996. – С. 116–120.
7. Терещенко Ю. Філософія освіти та науки морально-етичного виховання // Шлях освіти. – 2002. – № 3. – С. 11–15.

ГРОМАДСЬКО-АКТИВНА ШКОЛА

Педагогіка
школи

УДК 37.091.313.7:
37.015.311

У статті представлено модель громадсько-активної школи та шляхи її практичної реалізації на прикладі Шепетівської ЗОШ № 4 ім. В. Котика Хмельницької області.

Ключові слова: громадянська позиція, громадсько-активна школа, модель школи, проект, проблема школи, успішна особистість.

«Найбільше громадсько-орієнтована освіта виявляється у громадсько-активній школі, закладі, який відкритий двадцять чотири години на добу, сім днів на тиждень...»

Чарльз Стюарт Мотт

Метою освітньо-виховної діяльності Шепетівської ЗОШ № 4 як громадсько-активної школи є розвиток інтелектуального, особистісного потенціалу учнів, формування духовно багатой, фізично здорової, творчої особистості з активною життєвою позицією, готової до постійного самовдосконалення та саморозвитку, формування конкурентоспроможної особистості, здатної самореалізуватися в сучасному суспільстві.

Стратегічне завдання закладу – перетворити школу на небайдужого учасника суспільного життя, здатного займати активну позицію під час розв'язання важливих та актуальних проблем мікрорайону, міста.

В основі діяльності нашого закладу лежить принцип «Школа – для громади, громада – для школи», реалізація якого передбачена через такі тематичні напрями:

- «найдорожча цінність – дитина»;
- «якісна освіта – сяйво людського життя»;
- «найбільше багатство – багатство людських стосунків»;

- «найвища краса – краса людських взаємин»;
- «школа – осередок місцевої громади».

Місія нашої школи – розвинути в учнів бажання бути інноваційними, творчими та активними в житті навчального закладу та громади.

Основна ідея – зміна системи діяльності навчального закладу відповідно до мети та завдань громадсько-активної школи, готовність колективу й адміністрації школи стати відкритими для громади.

Під час створення моделі громадсько-активної школи ми керувались як основними зовнішніми нормативними документами, що визначають юридичну можливість упровадження державно-громадського управління в закладі, так і внутрішніми документами.

Відповідно було розроблено модель громадсько-активної школи, осередком якої є координаційний центр – громадська рада закладу (див. схеми 1, 2).

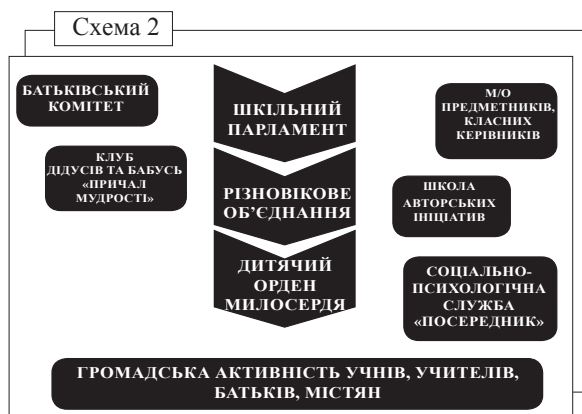
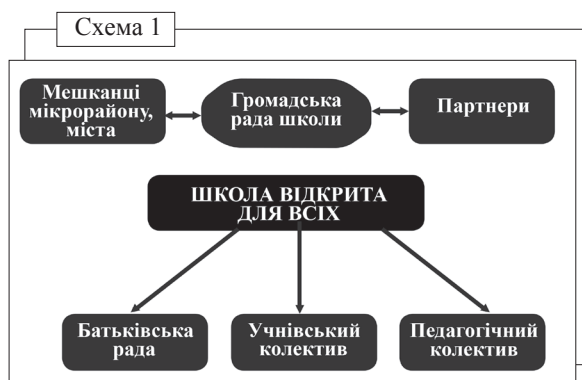
У практиці роботи ми керуємось такими принципами громадсько-орієнтованої

Людмила ПІСТРЮГА
Директор
Шепетівської ЗОШ № 4
ім. Валі Котика,
учитель вищої категорії,
учитель-методист

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

МОДЕЛЬ Шепетівської ЗОШ № 4 як громадсько-активної школи

освіти: самовизначення, самопомога, формування лідерства, об'єднана сфера послуг, максимальне використання ресурсів, відповідальність, послідовність і безперервність освіти.

Спрямуємо зусилля на виконання **стандартів ГАШ (громадсько-активної школи):**

- лідерство;

- партнерство;
- соціальна інклюзія;
- послуги;
- волонтерство;
- навчання впродовж усього життя;
- розвиток громади;
- залучення батьків;
- шкільна культура.

Визначено механізми реалізації проекту громадсько-активної школи в умовах системних змін, зокрема:

- правове забезпечення;
- організаційно-управлінське забезпечення;
- фінансове забезпечення;
- кадрове забезпечення;
- матеріально-технічне забезпечення;
- система стимулювання педагогів, які здійснюють інноваційну діяльність.

Модель інноваційного розвитку школи *передбачає реалізацію низки освітніх проектів:*

- «Випусник завтрашнього дня»;
- «Вибір успішної професії»;
- «Лідер ХХІ століття»;
- «Зроби крок»;
- «Вдосконалення інформаційно-комунікативної культури вчителя або Успішний вчитель – успішний у всьому»;
- «Методичний Клондайк»;
- «Обличчя школи в інтернеті»;
- «Віртуальний бібліограф»;
- Соціальний проект «Вікна у світ» – допомога дітям з індивідуальними освітніми потребами».

Базовими компонентами моделі інноваційної діяльності нашого закладу як громадсько-активної школи є три складові – демократизація, волонтерство, взаємовигідне партнерство між школою та громадою (див. схему 3).

Справжніх партнерів у нашій школі надзвичайно багато – це передусім міське управління освіти, школи міста та району, позашкільні заклади, дошкільний навчальний заклад «Михайлик», міські бібліотеки, редакції газет та журналів. Активно співпрацюємо з підшефними під-

приємствами – Шепетівським водоканалом, ТОВ «Шепетівкагаз», благодійним фондом «Зміцнення громад», медичними закладами, товариством «Червоний Хрест», рятувальними службами, службою у справах сім'ї та молоді, кримінальною міліцією у справах неповнолітніх. Школа також співпрацює з такими територіальними структурами, як Рада ветеранів, спілка поляків, громадська приймальня мікрорайону, міський та обласний депутатський корпус і навіть депутатський корпус Верховної Ради України. Нещодавно шкільне портфоліо успіхів за ефективну та результативну педагогічну діяльність поповнилося Почесною грамотою Верховної Ради України. Коло ж наших партнерів не є обмеженим, з часом воно дедалі розширюється.

Одним із найважливіших стандартів громадсько-активної школи науковці визначають «**Навчання впродовж життя**». Звісно, ефективно організувати навчально-виховний процес в громадсько-активній школі може лише вчитель, готовий до партнерства та співпраці, який будуватиме варіанти акмеограми свого розвитку на засадах громадської активності. Завдяки зусиллям адміністрації, науково-методичної ради, ініціативної групи педагогів-радників, методичних підструктур, експертної групи, яка працює під гаслом «*Крапки над і*», структуру методичної роботи у нашому закладі переорієнтовано на функціональну основу. Оновлено зміст та форми методичної роботи, про що неодноразово розповідалося на сторінках не тільки міської, а й обласної та всеукраїнської преси. Серед заходів, що проводилися в минулому навчальному році в контексті реалізації проекту громадсько-активної школи, **заслужують на увагу:**

ПЕРЕВАГИ ШКОЛИ ЯК ГРОМАДСЬКО-АКТИВНОГО ЗАКЛАДУ

Основними перевагами нашої школи як громадсько-активного закладу є: підвищення рівня інформованості батьків, громади міста та їхньої участі у навчально-виховному процесі, підвищення авторитету школи серед батьків і відповідно конкурентоспроможності закладу, розширення партнерських стосунків, волонтерської діяльності, зацікавленість учнів у активізації шкільного життя, робота самоврядування, зміцнення позицій громадянської освіти та виховання в навчально-виховному процесі.

Одним із перспективних шляхів побудови ефективної системи методичної роботи є *переорієнтація її структури на функціональну основу*. Для створення такої структури в Шепетівській загальноосвітній школі I–III ступенів № 4 ім. Валі Котика організовано ініціативну групу педагогів-радників, членів Школи авторських ініціатив та експертну групу, яка працює під гаслом «*Крапки над і*». Вони здійснили мікродослідження з метою **вдосконалення шкільної методичної системи**, провели діагностику, за результатами якої вжито заходів щодо підвищення її рівня. Наприклад, **для реалізації корегуючої функції** та виправлення недоліків у діяльності педагогів, пов'язаних з використанням недосконалих методик або з прогалинами у знаннях самих педагогів, запроваджено роботу динамічної групи «*Від творчого прийому – до творчого уроку*». Розпочалося проведення адресної допомоги для різних категорій учителів: для вчителів фізики та математики на тему «*Я на „ти“ з педтехнологіями*», для вчителів фізкультури – на тему «*Секрети „легкого дихання“ – застосування нових технологій на уроках фізкультури*».

Для реалізації прогностичної функції, тобто передбачення тих знань і вмінь, розуміння яких знадобиться педагогам у майбутньому, діє семінар-супутник «*Люція в педагогічному морі неореформ – офіційні новини, коментарі до методичних листів, інструктивно-нормативних документів*».

Відомо, що **відновлювальна функція** полягає у виявленні частково забутих або втрачених знань і вмінь. Тож ми використовуємо такі активні форми роботи: ділова гра «*Вчитель*» (з використанням методу ранжувань), інтелектуальна гра «*Термінологічна розминка*», а також проведення співбесід – інтерв'ю щодо самоосвітньої роботи «*Сторінками вчительського щоденника*».

У межах організаційної функції в школі систематично проводяться творчі зустрічі з викладачами освітніх закладів міста та області на тему «*Методичні сенсації – анонси педагогіки*», захист кейсів самоосвітньої роботи «*Тріумфірат майстерності: педагогіка, психологія, методика*», презентація «*Педагогічна геральдика*».

Безперечно, підвищення професійного рівня педагогів неможливе без **урахування функції моделювання**, яка передбачає розробку нових підходів до навчально-виховного процесу, формування та впровадження моделей передового досвіду, їх експериментальної перевірки. Для цього в закладі повною мірою використовуються можливості майстер-класів, педагогічних імпрез, наприклад на тему «*Моделі нетрадиційних уроків*».

Реалізуючи компенсаторну функцію, члени шкільної науково-методичної ради протягом року забезпечують учителів необхідною новою педагогічною інформацією,

впроваджують нові технології, якими вчителі раніше не володіли. У цьому напрямі ефективно діє VIP-студія (видібно, цікаво, практично) – курси користувачів комп'ютерів для тих, хто вже вміє працювати у «хмарах» та розпочинає створення вчительської блогосфери.

Для реалізації інтегративної функції в нашій школі систематично проводяться заняття культурологічного лекторію із залученням відповідних спеціалістів.

З метою реалізації пропагандистської функції були запроваджені такі новітні форми роботи, як естафета вчителських здивувань, методичний самовчитель.

Координатор ГАШ, заступник директора з виховної роботи спільно з головою МО класних керівників у межах дослідно-експериментальної роботи «Упровадження моделі громадсько-активної школи в навчальному закладі» підготували і провели із класними керівниками серію семінарів та тренінгів:

- «Технологія соціального проектування»;
- «Партнерство та основні кроки до його налагодження»;
- «Соціальний менеджмент особистості»;
- «Міжнародні стандарти якості діяльності громадсько-активної школи».

Також було **проведено тренінги з батьками:**

- «Партнерство „Родина-школа“: особливості, переваги, результативність»;
- «Програма „Молодь на роздоріжжі“», «Програма „Батьківська сторінка“»;
- «Формування культури толерантності»;
- «Демократизація стосунків «керівник – учитель – учень – батьки – громада».

У цьому навчальному році завідувача бібліотеки **Г. І. Гонтар** нагороджено премією «Бібліоація» за допомогу в проведенні таких заходів: методичний анонс – огляд новинок літератури «Педагогічний бестселер»; прес-огляд літератури «Хвилями океану педагогічних новинок», бібліогід «Сторінками педагогічних газет та журналів...».

У квітні 2016 р. відбулося засідання Школи кадрового резерву у формі управлінського десанту на тему «Застосування новітніх форм методичної роботи». Під час скрайбінг-презентації, підготовленої директором Шепетівської ЗОШ № 4 **Л. В. Пістрягою**, висвітлено такі актуальні питання, як переорієнтація структури методичної роботи на функціональну основу та урізноманітнення форм методичної роботи на основі інноваційних технологій. Присутніх особливо зацікавили такі нестандартні форми роботи, як методичний плейкаст «Гарні цитати про себе», атестаційні буктрейлери. Потім учасники засідання потрапили на своєрідний методичний автобан інноваційних форм роботи – презентацію новітніх форм методичної роботи на прикладі досвіду роботи навчальних закладів. У результаті учасники переконалися, що за всієї різноманітності форм організації методичної роботи реалізувати багатопланові завдання підвищення кваліфікації педагогічних кадрів можна лише за допомогою створення оптимальної системи методичних заходів та надання педагогам права вільного вибору тих форм, які максимально враховують їхні потреби, запити та інтереси.

Одним із пріоритетних завдань роботи закладу є сприяння науково-дослідницькій діяльності педагогів, вивчення та популяризація досвіду творчих вчителів школи, що значно підвищує активність і творчий потенціал

- методичний самовчитель «Демократичний урок»;
- захист проекту «Архітектоніка демократичного уроку»;
- психологічний дивертисмент «Типологія відносин «вчитель-учень», «учень-учень» у громадсько-активній школі»;
- обмін досвідом класних керівників «Сенсаційні педагогічні відкриття у вихованні учнів громадсько-активної школи»;
- захист трикутника успіху «Я – вчитель, я – вихователь, я – громадський активіст».

Минулого навчального року під час Форуму педагогічних ідей громадсько-активної школи, який проходив під гаслом «Педагогічна імперія творчості та громадської активності» і був присвячений Міжнародному дню ГАШ (який у всьому світі відзначається 1 березня), відбувся нестандартний захід – презентація методичних плейкастів. Під час підготовки до конкурсу та презентації цитатників на щодень від учителів громадсько-активної школи панувала надзвичайно демократична атмосфера, адже ці відеоматеріали в нестандартній формі вчитель готував не самостійно, а на засадах партнерства та співробітництва з колегами з інших предметних кафедр.

П'ять років поспіль у закладі успішно діє педагогічний клуб «Мережа громадсько-правової освіти», на засіданнях якого обговорюються актуальні питання: «Особливості роботи педагогічного колективу громадсько-активної школи», «Основні форми співробітництва адміністрації ГАШ з учнівською, батьківською громадськістю, молодіжними організаціями», «Тактика та стратегія взаємодії з громадськістю мікрорайону». На засідання клубу запрошуються юристи, працівники юстиції, соціальних служб, громадських організацій, що дає змогу вивчити правове поле діяль-

ності ГАШ, отримати юридичну консультаційну допомогу. Нерідко гостями нашого клубу є батьки учнів школи.

Діяльність громадсько-активної школи свідчить, що **«соціальна інклюзія»** – це не лише стандартний показник громадсько-активної школи, визнаний у європейському співтоваристві, а й одна з найсучасніших вимог часу, пов'язана з формуванням в Україні справедливо демократичного суспільства з рівними правами та можливостями для здобуття повноцінної освіти.

Тож, спрямовуючи зусилля на дотримання вимог стандартів інклюзії, ми виробили такі підходи:

- надання консультативної допомоги вчителям щодо усвідомлення ролі вчителя у системі впровадження інклюзивної освіти, яка відкриває для них нові можливості, а не створює ще одну проблему;
- побудова партнерства з основними зацікавленими сторонами, наприклад для ефективного функціонування класів з польською мовою навчання – з консульством Республіки Польща, вищими навчальними закладами Польщі, місцевою спільнотою поляків;
- базування на власних сильних сторонах та перевагах громади, забезпечення додаткових послуг, зокрема залучення волонтерів-носіїв мови з Польщі. З 1998 р. у закладі сім років поспіль працювала волонтер з Польщі Веслава Козьол, а зараз її місце зайняла вчитель початкових класів Барбара Боджеховська.

Успішно здійснюємо такі кроки на підтримку інклюзивного руху: проведення ситуаційного аналізу, залучення наявних ресурсів й можливостей для їх ефективного використання на підтримку

педпрацівників. У ЗОШ № 4 створюються умови для видання авторських програм, посібників, публікацій, методичних рекомендацій, щорічної участі у виставці педагогічних інновацій. Матеріали роботи методичних груп педагогів презентуються на засіданнях педагогічної та науково-методичної рад, щорічній виставці педагогічних інновацій, поширюються у засобах масової інформації. Педагоги мають можливість презентувати власну дослідницьку роботу, беруть участь у конкурсах різних рівнів.

Задля зростання професійної компетентності педагогів школи як умови реалізації головних завдань у межах удосконалення навчально-виховного процесу забезпечено безперервну освіту педагогів, підвищення їх кваліфікації та педагогічної майстерності у закладі (про це свідчить структура методичної роботи) та поза школою (курси ХОШПО, семінари-тренінги за програмами «Intel. Навчання для майбутнього», «Школа проти СНІДу», «Корисні звички», «Крок за кроком»), спрямовано атестацію педагогічних кадрів на підвищення педагогічної майстерності, диференційовано підхід у методичній роботі з учителями щодо підвищення їх майстерності. На високому рівні організовано роботу з молодими та малодосвідченими педагогами під час їх адаптації у школі, наставництво, забезпечено роботу Школи педагогічної майстерності та Школи авторських ініціатив, якісну роботу шкільних методичних об'єднань учителів (тематика засідань ШМО спрямована на розв'язання зазначеної проблеми і має логічну хронологічну послідовність).

Методоб'єднання практикують різні види роботи: обговорення, розгляд нормативно-правових документів щодо організації навчально-виховного процесу, висвітлення методичних питань у формі інформаційних повідомлень, тез, доповідей, «круглих столів», «кола ідей», «діалогу» тощо, ділові та рольові ігри, моделювання сучасного уроку, презентації новинок методичної літератури, взаємовідвідування та аналіз відкритих уроків, виховних заходів, заслуховування звітів педагогів з питань самоосвіти, захист кейсів самоосвітньої діяльності, портфоліо успіху.

Така організація методичної роботи закладу сприяє зростанню професійної, фахової майстерності, і це яскраво демонструють результати щорічної атестації педагогів. Крім того, продовжується створення позитивного іміджу закладу, про що свідчать результати участі у Всеукраїнських та обласних конкурсах-оглядах, зокрема «Панорама творчих уроків», «Цікава школа», «Грані педагогічної творчості», конкурс на кращий сценарій виховного заходу, запровадженого журналом «Позакласний час». Члени науково-методичної ради закладу в 2015-2016 н. р. здобули перше місце в обласному конкурсі управлінських проєктів *«Інноваційні форми методичної роботи»*.

Досвід ефективної організації методичної роботи неодноразово висвітлювався в науково-методичному журналі *«Завучу (усе для роботи)»*, обласній газеті *«Майбуття»*, часописі кафедри менеджменту та освітніх технологій ХОШПО *«Варіативність, інноваційність, результативність, аналітичність управління»*.

У листопаді 2015 р. на базі Шепетівської ЗОШ № 4 відбулося засідання творчої майстерні керівників загальноосвітніх навчальних закладів області «Шлях до успіху» з проблеми *«Громадсько-активна школа в умовах системних змін»*.

Учасники обмінювалися досвідом, обговорювали питання, пов'язані з реалізацією принципів управління громадсько-орієнтованої освіти, ефективного функціонування громадсько-активної школи в сучасних умовах на засадах демократизму, партнерства та співпраці школи і громади, створення умов навчання, виховання та практичного виявлення громадської активності учнівської молоді. Під час засідання відбулася презентація моделі Шенетівської ЗОШ № 4 як громадсько-активної школи. У межах управлінсько-методичного автобану «Школа, відкрита для всіх...» досвідом позаурочної роботи ділилась учитель математики Л. С. Заслонкіна, вихованці якої підготували математичну виставку-сюрприз «Геометрична афористика квітки-семицвітки». Завідувач бібліотекою Г. І. Гонтар презентувала проект «Обличчя шкільної бібліотеки в Інтернеті». Заступник директора з навчально-виховної роботи Л. Д. Гаврилюк провела скрайбінг-презентацію «Міжнародне співробітництво навчального закладу. Шкільне навчання в умовах двомовності». Крім того, була організована зустріч з членами шкільного агентства волонтерів «Дитячий Орден Милосердя», «Допомагати легко!», презентація шкільного проекту «Календар життєтворчості в громадсько-активній школі». Члени соціально-психологічної служби «Посередник» представили досє на тему «Інклюзивне навчання в громадсько-активній школі».

Учасники обласного семінару переконалися, що, моделюючи громадсько-активну школу, колектив педагогів ставить перед собою мету не просто надавати освітні послуги учням, а й розвивати громаду, залучати батьків та мешканців до розв'язання соціальних та інших проблем, що існують як у школі, так і в громаді.

Ідея реалізації моделі ГАШ в нашому закладі щоденно виправдовує свою доцільність, адже є реальним механізмом для об'єднання активних, творчих людей, які орієнтуються на ідеали громадянського суспільства, демократизацію освіти та всіх сфер соціального життя, перетворення школи у просвітницький і культурний центр мікрорайону та громади.

Втілюючи модель громадсько-активної школи, педагогічному колективу ЗОШ № 4 вдається успішно реалізовувати такі завдання:

- надання пріоритетності громадянському вихованню;
- чітка спрямованість усієї системи виховної роботи на формування національно свідомої особистості;
- комплексність розв'язання проблеми через надання особистості громадянських знань, виховання громадянських чеснот та залучення до громадської діяльності;
- виховання через особистий позитивний приклад вчителя та безпосередню участь в усіх творчих справах класу;
- діяльнісний підхід до розв'язання проблем класу, школи, громади;
- особистісно-орієнтований підхід до кожного школяра, досягнення ситуації успіху та самоствердження членів учнівського колективу.

Розпочинаючи доросле життя, випускники школи вирізнятимуться з-поміж інших членів громадянського суспільства активною життєвою позицією, толерантністю, національною свідомістю, усвідомленням того, що від кожного громадянина залежить доля України.

інклюзивної освіти. Відтак у закладі розпочалось оформлення сенсорної кімнати в межах проекту «Вікна у світ» для слабозорих дітей, яких у нас в закладі більш як двадцять. Поступово сенсорна кімната обладнується необхідним інструментарієм, зокрема, різнотипним динамічним приладдям, настінними лампами для створення світлових панно («Зоряний шлях», «Моя зоряна доріжка», «Вікно у мій Всесвіт»), шумовим приладдям, об'ємними пазлами, яскравими книжками, «які ніби самі розмовляють з дітьми». Невдовзі уможливиться залучення до наших корекційно-розвивальних занять учнів з інших навчальних закладів міста.

Втім неможливо реалізовувати такі важливі та цікаві проекти, не маючи людей, які вболівають за те, щоб діти з особливими освітніми потребами почувалися в закладі комфортно. Тож в нашій школі працюють не лише психолог, соціальний педагог, асистент вчителя, а й ефективно діє соціально-психологічна служба «Посередник», яка виконує важливу місію щодо запровадження нових стратегій, індивідуальних підходів у роботі з хворими дітьми. Гаслом роботи цієї служби є короткий вислів «Завжди поряд!». Членами шкільної соціально-психологічної служби «Посередник» проводить велика консультативна робота, практичні заняття з реалізації здоров'язберігаючих технологій в навчально-виховному процесі, зокрема змістовні заходи оздоровчого спрямування: День окулярів «Я бачу світ лише у світлі», подорож у світ колористики, акція «Пізнай себе – і ти побачиш світ прекрасний!», оформлено динамічний стенд «Нехворійко», проведено засідання батьківського лекторію «Психологічний контур дитини та орнамент її душі», «Веселковий

настрій та здоров'я дитини», різноманітні практичні та тренінгові заняття. Важливо зазначити, що неocenенну партнерську допомогу в реалізації індивідуального та інклюзивного навчання надають працівники міського реабілітаційного центру.

Задля реалізації таких стандартів ГАШ, як «Лідерство та партнерство», в нашому закладі **проведено низку конструктивних заходів, зокрема:**

- підписано угоду між адміністрацією закладу, учнівським парламентом, батьківським комітетом про спільну освітню діяльність та надання додаткових послуг;
- рішення батьківського комітету та спільні рішення адміністрації та батьківського комітету оприлюднюються на шкільному сайті в рубриці «МегаФОН»;
- щомісячно оформлюється календар життєтворчості громадсько-активної школи.

Застосовуємо такі **форми співпраці адміністрації громадсько-активної школи з учнівською спільнотою:**

- зустрічі адміністрації з учнівськими лідерами за «круглим» столом – «Дорадаче віче»;
- письмове погодження з представниками органів учнівського самоврядування окремих нормативних або розпорядчих документів (наприклад, положення про визначення рейтингу учнів, класів, наказу про проведення Дня учнівського самоврядування);
- анкетування учнів з метою з'ясування загальношкільних проблем;
- делегування окремих повноважень адміністрації школи учнівським лідерам (наприклад, контроль за дисциплінованим початком навчального дня, проведення уроків під час Дня учнівського самоврядування);
- неформальна участь адміністрації закладу в позакласних виховних справах (проведення спортивних змагань, ігрових програм, засідань предметних клубів, свят тощо).

Зараз ми проводимо підготовку до учнівського референдуму «*Ваши права, діти!*», що дасть змогу вивчити проблеми учнівської

громади, розширити партнерські зв'язки з міськими молодіжними організаціями.

Для педагогів, учнів та батьків старшокласників проведено педагогічний слалом питань і відповідей (консультацію надавали викладачі вищих навчальних закладів). Незабаром плануємо зустріч із представниками вищих навчальних закладів «*Із шкільної альма-матері – в альма-матер університетську*», інформаційну бесіду з викладачами польських вузів «*Наші у 800-річному Кембріджі*».

Запровадження роботи клубу дідусів і бабусь «*Причал мудрості*» стало ноу-хау 2015–2016 н. р., спрямованим на реалізацію співпраці з батьками. Перша зустріч в комітеті старійшин відбулася на таку символічну тему «*А в наші час...*». Крім того, запроваджено роботу клубу батьківської довіри «*тет-а-тет*», проведення сімейного дня «*Відкритий урок для батьків*». Серед цікавих цьогорічних родинних свят були такі заходи: «*Моя сім'я – моє багатство*», сімейний квартет «*У сім'ї росте донька, у сім'ї росте син*» (з досвіду виховання родини Лашів).

Вислів стародавнього філософа Платона «*Піклуючись про щастя інших, ми знаходимо своє власне*» став надзвичайно актуальними в наш час. **Ці слова надзвичайно точно визначають гуманістичні засади стандарту волонтерської діяльності**– діяльності передусім добродійної. Тож недаремно ті акції, які проводяться в закладі, починаються саме зі слова «**добро**»: «*Добро задарма*», «*Добро починається з тебе*», «*Добро робити легко!*». *А ще проводимо акції «Освідчення герою», «Я хочу допомогти...», «Разом до перемоги», «Повертайся живим!»* Традиційним для нас стали акції: «*Волонтерські вихідні*», «*Шкільні митці – воїнам АТО!*»

Під час святкування Дня миру наші волонтери започаткували ще одну добру справу – оформлення книги побажань воїнам-захисникам України. До її оформлення долучилося чимало юних мешканців міста, зараз ця книга побажань відправлена до зони АТО. А до благодійного ярмарку, який проводиться в мікрорайоні школи, долучилися не тільки учні та вчителі, а й батьки і навіть

дідусі й бабусі. Тож сума, отримана під час ярмарку, виявилася досить значною.

Чимало волонтерських акцій спрямовано на допомогу літнім людям, ветеранам. Одна з останніх була присвячена Дню миру – «Дім без самотності». Ми також провели святковий концерт до Дня людей похилого віку – «Полуденна світлиця».

Ініціаторами цих добрих справ є члени шкільного волонтерського агентства «Дитячий Орден Милосердя», молодіжного об'єднання з власним статутом, атрибутикою, а найголовніше – з власним переліком благодійних справ. До речі, в нашому закладі є шкільна книга рекордів, яка презентуватиметься наприкінці навчального року під час свята «Колумби власного „я“». Саме розділ волонтерської діяльності налічуватиме найбільше рекордів, адже для представників шкільного агентства «Дитячого Ордену Милосердя» не існує браку часу – коли потрібно здійснювати десант добрих справ, крок вперед зроблять усі без винятку.

Так само крок вперед зробив наш випускник – військовослужбовець Орест Олегович Юзвенко, учасник АТО, людина, яка пройшла Ілловайський котел. Від його бойових побратимів дізналися таку цікаву історію. Коли він перебував у Кримському, хтось із командирів сказав, що ось уже завтра новий рік, а в місцевих дітей немає ялинки, і новорічне свято не матиме такого важливого для дитини новорічного атрибуту. Тож Орест Олегович ступив крок вперед раніше, ніж його товариші, і пішов шукати ялинку. Незважаючи на снайперів, незважаючи на смертельний ризик, він знайшов для наляканих війною дітей найпухнастішу ялинку. Коли повертався назад, кулі свистіли над ним, потрапляли в ялинку, але він не злякався, а доніс її дітям, адже він, батько шести дітей, мав це зробити. І цей справді героїчний чоловік, український герой, плакав, як маленька дитина, коли на блокпост, яким він керував, привезли подарунки від учнів та вчителів рідної четвертої школи. Символічно, що саме він привіз в заклад нагороду від командування АТО і з гордістю розпочав свій

виступ такими словами: «Я – родом з четвертої школи!».

Надзвичайно змістовною в громадсько-активному закладі є багатоденна, цілеспрямована робота волонтерів-старшокласників під час літньої кампанії для молодших школярів під гаслом «Розумні канікули». Серед шкільних волонтерів навіть з'явилася група «Виконавці бажань», члени якої напередодні Дня святого Миколая, новорічних та Різдвяних свят намагалися виконати заповітні бажання дітей, обділених теплотою й турботою.

Найближчі плани волонтерів стосуються оформлення колажу «Мрії дітей про майбутнє громади», розробки та запровадження проекту «Волонтери – покоління NEXT: новий вимір».

«Самсара» в перекладі з санскриту означає «неперервний потік». Не секрет, що в наш час є загроза, що людство зупинить неперервний потік життя на планеті Земля. Запобігти цьому може лише такий підхід до життя, який буде спрямований на формування у громадян України екологічного стилю повсякденного життя у домашньому господарстві, школі та місцевій громаді. Тож в межах реалізації екологічного напрямку волонтерства в закладі організовано волонтерський рух «Екологічна варта» під керівництвом досвідченого вчителя біології В. С. Віцюк. Серед найцікавіших проектів, що координуються та організовуються шкільною екологічною вартою, «Сад на підвіконні або як оформити green room (зелену кімнату)», мистецький еко-вернісаж «Історія одного світланку», екологічна акція «Ваш екослід», стилізоване свято квітів тощо.

Члени шкільної ековарти випускають листівки для мешканців мікрорайону, присвячені потребі збереження довкілля, наприклад, «Обережно! Сміття навколо нас», «Увага! Спалювання листя шкідливо для довколишнього середовища», «Завжди є вибір!». Нещодавно учні провели флеш-моб з благоустрою території мікрорайону «Смітникам на природі – годі».

Попереду – реалізація проекту «Нове життя шкільного спортивного поля», оформлення дитячої ігрової кімнати «Джунгли», проведення форуму учнівської

молоді «Дотик природи», конкурсу науково-дослідницьких робіт «Термомодернізація будівлі школи», «Дизайн шкільного подвір'я».

Для реалізації стандарту «Шкільна культура» вироблено загальний план змін та вже здійснено перші кроки, зокрема, запроваджено проведення годин корпоративної культури, заняття культурологічного лекторію, де висвітлюються такі проблеми: «Корпоративна культура як система цінностей, переконань, установок, традицій», «Малюнок душі», тренінг з красномовства, педагогічна навколосвітка «Дума про культуру – це Врата в майбутнє», «Візуальний імідж учня та вчителя. Як його створити?». Незабаром підбавитимемо підсумки дизайн-проекту «Фантастична карта професійних якостей та культури педагога», учнівських проектів «Я дизайнер свого життя».

У майбутньому маємо спрямувати зусилля на якомога повнішу реалізацію таких критеріїв стандарту «Шкільна культура» як управлінська культура, культура діяльності педколективу та культура учнівської спільноти.

У межах реалізації стандарту громадсько-активної школи «Послуги» мешканці міста мають можливість висловлювати свої проблеми та пропозиції на форумі або в рубриці «Шкільний портал „Громадський простір“»:

- Я тут навчаюся.
- Я тут працюю.
- Я – батько.
- Я – учень.
- Я – випускник.
- Я – мешканець мікрорайону.
- Я – містянин.

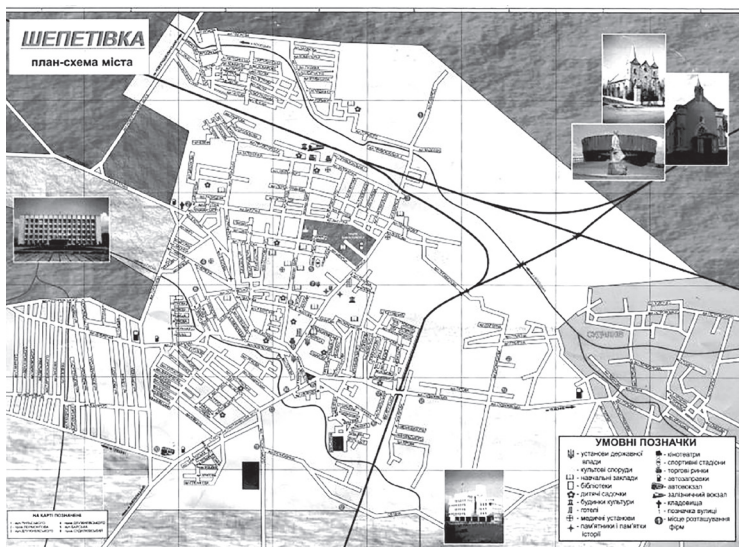
Проаналізувавши громадську думку та вивчивши попит, ми побачили, що батьки та мешканці мікрорайону мають бажання вивчати польську мову. Тож завдяки нашій тісній співпраці зі спільнотою поляків м. Шепетівки у місті розпочалися безкоштовні курси польської мови «Розмовляй».

Досвід функціонування моделі ГАШ

Члени Школи авторських ініціатив, яка сформувалася під час реалізації проекту, на одному із засідань запропонували систематизувати історію школи у формі окремих фотоісторій, показати цікаві моменти її розвитку, окремі результати творчої діяльності громадсько-активної школи. Одна з таких фотоісторій має назву «Бачимо, що в школі буде цікаво!» і стосується партнерських стосунків з дошкільним навчальним закладом «Михайлик».

Інша фотоісторія «Трояндове свято випускника» показує, як може розквітнути школа, коли робота організовано на партнерських засадах. А починалося

все так: на черговому засіданні шкільного учнівського парламенту майбутні випускники вирішили відновити шкільний трояндник, присвятили цей захід до дня народження школи і посадили три кущі. Згодом до них долучились учні середніх класів, батьки першокласників, сусіди-мешканці мікрорайону. Взяв участь у цій квітково-гарній справі й депутат обласної ради, генеральний директор Шепетівського цукро-

вого комбінату Микола Миколайович Агарков. Тож завдяки ось таким спільним зусиллям громади та партнерським зв'язкам лише за три тижні в шкільному троянднику з'явилося більш ніж сорок п'ять троянд, які милують око учням, учителям, батькам та нашим містянам. Тож трояндове свято випускника в громадсько-активній школі вдалося, і ця фотоісторія ще матиме своє щасливе продовження.

Логотипом нашого закладу члени Школи авторських ініціатив обрали саме «квітку-семицвітку» – символ дитинства, надії та допомоги тим, хто її потребує. Там, де вона розцвітає, з'являються добрі посмішки та щасливі обличчя, бо з її появою приходить впевненість, що тебе в біді не залишать! Такі символічні квіти подарувала закладу голова батьківського комітету Людмила Анатоліївна Островська, мама трьох чудових дітей, які навчаються в нашому закладі (молодші – в першому класі, а найстарший – в одинадцятому). Пелюстки квітки-семицвітки символізують стандарти громадсько-активної школи, які охоплюють різні сфери її життя.

А ось відгук вчителя української мови та літератури О. Д. Веремійчук про реалізацію стандарту громадсько-активної школи «Волонтерство»: (див. вірз).

Члени шкільної соціально-психологічної служби «Посередник», як і всі педагоги закладу, переконані в тому, що запровадження моделі громадсько-активної школи – це не просто «проект доброї волі», це інноваційний підхід, філософія, яка вчить дітей впевнено дивитися в майбутнє на засадах лідерства та партнерства. Для ефективного психолого-педагогічного та організаційно-методичного супроводу існуючої моделі ГАШ члени шкільної соціально-психологічної служби «Посередник» надають

велику допомогу в запровадженні новітніх форм роботи громадсько-активної школи.

З педагогами практикуються такі форми роботи:

- семінар-супутник «Інклюзивна освіта: не революція, а еволюція»;
- творчий діалог з психологом «Психологічний грим для вчителя»;
- анонс аналітичних нотаток «Самопрезентація – як розповісти про себе цікаво дітям, батькам, громаді?»;
- індивідуальні консультації «Секрет успіху презентації криється в деталях!» (про застосування технології скрайбінгу);
- конкурс педагогічних творівесе «Пелюстками значимих подій в громадсько-активній школі»;
- методичний плейкаст «Гарні цитати про себе та волонтерів»;

З учнями реалізуються такі форми роботи:

- День позитиву під гаслом «Мій статус: дивлюсь на життя позитивно!»;
- День окулярів під гаслом «Носити окуляри не соромно, а модно, стильно і престижно»;
- акція «Сім кольорів щастя»;
- презентація цитатника здоров'я на щодень «Золоті правила гарного зору»;

З батьками практикуються такі форми роботи:

- батьківський лекторій з елементами тренінгу «Разом допомо-

ВІДГУК ВЧИТЕЛЯ О. Д. ВЕРЕМІЙЧУК

Шкільне агентство волонтерів «Дитячий Орден Милосердя».

Згідно з рішенням громадської ради нашого закладу та за покликом свого серця я отримала почесну місію і стала куратором шкільного агентства волонтерів «Дитячий Орден Милосердя». З великою гордістю спостерігаю, скільки тепла й любові віддають наші діти справі волонтерства. Тож недаремно символічний орден, дизайн якого розроблений ініціативною групою учнів, батьків та вчителів, має форму палаючого серця, всередині якого розпускається пуп'янок троянди – символ любові та відданості. Учні нашої школи спільно з вчителями та батьками ініціювали створення шкільного агентства волонтерів, члени якого систематично організовують благодійні кампанії та ярмарки («Солодкий подарунок солдату», «Намалюй листівку», «Добро робити легко»). На жаль, ми стали свідками нових трагічних сторінок історії України і тому не могли залишитись осторонь. *Метраж сплетених нами, волонтерами, дорослими та дітьми, сіток становить більше ніж п'ятьсот метрів.* А скільки було радості, коли до наших учнів додзвонилися військові, які отримали подарунки та листи наших дітей. Наприклад, ось поетичний лист, написаний ученицею 9 класу Рякіною Лілією і відправлений на передову. Він не може не схвилювати, адже в ньому щирі дитячі сподівання.

Лист захиснику

*Заплету я у коси волошку,
Заквітчаюсь на зло ворогам,
Хай побачать в барвистім віночку
Україну з красивим ім'ям.*

*Моє фото із написом «Вірю!»
Шлю туди, де не ходять листи,
Але мій допливе, долеліє,
Стане променем в царстві п'їтьми.*

*Я пишаюся тим, що вкраїнка,
Я пишаюся тим, що живу
На землі, що народжує мужність,
На землі, що веде боротьбу!*

Хочу сказати, що учні, педагоги та батьки нашого закладу свято бережуть пам'ять про подвиг як минулих, так і нинішніх поколінь, особливо зважаючи на те, що чимало учнів – випускників

нашої школи беруть участь у бойових діях на сході України. Серед них **Юзвенко Орест Олегович** – випускник 1986 року. Учні нашого закладу називають його **Героєм нашого часу**. Розповідати про цю людину можна багато: мужній офіцер, учасник бойових дій, який пройшов Іловайський котел, і, найголовніше, патріот нашої держави. Серце, віддане народу, рідним, державі б'ється в грудях Юзвенка Ореста Олеговича, людини, яка для мене особисто та моїх колег є прикладом незламної стійкості духу. Ми пишаємося тим, що в стінах нашого закладу навчався і виховувався такий патріот. Тож спільним рішенням громадської ради закладу та Ради школи було вирішено вручити йому Дитячий Орден Милосердя.

А ще ми нещодавно дізналася, що учениця 8-А класу **Гуменна Катя** влітку займалася з дошкільнятами англійською мовою. За ініціативи батьків вона була нагороджена грошовою премією. Та ці кошти Катя також за власним бажанням витратила не на свої потреби, а перерахувала до Благодійного фонду АТО. Про це розповідалося в місцевій газеті «День за днем» у рубриці «Благодійність. Допомога армії». Відтак було прийнято спільне рішення громадської ради закладу та шкільного парламенту про нагородження Гуменної Катерини спеціальним Дитячим Орденом.

У день нагородження Катя подарувала шкільному музею власноруч написану картину, яку назвала «Крила надії». Ця картина символізує віру в краще майбутнє, у те, що зовсім скоро завдяки таким мужнім людям як Орест Олегович Юзвенко, який і вручав їй орден, ми будемо жити в мирній країні. Сподіваюся, що в серцях тих, хто погляне на цю картину, він відгукнеться бажанням допомогти воїнам АТО, які мужньо захищають нашу державу і потребують нашої підтримки. А члени нашого Дитячого Ордену Милосердя будуть і надалі робити все, щоб наш народ виборов право жити в мирі.

*Ангели миру махають крильми,
Ангели будуть із Вами завжди,
Стануть промінням надії в тьмї
І не покинуть ніколи в біді.*

*Вранці і ввечері, вдень і вночі
Хай зберігають Ваш спокій вони.
Ангели миру – незримі вогні
Тихо махають над нами крильми.*

Тож нехай ангели миру принесуть в кожную нашу домівку мир.

жемо дитині подолати страх!», «Дізнайся про світ своєї дитини»;
● батьківські збори «Щоб не згасло родинне вогнище», «Сім'я – ключ до щастя», «Союз школи, сім'ї та громади».

А ще **учасники** цього експерименту з реалізації основних засад громадсько-орієнтованої освіти **вважають надзвичайно актуальним питання демократичної освіти**. Саме школа як освітня інституція має важливе значення для майбутньої демократії, адже **головна мета демократичної освіти – це виховання громадянина та його підготовка до життя й діяльності в демократичному суспільстві**. Тож не даремно зусилля членів педколективу та центру виховної роботи спрямовані на активне життя за своєрідним календарем – календарем життєтворчості громадсько-активної школи.

«Збиратися разом – початок, три-матися разом – прогрес, працювати разом – успіх», – саме ці слова Генрі Форда стали підґрунтям співпраці нашого навчального закладу з активними членами місцевої громади міста.

Для успішного виховання підростаючого покоління важливо, щоб його оточувала атмосфера життєтворчості та громадської активності. З досвіду роботи знаємо, що цього можна досягнути за умови, якщо у виховному процесі крім педагогів беруть участь батьки, громадські організації, установи – тобто партнери. Тому ми, педагоги та учні ЗОШ № 4, продовжуємо створювати громадсько-активну школу XXI століття, яка сприяє розвитку партнерства між учнівською молоддю та громадою.

Ось таким є календар життєтворчості нашої школи, реалізація якого сприяє тому, що крок за кроком, день за днем, місяць за місяцем ми рухаємося до спільної мети разом на засадах громадської активності. Так, у січні проводили-

ся зустрічі з представниками правоохоронних органів, рятувальних служб. Серед проведених заходів: «Правовий калейдоскоп», зустрічі під гаслом «Око Феміди», бліц-інтерв'ю «Гаряча лінія з помічником прокурора», міст порозуміння «Стріли правосуддя». Учні нашої школи часто відвідують пожежну частину міста, із задоволенням брали участь у віртуальній грі «Один крок до пожежі», рольовій грі «Небезпека іскри», міні-лекторії «Хто попереджений – той захищений».

Співробітництво, авторитет, ефективність та довіра створюються завдяки активній співпраці нашої альма-матері з міськрайонним центром зайнятості, працівники якого допомагають здійснювати профорієнтаційну роботу серед учнівської молоді, сприяють формуванню її життєвих орієнтирів. Наприклад, у лютому проведено такі заходи: брейн-ринг «Що? Де? Коли?», шоу-програма «У світі професій», клоуз-тестування серед учнів-випускників «Професійні орієнтири», вебінар «Серпантин професій», практикум «Органайзер пошуку роботи».

Не залишаються осторонь проблем колективу школи й медичні установи та заклади (Центр первинної медико-санітарної допомоги, Центральна районна лікарня), які дбають про фізичний розвиток наших вихованців, надають індивідуальні консультації. Учні із задоволенням брали участь у телепрограмі «Алло, лікарю», ток-шоу «Здоров'я бережи змолоду», марафоні «Гігієна тіла – гігієна душі», у колі відвертої розмови «Про потаємне», психологічному тренінгу «Я у світі і світ у мені», психолого-педагогічному брейнстормінгу «Мистецтво спілкування «по вертикалі», випускали бюлетені «Бути здоровим – модно!» та «Здоров'я – мудрий гонорар».

Ми пишаємося тим, що маємо можливість залучати до виховної роботи й батьків наших учнів, які ведуть міні-гуртки. Тож учні разом із батьками в березні цього року створювали портфоліо «Батьківська стежина». Зібравшись коло символічного вогнища, проводили родинні свята, розпочали реалізацію проекту «**Віртуальний музей дитинства „Ми родом з четвертої школи“**».

Батьківська громадськість охоче бере участь у засіданнях клубу «Я орієнтуюсь в усьому», інтелектуальному діалозі «Стежками поколінь», вільному мікрофоні «**Батьківське слово**».

Завдання закладів позашкільної освіти нашого міста – «відкривати» дитячі таланти та створювати сприятливі умови для їх всебічного розвитку, формувати в них новий спосіб мислення. Ця робота не менш важлива, ніж навчання. Тож **варт**о відзначити співпрацю нашого навчального закладу із позашкільям. Вже традицією стало проведення майстер-класів для учнів, керівників гуртків під назвою «Роби, як я, роби краще за мене!», практикуму «Мереживо творчості», огляду-презентації «Золоті руки», трудових акцій «Будиночок для пернатого друга», параду-подорожі «Казковий світ мистецтва», фестивалів природи за участю ЦДЮТ і ЦЕНТУМ, у стінах яких кожна дитина нашої школи може знайти справу до душі.

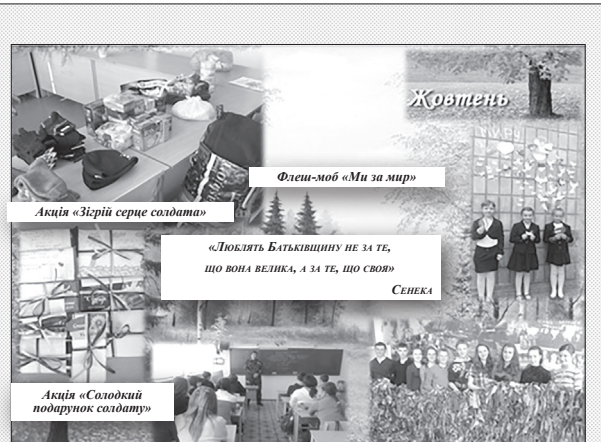
Поважати та цінувати мудрість і досвід ми привчаємо учнів змалку. Тому всі школярі, від найменшого до найстаршого, у травні брали активну участь у проведенні акцій «Вклоняюсь тобі, ветеране!», презентації проектів «Пам'ятаєш, солдате?», «Мудрість та пам'ять на білих скронях». Проведено захоплюючі зустрічі «Для них варто жити!», студії пам'яті «Роки, обпалені війною», мітинг-реквієм «Відав народ високу ціну...». Діти та дорослі протягом року активно співпрацювали з міською Ра-

дою ветеранів, спільно з якою для мешканців мікрорайону проведено святковий мітинг на площі Слави – «Пам'ятаєш, земле, сорок перший, земле, сорок п'ятий не забудь!»

Пріоритетним завданням нашого навчального закладу є збереження здоров'я кожної дитини. Тому значна роль у виховному просторі школи належить літньому оздоровленню учнів. До організації літнього дозвілля наших школярів щорічно активно долучається благодійний фонд «Зміцнення громад». Зазвичай учні йдуть на літні канікули з великою валізою вражень після Дня пірата, аукціону посмішок, гри-конкурсу «Літляндія», спортивної ігротеки, свята пантоніми, аукціону казок, а записи про свої враження вони збирають до чарівної лампи Аладіна.

Школа продовжує підтримувати тісні зв'язки з підприємствами, що надають допомогу в зміцненні матеріальної бази, оснащенні навчальних кабінетів обладнанням, комп'ютерною технікою, допомагають в організації дозвілля наших вихованців, організують екскурсії. Це громадське об'єднання «Інститут солідарності громад Романа Мацоли», спілка поляків. Завдяки цим організаціям у пам'яті кожного залишилися незабутні спогади про акцію «Подорож літом», екскурсії до різних міст України та Польщі, флеш-моб «Палітра літнього неба», створення блогу «Путівник відпочинку ЗОШ № 4».

Школярі є активними членами міських громадських молодіжних організацій, зокрема організації «Патріот». Учні нашого закладу у серпні долучились до екологічної акції під гаслом «Ми за чисте довкілля!» та прибрали територію біля річки Гуски. Спільно з членами молодіжної організації «Патріот» наші вихованці відправились у туристичний похід «Дай старт молодим!», брали участь у квест-шоу «Розумні канікули», а молодші школярі із

«Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що вона своя»

Сенека

«Волонтерство існує скрізь, де є люди, що піклуються про інших і про проблеми суспільства»

Кенн Аллен

захопленням долучилися до творчої майстерні на свіжому повітрі, екологічної гри «На полянку до лісовичка», реалізували молодіжний проект «У пошуках скарбів літа».

Цього року в школі започатковано гарну традицію – Трояндове свято випускника. Не залишилось осторонь проблеми озеленення території школи підприємство «Шепетівський лісгосп». У межах акції «Посади сад» працівники лісгоспу долучилися до посадки дерев, а депутати обласної ради – до закладення Трояндової алеї, яка, розквітнувши в майбутньому, вражатиме своєю красою та миїбатьків, а й мешканців мікрорайону. Вересень був щедрий і на зустрічі з інспекторами дорожньо-патрульної служби міста. Зокрема, в межах проведення місячника «Обережно! Діти на дорозі!» організовано акцію «Автодор у дії», рольову гру «Мегаполіс руху», експрес-інформування «Магістраль дорожніх правил».

Не залишається наша велика дружна шкільна родина байдужою до подій сьогодення. Напевно, кожен, як ніколи, розуміє та підтримує наших мужніх захисників. Тож на часі проведення акції «Зігрій серце солдата», зустрічей трьох поколінь із випускниками – учасниками АТО «Герої нашого часу». Заходами, які об'єднали учнів, батьків, мешканців міста, стали флеш-моб «Ми за мир», створення живого ланцюга миру, свят-

кування Дня козацької слави, Дня захисника Вітчизни.

Молодь нашої школи демонструє свою активність у складі міських громадських молодіжних організацій («Школа лідерів», «Кедр»). Тож на листопад заплановано проведення фотоконкурсу «Молоде обличчя України», круглого столу «Учнівське самоврядування: перспективи розвитку», молодіжної акції «Листопадовий бум», учнівського форуму «Кейс лідерства», «Ваші права, діти!», підбиття підсумків проекту «Дизайн шкільного подвір'я».

Ми дбаємо про реалізацію у майбутньому добрих справ, запланованих у нашому календарі життєтворчості. Наші учні-волонтери переконані, що займатись волонтерством сьогодні – це не вимога часу, а покликання. У наших планах – проведення акції «Переступи поріг з добром», благодійного марафону «Єднайся, громадо, – підтримай солдата!», презентації роботи шкільного агентства «Майстерня волонтера».

Календар життєтворчості нашого закладу насичений заходами, які захоплюють учнів, педагогів, батьків, громаду міста, сприяють розвитку партнерства, співпраці, розвитку лідерства та демократизму. Адже наша школа – громадсько-активна школа, і кожен з нас може з гордістю сказати: «Ми родом з четвертої школи, наша школа – відкрита для всіх!».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ

ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко З. П. Школа як осередок соціально-педагогічної роботи в мікрорайоні // Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді / за заг. ред. О. В. Безпалько. – Київ, 2006.
2. Громадсько-активні школи в Україні: кроки до дій / упоряд.: Н. Софій, Ю. Кавун. – Київ : Крок за кроком, 2005.
3. Сльникова Г. В. Теоретичні підходи до моделювання державно-громадського управління // Директор школи. – 2003. – № 40.
4. Мудрик А. В. Соціальна педагогіка. – Москва : Академія, 2002.
5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. – Москва : Академія, 2001.
6. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підруч. / за ред. І. Д. Звереві. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006.

Людмила Пистрюга

Общественно-активная школа

В данной статье представлена модель общественно-активной школы и пути ее практической реализации на примере Шепетовской СОШ № 4 им. В. Котика Хмельницкой области.

Ключевые слова: гражданская позиция, общественно-активная школа, модель школы, проект, проблема школы, успешная личность.

Ludmyla Pistryuha

Publically active school

This paper presents of the model of publically active school and ways of its realisation on the base of Shepetovska school № 4 named after V. Kotyk Khmelnytsky region.

Keywords: public position, socially active school model school, project, school problem, a successful person.

ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 37.091.21

У статті розкриваються особливості навчально-виховного процесу в Красилівському НВК «Гімназія та ЗОШ I ступеня», колектив якого переконаний в необхідності формування життєвої і соціальної компетентності в загальній середній освіті. У матеріалі стверджується, що головною метою роботи школи є забезпечення подальшого розвитку навчального закладу як державної установи соціалізації школяра і що педагогіка життєтворчості, яка застосовується в НВК, спрямована на плекання дитини як суб'єкта життя, надання допомоги їй у визначенні життєвої стратегії та побудові життєвої траєкторії.

У контексті життєтворчих стосунків висвітлюється інтеграція закладу в світову спільноту, в освітній простір Європи та Америки шляхом співпраці з Корпусом Миру, участі в програмі FLEX, участі у міжнародних проектах, конкурсах, ярмарках, фестивалях учасників навчально-виховного процесу, які в своїй творчості поєднують можливості філологічної гімназії та діючого в ній технічного гуртка.

Ключові слова: життєва і соціальна компетентності, соціалізація школяра, педагогіка життєтворчості, життєтворчі стосунки, інтеграція в світову спільноту, поєднання філологічної гімназії та технічного гуртка.

**Юрій
ГАБЕЛЬЧУК**

Директор
Красилівського НВК
«Гімназія та
ЗОШ I ступеня»

1988 рік... У школі-новобудові пролунав перший шкільний дзвоник, який сповістив про відкриття нового навчального закладу і початок навчального року. З назви «Красилівська СШ № 5» стає зрозуміло, чому ми часом називаємо її «Квінтоград» (kvintograd.at.ua – сайт закладу). У школі визначено основний напрям навчання – інозем-

на філологія та запроваджено вивчення англійської мови з першого класу.

У 2000 р. заклад реорганізовано в школу нового типу – НВК «ЗОШ I–III ступенів та гімназія». Тепер після закінчення початкової школи учні складають іспити, і розпочинається набір у гімназійні класи. Гімназисти поглиблено вивчають англійську мову.

«Перший проектний клас»

Вони також мають можливість оволодіти другою іноземною мовою – німецькою або французькою, а з 2015 р. ще й мовою національних меншин – польською.

У 2011 р. заклад перейменовано на КРАСИЛІВСЬКИЙ НВК «ГІМНАЗІЯ ТА ЗОШ І СТУПЕНЯ». З 2013 р. директором НВК призначено Юрія Петровича Габельчука, який працював тут вчителем інформатики. *«Корінням в етнос, гіллям у світову цивілізацію!»* – саме цей вислів, як сподівається директор, стане девізом колективу педагогів Красилівського НВК, тих, хто щоденно віддає дітям свої знання та тепло сердець, виховує любов до України та людини.

У навчальному закладі створено всі умови для розвитку в учнів різних здібностей. Учителі закладу – життєдайне дерево творчості й інтелекту, яке має міцне коріння знань і досвіду, а на ниві освіти дає плідні результати.

У НВК працює **45** педагогів, у тому числі: вчителі-методисти – **6**, старші вчителі – **20**, учителі вищої категорії – **35**.

Сьогодні школа крокує в ногу з часом. Профілізація навчально-виховного процесу, використання інноваційних технологій, втілення в життя гуманістичної парадигми самореалізації особистості – все це реалії шкільного життя.

З цього навчального року Красилівський НВК бере участь у науково-педагогічному проекті *«Інтелект України»*. Це проект меритократичної освіти, з яким ми пов'язуємо майбутнє закладу.

Навчально-виховний процес в Красилівському НВК ґрунтується на провідних ідеях нової освітньої технології – педагогіки та психології життєтворчості. Школа життєтворчості – це школа, в якій реалізуються ідеї особистісно-орієнтованої педагогіки. Це школа, в якій необхідно навчитися пізнавати, працювати, жити разом. Це школа, яка виконує замовлення особистості – бути конкурентоздатною в суспільстві з ринковою економікою, вміти планувати стратегію власного життя, орієнтуватись у системі найрізноманітніших суперечливих і неоднозначних цінностей, визначати своє життєве кредо, свій життєвий стиль і свій життєвий успіх.

Важливим завданням загальної середньої освіти є необхідність формування життєвої і соціальної компетентності. Мета закладу – становлення особистості, яка була б творцем і проектувальником власного життя. Професійна діяльність учителя розглядається як здійснення життєтворчої місії, спрямованої на розв'язання завдань життєтворчості.

Особистісно-орієнтовані педагогічні технології спонукають до організації навчально-виховного процесу як педагогічної взаємодії. Основу педагогічної етики становить особистісний діалог, особистісне спілкування, співпраця. Саме міжособистісна взаємодія, суб'єкт-суб'єктні відносини є центральними в навчально-виховному процесі школи життєтворчих стосунків.

Суб'єктами виховного впливу є учнівський і педагогічний колективи, сім'я, громадськість.

ГІМН ШКОЛИ КВІНТОГРАД

(слова і музика вчителів та учнів школи)

Квінтоград наш на Поділлі –
Храм любові, віри, мрії.
Діти в ній живуть, не тужать,
Разом весело всі дружать.

Приспів

Квінтоград – радості держава,
Квінтоград – мудрості, воля, слава,
Квінтоград – творчості, духу сила,
Школа серцю мила,
Школа наша мила – Квінтоград.

Тут ростуть берізки ніжні,
Тут стоять тополі грізні,
Поміж них пташки співають,
Квінтоград наш прославляють.

Приспів

Добрі наші вчителі,
Наче бджілки на зорі,
Нас навчають сідо жити,
Свою доленьку творити.

Приспів

Ми ростем тобі на славу,
Україно-мати,
Ти подільських квінтоградців
Будеш, нешко, знати.

Приспів

Слався, наша гарна школо,
І словом, і ділом,
Будь здорова, ріднесенька,
І духом, і тілом.

Приспів

У Красилівському НВК «Гімназія та ЗОШ І ступеня» діє:

- учнівське самоврядування «Квінтоград»;
- учнівське наукове товариство «Пошук»;
- безоплатний репетиторський центр;

проводиться:

- цикл традиційних свят «Зоря життєтворчості»;
- заняття в різноманітних гуртках;
- заняття клубу спортивно-бального танцю «Імпрез», народного танцю;

створено:

- шкільний музей «Подільська світлиця»;
- галерею вишиванок;
- звіти художньої самодіяльності;
- змагання КВК;
- заходи з формування навичок здорового способу життя дітей та підлітків.

Цікаво й змістовно відбувається оздоровлення молодших школярів у пришкольному мовному таборі «Дзвіночок» («Little Bell»). Цьогоріч вихованцями табору стали 120 учнів НВК.

Інтеграція гімназії у міжнародний освітній простір здійснюється через:

- співпрацю з Корпусом миру;
- участь учнів у програмі FLEX;
- функціонування в школі гуртка «Євроклуб»;
- навчання випускників у Німеччині та Польщі;
- участь учнів у міжнародних проектах, конкурсах, ярмарках, фестивалях.

Волонтер урядової організації Корпусу Миру два роки працювала вчителем англійської мови. Також запрошувалися носії англійської мови: викладач американського коледжу, гості з ПАР, Швеції, Бельгії, США. У 2016 р., який Президентом України був оголошений Роком англійської мови, завдяки співпраці з Корпусом Миру до закладу направлено волонтера, цього разу з Каліфорнії.

Учениці НВК успішно подолали три тури конкурсу в межах Програми обміну майбутніх лідерів. Вони продемонстрували глибокі знання з англійської мови і мають змогу навчатися в школах США.

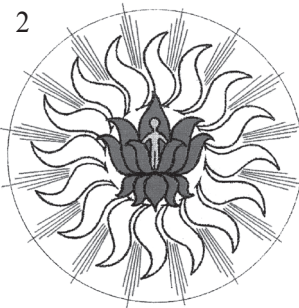
Географія вступу випускників закладу дуже широка. Крім українських вищих навчальних закладів вони вступають до закладів Польщі та Німеччини. Представники польських навчальних закладів та організатори програми «Вища освіта в Польщі» в Україні, керівник програми «Up-Study», керівник Східноєвропейського студентського об'єднання вручили вчительському колективу школи подяку за високий рівень викладання, адже це дало змогу випускникам здобути необхідні знання для вступу та навчання у найбільш рейтингових університетах Європи.

Наша атрибутика

1
Герб школи – це символ, який в художній формі уособлює своєрідне «поле» взаємодії дітей із цивілізованим світом (досвідом, традиціями, соціальними здобутками, репертуаром соціальних ролей тощо).

2
«Зоря життєтворчості» (2) Емблема школи символізує творчість, джерелами якої є дієві знання та музи натхнення, що спрямовують волю вихованців Квінтограду до життєтворчих висот.

3
«Емблема». Почесний Знак Батька і Вчителя символізує батьківське та педагогічне піклування, спрямоване на виховання чистими руками, теплим серцем і світлим розумом життєтворця – громадянина України.

4
Підпис «Знак Батька і Вчителя».

Організація діяльності колективу передбачає учнівське самоврядування, традиції, норми поведінки, особисті взаємини учнів, динамічну систему ролей, ділові стосунки.

Основними формами діяльності (крім соціально-комунікативної та організаторської) є навчально-пізнавальна – «Промінь Розуму», ціннісно-орієнтаційна – «Промінь Добра», спортивно-оздоровча – «Промінь Здоров'я», трудова – «Промінь Праці», художньо-естетична – «Промінь Краси». Враховуються фактори позашкільного впливу.

Принципи виховання в НВК:

- громадська спрямованість;
- ставлення до дитини як до особистості;
- розуміння школи як організації всього життя дітей;
- духовності;
- софійності;
- діалогічності;
- рефлексії;
- суб'єктності;
- ціннісно-цільової сутності пізнання;
- самовдосконалення.

Реалізація мети і завдань виховання визначається рівнем сформованості життєвої і соціальної компетентності, творчої, освіченої, морально й фізично здорової, естетично розвиненої, трудолюбивої особистості громадянина України.

Гімназія має свої традиції, свою символіку, свій гімн, авторами якого є вчителі та учні школи (див. вірз).

НА БАЗІ ШКОЛИ ПРАЦЮЄ

Мала академія наук, наукове учнівське товариство «Пошук», гурток раціоналізаторів та винахідників від Хмельницького центру технічної творчості учнівської молоді, що забезпечує інноваційне поєднання можливостей філологічної гімназії та технічного гуртка в роботі з обдарованими дітьми.

Члени Малої академії наук та вихованці гуртка разом зі своїм наставником, учителем фізики **Ю. П. Гумнюком**¹, були учасниками, фіналістами та призерами:

міжнародних виставок:

- «Ecomondo», 2006 (м. Ріміні, Італія);
- «Poleso», 2007, 2008 (м. Познань, Польща);
- «World Water Week», 2010 (м. Стокгольм, Швеція);

міжнародних конкурсів:

- «Ученые будущего», 2011 та 2012 (м. Москва, Росія);
- конкурсу винахідників «Leonardo da Vinci», 2012 (м. Тбілісі, Грузія);
- «Балтійський інженерний конкурс», 2013 (м. Санкт-Петербург, Росія).

Фестивалю молодих науковців «EXPLOYER – 2014» (м. Гдиня, Польща) конкурсу Освітньої академії Intel ISEF «Наука в школі»;

IV Всеукраїнської науково-технічної виставки молодіжних інновацій та творчих проєктів «Майбутнє України»;

Всеукраїнського фестивалю інноваційних проєктів «Sikorsky Challenge 2013»;

Всеукраїнських конкурсів: «Інтел-Еко Україна», що є національним етапом Міжнародного конкурсу «Intel ISEF»;

¹ На фото на С. 98.

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

IV Всеукраїнського біологічно-го форуму учнівської та студентської молоді «Дотик природи»;
 обласного етапу всеукраїнського конкурсу «Майбутнє України 2016»;

Міжнародного конкурсу учнівських проектів «I-SWEEEP», 2016 (м. Хьюстон, штат Техас, США).

А це теми наукових робіт наших учнів:

- «Водозабірний самоочисний фільтр широкого застосування»;
- «Термоелемент на основі фазових переходів парафіну»;
- «Екологічна загроза малим водоймам України»;
- «Як уникати „мексиканських“ катастроф»;
- «Український криголам».

Що дає учасникам МАН, членам наукового товариства, учням школи участь у подібних заходах?

- набуття навичок написання наукових робіт;
- оволодіння різними формами захисту цих робіт: постерного, презентаційного тощо;
- спонукання до творчого пошуку, що втілюється в ідеях раціоналізаторства та винахідництва;
- розширення світогляду та спрямування профорієнтації;
- і, звичайно, інтеграцію в світову спільноту,

бо **«Корінням в етнос, гіллям у світову цивілізацію!»** – це один з девізів педагогів Красилівського НВК «Гімназія та ЗОШ I ступеня».

І на завершення – про наші гімназійні цінності:

*Учитись важко,
 а учити ще важче,
 Але не мусиш зупинятися ти,
 Як дітям віддаси усе найкраще,
 То й сам сягнеш нової висоти».*

Петро Сингаївський

Гімназійні цінності

Гуманність

стиль педагогічного спілкування в НВК – демократичний

Інновації

гімназія використовує сучасні методики та технології навчання

Мудрість

у нас працюють вчителі з багатим педагогічним досвідом

Науковість

у нас проводиться дослідно-експериментальна діяльність, що ґрунтується на принципах науки

Активність

усі учасники навчально-виховного процесу в інтенсивному русі у досягненні мети

Знання

у нашому навчальному закладі учні здобувають якісну освіту

Інтелект

ми запровадили в школі проект «Інтелект України»

Якість

гімназія гарантує високу ймовірність стати студентом престижного ВНЗ

Юрій Габельчук

Деяльність школи житнетворчества

В статті розкриваються особливості учебно-воспитательного процесса в Красилковском УВК «Гимназия и СОШ I ступени», коллектив которого убежден в необходимости формирования жизненной и социальной компетентности в общем среднем образовании.

В статті утверджується, що головною метою роботи школи є забезпечення подальшого розвитку навчального закладу як державного закладу соціалізації школяра, що педагогіка житнетворчества, застосовувана в УВК, спрямована на виховання дитини як суб'єкта життя, а також на надання їй допомоги в визначенні життєвої стратегії та побудові життєвої траєкторії.

В контексті житнетворчих відносин освіта інтегрується закладу в світове співтовариство, в освітній простір Європи та Америки шляхом співпраці з Корпусом Мира, участя в програмі FLEX, міжнародних проєктах, конкурсах, ярмарках, фестивалях учасників навчально-воспитательного процесу, які в своєму творчестві поєднують можливості філологічної гімназії та діючого в ній технічного кружка.

Ключевые слова: життєва та соціальна компетентність, соціалізація школяра, педагогіка житнетворчества, житнетворчі взаємовідносини, інтеграція в світове співтовариство, поєднання філологічної гімназії та технічного кружка.

Yuriy Habelchuk

School of vital activities

The article describes the features of the educational process in Krasyliv Educational Complex «Gymnasium and Primary School», where the staff is convinced of the necessity of building up vital and social competence in secondary education. The article says that the main purpose of the educational complex is providing with further development of educational institution as a state institution of socialization of a student. Pedagogic of vital activity, which is applied in the educational complex, is directed at the development of a student as subject of life, providing assistance to form vital strategy and build vital trajectory. School of vital activity is a modern model of an educational institution, which is based on the principles of pedagogic of vital activity.

Using these principles the educational complex integrates in the world community, in the educational community in Europe and America through cooperation with the Peace Corps, the program FLEX, participation in international projects, competitions, fairs, festivals. The educational process combines activity of philological gymnasium with activity of the technical study group.

Keywords: vital and social competence, socialization of a student, pedagogic of vital activity, relationships of vital activity, integration in the world community, combining philological gymnasium and technical study group.

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 37.017.4:
159.922

Галина
БЕЗКОРОВАЙНА
Директор Ленковецької
ЗОШ І–ІІІ ступенів
Шепетівської
районної ради
Хмельницької області,
старший учитель,
спеціаліст вищої
категорії,
лауреат премії
ім. М. Островського,
керівник методичного
об'єднання директорів
шкіл району

Від редакції
Шкільні миттєвості
на С. 4 обкладинки

ШКОЛА – СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР СЕЛА

У статті висвітлено структурний підхід до управління навчальним закладом у сільській місцевості та особливості самоорганізації навчально-виховного й культурного центру на селі.

Ключові слова: виховання, компетентність, культурний центр, навчання, навчально-виховний процес, освітній центр, сільська школа.

*Здібності виховуються тільки здібностями,
нахили – нахилами, покликання – покликаннями...
Педагог має справу з найскладнішим неоціненним,
найдорожчим, що є в світі – людиною.*

*Від нього, від його вміння, майстерності, мистецтва,
мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер,
воля, місце і роль в житті її частя...*

В. Сухомлинський

Актуальним напрямом освітнього менеджменту є впровадження державно-громадського управління як нової демократичної моделі управління розвитком навчального закладу.

Модернізація сільської школи є однією з найважливіших проблем української держави. Сучасний ритм життя, висока інформаційна насиченість, використання в освітньому просторі інформаційно-комунікативних технологій, вимогливість батьків до якості надання освітніх послуг потребують від сільського навчального закладу високої конкурентоспроможності. Сьогодні конкурентоспроможними можуть бути навчальні заклади, які забезпечують стабільно високий рівень якості освітніх послуг, мають позитивний імідж, працюють у форматі постійного розвитку. Тому імідж

навчального закладу – дієвий механізм розвитку освітнього простору.

Ленковецька загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, як і решта навчальних закладів у своїй діяльності, керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту». Педагогічний колектив послуговується новим держстандартом базової і повної загальної середньої освіти, інструктивно-методичними рекомендаціями Міністерства освіти і науки України щодо вивчення навчальних предметів.

Структура загальноосвітньої школи відповідає вимогам чинного законодавства. Діяльність навчального закладу регламентується Статутом, Правилами внутрішнього розпорядку, двосторонньою колективною угодою між адміністрацією та профспілковим комітетом школи.

Потужність закладу розрахована на 400 учнів, проте **сьогодні у школі навчається 136 школярів**. Проблеми розвитку сільської школи багатогранні, та кожен керівник такого закладу зобов'язаний уникнути обмеженості в доступі сільських учнів до якісної освіти, зробити освіту сільського учня рівноцінною з міською, створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості. Такі завдання свого часу було поставлено перед колективом Ленковецької загальноосвітньої школи I–III ступенів. Заклад поставив такі завдання:

- надання учням сільського регіону можливості здобути знання понад обов'язковий рівень;
- розкриття й сприяння реалізації індивідуальних здібностей та обдарувань учнів;
- виховання відповідальної особистості, здатної до самоосвіти і саморозвитку, яка вмє використовувати наукові знання для критичного мислення;
- творче розв'язання проблем заради збагачення інтелектуального потенціалу України.

Робота в закладі влаштована так, щоб спільно з усіма учасниками навчально-виховного процесу, за підтримки Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, управління

освіти, сільської ради, батьків, робити все для того, щоб школа стала храмом науки, віри, надії та широкій любові.

У школі налагоджено роботу соціально-психологічної служби, метою якої – сприяння ефективному перебігу навчально-виховного процесу, створення оптимальних психолого-педагогічних умов для саморозвитку, навчання й соціалізації учнів.

Планування навчально-виховного процесу – наступний шлях модернізації. Його ми здійснюємо на основі проектної діяльності.

У школі розроблено методичною радою та успішно функціонують проекти «Педагогічний Еверест», «Творча обдарованість», «Наука-навчання», «Трикутник», «Вчитель», «Школа і громада».

Щорічно під час планування роботи на наступний навчальний рік розробляється управлінський проект «Вектор успіху», націлений на успіх та результативну роботу впродовж навчального року. Поява цього проекту зумовлена вимогою часу, адже найбільшим символом життєвих планів молоді є досягнення успіху, сприяння формуванню особистості як творця і проектувальника життя.

Наша школа – це заклад освіти, який задовольняє пізнавальні інтереси дитини, плекає творчу особистість, тому

намагаємось зробити так, щоб заклад став простором життя дитини: тут вона не готується до життя, а живе.

Найважливішою складовою управлінського проекту є індивідуальна формула успіху. Успішний учень – успішна людина, це успіх і школи, і села, і країни в цілому.

Вектор успіху закладу складається з багатьох векторів (див. врізи).

З метою забезпечення національного виховання, підвищення рівня української культури в школі проводяться традиційні свята Андрія, Миколая, в яких учні залюбки беруть участь та розкривають свої таланти.

З огляду на сучасні події не менш вагомим аспектом є військово-патріотичне виховання молоді, готовність до оборони України. Велику роль у фізичній підготовці юнаків до військової служби відіграють уроки фізичної культури. Під час вивчення предмета «Захист Вітчизни» в юнаків формуються та вдосконалюються необхідні знання, здійснюється підготовка до служби у Збройних силах України.

Основними завданнями національно-патріотичного виховання є формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей.

Щорічно в закладі відбуваються заходи до Міжнародного дня миру, Дня Гідності і Свободи, Дня українського козацтва, Дня партизанської слави, заходи до річниці визволення Шепетівщини від нацистів, місячник військово-патріотичного виховання, заходи до Дня Соборності України, Дня пам'яті Героїв Крут, Дня пам'яті жертв Голодоморів та політичних репресій, Дня Героїв Небесної Сотні, Дня вшанування учасників бойо-

вих дій на території інших держав, Дня захисника України.

Урок мужності до Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав був організований для учнів 9–11 класів. Під час цього заходу школярі познайомились із воїном-афганцем та послухали розповідь про причини та наслідки війни в Афганістані.

Активну участь бере школа в святкуванні визволення села, щорічно в закладі проводиться свято, яке відвідує чимало гостей, шкільний оркестр виконує твори військової тематики.

У школі проводяться заходи відзначення Дня пам'яті та примирення і Дня Перемоги над нацизмом у Європі.

Не можна оминати увагою участь школи в допомозі військовим у зоні АТО. Зокрема, проведено благодійні концерти духового оркестру в нашій та сусідніх школах, зібрано кошти для придбання взуття, продуктів харчування та речей особистої гігієни для військових. У школі також учні збирають кришки з пластикових пляшок для виготовлення протезів пораненим бійцям. Відбулися зустрічі з воїнами – учасниками АТО, які є випускниками нашої.

Без минулого немає майбутнього, тому впродовж довгих років учні школи ведуть пошукову роботу, вивчаючи героїчні сторінки життя односельчанина Героя Радянського Союзу І. М. Поліщука. Зокрема, *у школі діє музей, де зібрано понад 360 експонатів*. Проводяться уроки мужності, лінійки, екскурсії. Двічі на рік відбуваються загальношкільні лінійки до дня народження та загибелі героя. Шкільний музей та групу «Пошук» відзначено грамотою Національної спілки краєзнавців України, грамотою Хмельницької обласної ради ветеранів, Почесною

ВЕКТОРИ УСПІХУ

Вектор «Комфорт»

Однією з пріоритетних умов для створення інноваційного успішного середовища школи є матеріально-технічне забезпечення, тому керівник школи спільно з управлінням освіти, місцевим товариством «Поділля+», сільською радою, батьками працює над створенням відповідних умов для роботи педагогів та навчання учнів.

Школярі навчаються в затишних світлих кабінетах. До їхніх послуг навчальні майстерні з належним обладнанням для виконання теоретичних і практичних завдань програми, активий і спортивний зали, сучасний кабінет комп'ютерної техніки, добре впорядковані бібліотека, їдальня, кімнати гігієни, шкільний автобус. Обладнано методичний кабінет, медичний пункт, кабінет психолога.

Постійну допомогу в покращенні матеріальної бази школи відчуваємо з боку місцевого товариства «Поділля+», директор якого завжди переймається проблемами школи, намагається допомогати й цікавиться всім, що відбувається в закладі. Не стоїть осторонь шкільних проблем і керівництво сільської ради.

Не можна не згадати і батьків, які переймаються сьогоденням школи, беруть активну участь у шкільних заходах та багатьох інших проєктах. Доречно зазначити, що голова батьківського комітету школи брала участь у парламентських слуханнях «Освіта в сільській місцевості: кризові тенденції та шляхи їх подолання».

Вектор «Інтелект»

Результати праці – це основний показник діяльності навчального року. Одним з найважливіших результатів є якість навчання. Робота з дітьми педагогічного колективу школи ґрунтується на таких «триєх складових» – інтелекті, духовності та здоров'ї, тому пріоритетними завданнями визнано:

- всебічний розвиток індивідуальності дитини за допомогою виявлення її природних задатків, здібностей, відповідних інтересів і потреб;
- формування в учнів уміння й бажання вчитися, виховання потреби до навчання протягом усього життя, формування вміння практично й творчо застосовувати здобуті знання;
- виховання учня вільною, демократичною, національно-свідомою, життєво й соціально компетентною особистістю, здатною самостійно приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях;
- створення ситуації успіху в різних сферах діяльності учня.

Одним із шляхів підвищення ролі творчої особистості в суспільстві є організація навчально-виховного процесу, спрямованого на пошук, відбір і вивчення особистості здібних дітей та створення умов для розвитку їхнього творчого потенціалу.

За кількісною програмою «Обдарованість» розроблено систему роботи зі здібними учнями.

Педагогічний колектив спрямовує свою роботу на організацію навчально-виховного процесу в оптимальному режимі для різних груп учнів з урахуванням їхніх можливостей, пізнавальних інтересів, нахилів, здібностей і потреб задля забезпечення повноцінної освіти кожного школяра.

На початку навчального року проводиться діагностування шляхом анкетування для виявлення здібностей та обдарувань дітей, їхніх інтересів. Хоча природні задатки і мають певне значення для розвитку здібностей, вирішальним все ж є виховання, тому другий крок – це вивчення особистості здібного учня. У процесі реалізації вектора успіху для кожної дитини оформлюється особиста картка обдарованості, яка передбачає вивчення індивідуальних особливостей, проведення психологічних досліджень та індивідуальну роботу зі школярем.

У школі створено банк даних «Здібні діти», де зберігається основна інформація про кожного учня, простежується результативність їхньої роботи: участь у конкурсах, олімпіадах, змаганнях на рівні школи, району, області в хронологічній послідовності.

Вектор «Компетентність»

Сьогодні, коли змінено вимоги до освіти, по-новому визначено її роль і місце в житті кожної людини, ще актуальнішою стає проблема професійної компетентності педагога як фахівця, здатного розв'язати поставлені суспільством завдання щодо формування всебічно розвиненої особистості.

Одним із найважливіших завдань сьогодення педагогічний колектив вважає формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком реалізації творчих можливостей, задоволення особистих і соціальних інтересів.

Важливою складовою вектора «Компетентність» є організація управління на демократичних засадах, тому адміністрація закладу в своїй роботі долучається до сучасних тенденцій освітнього менеджменту:

- відмова від авторитарного стилю управління й перехід до партнерства, демократії;
- делегування повноважень «зверху-вниз», тобто не робити того, що можуть заступники, вчителі, учні зробити самостійно;
- організація роботи педагогічного колективу за принципом «ми всі робимо одну справу»;
- постійне самовдосконалення.

Усе це в умовах динамічних змін в усіх сферах життя допомагає адміністрації школи швидше й компетентніше приймати рішення та виявляти гнучкість під час їх виконання.

Управлінська діяльність чітко регламентована і передбачає:

- спрямування всіх учасників процесу на забезпечення успіху й позитивних результатів;
- вивільнення часу керівників і педагогів для роботи, спрямованої на розвиток школи;
- залучення до управлінської діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу. При цьому значну роль відіграють неформальні лідери як серед учителів, так і серед учнів.

Забезпечення успішності школи значною мірою залежить від інноваційної творчої діяльності педагогічного колективу. Сьогодні в школі працює колектив, який поділяє вихідні принципи керівника, основні ідеї, на яких ґрунтуються діяльність закладу.

Навчаючи дітей, учитель також постійно професійно вдосконалюється. Цьому сприяє система методичної роботи, що передбачає розвиток особистості вчителя. Педагогі закладу працюють у творчих групах управління освіти, стають керівниками районних методичних об'єднань, членами журі, комісії.

Інноваційна освітня діяльність школи виявляється в пошуку нових та вдосконаленні існуючих підходів до освіти. Завдяки послідовності в реалізації сучасних технологій у школі формується компетентна особистість учня.

Вектор «Профільність»

Одним із пріоритетних напрямів модернізації системи освіти в Україні є профільне навчання на третьому етапі загальної середньої освіти.

Упродовж 8 років учні, які виявили бажання, раз на тиждень відвідують заняття в сусідній школі, де здобувають професію водіїв категорії «В, С» та трактористів. Учні, які залишилися в школі, та учні сусідньої школи, які не навчаються на технологічному профілі, навчаються на філологічному профілі в нашому закладі.

Про успіхи випускників філологічного та технологічного профілю свідчать високі результати ДПА та ЗНО, а також кількість випускників, які навчаються у вищих навчальних закладах.

Вектор «Нахнення»

Проблема формування здорового способу життя посідає важливе місце у загальнодержавних програмах, які педагоги реалізують у навчально-виховному процесі. Учні школи – активні учасники танцювального колективу «Едельвейс», займаються в ляльковому театрі «Рукавичка», який діє на базі школи I ступеня, гуртку «Чарівний пензлик», музичній студії «Караоке». З особливим бажанням школярі відвідують туристичний гурток, де працюють спортивні секції. У зимовий період та у вихідні дні проводяться змагання між батьками та дітьми з волейболу, баскетболу, хокею, що вже стало традицією.

грамотою управління освіти і науки Хмельницької ОДА, дипломом Хмельницького обласного центру краєзнавства учнівської молоді, дипломами Департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА.

Уже п'ятирік як у школі створено духовий оркестр. За цей час діти вивчили і виконують 57 творів. Оркестр бере участь у різних районних та обласних заходах, зокрема, творчий колектив був учасником фестивалю «Сурми Поділля», призером конкурсу-огляду дитячих духових оркестрів.

У серпні 2012 р. духовому оркестру школи присвоєно звання Зразкового аматорського дитячого духового оркестру. Цього року колектив знову підтвердив своє звання. У квітні 2013 р. оркестр взяв участь у встановленні рекорду України, а саме в презентації виступів духових оркестрів, які забезпечили одночасне виконання оркестрових творів під час відкриття туристичного сезону в м. Кам'янець-Подільському.

На базі школи працює філія музичної школи, тому учні є водночас й учнями музичної школи. У понеділок, коли в школі проводилося свято, присутні захоплювалися не лише звучанням старшої групи оркестру, а й виконанням оркестрових творів членами молодшої групи.

Вектор «Квіткове намисто»

Кредо нашої школи – «Добро і честь», що відображає принципи діяльності закладу. Коли ж зійде сніг, і аж до пізніх морозів школа потопає в квітах, які майорять різними барвами на клумбах, милують своєю красою дитвору та гостей. Пришкільна територія – це місце творчості учнів та працівників школи.

Наш заклад цікавий тим, що учні мають змогу вивчати не лише теоретичні науки, а й набувати прак-

тичних навичок. З упевненістю можемо стверджувати, що в школі цікаво всім, тут кожен знайде для себе щось захоплююче.

Біля школи цвітуть квіти, якими опікуються члени гуртка «Квітникарі». Робота з вирощування розсади квітів, догляду за рослинами на квітниках, навчально-дослідницькій ділянці, збирання насіння завжди захоплює дітлахів. Понад **76 видів квітів** росте на території школи. Тут ви можете зачаруватися красою **19 сортів троянд**. Лілії ваблять не тільки своєю чарівністю, а й різноманіттям ароматів. Ми маємо **9 сортів чорнобривців**, **5 сортів піонів**, хризантеми, а ще є мальви, канни, сальвія та багато інших.

Вектор «Зелена фортеця»

На шкільній території є великий стадіон, де учні проводять не лише уроки, а й свій вільний час протягом навчального року та під час канікул. *Маємо шкільну пасіку*, яка налічує вісім бджолосімей. Учні самостійно виготовляють рамки до вуликів. Пасіка для нас – це місце відпочинку, задоволення, спокою та відновлення сил. Цього року поряд з пасікою побудовано будиночок бджолотерапії, де бажаючи можуть відпочити, покращити своє здоров'я.

Маємо також сад, яким опікуються члени гуртка «Юні садівники». Вони викопують, заготовляють посадковий матеріал, проводять щеплення, підготовляють саджанці, навчаються правильно копати ямки, удобрювати, доглядати сад. Ранньою весною, у лютому-березні, проводиться обрізка дерев.

Усього в саду висаджено **106 дерев**. Крім яблуневого маємо ще й вишневий сад. Протягом останніх двох років сад оновлено саджанцями. Крім яблунь, висаджено груші й черешні. Діти дружно доглядають сад – білять та обкопують дерева, косять траву. Члени гуртка співпрацюють з Житомирським ботанічним садом.

Поряд із садом учні мають змогу розвивати свої вміння на пришкольній ділянці, яка займає **40 сотих** із загальної площі території. Саджаємо картоплю, **11 сортів** якої мають тут своє застосування. Крім картоплі вирощуємо й інші овочі, які

використовують кухарі для шкільних обідів. В обробітку та удобренні ґрунтів допомагає ТОВ «Поділля+».

Окрасою коридорів і класних кімнат є насадження рослин. Маємо **62 різновиди кімнатних квітів**.

У процесі дослідницької роботи учні спостерігають за природою, її розвитком. Підсумком єднання з природою є традиційне шкільне свято квітів і врожаю, під час якого діти створюють квіткові композиції та букети, різноманітні об'єкти з овочів, які мають глибокий зміст, вражають красою та чарівністю.

У своїй діяльності педагогічний колектив школи спрямовує зусилля на те, щоб у процесі виховного і навчального процесу діти вчилися бути комунікабельними, щоб у них формувалися харизматичні риси, щоб все, про що вони дізналися в школі, стало основою подальшого успішного життя.

Вектор «У нашому закладі»

Підсумки реалізації вектору успіху аналізуються, вивчаються причини і недоліки, які враховуються під час його планування на наступний рік. Індивідуальний успіх важить значно більше, ніж колективний, і вирішальними для його досягнення є внутрішні мотиви, значущість свого «Я».

Проект «Вектор успіху» надзвичайно ефективний. Він *дає можливість*:

- конструктивно підходити до розвитку творчих здібностей кожної дитини (кожної вікової групи);
- координувати і керувати розвитком дитини;
- підсилювати управлінські позиції шляхом надання допомоги учням у підготовці до випробувань (у разі потреби);
- бути співучасниками разом з дитиною, батьками, педагогами в досягненні нею свого власного акме;
- насолоджуватися результатами своєї діяльності;
- щороку піднімати планку досягнень. Організувати роботу в такий спосіб, щоб підвищувати імідж школи в районі та області.

Завдяки реалізації управлінського проекту «*Вектор успіху*», на основі аналізу учнівських і педагогічних випробувань, результатів олімпіад з базових навчальних дисциплін, інтернет-конкурсів, можемо вже сьогодні спрогнозувати результати досягнень на наступний навчальний рік.

Галина Бескоровайна

Школа – соціокультурний центр села

В статті розповідається о структурному підході к управленію учебним заведением в сельской местности, особенностях самоорганизации учебно-воспитательного и культурного центра в сельской местности.

Ключевые слова: компетентностный подход, педагогика толерантности, толерантное воспитание, инновационность, инновации в воспитании, антропологическая стратегия образования, коллегиально матричный тип.

Galyna Bezkorovaina

School as social and cultural centre of the village.

The article describes structural approach to the school management in the rural area, analyses main features of the self-educational and cultural centre in the village.

Keywords: education, competence, cultural centre, training, educational process, educational centre, rural school.

ЗАВДАННЯ

мої та педагогічного колективу, з яким я працюю

- **навчити учнів учитись**, сформувати в них культуру самоорганізації, інтелектуальну та інформаційну, дослідницьку культуру;
- **навчити жити у злагоді з самим собою** через саморозвиток, мотивацію, рефлексію, дії, емоції;
- **навчити жити разом**, переконати, що інша людина – цінність, учити розуміти іншого, приймати іншого, допомагати іншому;
- **навчити працювати**, бути лідером, професіоналом, використовувати знання на практиці у розв'язанні проблем, уміти організувати людей.

Завжди пам'ятати, що кожен учень талановитий, треба уважно шукати в ньому іскри таланту і не дати їм згаснути.

Ми й надалі працюватимемо, щоб успішно тримати імідж своєї школи і підвищувати його, виправдовувати довіру батьків, громадськості, адже ми покликані плекати дитину – людину повноцінну, творчу особистість за законами добра, любові, краси і природи. *Усіх нас об'єднує одна мета – щасливе життя в рідних стінах. Ми готові до творчої праці на благо школи і держави.*

ШКОЛА ТОЛЕРАНТНОСТІ: КРОКИ СТАНОВЛЕННЯ

Педагогіка
школи

УДК159.923.2(477.43)

У статті розкрито шляхи особистісного та діяль-ного підходів до організації навчання й виховання учнів від-повідно до принципів толерантності, проаналізовано умови впровадження форм і методів творчої взаємодії усіх суб'єк-тів навчально-виховного процесу, що сприяють соціальній адаптації особистості, формуванню навичок толерантних взаємовідносин, подоланню стереотипів мислення та функ-ціонуванню цілісної системи виховання на основі запровад-ження сучасних особистісно-орієнтованих технологій, ін-терактивних форм виховання.

Презентована модель школи толерантного освітнього простору за результатами дослідно-експериментальної ро-боти може бути корисною для керівників експерименталь-них навчальних закладів, працівників методичних служб, учителів-практиків.

Ключові слова: компетентнісний підхід, педагогіка толе-рантності, толерантне виховання, інноваційність, інновації у вихованні, антропологічна стратегія освіти, колегіально-ма-тричний тип.

На сучасному етапі ро-звитку суспільства де-далі більшої актуа-льності та визнання набуває ідея толерантної педагогіки. Постає потреба по-новому подивитись на світ, подолати бар'єри і перепони, що роз'єднують людей. З огляду на це важливу роль відіграє поєднання теорії і педагогічної практики у вихованні учнівської молоді в дусі толе-рантної педагогіки.

За результатами аналізу наукових робіт нами зробле-но висновок: **толерантність** з ідеї, декларованої окремими філософами, ученими, педа-гогами, **перетворилася на міжнародну норму загально-людського спілкування**, яка потребує вивчення, зумовлює необхідність упровадження в практику освітньої діяльності. Тому зовсім не випадково ідеї

толерантної педа-гогіки лягають в основу багатьох експерименталь-них досліджень сучасності, адже виховання в підро-стаючого поколін-ня потреби й готов-ності до конструк-тивної взаємодії з людьми незалежно від їх національної, соціальної, релігій-ної приналежності, світогляду, мислення й по-ведінки, визначення та обгрун-тування педагогічних умов впровадження ідей педагогіки толерантності, система управ-лінської діяльності навчально-го закладу із спрямуванням на формування рис толерантної особистості стають предметом апробації нових технологій, програм і систем.

**Надія
ОРЛОВСЬКА**

Старший викладач кафедри менеджменту та освітніх технологій Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Директор школи, ліцею, гімназій № 3-4 2017

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що дослідники зосереджуються головним чином на обґрунтуванні загальних теоретичних основ виховання толерантності учнівської молоді. При цьому недостатньо уваги приділено використанню кращих зразків зарубіжного досвіду, пошукам форм і методів толерантного виховання учнівської молоді в процесі методичної та навчально-виховної роботи, що негативно позначається на результатах практики розв'язання проблеми. Це стало поштовхом для початку експериментального дослідження проблеми створення моделі школи толерантності на базі гімназії № 2 м. Хмельницького.

Моніторинг сформованості рис толерантної особистості є першоосновою проведення педагогічного дослідження та охоплює всіх учасників навчально-виховного процесу – педагогів, учнів і батьків. Така різнорівнева діагностика сприяла добору технологій для реалізації мети експериментальної діяльності.

Педагогам було запропоновано методики: В. В. Бойко «Рівень емпатійних здібностей», І. В. Жданов «Рівень толерантності», опитування щодо виявлення обізнаності педагогічного колективу з проблемами толерантності, анкета щодо визначення проявів толерантності педа-

гогічних працівників до навколишніх. На основі діагностування встановлено, що **високий рівень емпатійності** мають **4,5% педагогів, середній – 32%, низький – 43%, дуже низький рівень – 11%**. За результатами методики І. В. Жданова, високий рівень толерантності мають **9% педагогів, середній – 86%, низький – 5%**.

На запитання «**Що таке толерантність?**» педагоги відповіли: **терпимість – 34%, сприйняття думок, поглядів іншої особистості – 11%**, доброзичливе ставлення до навколишніх – **20%**, **розуміння людини, яка сповідує іншу релігію – 0%**, **політична коректність – 2%**, **терпиме ставлення до думок, поглядів, релігійної приналежності іншої особистості – 50%**. Відповіді на запитання «**Чи багато людей у наш час проявляють толерантність до навколишніх?**» були такими: так – **4,5%**, ні – **40%**, інколи – **50%**. «**Чи часто Ви проявляєте толерантність до навколишніх?**»: так – **61%**, ні – **0%**, інколи – **34%**. Аналіз результатів опитування відображено на діаграмах (див. схему 1).

Це дослідження показує, що на початок експерименту рівень прояву рис толерантності в педагогічному колективі є недостатнім та підтверджує висновки психологів щодо проблемності міжособистісних стосунків у групах педагогів. Це свідчить про актуальність обраної проблеми експерименту.

Схема 1

На початку проведення дослідницько-експериментальної роботи проведено діагностичне дослідження з учнями 5, 6, 7 та 11 класів (такий добір респондентів дає можливість дослідити прогресивні або регресивні показники експериментального дослідження) за методиками В. А. Роменця «Ваш стиль спілкування» та В. В. Бойко «Рівень комунікативної толерантності», яке виявило, що висока агресивність у спілкуванні переважає в 7,3% респондентів, 68,6% мають середню агресивність, низьку – 24,1%. Рівень комунікативної толерантності в учнів має такі показники: 15% – високий; 27% – середній; 58% – низький.

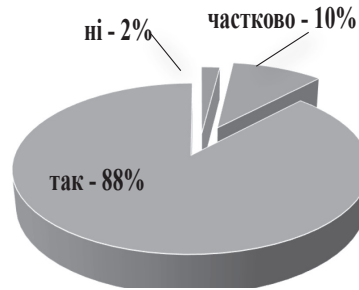
На запитання анкети «Чи завжди є толерантними до Вас навколишні?» відповіді: так – 12%, ні – 11%, не завжди – 77%. На запитання «Чи часто принижується Ваша особиста гідність?» отримали від-

повіді: так – 16%, ні – 40%, інколи – 38%, не визначилось 6% респондентів. На запитання «Чи відчуваєте Ви рівноправність у колективі, де ви навчаєтесь?» відповіді: так – 59%, ні – 41%.

Результати проведеного дослідження засвідчили необхідність створення

Схема 2

Результати анкетування батьків з питання «Чи потрібно вивчати спецкурс з основ толерантності»

Таблиця 1

ДОСЯГНЕННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТВОРЧИХ ГРУП

1. Проект «Толерантні взаємовідносини на рівні «учитель – учитель»

Мета: ознайомлення з педагогічною та психологічною літературою, у якій досліджується толерантність як категорії відносин, як особистісна риса, комунікативна толерантність, толерантність як етико-психологічна проблема діяльності педагогічних працівників; сприяння створенню максимально комфортних умов для творчої самореалізації кожного вчителя та формуванню толерантних взаємовідносин на рівні «учитель – учитель».

Результат: виявлено зазначену проблему в колективі гімназії № 2 м. Хмельницького, що потребувало створення постійно діючого консультативного центру. *Найголовніші проблеми толерантних стосунків на рівні «учитель – учитель» є:*

- занижена самооцінка педагогів (ставлення до себе, неадекватне сприйняття критики, дискримінація за віком);
- міжособистісні взаємостосунки (амбіційність, заздрість, «зіркова хвороба», байдужість, уникання спілкування, подвійні стандарти у судженнях та діях);
- брак спілкування.

Серед шляхів розв'язання проблеми найбільш дієвими визнано проведення тренінгових занять і творчих вечорів з метою поглиблення творчої та особистісної взаємодії, заходів щодо поглиблення професійної педагогічної взаємодії, інтегрованих уроків, проведення свят і творчих вечорів за участю всього педколективу. Учасники проекту вважають необхідним здійснення постійного моніторингу сформованості рис толерантної особистості членів колективу.

2. Проект «Толерантні взаємовідносини на рівні «учень – учень»

Мета: мотивація на толерантне співіснування учнів, створення максимально сприятливих умов для формування системи матеріальних і духовних цінностей в учнівському колективі, визначення характерних проблем у класних колективах, формування активної життєвої позиції особистості учня, морально-етичних якостей та креативного мислення.

За результатами анкетування учнів зроблено такі висновки: серед учнів 5 класів відсутні проблеми у стосунках на рівні «учень

толерантного виховного середовища.

З батьківською громадою учнів 5, 6, 7 класів проведено діагностування за методикою О. І. Тушканова «Наскільки Ви терпимі?» та анкетування щодо визначення обізнаності та проявів толерантності батьків до оточуючих.

За результатами цього дослідження думки батьків виявили такі рівні терпимості у спілкуванні та у відносинах з навколишніми: низький – 3,8%, середній – 78%, високий – 18,2%. На запитання анкетування «Чи багато людей у наш час проявляють толерантність до навколишніх?» **відповіли:** так – 10%, ні – 28%, інколи – 48%, не визначилися у відповідях – 14% респондентів (див. схему 2).

Комплексне діагностування (педагогів, батьків та учнів) показало, що рівень толерантності учасників експерименту (емпатійні здібності педагогів, терпимість батьків, агресивність у спілкуванні та комунікативна толерантність учнів) задовільний, проте потребує вдосконалення форм і методів роботи з усіма учасниками навчально-виховного процесу, створення толерантного навчально-виховного середовища, урахування вікової специфіки формування толерантності, підготовки педагогів до управління виховним процесом і створення структурних складових моделі школи толерантності.

З метою прогнозування, відстеження й оперативного регулювання проявів толерантності кожного учасника в конкретному проміжку часу науково-методичною радою експерименту обрано критерії та

показники толерантності, що стали ключовими в подальшому дослідженні (за О. П. Погодіною) та рівні толерантності (див. табл. 1).

Важлива складова системи проведення експерименту – це робота науково-методичного центру гімназії, основою діяльності якого є ретельний аналіз шляхів професійного зростання педагогів, внесення корективів в організацію змісту та форм навчально-методичної роботи з питання створення моделі школи толерантності. Зауважимо, що для реалізації поставлених завдань в експериментальній діяльності широко використовується групова технологія роботи колективу. Творчі групи педагогів, створені науково-методичною радою гімназії, працюють за основними напрямками експерименту: 1 група – «Інтерактивні форми і методи виховання толерантності в позакласній роботі», 2 група – «Інтеграція елементів толерантного виховання у зміст предметів суспільно-гуманітарного циклу», 3 група – «Інтеграція елементів толерантного виховання у зміст предметів природничого циклу, 4 група – «Інтеграція елементів толерантного виховання у зміст предметів естетичного циклу», 5 група – «Психолого-педагогічні засади впровадження основ педагогіки толерантності у навчально-виховний процес».

Враховуючи глибоку нерозробленість та актуальність проблеми толерантності, на шляху розв'язання поставлених завдань експерименту заслуговує на увагу пошукова, самоосвітня робота творчих груп. Так, творчою групою

учень». У цьому віці учні відкриті, мають високий рівень співпереживання; у колективах учнів 8 і 9 класів *виникають проблеми у стосунках*: у цьому віці учні стають більш закритими, менше спілкуються між собою; зростає рівень недовіри, самотності; у колективах учнів 5, 6, 7 класів проблеми нетолерантних стосунків на рівні «учень – учень» якщо і виникають, то *мають поодинокий характер*. Варто відзначити, що *у всіх класних колективах толерантні стосунки розвинуті на достатньому й високому рівні*.

За результатами моніторингу, проведено експериментально роботу, науково-методичною радою створено модель школи толерантності, яка в подальшому апробувалась та корегувалась.

3. Проект «Толерантні взаємовідносини на рівні «учитель – учень»

Мета: визначити передумови та причини виникнення конфліктних ситуацій в системі «учитель – учень» та ефективність навчально-виховного процесу з урахуванням психологічної атмосфери між його учасниками, розробити практичні рекомендації із запобігання конфліктам у системі «учитель – учень», створити максимально сприятливі умови для творчої самореалізації особистості учня.

У результаті проведеної роботи виявлено: з погляду опитуваних учнів рівень компетентності вчителя як фахівця є досить високим, найбільше гімназисти цінують такі якості вчителя: доброзичливість, компетентність та почуття такту. Сприйняття вчителем учнів як партнерів ґрунтується на відкритості та щирості у спілкуванні вчителя з учнем та взаємному прагненні до співпраці.

4. Проект «Толерантні взаємовідносини на рівні «батьки – діти» виявив багатоплановий характер сприйняття загальнолюдських цінностей людьми різних вікових категорій, зокрема батьками, що підтверджує необхідність забезпечення інформування батьків з проблем толерантності, а також підвищення толерантної культури всіх членів родини. Важливим є спрямування спільної діяльності вчителів і батьків на виховання толерантності самих учнів.

Завданнями цього проекту було визначення толерантних установок підлітків та членів їхніх родин, розробка заходів щодо усунення пробле-

ми у відносинах на рівні «батьки – діти», забезпечення батьків інформаційними матеріалами з проблем толерантного виховання, проведення спільних виховних заходів за участю батьків і дітей, формування партнерських відносин між членами родини, формування толерантного мислення.

Опитування учнів і батьків здійснювалося за методикою *«Ефективність виховання і самовиховання підлітків – юнаків і дівчат»*. Результати діагностування показали, що представники учнівського та батьківського колективів мають переважно достатній рівень вихованості, але відсутність учнів з високим рівнем вихованості у ставленні до батьків свідчить про те, що проблема толерантних стосунків у родині є актуальною. Аналіз психолого-педагогічних досліджень виявив низку питань, які на сьогоднішній день є не розробленими у сучасній практиці. Зокрема, це стосується вивчення проблем різних вікових і соціальних груп, до яких належать батьки та люди старшого покоління, що впливають на світобачення та розвиток дітей. Серед основних проблем визначаються такі, як низький рівень педагогічної грамотності, економічні фактори розвитку сім'ї, брак спілкування, невміння спільно проводити вільний час, відсутність довіри між членами родини тощо.

З метою пошуку основних шляхів подолання проблем на рівні «батьки – діти» ініціативною групою розпочато роботу над проектом.

5. Проект «Толерантні взаємовідносини на рівні «батьки – діти – учителі», який проводився із застосуванням авторських анкет. Виявлені результати окреслили актуальність завдань формування толерантного середовища: оцінка сучасних відносин між батьками та дітьми не зовсім відповідає уявленню про них учителів; більшість батьків на запитання, чи довіряють їм діти свої таємниці, дали ствердну відповідь, тоді як діти відповіли «ні», що підкреслює існуючу проблему взаємних довірливих стосунків між батьками та учнями. Чимало батьків вважає, що за виховання дитини відповідають сім'я та школа, а в багатьох випадках – тільки школа або держава, що показує, наскільки глибокі корені має проблема відносин між батьками та дітьми, батьками і навколишнім середовищем.

Отже, за результатами проведеної діагностичної роботи з учнями, батьками та вчите-

«Інтерактивні форми і методи виховання толерантності в поза-класній роботі» обрано критерії толерантності, які б найбільше впливали на вольову сферу свідомості, розвивали емпатійність особистості у виховному процесі, тому класними керівниками експериментальних груп розроблено та апробовано заходи для учнівського та батьківського колективів:

- ознайомлення учнів з іншими культурами в привабливому і цінному середовищі, штучне створення проблемних ситуацій, спрямованих на виявлення можливих суперечностей, негативізація стереотипів;
- організація проблемних дискусій, що дають учням змогу співвіднести особисте ставлення до людей з різними поглядами та думками, етнічними приналежностями, віросповіданням, характером, звичаями і традиціями;
- формування вміння пристосовуватися до характерів, звичок, фізичних і психічних особливостей партнера;
- уміння знаходити спільну мову з різними людьми (відсутність «мовного шаблону»);
- здатність до емпатії;
- прагнення до конструктивної комунікації – діалогу;
- природність у спілкуванні з людьми.

Члени творчої групи *«Інтеграція елементів толерантного виховання у зміст предметів суспільно-гуманітарного циклу»* за основу своєї практичної діяльності обрали такі критерії: емпатійність,

комунікативна взаємодія, соціальна активність, дивергентність мислення. Це знайшло відображення у формулюванні виховних цілей уроків та використанні особистісно-орієнтованих освітніх технологій.

Основою діяльності творчої групи *«Інтеграція елементів толерантного виховання у зміст предметів природничого циклу»* є формування позитивних якостей особистості (дивергентність мислення та соціальна активність) через систему толерантного навчання. До мети уроків природничого циклу включено питання про збереження фізичного та психічного здоров'я, формування позитивних якостей особистості через систему толерантного навчання та виховання. У педагогічній діяльності членів групи переважають технології *«створення ситуації успіху»* та *«навчання як дослідження»*.

Творчою групою *«Інтеграція елементів толерантного виховання у зміст предметів естетичного циклу»* обрано такі критерії толерантності, як емпатійність та соціальна активність. З цією метою добираються такі методи та форми роботи, що дають можливість учневі опанувати соціальний досвід та оволодівати навичками життя й практичної діяльності.

Велику популярність в експериментальній роботі набуває *проектна діяльність педагогічного колективу*. Розробка та апробація проектів з формування якостей толерантної особистості на рівнях *«учитель – учитель»*, *«учитель – учень»*, *«учень – учень»*, *«учень – батьки»*, *«учитель – батьки – діти»*,

лями ініціативною групою проекту визначено *першочергові шляхи подолання проблеми*: удосконалення знань учителів із вікової педагогіки та психології, психології різних соціальних груп; використання інтерактивних методів навчання, що дає можливість учневі стати співтворцем навчальної діяльності, залучити до неї й батьків; проведення відкритих уроків та позакласних заходів для батьків за участю вчителів-предметників, дітей та класних керівників, залучення батьків до організації та проведення свят, фестивалів, конкурсів, змагань; необхідність консолідації зусиль школи, батьків та учнів з метою налагодження тісних взаємостосунків між учнівським, учительським та батьківським колективами.

Ініціативною групою запропоновано форми роботи, що сприятимуть подоланню таких конфліктів.

6. Проект «Толерантні взаємовідносини на рівні «учень – соціальне оточення» здійснювався під гаслом М. Бахтіна *«Тільки у спілкуванні, у взаємодії людини з людиною розкривається «людина в людині», як для інших, так і для себе самої»*. Варто зазначити, що проект такого рівня був зініційований творчою групою педагогів уперше, оскільки у формуванні толерантного освітнього простору соціум – найважливіший фактор впливу на особистість дитини.

Актуальність проблеми толерантної особистості в соціумі зумовлена передусім існуванням полікультурного середовища в Україні та відсутністю концепції формування толерантної особистості та моделей формування толерантних відносин у полікультурному середовищі. Шляхом анкетного опитування учнів визначено рівень соціальної ідентифікації, соціальної адаптації, соціальної активності, соціального оптимізму та креативності учнів. Відповіді учнів на запитання *«Що допомагає вам відчувати себе частиною соціуму?»* розподілились таким чином: школа – 50%, телебачення, інтернет – 18%, інтереси (гуртки, секції, дитячі та молодіжні об'єднання) – 30%, релігія – 2%. На прохання визначити, з ким протягом дня учні спілкуються найбільше, 22% респондентів обрали батьків та родичів, 38% – друзів, 37% – однокласників, 3% опитаних віддають перевагу самотності, що також викликає занепокоєння педагогічного колективу.

Як виявило опитування, «живому» спілкуванню (друзі, прогулянки біля будинку, спільні справи, заняття в секціях, гуртках, туристичні походи, родинні свята) діти віддають більшу перевагу, що зайвий раз підтверджує незамінність батьківської уваги, дружніх взаємин з однолітками, спільних справ з наставниками тощо.

Полікультурне середовище в Україні зумовлює низку питань, які на соціальному рівні так чи інакше впливають на формування рис толерантної особистості учнів, тому ініціативною групою дібрано запитання, які дали можливість вивчити вплив соціальних стереотипів на свідомість учнів. На запитання **«Чи вважаєте ви, що необхідно бути прихильником лише своєї конфесії?»** ствердно відповіло 11% респондентів, 44% мають друзів, які є представниками інших конфесій, 42% не замислювались над питанням, до якої конфесії належать їхні друзі, і лише 3% опитаних негативно ставляться до людей інших конфесій, що свідчить про необхідність ґрунтовного вивчення соціального оточення учнів.

Ставлення до людей різних етносів та національностей вивчалось шляхом анкетування учнів, у результаті якого 3% респондентів вважають, що варто сприймати культурні надбання лише власного народу, 20% – що зарубіжні надбання є кращими за національні, 74% – що необхідно «чужого научатись і свого не цуратись», 3% – що вони живуть у власному культурному мікросередовищі й усі інші не варті уваги. **Це опитування виявило проблеми поступового знищення національної ідентичності у соціальному середовищі,** що доводить необхідність ретельного перегляду основних принципів національного виховання підростаючого покоління і потреби розвитку державотворчих процесів, які б формували власну національну ідею.

Підтвердженням значених позицій стала **діагностика рівня соціальної активності та рівня соціального оптимізму учнів.** Високий рівень становить 27%, середній – 43%, низький – 5%, не задумуються над цим питанням 25% учнів переважно 5–6 класів, що є, найбільш імовірно, показником складності цього запитання для даної вікової категорії.

«учень – соціальне оточення» стали одним із шляхів реалізації програми експерименту та створення моделі школи толерантності.

Спробуємо коротко проаналізувати досягнення проектною діяльністю творчих груп (див. вріз).

Результати досліджень, вивчення рівня ефективності управлінської системи експерименту та проведених заходів уможливили створення моделі школи толерантності.

Методологічною основою моделі школи толерантності є особистісно-орієнтований підхід. За основу взято формулу «Рух + активність = розвиток» та принципи механізму адаптації до суспільного життя: педагогічна взаємодія, емпатія, використання інтерактивних технологій (за І. Д. Бехом). Обрано **антропологічну стратегію освіти,** що передбачає підвищення освітньої підготовки учителя й учня.

ОПИС МОДЕЛІ ШКОЛИ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Структурно-логічна модель школи толерантності містить такі складові:

- **мета:** удосконалення знань і вмінь взаємодії з людьми на основі поваги, людської гідності та прийняття іншої особистості;
- **критерії:** емпатійність, комунікативна взаємодія, соціальна активність, дивергентність мислення;
- **завдання:** створити максимально можливе толерантне навчально-виховне середовище та сприятливі умови для твор-

чої самореалізації кожного вчителя, внести корективи в роботу методичної та психологічної служб, організувати систему навчально-виховної діяльності педагогічного колективу гімназії та громадських організацій, культурно-мистецьких центрів на принципах толерантності, співпрацювати з асоційованими школами ЮНЕСКО України та світу з метою реалізації спільних проєктів, що сприятимуть поліпшенню взаєморозуміння, зміцненню солідарності й толерантності у спілкуванні між окремими особистостями.

Оскільки модель розрахована на взаємодію всіх учасників навчально-виховного процесу, складові толерантної особистості розраховано на учнів, учителів і батьків.

Складовими толерантної особистості учня є чутливість, чемність, високий рівень співпереживання, здатність до рефлексії, уміння знайти вихід із складної ситуації, динамізм, соціальна самоідентифікація, креативність, ініціативність, критичність мислення, повага до прав і свобод вибору інших.

Складові толерантної особистості вчителя: емпатійність, духовна культура, управлінська компетентність, демократичність, організаторські здібності, наукова ерудиція, педагогічна етика, педагогічна майстерність, гнучкість і критичність мислення, креативність, чутливість.

Складовими прояву толерантності батьків є родинно-побутова культура, дитиноцентризм,

РІВНІ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Низький рівень складається залежно від індивідуального досвіду дитини, тобто чого її навчили в колі сім'ї, класу, в економічних і культурно-побутових умовах життя, безпосередній конкретній ситуації або зацікавленості в спілкуванні, відсутня мотивація до проявів толерантності. Виявляється нездатність до співпереживання, співчуття, відсутність рефлексії; конфліктність у стосунках, невміння знайти компроміс у проблемній ситуації; егоїзм, безініціативність, відсутність креативного мислення; соціальна байдужість, стереотипізація життєвих позицій, низька адаптованість у колективі, відсутність поваги до прав і свободи вибору інших.

Середній рівень. Показником цього рівня є наявність мотивації для прояву толерантності. Діти розуміють важливість і значення цієї якості в спілкуванні з членами своєї та інших груп. У стосунках присутня ситуативно-емоційна оцінка. Самостійно виявляють толерантність у стандартних умовах до членів своєї та інших груп. Конструктивність у діалозі виявляється за власної потреби. У дитини накопичений певний досвід взаємодії в групі та між групами. Прояв емпатійності та рефлексії має ситуативно-вибірковий характер. Конфліктність у міжособистісному спілкуванні, егоїстична поведінка, безвідповідальність у поведінці, гнучкість мислення виявляються в окремих ситуаціях. Майже відсутня повага до прав і свобод іншої особистості, агресивність у спілкуванні.

Високий рівень сформованості толерантності характеризується тим, що діти готові до діалогу, співробітництва, прояву рефлексії. Високий рівень емпатійності, самокритичності. Відсутність агресивності в спілкуванні, терпимість. Уміння піти на компроміс, знайти вихід із проблемної ситуації. Відсутність егоїстичних проявів та стереотипізації у поглядах. Визнання прав і свободи вибору іншої особистості. Толерантність переходить в усвідомлену необхідність.

глибоке усвідомлення відповідальності за виховання та майбутнє дитини, культура міжособистісного спілкування, духовна культура, здатність до рефлексії, уміння знайти вихід зі складної ситуації, соціальний оптимізм.

Змістовий компонент відображає освітні технології, обрані для реалізації мети та завдань моделі школи толерантності. Оскільки модель розрахована на створення толерантного освітнього середовища, центром якого є дитина, змістовий компонент передбачає формування рис толерантної особистості вчительського та батьківського колективів. **З цією метою обрано такі технології:**

для учнів: інформаційні технології, технологія навчання як дослідження, інтерактивні технології;

- **для батьків:** інтерактивні технології, інформаційні технології;
- **для вчителів:** інтерактивні технології, передовий педагогічний вітчизняний і зарубіжний

досвід, технологія проблемного й групового навчання вчителів, інформаційні технології.

Гімназія має потужну систему навчально-виховної та науково-методичної роботи, досвід експериментальної діяльності, традиції, які лягли в основу шляхів реалізації завдань моделі.

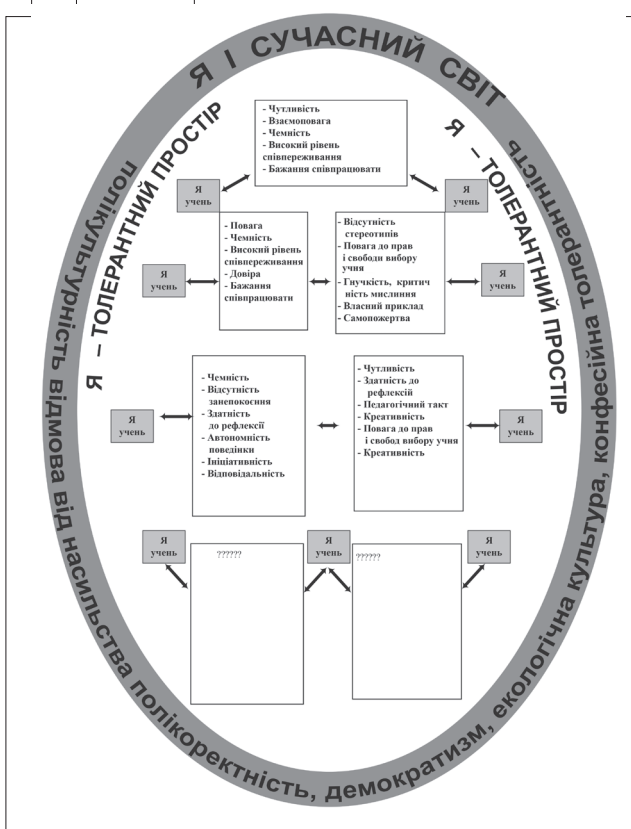
Для учнів визначаємо: роботу учнівського парламенту, дитячі організації «ГРОНО», «Козаченьки», Євроклуб «Кур'єри ЮНЕСКО», Екоклуб «Зелена планета», Наукове гімназійне товариство «Ерудит», газета «Віч-на-віч», гуртки, секції, центри, Школа волонтерів, музей Бойової слави, музей-театр Подільських звичаїв та обрядів, зал ЮНЕСКО.

Для батьків: батьківське навчання, батьківська рада, програма «Школа і сім'я: консолідація зусиль», клуб «Батьківське спілкування», програма зустрічей «Батьки-діти», конференції, тренінги.

Для вчителів: робота методичних об'єднань, заняття індивідуальних груп, тренінги за програмою творчого та особистісного зростання, ярмарки креативності та інновацій, видавнича діяльність, програма «Вчимося толерантності», діяльність науково-методичного центру, участь у міжнародних проектах: «Асоційовані школи ЮНЕСКО», «Партнери в освіті», «Педагоги за мир і взаєморозуміння», «Культура миру і ненасилля», залучення волонтерів.

У моделі передбачено блок загальної взаємодії, який включає: волонтерство, екскурсії на підприємства, в установи та організації, де працюють батьки, екскурсії

Таблиця 2

для учнів інших шкіл у музеї гімназії, трирівневі тренінги, спортивні змагання (батьки – учні – учителі), родинні свята, виставки творчих сімейних робіт, міські та обласні семінари, всеукраїнські конференції, участь в акціях, запропонованих громадськими організаціями. Найбільш наочно відображає взаємодію батьків, учнів, учителів та середовища схема «Я-толерантний простір».

Реалізація завдань моделі школи толерантності передбачає систематичне проведення моніторингу рівня прояву толерантності всіх учасників навчально-виховного процесу.

Результатом реалізації моделі школи толерантності є **сформоване толерантне освітнє середовище** (див. табл. 2).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання – нова освітня філософія // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 1. – С. 106.
2. Бех І. Д. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 2. – С. 16–23.
3. Вишневська Л. Деякі аспекти методології толерантності // Рідна школа. – 2004. – № 4. – С. 43–45.
4. Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3. – С. 175–179.
5. Толерантність як соціальна цінність // Практична психологія. – 2000. – № 5. – С. 89.
6. Швачко О. Толерантність як психолого-соціальний феномен // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 2. – С. 137–152.

Надежда Орловская

Школа толерантності: шаги становлення

В статті раскрыты пути личностного и деятельностного подхода к организации обучения и воспитания учащихся в соответствии с принципами толерантности, проанализированы условия внедрения форм и методов творческого взаимодействия всех субъектов учебно-воспитательного процесса, способствующих социальной адаптации личности, формированию навыков толерантных взаимоотношений, преодолению стереотипов мышления и функционирования целостной системы воспитания на основе внедрения современных личностно-ориентированных технологий, интерактивных форм воспитания.

Представленная модель школы толерантного образовательного пространства по результатам опытно-экспериментальной работы может быть полезной для руководителей экспериментальных учебных заведений, работников методических служб, учителей-практиков.

Ключевые слова: компетентностный подход, педагогика толерантности, толерантное воспитание, инновационность, инновации в воспитании, антропологическая стратегия образования, коллегиально матричный тип.

Nadia Orlovskia

School of Tolerance: Steps of Becoming

The article reveals the path of personal and activity approach to the organization of training and education in accordance with the principles of tolerance, effective implementation of forms and methods of creative interaction of all subjects of the educational process, promoting social adaptation, personality, skills of tolerant relations and overcome stereotypes of thinking and functioning of a complete system of education through the introduction of modern, learner-focused technologies, interactive forms of education. The model school tolerant educational space according to the results of experimental work can be useful for managers of pilot educational institutions, employees of methodical services, teachers.

Keywords: competence approach, teaching tolerance, tolerance education, innovation, innovation in education, anthropological strategy of education, collegial matrix type.

*Педагогіка
школи*

УДК 373.3(477.43)

Юрій

ФЕДОРОВ

директор Гвардійського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, гімназія» Хмельницького району Хмельницької області, вчитель – методист, вчитель вищої категорії.

Марія

ЛЯХОВА

Заступник директора з навчально-виховної роботи Гвардійського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, гімназія» Хмельницького району Хмельницької області, вчитель першої категорії

ШКОЛА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР СЕЛА

У статті висвітлено організацію навчально-виховного процесу та громадську роботу в навчально-виховному комплексі, планування роботи з батьками, зокрема загальношкільного батьківського комітету.

Ключові слова: громадська робота, культурний центр, навчально-виховний процес, освітній центр, осередок.

Головне завдання сучасної освітньої системи – створення умов для якісної освіти. Школа повинна не просто дати учням певний обсяг знань і вмінь, а виховати людину, яка здатна критично мислити, приймати рішення, виробляти свою життєву позицію, власний світогляд, ставлення до себе інших, вміти адаптуватися до нових умов життя, змінюючи його на краще.

Ураховуючи вимоги сучасної освіти, Гвардійський навчально-виховний комплекс буде власну систему навчання та виховання, спираючись, насамперед, на стратегію реального залу-

чення учнів до суспільного життя навчального закладу й територіальної громади. Коли йдеться про освіту, вирішальною для учнів є здатність набувати навичок, досвіду й відповідальності. Будь-яка діяльність здійснюється більш ефективно й забезпечує кращі результати, якщо в особистості є сильні, яскраві мотиви, що викликають бажання діяти активно, долаючи труднощі, несприятливі умови та інші обставини, наполегливо наближуючись до омріяної мети. Навчально-виховна система навчального закладу передбачає чимало заходів для створення мотивації учнів, а головне – вироблення нави-

Директор школи, ліцею, гімназій № 3-4 2017

чок і звички самостійно створювати мотивації в подальшому житті.

Гвардійський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I–III ступенів, гімназія» – це навчальний заклад зі своїм особливим способом життя, це сучасна школа, яка має свій стиль і своє **творче кредо**: «У серце увійде лише те, що йде від серця» (Ж. Ж. Руссо).

Наш навчальний заклад вирізняється з-поміж інших новими ідеями та пріоритетними напрямками:

- інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу;
- підвищення ефективності та якості навчально-виховного процесу;
- побудова відкритої системи освіти, що забезпечує кожній дитині й вчителю власну траєкторію самоосвіти;
- розвиток творчого потенціалу кожного учня;
- удосконалення вмінь експериментально-дослідницької діяльності;
- формування інформаційної культури учнів;
- реалізація соціального замовлення.

Наш заклад зібрав чудових педагогів. Тут поруч із досвідченими вчителями, які мають педагогічну мудрість і психологічну витонченість, освітній процес забезпечують люблячі й віддані своїй справі молоді спеціалісти. Сьогодні у нас працюють три відмінники освіти України, два вчителі-методисти, дев'ять старших учителів, одинадцять спеціалістів вищої категорії, вісім спеціалістів першої категорії, шість спеціалістів другої категорії, дванадцять спеціалістів, три магістри освіти.

Кожен учитель – особистість, вплив якої відчувається в процесі навчання та виховання. Проте всіх об'єднує характерний для закладу творчий пошук, почуття високого патріотизму. Це особливо демонструє той факт, що більша частина

педагогічного колективу – випускники нашої школи. Члени педагогічного колективу щороку займають призові місця в районних конкурсах професійної майстерності та стають лауреатами обласних конкурсів «Вчитель року», переможцями обласної педагогічної виставки «Освіта Хмельниччини на шляху реформування», учасниками Всеукраїнських конкурсів і семінарів.

Зусилля педагогів спрямовані на реалізацію проблеми – «Від творчо працюючого вчителя до конкурентоздатного компетентного випускника через впровадження інноваційних методів навчання та виховання».

Найголовнішим для педагогічного колективу є конкурентоздатність учнів у життєвому просторі. У виборі життєвої траєкторії допомагають предмети варіативної складової навчального плану, яка спрямована на забезпечення розвитку пізнавальних інтересів школярів, широкую диференціацію навчання, роботу з обдарованими та здібними дітьми.

У закладі створено власну педагогічну модель, в основу якої закладено принципи комплексної діяльності, інтеграції змісту форм і методів навчально-виховної роботи. Завданнями педагогічного колективу навчального закладу є:

- удосконалення змісту навчально-виховної роботи, упровадження нових форм діяльності задля забезпечення права вільного вибору дітьми виду навчально-творчої діяльності та надання їм якісної позашкільної освіти;
- підвищення науково-методичного рівня навчально-виховної діяльності;
- психологізація навчально-виховного процесу з метою підсилення його розвивальної функції;
- створення цілісної системи позашкільної освіти.

Навчально-виховний процес організовано за чотирма рівнями: психологічна служба, навчальний процес, науково-методична робота, виховна робота.

Педагогічним колективом напрацьовано систему роботи з інтелектуально й творчо обдарованими дітьми та учнівською молоддю. Широко застосовуються багатоступеневе психолого-педагогічне діагностування, індивідуальна корекційна робота з вихованцями. Значна увага приділяється питанням профілізації навчально-виховного процесу. Забезпечено організацію роботи Хмельницького територіального відділення Малої академії наук України. Система роботи закладу передбачає різні напрями навчально-пізнавальної діяльності школярів, зокрема, туристсько-краєзнавчу, еколого-натуралістичну, науково-технічну, художньо-естетичну, соціально-реабілітаційну.

Розроблено модель організації роботи психологічної служби, що передбачає діагностику, виявлення рівня загальної самооцінки учнів, розвиток їхніх комунікативно-творчих здібностей. Психологічна служба навчального закладу – це спеціалізований підрозділ системи освіти, основним завданням якого є забезпечення умов, що сприяють повноцінному психічному та особистісному розвитку кожної дитини. Порушення етапів розвитку перешкоджає своєчасній реалізації вікових та індивідуальних можливостей учнів і потребує психолого-педагогічної корекції.

Психологічна служба в школі – це система практичного використання психології для розв'язання комплексних завдань експертизи, консультації і діагностики. Педагоги, адміністрація школи повинні мати точне уявлення про потенційні можливості та психологічні

ресурси навчально-виховного процесу і вміти практично реалізовувати фундаментальні знання, робочі поняття і методи психологічної науки для педагогічного впливу на особистість і колектив.

Головними напрямками роботи психологічної служби в школі є: вивчення особливостей учнів і реалізація особистісного підходу до дитини; надання допомоги класному керівникові у формуванні класного колективу; надання психологічної допомоги родині щодо питань виховання й навчання дітей; здійснення роботи з професійної орієнтації; організація заходів щодо корекції поведінки; діагностика, профілактика і корекція відхилень у психічному розвитку.

Психологічна служба виконує в школі три основні функції: психодіагностика (отримання психологічної інформації), психокорекція (впровадження психологічної інформації) і психологічна освіта. Усі, хто має стосунок до виховання й навчання, повинні постійно пам'ятати, що дитина – не пасивний об'єкт маніпулювання, це активний, наділений творчим потенціалом, суб'єкт навчально-виховного процесу. Кінцева мета взаємодії шкільного психолога зі школярем – сформувати психологічну готовність до життєвого самовизначення, безперервного процесу розвитку, особистісного зростання. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання є для психолога базовою характеристикою у побудові прогнозу успішності її навчання і психічного розвитку в умовах загальноосвітньої школи.

Другою важливою структурною ланкою моделі навчально-виховного комплексу є науково-методична рада та робота з обдарованими дітьми. З цією метою створено «Банк обдарованих та здібних дітей», які визначаються за допомогою сучасного діагностичного інструментарію.

Учителями складено індивідуальні плани роботи з кожною дитиною. Успішно виконуються індивідуальні програми «Обдарована дитина» з інформатики (учитель Задорожна Г. В.), географії (Костецька В. В.), історії (Письменний О. В.), української мови та літератури (Цімар Н. М.), правознавства (Семергієва Т. А.), математики (Шеленг О. М., Федоров Ю. І., Федорова М. В.), біології (Косінська О. В.).

У закладі успішно функціонує «Шкільне учнівське товариство», що об'єднує роботу осередку шкільного наукового товариства (ШНТ) «ПОШУК», центру військово-спортивної роботи «Гарт», центру волонтерів «Милосердя», екологічного центру «Джерельце», естетичного центру «Гармонія». Роботу ШНТ організовано в п'яти відділеннях. Створено раду шкільного наукового товариства та обрано його президента з метою активізації діяльності та сприяння участі учнів-членів осередку в науково-дослідницьких, пошукових і творчих конкурсах різних рівнів.

Результатами такої роботи є 27 призових місць на другому районному рівні Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових предметів (чотири перших місця, дев'ять других місць, чотирнадцять третіх місць), 4 учні захищали честь району в трьох предметних олімпіадах на третьому етапі. Школа здобула 9 призових місць із 10 поданих робіт у районному турі захисту науково-дослідницьких робіт МАН. Три учні брали

участь у другому етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН України. Популярними серед учнів навчального закладу стали інтерактивні конкурси «МАН-ЮНІОР». У тестовому етапі Всеукраїнського інтерактивного конкурсу «МАН-ЮНІОР» у номінації «Історик-юніор» взяли участь **19** учнів, «Технік-юніор» – **11** учнів, «Еколог-юніор» – **3** учні, «Астроном-юніор» – **2** учні.

Наші талановиті учні щорічно беруть участь у Всеукраїнській інтелектуальній грі «Колосок осінній» – **65** учнів, «Колосок весняний» – **27** учнів, Міжнародному математичному конкурсі «Кенгуру» – **31** учень, у Всеукраїнському етапі «Кенгуру» – **25** учнів, у фізичному конкурсі «Левеня» – **5** учнів, «Бобер» – **30** учнів, «Лелека» – **12** учнів, «Патріот» – **25** учнів, «Грінвіч» – **15** учнів, «Соняшник» – **35** учнів.

На XVI Міжнародному конкурсі знавців української мови ім. П. Яцика (районний етап) учениця **6** класу гімназії Кусоцька Ольга посіла **друге місце**, учениця 3 класу гімназії Пиріжок Анастасія та учениця 4 класу гімназії Баваровська Лілія посіли **третьє місце**.

Найкращими результати участі учнів у другому етапі Всеукраїнських учнівських предметних олімпіаді з математики стали: Дерпа Анастасія – **перше місце** (учитель Федорова М. В.), Шендера Володимир – **третьє місце** (учитель Шеленг О. М.), Грох Юлія – **перше місце** (учитель Федорова М. В.), Цімар Валерій – **третьє місце** (учитель Шеленг О. М.)

Учениця 3 класу гімназії Дерпа Анастасія взяла участь у фіналі XVI Всеукраїнського конкурсу учнівських робіт «Історія та уроки Голокосту»

імені І. Б. Медвинського, що відбувся у м. Києві, та була відзначена дипломом лауреата цього конкурсу.

Для всебічного розвитку учнів у закладі функціонують музична школа, гурток хореографії, секції боксу та футболу спортивної школи.

Предметні тижні, що проводяться у школі, допомагають учителям та адміністрації виявляти та розвивати обдарованих, творчо мислячих дітей. Відбуваються зустрічі з цікавими людьми, організовуються концерти акторів, вистави музично-драматичного театру імені М. Старицького та лялькового театру тощо. Наші діти розвивають у собі почуття прекрасного, вчать бути гідними своєї Вітчизни, беруть участь у благодійних акціях.

Важливим структурним елементом моделі є виховна робота. Виховною проблемою, над якою працює навчальний заклад, є формування в учнів національної свідомості за допомогою вивчення системи культурних цінностей українського народу та утвердження принципів загальнолюдської моралі.

Патріотичне виховання в школі здійснюється різними шляхами як на уроках, так і під час позакласної роботи. Систематично проводяться тематичні місячники, декади, виховні заходи та бесіди. Відповідно до напрямів роботи реалізуються заходи історико-патріотичного, героїко-патріотичного, військово-патріотичного та фізичного виховання.

Традиційно ми відзначаємо День Державного Прапора та День Незалежності, День знань, День працівника освіти, посвяту у гімназисти, День української писемності та мови, пам'ятні дні (День вшанування жертв Голодомору 1932–

1933 років, День Соборності України). Також щорічно ми проводимо свято осені, Шевченківські читання та реалізуємо національно-культурний проект *«Коляда іде по світу»*. У цьому навчальному році ми долучилися до таких всеукраїнських акцій, як *«Рушник єднання»* та День кримського спротиву.

Протягом багатьох років педагогічний та учнівський колективи школи плідно співпрацюють у сфері героїко-патріотичного виховання. На численних святах, які відбуваються в школі, присутні ветерани Другої світової війни, учасники бойових дій на території інших держав, воїни АТО, ліквідатори наслідків аварії на ЧАЕС, волонтери. Кожен клас середньої та старшої ланки школи має «підшефних» ветеранів, яких вітає на свята та надає допомогу. До визначних подій у житті країни в школі проходять уроки мужності, години пам'яті, виховні години.

Вихованню національної свідомості учнів сприяють й інші свята: *«Свято хліба»*, родинні свята *«Благослови, мати...»*, *«Ми пишаємося твоїми синами, Україно!»*, театралізовані вистави *«Крокуємо країнами Європи»*. У межах патріотичного виховання в школі відбуваються різноманітні конкурси та змагання, екскурсії та походи.

Пріоритетним напрямком у цій роботі є соціальне проектування, що дає змогу учням брати участь у громадському житті школи та селища. Прикладом такого проектування є постійний догляд учнями нашого навчального закладу за територією школи, пам'ятниками, братською могилою. Особливо слід визначити проект *«Ми не байдужі»*, у межах якого проводяться акції *«Милосердя»*, надається допомога та подарунки дітям-ін-

валідам, які навчаються за індивідуальною формою навчання, здійснюється співпраця з різними волонтерськими організаціями, яка реалізується в наданні посильної допомоги військовому шпиталю в м. Хмельницькому, надсиланні листів, малюнків, продуктів харчування воїнам, долучення до акцій *«Гаряча кружка солдату»*, *«Фруктовий чай»*, *«Зігрій солдата»* та плетіння маскувальних сіток бійцям 8-го батальйону спецпризначенців.

Важливою є **робота з лідерами учнівської молоді та дитячих організацій**, які працюють у школі. У шкільних стінах плекається громадянин, який перейме на свої плечі тягар з плечей старших поколінь, діятиме і мислитиме по-новому, нестандартно, буде активним перетворювачем життя.

Головною метою шкільного учнівського самоврядування є об'єднання зусиль задля створення умов вільного розвитку учнівської молоді та демократизації учнівського життя. Учні набувають досвіду самоорганізації та співпраці, у них формуються життєва позиція та світогляд, основою яких є загальнолюдські цінності. До того ж розвивається терпимість до різних ідей і точок зору, вміння слухати і чути, спостерігати й аналізувати, систематизувати і робити правильні висновки. Під час засідань школярі вчаться відстоювати власну думку, співпрацювати з іншими людьми.

Шкільні лідери стали ініціаторами, учасниками та організаторами багатьох добрих справ у навчальному закладі. Серед них – організація ярмарку солодкої випічки (за виручені кошти придбано символи гімназії), збір макулатури, екологічні рейди та трудові акції.

Усі, хто має стосунок до виховання й навчання, повинні постійно пам'ятати, що дитина – не пасивний об'єкт маніпулювання, це суб'єкт навчально-виховного процесу

Важливим структурним компонентом моделі школи є навчальна діяльність учнів. Сьогодні це, як ніколи, потребує великих зусиль з боку вчителів, батьків і особливо учнів. Впроваджено допрофільну підготовку та профільне навчання. **Профільна освіта** створює умови для розвитку індивідуальних особливостей, інтересів, потреб учнів і формування в них орієнтації на майбутню професію, з урахуванням потреб регіону. Створення профільних класів є результатом досліджень, вивчення попиту на освітні послуги, бажань учнів та їхніх батьків. Моніторинг якості навчання показав, що учні профільних класів мають значно вищу мотивацію до навчання.

Юрій Фёдоров, Мария Ляхова
Школа как социокультурный центр села

В статье освещена организация учебно-воспитательного процесса и общественной работа в учебно-воспитательном комплексе, планирование работы с родителями, в частности общешкольного родительского комитета.

Ключевые слова: общественная работа, культурный центр, учебно-воспитательный процесс, образовательный центр, центр.

Yuriy Fedorov, Maria Lyakhova
School as a sociocultural center of the village

The article deals with the organization of educational process and social work in the educational sector, planning of parents, in particular job whole-school parent committee.

Keywords: social work, cultural centers, educational process, educational center, center.

З метою забезпечення оперативної комунікативно-творчої взаємодії між закладами району та об'єднаної територіальної громади *забезпечено роботу сайту Гвардійського навчально-виховного комплексу.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідково-біографічне видання «Флагмани освіти і науки України» 4-те вид. / Г. І. Захарченко, Р. В. Захарченко. – Київ : Український видавничий центр «Галактика – С», 2012. – С. 319.
2. Флагмани освіти Хмельниччини/ гол. ред. В. І. Войтенко. – Хмельницький, 2009. – С. 61.
3. Задорожна Л. «Соціальний капітал» як мистецтво об'єднання // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 5. – С. 31-32.
4. Федоров Ю., Бакалюк В. Візерунки національного виховання: Тернопільський стиль // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 1. – С. 20-23.
5. Навчальне середовище для розвитку обдарованості дітей та молоді // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 6. – С. 82-96.
6. Федоров Ю. Пошуково-дослідницька діяльність учнів // Директор школи. – 2013. – № 23. – С. 23.
7. Леbedко С. Школа – соціокультурний центр села // Директор школи. – 2014. – № 12. – С. 39-43.
8. Управління якістю діяльності школи. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред.: Л. Даниленко, Л. Карамушки. – Київ : Шк. світ, 2003. – С. 251-272.

МОДЕЛЬ ШКОЛИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 37.018.51:
159.923.2

У статті йдеться про стратегію розвитку навчального закладу, найважливіші цінності освіти, що відображають соціально-економічні пріоритети суспільства – урахування індивідуальних можливостей працівників, професіоналізм, заснований на постійній турботі про підвищення якості викладання та орієнтацію на гуманістичні цінності освіти. Дослідження доводить, що колективні консультації та групові обговорення виробничих питань підвищують ділову згуртованість колективу та сприяють формуванню загальної концепції розвитку гімназії.

Ключові слова: автоматизоване робоче місце (АРМ), ІКТ-компетентність, інформаційний простір, інформаційна модель, інформаційні технології, модель, освітній простір.

*Якщо знання – це новий капітал,
то інновації – нова валюта.*

К. Келлі

Інформаційні технології – це невід’ємна складова сучасного життя. Гімназія як експериментальний навчальний заклад МОН України мобільно реагує на виклики сьогодення, тому діяльність педагогічного колективу ґрунтується на стратегії розвитку, яка передбачає постійне самовдосконалення вчителя, розвиток особистісного потенціалу учня, його самоактуалізацію на основі входження інформа-

ційно-комунікаційних технологій у всі напрями діяльності закладу. З метою формування інтерактивного освітнього середовища за допомогою сучасних інформаційних ресурсів створено модель школи інформаційного простору.

Методологічною основою моделі є особистісно-орієнтований

**Віктор
БАЙДИЧ**

Директор гімназії № 2
м. Хмельницького

**Наталія
ОСАТЮК**

Заступник директора
з навчально-виховної
роботи гімназії № 2
м. Хмельницького

**Тетяна
ТОМЧИШИНА**

Заступник директора з
виховної роботи гімназії № 2
м. Хмельницького

Від редакції

*З досвідом цієї
гімназії
знайомтеся
і за статтею
Н. Орловської
в цьому числі
журналу
(С. 107-117).*

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

підхід, який, зокрема, базується на формулі «рух + активність + інформація = розвиток» та принципах механізму адаптації до життя в інформаційному суспільстві: оволодінні ІКТ-компетентностями, цифровій культурі, використанні інтерактивних технологій навчання та виховання. **Антропологічна стратегія освіти** передбачає підвищення освітньої підготовки вчителя й учня. **Змістом** їхніх стосунків має стати обмін досвідом пізнання: учень хоче знати більше стосовно сфери своїх зацікавлень та потребує розвитку, а вчитель володіє інформацією про те, як цього розвитку можна досягти. **Основний засіб реалізації таких стосунків – діалог.** Він має форму відповідного до ситуації спонтанного спілкування, що відповідає потребам обох учасників освітнього процесу в пошуках нового знання, досвіду та поведінки. Навчання набуває характеру освітньої підтримки. У результаті реалізації освітніх стосунків антропогенного характеру набувається досвід самонавчання. Труднощі для вчителя можуть виникати через постійну необхідність підтримки професійної форми за допомогою рефлексивної (індивідуальної чи групової) роботи з розв'язання особистісних проблем.

Організація навчальної роботи в рамках антропологічної стратегії передбачає орієнтацію на особистісне зростання та самореалізацію. У процесі впровадження антропологічної стратегії використовується орієнтація на мотиви особистісного зростання й самореалізації, а предметом навчальної взаємодії стають власне учасники освітнього процесу: їхні стосунки, особисті можливості й потенціал розвитку (я – той, хто викладає предмет, а ти – той, хто його вивчає). **Результатом навчання стає не відтворення чужого знання та досвіду, а породження його у спільній активній діяльності вчителя з учнем.** Важливі не знання та способи їхньої демонстрації, а те, наскільки учень усвідомив свої наявні й потенційні можливості розвитку.

Такий підхід поєднує досягнення академічного й технологічного підходів, їх інтеграцію на більш високому значеннево-му та змістовному рівні.

У гімназії діє також **колегіально-матричний тип** організаційної моделі. Відповідно до цього типу організаційної моделі міжособистісний зв'язок між різними формами життя освітньої установи (вертикальними та горизонтальними) в комбінації з принципами пошуку згоди становить ядро цієї моделі. **Механізмом зв'язку в організації колегіально-матричної моделі є взаємна згода.** Вона забезпечує надходження неформальної інформації уможливорює прийняття правильних рішень з урахуванням максимальної кількості факторів, передбачає чітку стратегію розвитку гімназії, яка виробляється в результаті консультацій з фахівцями (ученими, методистами, інспекторами тощо) й узгодження дій із педагогами. **Директор**, за визначенням Маккензі, **керується такими принципами:** «Начальник керує людьми, лідер їх вчить. Начальник спирається на владу, лідер – на добру волю. Начальник викликає в людях страх, лідер – надихає. Начальник говорить: «Я», лідер – «Ми». Начальник говорить: «Йдіть», лідер – «Пішли».

Використовуючи колегіально-матричну структуру, гімназія уникає вибору одного основного напрямку для побудови своєї діяльності. **Розвиваються такі напрями роботи:** впровадження ІКТ, експериментальна діяльність у межах Національного проекту «Відкритий світ», науково-дослідна робота учнів, розвинута система професійної підготовки, учнівське самоврядування тощо. Доволі часто в роботі гімназії застосовується проектний (проблемний) метод.

Вищий орган із вироблення стратегії – збори, у яких беруть участь керівники методичних об'єднань, директор і його заступники (методична та шкільна ради).

Майже всі освітні секції в такій організації побудовані горизонтально (навчальні паралелі, групи профільного навчання,

методоб'єднання тощо). У кожній секції вчитель займає відносно автономну позицію: у своїх підходах до викладання він не зобов'язаний суворо дотримувати правил, що регулюють роботу. Оволодіння навчальними методами та їх упровадженням займає значну частину часу в професійній діяльності вчителя. **Предметні методичні об'єднання** виконують стратегічну функцію в усьому, що стосується викладання предмета (вибір навчальної програми, методів викладання навчального матеріалу, змісту перевірочних робіт, вироблення норм оцінки тощо). Члени об'єднання досягають згоди з будь-якого питання, директор зазвичай схвально приймає рішення. Керівник школи втручається тільки тоді, коли рішення різних методичних груп суперечать одне одному або загальній стратегії освітньої установи. У методоб'єднаннях діє добре налагоджена система професійного взаємного консультування. Предметами консультаційних зустрічей стають поліпшення і розвиток методів роботи у класах із різним рівнем навчання, підготовка та проведення інтегрованих уроків і навчальних курсів.

Викладацький підрозділ гімназії складається з методоб'єднання і тимчасових проектних груп. Ці групи працюють над створенням нових видів навчальних програм (інтегрованих і проблемно-орієнтованих курсів). Утворена «команда» викладачів ухвалює рішення про конструювання програм, адаптацію проектів, коригування програм відповідно до вимог шкільної стратегії протягом року. Очолує команду вчитель-наставник, який працює під керівництвом заступника директора. Змішаний підрозділ (викладання плюс управління) забезпечує два зазначених підрозділи необхідними засобами, зокрема, надає для цього інформацію (інформаційно-методичний центр, бібліотека, медіатека, комп'ютерний інформаційний відділ тощо), координує діяльність служб (психологічна, методична, господарська тощо), розподіляє бюджетні кошти. Тісна кооперація викладацького й управлін-

ського підрозділів забезпечує інтегрований підхід до викладання й управління.

Отже, наявність стратегії та основних цінностей освіти, що відображають соціально-економічні пріоритети суспільства, врахування індивідуальних можливостей працівників, професіоналізм, заснований на постійній турботі про підвищення якості викладання та орієнтацію на гуманістичні цінності освіти, колективні консультації, групові обговорення виробничих питань підвищують ділову згуртованість колективу та сприяють формуванню загальної концепції розвитку гімназії.

ОПИС МОДЕЛІ ШКОЛИ ІНФОРМАЙНОГО ПРОСТОРУ

Структурно-логічна модель містить такі складові:

- **мета:** створення інтерактивного інформаційного освітнього простору як умови особистісного зростання кожного учасника навчально-виховного процесу;
- **критерії:** цифрова культура, комунікативна взаємодія, соціальна активність, дивергентність мислення;
- **завдання:** забезпечити технологічність та результативність процесу управління гімназією; підвищити рівень цифрової культури учасників навчально-виховного процесу; посилити мотивацію щодо оволодіння ІКТ-компетентностями усіма учасниками НВП; співпрацювати з Асоційованими школами ЮНЕСКО України та світу з метою реалізації спільних проектів, які сприятимуть підвищенню рівня цифрової культури та поліпшенню взаєморозуміння, зміцненню солідарності й толерантності у спілкуванні між окремими особистостями.

За основу структури моделі було взято **п'ять складових:**

- 1) управлінська діяльність;
- 2) діяльність інформаційно-методичного центру;
- 3) навчання;
- 4) система виховання;

Головний успіх використання інформаційних технологій – у підвищенні фахової майстерності вчителя, інтересі учнів, їх до творчості

5) взаємодія з батьками та громадськістю.

Результатом реалізації моделі школи інформаційного простору є сформоване інтерактивне інформаційне освітнє середовище.

Сучасна матеріально-технічна база гімназії № 2 забезпечує сприятливі умови для оволодіння ІКТ-компетентностями та підвищення рівня цифрової культури всіх учасників навчально-виховного процесу: **25 з 28** аудиторій гімназії оснащено стаціонарними мультимедійними комплектами, інформатизовано бібліотеку, кабінет виховної роботи та інформаційно-методичний центр, кабінет директора. Важливим кроком технічної модернізації школи стало об'єднання всіх комп'ютерів у локальну мережу та під'єднання до мережі інтернет. За допомогою участі в національному проекті «Відкритий світ» кабінети фізики, біології, хімії та дві класні кімнати забезпечено сучасними інтерактивними дошками та персональними мобільними комп'ютерами з підключенням до широкопasmового інтернету. Учні гімназії отримали **60** планшетів та нетбуків, **12** учителів – індивідуальні ноутбуки. У гімназії функціонує Wi-Fi зона, використовується ліцензоване програмне забезпечення.

Завдяки цьому вчителі гімназії удосконалюють свої вміння та навички роботи з інтерактивними дошками, мають можливість працювати з бібліотекою електронних наочностей, отримують доступ до віртуальних лабораторій, створюють авторські уроки, активно публікуються на сторінках он-лайн-журналів.

Насамкінець зазначимо, що використання інформаційних технологій робить процес управління школою, навчання та виховання дітей більш технологічними та результативними. А головний успіх полягає у підвищенні фахової майстерності вчителя, інтересі учнів, їх готовності до творчості.

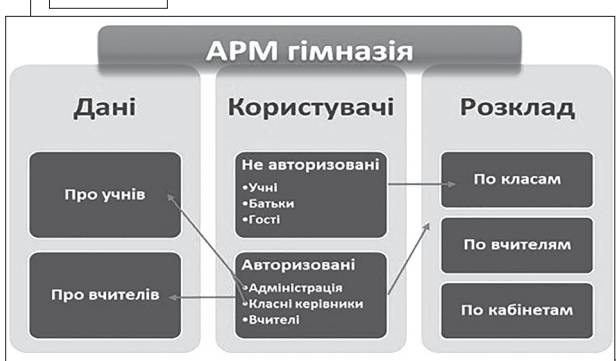
ЗМІСТОВИЙ БЛОК

Важливим чинником є використання ІКТ саме в **управлінській діяльності**, оскільки від виваженості та своєчасності управлінських рішень залежить система роботи навчального закладу в цілому.

Управлінський супровід забезпечується за допомогою реалізації заходів щодо ефективного використання ІКТ у навчально-виховному просторі гімназії, розгляді питань щодо підвищення рівня цифрової грамотності педагогів (*комп'ютерна грамотність, інформаційна грамотність, мультимедійна грамотність, грамотність комп'ютерної комунікації*) на засіданнях педагогічної ради, спрямування діяльності інформаційно-методичного центру гімназії на розвиток ІКТ-компетентностей учителів.

Упровадження ІКТ в управлінську діяльність дає можливість оптимізувати процес обміну інформацією, зменшити обсяг роботи адміністратора, приймати ефективні управлінські рішення. З цією метою на сайті гімназії створено ІПС (інформаційно-пошуко-

Схема 1

ву систему), яка містить дані про учнів, вчителів, розклад уроків, моніторинг результативності роботи вчителів та учнів. Створено АРМ (автоматизоване робоче місце) (див. схему 1).

- неавторизовані користувачі можуть переглядати тільки розклад по класах;
- авторизовані користувачі (адміністрація, класні керівники, вчителі) мають різний рівень доступу до інформації та роботи з нею.

Управлінський супровід забезпечується шляхами реалізації заходів щодо ефективного використання ІКТ у навчально-виховному просторі гімназії на 2013–2019 рр.

У гімназії створено офіційний сайт (gym2.km.ua), який кілька років поспіль посідає перше місце в обласному конкурсі, є корисним для широкого загалу користувачів і дає змогу узагальнити та систематизувати роботу гімназії за різними напрямками.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР

З метою реалізації моделі перед адміністрацією гімназії постало завдання стовідсоткового оволодіння педагогічним колективом комп'ютерною грамотністю та створення єдиного інформаційно-освітнього середовища. Аналіз рівня інформаційної культури вчителів, учнів, батьків, різних аспектів їхньої діяльності в інформаційному просторі сприяв переорієнтації мислення усіх учасників навчально-виховного процесу на усвідомлення принципово нових вимог до надання освітніх послуг, готовності використовувати ІКТ як допоміжний навчальний ресурс.

Потужною стала діяльність інформаційно-методичного центру гімназії, спрямована на розвиток ІКТ-компетентності учителів та учнів:

- організація проходження курсів «Intel». Майже **80%** учителів одержали сертифікати про успішне завершення 48-годинного курсу в системі післядипломної педагогічної освіти за програмою «Intel. Навчання для

майбутнього», проходження курсів за програмою «Intel. Навчання для майбутнього (версія 10.1)» та взяли участь у тренінгах з використанням ІКТ в інноваційній моделі Е-навчання «1 учень – 1 комп'ютер» за програмою «Intel» для освітян пілотних шкіл національного проекту «Відкритий світ»;

- робота творчих груп: «Сучасний урок як показник майстерності вчителя», «Інноваційні технології в навчально-виховному процесі»;
- заняття динамічних груп: «Вправи з використанням інтерактивної дошки на уроках», «Особливості навчання учнів в умовах відкритого інтерактивного освітнього простору», «Інформаційно-комунікаційні та мультимедійні технології у навчальному процесі»;
- запровадження факультативів з основ програмування для учнів 7–11 класів;
- проведення відкритих уроків із застосуванням інтернету та медіаосвітніх технологій;
- розроблення програм тренінгових, семінарських і практичних занять для педагогів щодо використання інформаційних технологій у навчальному процесі, виховній роботі, проектній діяльності;
- упровадження елементів дистанційного навчання;
- проведення конкурсу на кращий урок із застосуванням інтернету та медіаосвітніх технологій.

На сайті гімназії у розділі «Навчання» створено особисті сторінки кожного педагога. Зміст сторінок такий: власні методичні напрацювання, адреси корисних сайтів, відеофрагменти, матеріали для підготовки до іспитів, ЗНО, інтерактивні завдання, тестування тощо. Крім того, інформаційно-методичним центром гімназії організовано проведення шкільних курсів для вчителів з питань використання засобів мережі інтернет у роботі (електронна пошта, пошукові системи, сайти,

освітні портали) та тренінгів з удосконалення навчально-виховного процесу через використання інтернету та медіаосвітніх технологій.

Учителі гімназії вдосконалюють свої вміння та навички роботи з інтерактивними дошками, мають можливість працювати з бібліотекою електронних наочностей, доступ до віртуальних лабораторій, створюють авторські уроки, активно публікуються на сторінках онлайн-журналів.

Можливості гімназії значно розширилися завдяки використанню мультимедійних, інтерактивних технологій, інтернету. Помітна позитивна динаміка змін за всіма напрямками діяльності. Про це, зокрема, свідчить участь у конкурсі «Учитель року»: троє учителів гімназії стали переможцями обласного етапу конкурсу в номінації «хімія», «українська мова та література», п'ятеро – є лауреатами обласного етапу в номінації «світова література», «інформатика», «фізика», «англійська мова», «українська мова та література», двоє – лауреати Всеукраїнського конкурсу «Класний керівник року». Відповідно до сучасних вимог кожен учасник конкурсу має володіти ІКТ.

Педагоги гімназії активно поширюють свій досвід роботи на сторінках і сайтах фахових журналів за допомогою участі у конференціях різного рівня. На базі кабінетів хімії, фізики, біології, які оснащені інтерактивним обладнанням, вчителі-предметники проводять засідання міських творчих груп і методичних об'єднань.

НАВЧАННЯ

Третьою складовою впровадження моделі стало застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі гімназії. Комп'ютер відкрив доступ до гігантських обсягів інформації, яка зберігається в різних куточках нашої планети, став потужним допоміжним засобом для реалізації індивідуального та проблемного підходів у навчанні, сприяє широкому використанню методу проектів.

Моделюючи інтерактивний освітній простір у гімназії, ми використовуємо різні шляхи, серед них: розробка тестових завдань для учнів у програмі «*Classroom Management*», «*Learning Apps*», інтерактивних вправ у програмі «*Smart notebook*», освоєння навчальних ресурсів у мережі

інтернет, створення презентацій навчального матеріалу, персональні учительські сторінки на сайті гімназії (адреси корисних сайтів, матеріали для підготовки до іспитів, ЗНО, інтерактивні завдання, власні методичні напрацювання тощо), здійснення проектної та дослідницької діяльності, використання електронних підручників, публікації на сторінках онлайн-журналів, спілкування з учнями через мережу інтернет, створення учительських сайтів і блогів.

Завдяки використанню інноваційних технологій навчання та виховання в гімназії зростає кількість переможців предметних олімпіад і конкурсів МАН, учасників інтернет-олімпіад, онлайн-конкурсів. Зокрема, у 2015-2016 н. р. на другому етапі Всеукраїнських предметних олімпіад отримано 103 призових місця, на третьому етапі – 11, на четвертому – 2.

ІКТ стали потужним помічником у проведенні досліджень та написанні учнівських науково-дослідницьких робіт в МАН. У 2015–2016 н. р. дві учениці гімназії посіли друге місце на третьому етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту в секціях «Мистецтвознавство» та «Педагогіка».

Доступ до мережі інтернет сприяє активній участі гімназистів в онлайн-конкурсах та олімпіадах: «Бобер», «Лелека», «Левеня», «Колосок», «Кенгуру», «Олімпус», «Пазл», «Гринвіч». Щороку близько 700 гімназистів беруть участь у таких змаганнях.

У 2015–2016 н. р. команда учнів гімназії стала переможцем Всеукраїнського турніру юних знавців курсу «Фінансова грамотність», здобувши диплом III ступеня. Відбірковий етап передбачав створення блогу та відеопрезентації діяльності клубу фінансової грамотності «Еверест». Вихід команди до фіналу змагань свідчить про високий рівень ІКТ-компетентності вчителя та учнів.

Аналізуючи результати ЗНО з української мови та літератури, можна побачити, що у 2013–2014 н. р. за рейтингом

по Україні гімназія посіла 362 місце, а в 2014–2015 н. р. – 169 місце та ввійшла до рейтингу «ТОП-200 кращих ліцеїв та гімназій України за результатами ЗНО».

СИСТЕМА ВИХОВАННЯ

Четверта складова моделі – застосування ІКТ у системі виховання, метою якого є:

1. Подолання бар'єрів у спілкуванні між учителем та вихованцем;
2. Вчасна корекція комп'ютерних уподобань дітей;
3. Пропаганда безпеки в інтернеті;
4. Формування емпатійних навичок дитини мультимедійними засобами;
5. Розвиток лідерських і творчих здібностей, активної життєвої позиції.

Використання ІКТ у системі виховання гімназії дає можливість розв'язати проблему якісно нового підходу до організації роботи з різних напрямків виховання і низку інших важливих завдань:

- опанування значного масиву інтернет-ресурсів сприяє зацікавленості учнів життям навчального закладу, розвитку самостійного мислення, формуванню активності, здатності орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі;
- потреба в аналізі та систематизації отриманої з різних джерел інформації у вигляді мультимедійних презентацій виховує творчу й мислячу особистість, яка вміє висловити власну думку та обґрунтувати її фактами;
- в умовах дефіциту наочного матеріалу на друкованій основі, використання ІКТ (інтернет-ресурси, засоби мультимедіа, програмні педагогічні засоби) полегшує роботу з реалізації виховного потенціалу групи під час виховних заходів;
- можливість створення відеороликів з поєднанням зорових і музичних образів відповідно до поставленої мети уможливує створення необхідного емоційного фону; використання ІКТ під час підготовки до виховного заходу практично завжди потребує тісної

співпраці вчителя та учнів, що сприяє встановленню інтелектуального й духовного контакту між ними, дає змогу будувати партнерські стосунки на закладах взаємоповаги й толерантності.

Також застосування ІКТ у системі виховання гімназії сприяє участі гімназистів у міжнародних та Всеукраїнських проєктах, конкурсах, фестивалях.

На особливу увагу заслуговує діяльність гімназії у Міжнародному проєкті «Асоційовані школи ЮНЕСКО». Процес міжкультурного діалогу здебільшого є довготривалим явищем, тому без мережевих інформаційних технологій тут не обійтись. У своїй роботі учні-учасники міжнародних проєктів використовують форуми, блоги, соціальні мережі, для живого спілкування – «Skype».

Наведемо кілька прикладів найбільш вдалих проєктів. Одним із них є Міжнародний проєкт «Монідалого», який базувався на онлайн-спілкуванні гімназистів та школярів з Індонезії. Протягом реалізації проєкту було створено серію дитячих книжок трьома мовами (англійська, українська, індонезійська) про вивчені учнями звичаї та традиції обох культур. Ілюстровані гімназистами книжки були передані індонезійським дітям, які не мають можливості навчатись. Міжконтентальне онлайн-спілкування в мережі тривало протягом двох років. Проєкт «Бібліотека на колесах» посів друге місце на Міжнародному симпозиумі у м. Пекін, Китай.

З 2003 р. гімназія співпрацює з 3 містами-побратимами – м. Бор (Сербія) та м. Белц (Молдова), у 2013 р. підписано договір з гімназією м. Шауляй (Литва). Також за умовами проєкту РТРІ нашими партнерами є школи м. Троя (штат Мічиган, США), м. Олександрія (штат Вірджинія). Зі своїми закордонними однокласниками гімназисти обмінюються думками під час веб- та скайп-конференцій, онлайн-листування.

Гімназисти беруть активну участь в інтернет-голосуваннях на сайті Всеукраїн-

ської Мережі Євроклубів. Першим етапом інтелектуальних змагань з євроінтеграції «Європа-Ностра» є онлайн-тестування, яке учні з успіхом проходять протягом п'ять років поспіль.

Одним із найскладніших етапів реалізації регіонального проєкту «Волонтерська турбота про духовні скарби Хмельниччини» було створення сайту та блогу, що потребувало від учнів неабияких знань з програмування. Двомісячна співпраця, друк інформаційної продукції дозволили об'єднати в проєкті понад 15 євроклубів і дитячих об'єднань області.

З 2004 р. вихованці гімназії взяли активну участь у 13 Всеукраїнських конференціях, в основі яких були захисти проєктів за різними напрямками. Одна з них, «Громадянин України – громадянин світу», відбулася на базі гімназії № 2.

Використання відеопрезентаційної програми фольклорного колективу «Вербиченька» допомогло гімназистам взяти участь у VIII Міжнародному фестивалі «Змінимо світ на краще!», який проходив в МДЦ Артек. Разом з представниками 50 країн світу наші учасники яскраво презентували культуру України, а також взяли участь у створенні Міжнародної дитячої ліги націй.

ЗВ'ЯЗОК З БАТЬКАМИ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ

П'ята складова моделі – зв'язок з батьками та громадськістю. Функціонування відкритого інформаційного простору в гімназії допомагає класним керівникам та педагогам-організатором у проведенні класних годин і батьківських зборів з використанням ІКТ, а також у консультуванні учнів. Класними керівниками напрацьовано цілу систему роботи з учнями через мережу інтернет (проведення консультацій та батьківських зустрічей через «Skype»)

Класні керівники гімназії застосовують ІКТ з метою:

- встановлення контакту з батьками учнів;
- інформування батьків про життя навчального закладу (презентації,

СМС-інформування, створення спільнот у соціальних мережах, налагодження електронної пошти, наповнення інтернет-сторінки навчального закладу, організація форумів для обговорення подій, проведення опитування та анкетування, публікація фотоальбомів проведених заходів, робота блогів педагогів).

Інтернет-середовище та використання ІКТ дає можливість батькам стати активними учасниками навчально-виховного процесу, здійснювати прямий зв'язок з педагогами й адміністрацією, отримувати інформацію про рівень навчання, висловлювати побажання до адміністрації.

МЕТОДИЧНИЙ БЛОК

На травень 2016 р. кваліфікаційний склад педагогічного колективу має такий вигляд:

- вища категорія – 44 вчителі (73%);
- I категорія – 5 вчителів (8%);
- II категорія – 6 вчителів (11%);
- спеціаліст – 5 вчителів (8%);

- звання «Вчитель-методист» – 22 вчителі (37%);

- звання «Старший вчитель» – 12 вчителів (20%);

Враховуючи результати трьох років, можна зробити висновок, що педагоги гімназії планомірно підвищують свій кваліфікаційний рівень.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ з усіма суб'єктами моделі

Напрями використання ІКТ:

- навчальна діяльність;
- навчально-методична діяльність;
- методична підтримка навчально-виховного процесу;
- самостійна робота учасників навчально-виховного процесу.

Фактори впливу на розвиток інформаційної компетентності:

- самоосвіта;
- вивчення ППД колег;
- підтримка педагога з боку адміністрації;
- власний досвід з інформаційної діяльності;

- курси з питань підвищення цифрової грамотності.
- **Форми методичної роботи**, які передбачають використання ІКТ:
  - тематичні педагогічні ради;
  - підвищення кваліфікації педагогічної майстерності;
  - методична рада;
  - робота з новоприбулими фахівцями «Школа молодого вчителя»;

- методичні об'єднання, творчі та динамічні групи;
- робота за темами самоосвіти;
- семінари-практикуми;
- атестація;
- педагогічний моніторинг;
- поширення педагогічного досвіду.

Учителі гімназії популяризують свій педагогічний досвід на сторінках фахових видань, беруть участь у виставці педагогічних ідей, конкурсах педагогічної майстерності, семінарах міського та обласного рівнів. Творчі доробки вчителів представлено на виставці педагогічних ідей і технологій «Освіта Хмельниччини на шляхах реформування». Матеріали самоосвіти, власні розробки навчальних і виховних проєктів, уроків з використанням ІКТ, брошур, буклетів розміщено на персональних вчительських сторінках на сайті гімназії.

З метою популяризації досвіду гімназії у використанні ІКТ у навчально-виховному процесі вчителями-предметниками на базі кабінетів хімії, фізики та біології, оснащеними інтерактивним обладнанням, постійно проводяться семінари-практикуми, засідання творчих груп для педагогів міста та області. У жовтні 2014 р. адміністрація гімназії представила свій управлінський проєкт «Моделювання діяльності інноваційного навчального закладу на основі використання сучасних інформаційних ресурсів» на обласному семінарі «Використання ІКТ в управлінській діяльності керівників сучасних закладів освіти». У жовтні 2015 р. педагогами гімназії проведено майстер-клас у рамках обласного семінару-тренінгу для вчителів базових навчальних дисциплін «Інтерактивний інформаційний освітній простір як умова особистісного зростання кожного учасника навчально-виховного процесу». У квітні 2016 р. на базі гімназії проведено семінар-практикум для заступників директорів з виховної роботи «*Формування професійної мобільності заступника директора з виховної роботи*».

Виктор Байдич, Наталья Осатюк, Татьяна Томчишина

Модель школы информационного пространства

В статье речь идет о стратегии развития учреждения, самые важные ценности образования, отражающие социально-экономические приоритеты общества – учет индивидуальных возможностей работников, профессионализме, основанном на постоянной заботе о повышении качества преподавания и ориентации на гуманистические ценности образования. Исследование доказывает, что коллективные консультации и групповые обсуждения производственных вопросов повышают деловую сплоченность коллектива и способствуют формированию общей концепции развития гимназии.

Ключевые слова: автоматизированное рабочее место (АРМ), информационное пространство, ИКТ-компетентность, информационная модель, информационные технологии, модель, образовательное пространство.

Viktor Baidych, Natalia Osatiuk, Tetiana Tomchyshyna

A school model of the information area

This article describes the development strategy of the institution, the leading educational values, reflecting socio-economic priorities of the society, taking into account the individual capabilities of the employees; professionalism, based on a constant concern for improving the quality of teaching with focus on humanistic values of the education; collective consultations; group discussions of enhance the unity of a business team and contribute to the formation of the general concept of the gymnasia.

Keywords: ICT competence, workstation (AWS), the information space, information model, information technologies, a model educational space.

ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО ІНФОРМАЦІЙНО- ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 37.091.214.18:62

У статті йдеться про інформаційний простір навчального закладу та формування в ньому єдиного інформаційно-освітнього середовища.

Ключові слова: інформаційний простір, освітнє середовище, освітній простір.

У сучасному суспільстві динамічно зростає роль інформації в соціальних відносинах, збільшується швидкість її опрацювання, впроваджуються інформаційно-комунікаційні та хмарні технології у всі сфери суспільного життя, зокрема й в освітню галузь.

Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» визначає, що одним із головних пріоритетів України є побудова інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх і спрямованого на розвиток, який дасть змогу кожному створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними.

Навчально-виховний комплекс № 2 м. Хмельницького – це соціальний інститут, що реалізовує мету загальної середньої освіти, робить важ-

ливий внесок у формування інтелекту, самосвідомості підростаючого покоління, забезпечення його фізичного та духовного здоров'я, інформаційної культури та грамотності. Комплекс взяв на себе місію створення нового освітнього інформаційно-розвиваючого середовища, де панує атмосфера педагогічної творчості вчителів-однодумців, учнів і батьків.

НВК № 2 розпочинав свою інноваційну діяльність у 2000 р. у статусі експериментального майданчика Міністерства освіти і науки України, Інституту педагогіки НАПН України з теми «*Організаційно-педагогічні засади використання персональних комп'ютерів у навчально-виховному процесі.*» У ході експериментальної роботи виявлено, що методики навчання на основі ІКТ мають значний розвиваючий потенціал, здатні забезпечити

**Оксана
КОРЕГАНОВА**
Директор
навчально-виховного
комплексу № 2
м. Хмельницького

Від редакції
Шкільні миттєвості
на С. 4 обкладинки

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

індивідуалізацію навчання, адаптацію до індивідуальних здібностей, розвиток самостійності й творчості у школярів, доступ до нових джерел навчальної інформації.

Ми побачили, що ефективність процесу навчання залежить від різноманітності освітньо-інформаційного середовища. А з появою інтернету та соціальних мереж освітній процес став практично необмеженим у часі. Тепер кожен може користуватися навчальними ресурсами і спілкуватися з однодумцями, не зважаючи на відстані й кордони.

Освітньо-інформаційне середовище НВК № 2 містить фізичну, психологічну та інтелектуальну складові. Базовою **основною фізичною складовою** є три кабінети інформатики, Центр комп'ютерно-орієнтованих та мультимедійних технологій навчання, робочі місця адміністрації, учителів, соціально-психологічної служби, бібліотеки, бухгалтерії. Фізичної складової також стосуються шкільний інтернет, локальна мережа, технічні мультимедійні засоби, програмне забезпечення навчально-виховного процесу.

До психологічної та інтелектуальної складових освітньо-інформаційного середовища **належить** «людський фактор». Це воля й бажання учасників освітнього процесу використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

У 2013 р. розроблено та затверджено програ-

му дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «*Розвиток освітньо-інформаційного середовища навчально-виховного комплексу засобами мережевих технологій та дистанційної освіти*».

Цілями формування освітньо-інформаційного середовища в НВК № 2 є:

- здійснення діагностики та управління навчально-виховним процесом;
- координація навчальної та науково-методичної діяльності закладу;
- підвищення інтересу учнів до вивчення предметів;
- залучення вчителів і школярів до світового інформаційного простору;
- забезпечення ефективного використання електронних засобів навчального призначення;
- підвищення якості знань, підготовки випускників до ЗНО;
- забезпечення автоматизованих процесів контролю, корекції навчальної діяльності, тестування, діагностики.

Єдине освітньо-інформаційне середовище НВК № 2 – це система, в якій всі учасники навчально-виховного процесу (адміністрація закладу, вчителі, учні,

батьки) пов'язані між собою та беруть участь у діяльності закладу на інформаційному рівні (див. схему 1).

Ми акцентували увагу на таких загальних положеннях формування єдиного освітньо-інформаційного середовища:

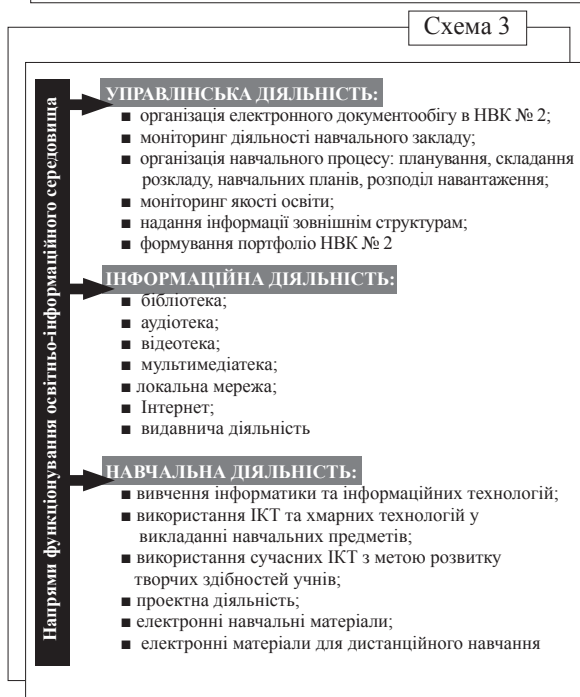
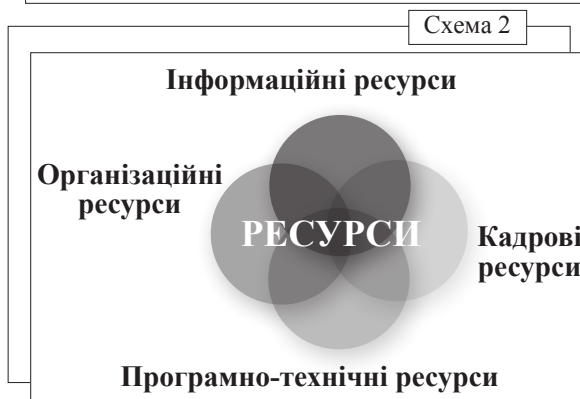
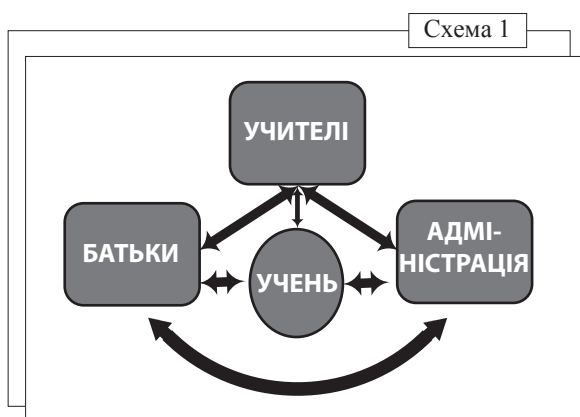
1. Єдине освітньо-інформаційне середовище забезпечить реалізацію нового змісту освіти, співвідношення традиційних складових навчального процесу та нових інформаційно-комунікаційних технологій, нових стосунків учнів, педагогів та освітнього середовища.

2. Формування освітньо-інформаційного середовища значно підвищить ІКТ-компетентність учителів, які працюють в умовах широкого застосування засобів інформаційних технологій в освітньому просторі школи.

3. Єдине освітньо-інформаційне середовище об'єднає, взаємодоповнить технологічні, інформаційні та організаційні ресурси навчального закладу.

Під час дослідницько-експериментальної роботи ми залучили всі основні ресурси, необхідні для функціонування й розвитку освітньо-інформаційного середовища:

- інформаційні ресурси (відомості, зафіксовані на носіях інформації);
- організаційні ресурси (забезпечують розвиток освітнього інформаційного простору);
- програмно-технічні ресурси (комп'ютерна, мультимедійна база, програмне забезпечення);

Єдине освітньо-інформаційне середовище об'єднає, взаємодоповнить технологічні, інформаційні та організаційні ресурси навчального закладу

- кадрові ресурси (кількісний, якісний склад педагогічного колективу) (див. схему 2).

3-поміж напрямів діяльності адміністрації та педагогічного колективу на перших етапах експериментальної роботи з формування освітньо-інформаційного середовища можна виділити:

- організацію методичної роботи з підвищення ІКТ-компетентності вчителів НВК № 2;
- проведення майстер-класів, інтегрованих, бінарних уроків з використанням ІКТ;
- удосконалення технічної оснащеності навчального закладу;
- участь в освітніх проектах у мережі інтернет;
- створення власних веб-сторінок учителів, соціально-психологічної служби;
- використання в управлінській діяльності АСУ;
- забезпечення доступу до інформації про діяльність НВК № 2.

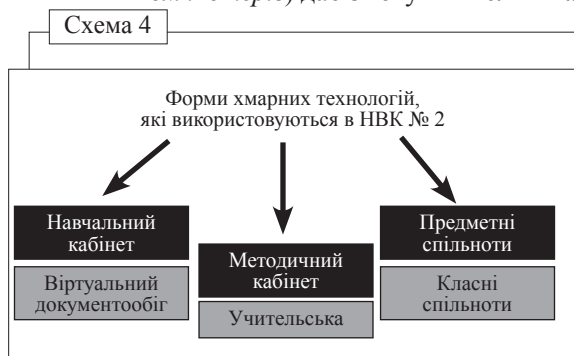
Під час експериментальної роботи визначено напрями функціонування освітньо-інформаційного середовища (див. схему 3).

Матеріально-технічна база НВК № 2 (у закладі є 70 персональних комп'ютерів) дає змогу вчителям та

адміністрації успішно здійснювати взаємодію через локальну мережу та хмарні сервіси «Google». З метою оптимізації роботи внутрішніх і зовнішніх інформаційних потоків створено «Віртуальну учительська НВК № 2», яка об'єднала педагогів закладу в сервісі «Google+». Це дає можливість кожному педагогу в зручний час отримувати інформацію, вчасно реагувати на неї та мати доступ до основних нормативних документів, що регулюють навчально-виховний процес у школі. Зникає потреба в накопиченні матеріалів на паперових носіях, завдяки чому можна економити ресурси закладу. У віртуальній учительській використовуються документи-шаблони, документи для спільного заповнення й використання, ознайомлення, виконання, повідомлення інформаційного характеру. **Матеріали розміщені за такими розділами:**

- накази та розпорядження;
- внутрішньошкільний контроль;
- програмне забезпечення навчально-виховного процесу;
- ведення документації;
- графіки та плани роботи навчальних кабінетів;
- звітність;
- сторінка ЗНО, ДПА.

Позитивним результатом упровадження «віртуальної учительської» є цілодобова доступність інформації, прозорість діяльності закладу і роботи вчителя, швидкість інформування педагогічного колективу, збір та зберігання всіх даних в одному місці, організація спільної роботи.

Задля підвищення ефективності методичної роботи та професійної компетентності в навчальному закладі створено електронне середовище – «Методичний кабінет», який забезпечує максимальний доступ педагогічного колективу до інформаційних ресурсів, що використовуються в навчально-виховному процесі (див. схему 4).

Розширення освітньо-інформаційного простору забезпечило доступ до хмарних технологій усіх учасників навчально-виховного процесу. Активне спілкування, обмін інформацією, представлення власних методичних доробків, поширення та впровадження передового педагогічного досвіду відбувається тепер через мережеві методичні об'єднання вчителів-предметників.

Тож *освітньо-інформаційне середовище навчально-виховного комплексу можна назвати якісним за умов:*

- існування такої організаційної структури, у якій накопичуються та зберігаються освітньо-інформаційні ресурси та надаються інформаційні послуги;
- функціонування системи оцінювання якості освітньо-інформаційного середовища навчального закладу, яка є складовою процесу управління якістю освіти;
- інтеграції освітньо-інформаційного середовища до регіональних, вітчизняних та світових ресурсів з метою забезпечення навчально-виховного процесу та підвищення кваліфікації вчителів;
- відповідності інформаційної грамотності вчителів та учнів сучасному рівню розвитку інформаційних технологій;
- орієнтування інформаційних ресурсів закладу на різні категорії користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ

ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки».
2. Засоби і технології єдиного інформаційно-освітнього простору : зб. наук. пр. / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука; Інститут засобів навчання АПН України. – Київ : Атіка, 2004. – 240 с.
3. Калініна Л. М. Система інформаційно-забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом. – Київ : Айлант, 2005. – 275 с.
4. Кравчина О. Є. Проектування інформаційного середовища загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс] / О. Є. Кравчина. – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em11/content/09koeeis.htm>.
5. Литвинова С. Г. Віртуальні предметні спільноти // Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: досвід, інновації, технічне забезпечення: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (1–2 березня 2012 р., м. Суми). – Суми : РВВ СОШПО, 2012. – С. 39–42.
6. Литвинова С. Г. Віртуальна учительська за хмарними технологіями // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2013. – № 2 (106). – С. 23–25.

Оксана Кореганова

Формирование единой информационно-образовательной среды учебного заведения

В статье речь идет об информационном пространстве учебного заведения и формировании в нем единой информационно-образовательной среды.

Ключевые слова: информационное пространство, образовательная среда, образовательное пространство.

Oksana Korehanova

Formation of a single information and educational school environment

This article describes the information space of the institution, the formation of a single information and educational environment of the institution.

Keywords: information space, learning environment, educational environment.

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 37.015.33:
172.15 (477.43)

**Ольга
ОСТРОВСЬКА**

Директор
Чорноострівського НВК
Хмельницького району
Хмельницької області,
спеціаліст вищої
категорії,
старший учитель

PR-ДІЯЛЬНІСТЬ – ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ ІМІДЖУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті йдеться про створення та розвиток іміджу навчального закладу сільської місцевості, використання дидактичних прийомів у навчально-виховному процесі.

Ключові слова: навчальний заклад, імідж, освіта, освітній імідж, особливі освітні потреби, спеціальна освіта.

Немає сумнівів у тому, що успіх кожної організації, якими б не були її розміри, форма власності, залежить не лише від якості створюваного продукту, а й від репутації та відповідного іміджу.

Не є винятком і навчальні заклади. Формування репутації і позитивного іміджу навчального закладу за допомогою успішних комунікацій – це основна мета PR-діяльності.

Нині ринок освітніх послуг динамічно розвивається, що зумовлено зростанням ролі інформації та комунікацій у сучасному світі, реформуванням системи освіти України, посиленням конкуренції серед навчальних закладів, активізацією їх інноваційної діяльності. У такій ситуації одним із пріоритетних напрямів освітньої політики навчального закладу є створення системи надання освітніх послуг, в основі якої є підвищення якості освіти через створення і використання нових форм взаємодії між різними учасниками освітнього процесу.

Упродовж тривалого часу імідж середніх загальноо-

світніх навчальних закладів формувався стихійно. Сьогодні навчальні заклади мають потужний потенціал невикористаних можливостей, який сприятиме просуванню власних інтересів в інформаційному просторі. Передати самобутність навчального закладу, якість наданих ним освітніх послуг, ціннісні характеристики можна через зовнішнє представництво, формування іміджу навчального закладу. Перед нами, освітянами, сьогодні виклик. Ми маємо запропонувати майбутньому поколінню українців школу, яка буде європейською, сучасною. Така школа передбачає, передусім, нові програми, нову систему управління, нових учителів і нові умови роботи.

З досвіду роботи можу сказати, що кожен раз переконує у тому, що **заклад освіти має бути територією прогресу**. Ми маємо чітко усвідомлювати, де ми зараз і де ми хочемо бути через кілька років. Ми маємо змінитися і працювати у новому форматі. Оскільки наш заклад є осередком територіального округу, то нам необхідно спрямувати зусилля на підтримку такої PR-діяльності, яка буде додат-

ковим інструментом стратегічного розвитку школи та забезпечить формування привабливого іміджу навчального закладу. Ми визначили основні напрями, за якими буде здійснюватися реклама нашого навчального закладу. Це зв'язок з громадськістю, рекламування освітніх послуг, спільні інтереси та прагнення команди однодумців, які пов'язані з освітянською, науковою, міжнародною, культурно-просвітницькою, виховною та іншими видами діяльності школи, це активна участь в організації та проведенні презентацій, освітніх виставок, громадських заходів, що дає змогу досягати маркетингової мети.

Отже, **перший управлінський крок** – моніторинг діяльності навчального закладу з формування привабливого іміджу, планування й упорядкування дій, розробка PR-дій, оцінка ефективності PR-дій у формуванні позитивного іміджу навчального закладу.

Але що власне потрібно аналізувати для того, щоб заклад був привабливим для учнів? Наш колектив почав шукати відповіді на запитання: *Як зробити навчальний заклад комфортним для кожного учня, привабливим для батьків, творчим майданчиком для вчителя? Як створити успішний заклад, у якому буде успішний педагог та успішний учень?*

Ми почали працювати над тим, щоб школа стала центром розвитку, творчості та успіху. «Школа життєтворчості», яка орієнтована на європейську модель розвитку освіти XXI століття, працює як цілісна соціально-педагогічна система. Це ідея, яка практично втілюється в життя нашого навчального закладу. Це школа нової формації, у центрі якої – дитина з її радощами і болями, злетами і проблемами, інтересами, потребами, мріями і планами на майбутнє. Механізм впровадження моделі «Школи життєтворчості» в практику роботи школи здійснювався через такі аспекти: дидактичний, науково-методичний, управлінський.

За дидактичним аспектом ми визначили, що навчально-виховний процес має бути єдиним, але індивідуалізованим. Звісно, що державний компонент навчального плану є основним. Разом з тим особ-

ливе місце відводиться визначенню змісту варіативної складової, що потребує введення нових предметів, профільних курсів, елективних курсів, факультативів, занять за інтересами. Поєднання базової та варіативної складової освіти дає нам можливість реалізувати навчальні запити та інтереси школярів. Поряд із традиційними методами та формами організації навчальних занять у «Школі життєтворчості» виважено використовуються інноваційні технології, інтерактивні форми та методи роботи, метод проектів, пошуково-дослідницька діяльність відповідно до віку дитини, змістовні навчальні експерсії та інші види навчальної діяльності.

Науково-методичний аспект, який будується на діагностичній основі передбачає: підвищення методичного рівня вчителя; удосконалення професійної майстерності; розширення загального культурного кругозору; успішну організацію науково-методичної роботи шляхом попереднього аналізу; індивідуальну роботу з кожним учителем; обмін досвідом роботи вчителів різного рівня професійної підготовки.

Діяльність педагога не повинна обмежуватись лише викладанням власного предмета. Тому **наші вчителі** усвідомлюють значущість професійних знань з огляду на нову ситуацію в освітньому просторі. Вони **розуміють**, що повинні **вміти працювати в умовах вибору власної педагогічної позиції, технології, підручників, змісту програм та форм навчання.**

Кінцевим продуктом високого рівня методичної роботи та методичної культури вчителя був і залишається учень. Тому основні зусилля вчитель спрямовує на формування соціально активної, творчо розвиненої особистості, здатної вчитися впродовж життя, спроможної адаптуватися до складних умов сучасності.

Управлінський аспект. Оскільки до словника директора закладу освіти увійшли поняття «Концепція Нової Української школи», «місія», «проекування», «моделювання» «моніторинг», «освітній, шкільний, фінансовий менеджмент»,

Ми створили фундамент для визначення проблем щодо формування іміджу школи й упорядкування PR-програми, яка є обов'язковою для діяльності школи.

На другому етапі визначено цільову аудиторію. Це внутрішня аудиторія – учнівський колектив, адміністрація, працівники школи та зовнішня аудиторія – місцева влада, батьки, громадськість, громадські організації, інші навчальні заклади.

На третьому етапі ми практично втілювали в життя школи нові ідеї. Колектив школи потребує сьогодні постійного професійного зростання. Це здійснюється через вивчення досвіду роботи інших навчальних закладів, через участь у різних семінарах, майстер-класах, науково-практичних конференціях, освітніх форумах місцевого, регіонального та всеукраїнського рівнів. Усі родинки вивченого досвіду вивчаються, рекламуються, адаптуються до умов нашого закладу та дуже часто знаходять своє застосування, що і дає певні результати.

Учителями застосовуються педагогічні інновації: інтерактивні методи, методи розвитку критичного мислення, евристичні методи, ігрові технології, методи компетентнісного навчання.

Успішно використовується авторська програма курсу за вибором з фізики, програма курсу за вибором «Мистецтво спілкування», електронна система оцінювання. Педагоги школи працюють в єдиному інформаційно-освітньому середовищі, використовуючи засоби Google Apps for education.

Досвід роботи педагогічного колективу схвалено різними грамотами, дипломами та подяками, зокрема, педагогічна виставка «Освіта Хмельниччини на шляхах реформування», конкурс на кращі

«інформаційно-комунікативні технології», «комп'ютерна підтримка змісту освіти», «компетентнісно зорієнтований підхід», які потребують нової професійної компетентності, то, безумовно, керівник навчального закладу має бути соціальним лідером, основним провідником і транслятором модернізаційних змін у щоденну роботу школи. Тому управління організацією навчально-виховного процесу «Школи життєтворчості» будується на основі принципів демократичності, плановості, циклічності, наступності, нормування, оптимізації та наукової організації, психологічного забезпечення, перспективності, прогнозування, стимулювання та розвитку.

навчальні кабінети, конкурси «Учитель року», «Класний керівник року», «Управлінський Оскар».

Крім того, наші педагоги висвітлюють свій досвід у періодичних виданнях обласного та всеукраїнського рівнів – журналах «Завуч», «Українська мова», «Педагогічний вісник», «Вивчаємо українську мову та літературу», газетах «Психолог», «Майбуття», «Подільські вісті».

Наш заклад став лауреатом Всеукраїнського конкурсу «Школа навчальних досягнень», переможцем обласного конкурсу «Початкова школа – крок у XXI сторіччя», переможцем обласного конкурсу-огляду на кращий шкільний інноваційно-методичний центр.

Школа для учнів є центром науково-дослідницької та творчо-пошукової діяльності. Успішно працює науково-дослідницьке товариство «Прометей», метою якого є сприяння розвитку особистості учнів, розкриття їх можливостей, формування мотивації до вивчення навчальних дисциплін, розширення творчого потенціалу учнів.

У школі діє учнівське самоврядування, що тісно співпрацює з адміністрацією школи, батьківською громадськістю. Сьогодні учні школи є рівноправними партнерами дорослих у розв'язанні найважливіших проблем її життя. Учні школи успішно організовують власні проекти, що дає змогу формувати їх життєву позицію. **Ці проекти:** «Шкільна форма», «Щоденник школяра», «Учень року», «Креатив-клас», «Творча особистість». Учнівське самоврядування є ініціатором проведення традиційних свят школяра, волонтерських та благодійних акцій, а також національно-патріотичних флешмобів. Наразі лідери учнівського самоврядування спрямовують свою діяльність щодо включення в мережу Всеукраїнської Асоціації лідерів учнівського самоврядування «Сокіл».

Ми підтримуємо сьогодні випускника школи. З цією метою заклад підтримує зв'язки з багатьма вищими навчальними закладами України, а також Польщі, Німеччини та є учасником міжнародних і всеукраїнських проектів.

Чорноострівський НВК – учасник міжнародних проектів, програм, конкурсів:

- Міжнародний освітній проект «Міксіке в Україні»;
- Міжнародний проект «Відкрита Польща»;
- Міжнародна програма «Люди людям», «Мир через порозуміння» (People to People International);
- Міжнародний проект співпраці навчальних закладів «E-twinning Plus»;
- Міжнародний конкурс з української мови імені П. Яцика;
- Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді ім. Т. Г. Шевченка;
- Міжнародний математичний конкурс «Кенгуру»;
- Міжнародний природничий інтерактивний конкурс «Колосок».

Чорноострівський НВК – учасник всеукраїнських проектів, конкурсів:

- Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових дисциплін;
- Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт у системі МАН;
- Всеукраїнський фестиваль писанок;
- Всеукраїнський конкурс на кращий твір за темою «Людина і ліс»;
- Всеукраїнський інтерактивний конкурс юних суспільствознавців «Кришталева сова»;
- Всеукраїнський фізичний конкурс «Левеня»;
- Всеукраїнський конкурс «Гринвіч»;
- Заочний конкурс «Юні журналісти»;
- Благодійна програма «Чемпіонські можливості» – конкурс WEB-дизайнерів;
- Всеукраїнський конкурс дитячої творчості «День птахів – 2016»;
- XV Всеукраїнський конкурс «Молодь – енергетиці України»;
- Проекти «Сталій розвиток», «Школа енергії», «Школа успіху».

Така інноваційна PR-діяльність навчального закладу викликає більше довіри в громадськості та позитивно впливає на формування іміджу школи, сприяє підвищенню рівня активності педагогічного та учнівського колективів. **Для нас важливо, щоб вибір батьками саме нашого навчального закладу був зумовлений прагненням знайти:** місце, де їхня дитина буде оточена теплом

і турботою; школу, де дитину сприймають як особистість з її неповторними задатками, інтересами та потребами; освітній центр, де вчителі прагнуть надати педагогічну підтримку кожному учневі, створюючи умови для його творчого розвитку; дитячий центр, де буде враховано прагнення кожного учня розвинути свій потенціал; навчальний заклад, у якому кожна оцінка є результатом наполегливої праці; **центр авангардної педагогіки**, у якому панує новий стиль педагогічного мислення.

Оскільки наша школа є соціокультурним центром у селищі, то ми свою роботу плануємо так, щоб батьки завжди могли до нас прийти. Для більш глибокого вивчення думки батьків у нас проводяться лекції, засідання, збори, батьківські дні. Тому педколектив працює в постійній співпраці з батьками, які є соціальними замовниками школи, беруть участь у навчально-виховному процесі.

Чорнострівський НВК співпрацює та підтримує зв'язки з літературно-краєзнавчим музеєм ім. Л. І. Глібова. Хмельницькою районною центральною бібліотекою, дитячою музичною школою, Хмельницькою гуманітарною педагогіч-

ною академією, Хмельницьким економічним університетом, Хмельницьким національним університетом, Хмельницьким центром зайнятості, службою ювенальної превенції, депутатським корпусом обласного рівня та місцевого рівня, ТОВ Агропартнер, ТОВ Волочиськ-Агро.

Така співпраця з **громадськістю** підтримує вчителя-новатора, створює атмосферу довіри до навчального закладу та його керівництва; сприяє покращенню матеріально-технічної бази школи та успішній реалізації педагогічних та управлінських інновацій.

За допомогою шкільного сайту, шкільної газети «**Шкільний меридіан**», шкільної сторінки у Facebook, редакційних матеріалів у газетах місцевого рівня здійснюється PR-діяльність навчального закладу та викликає більше довіри у громадськості.

Сьогодні наш заклад є одним із найбільш стабільних та престижних навчальних закладів Хмельницького району, зокрема Чорнострівського ОТГ.

Використання PR-діяльності дає успішні результати:

Для громадськості, батьків: усвідомлення позитивного впливу освіти на дітей; глибше розуміння роботи школи; встановлення кращого спілкування між батьками, дітьми та вчителями; спонукання батьків до підвищення самоосвіти; популяризація національної культурної спадщини.

● **Для вчителів:** співпраця громадськості, батьків і вчителів; задоволення від своєї роботи; глибше розуміння культури школи та громади; подолання бар'єру неузгоджених дій у навчанні та вихованні.

● **Для навчального закладу:** зміцнення авторитету та підвищення престижу закладу; підвищення ефективності роботи школи; зміцнення партнерських стосунків у сфері «навчальний заклад – громадськість»; становлення державно-громадського управління; сприяння саморозвитку, самовдосконаленню, саморегуляції всіх учасників навчально-виховного процесу; демократизація стосунків між учасниками навчально-виховного процесу та громадськістю.

Ольга Островская

PR-деятельность – инструмент создания имиджа учебного заведения

В статье речь идет о создании и развитии имиджа учебного заведения сельской местности, использование дидактических приемов в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: учебное заведение, имидж, образование, образовательный имидж, особые образовательные потребности, специальное образование.

Olga Ostrovska

PR-activities – how to create image of a school

The article describes creation and development of the image of the institution in rural areas, use of teaching methods in the educational process.

Keywords: school, image, education, educational image, special educational needs, special education.

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА для управління навчально-виховним процесом у гімназії

У статті висвітлено тенденції розвитку сучасних технологій та їх впровадження у навчально-виховний процес. Одним із пріоритетних напрямів є використання хмарних технологій, які сьогодні починають радикально впливати на якість освіти та її доступність.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне середовище, хмарні технології.

Протягом останніх років дедалі більшої популярності набувають так звані «хмарні технології» та формування мотиваційних потреб використання цього середовища всіма учасниками навчально-виховного процесу і, у першу чергу, застосування хмарних технологій в управлінській діяльності з метою вдосконалення, оновлення та підвищення якості освіти.

Створення єдиного інформаційного простору в окремому навчальному закладі дає змогу забезпечити доступ до хмарного сервісу всіх класів, які створили свої сайти або «хмари», до інформації педагогічних працівників, учнів і навіть батьків. Це насамперед має забезпечити впровадження в навчально-виховний процес віртуальних технологій навчання та управління в Лєтичівському НВК № 2 «ЗОШ І–ІІІ ступенів – гімназія».

Завдяки зростанню популярності хмарних техноло-

гій для навчальних закладів з'являються нові можливості управління навчально-виховним процесом.

Найбільш важливими проблемами управління в гімназії є підвищення рівня методичної роботи, роботи із обдарованою учнівською молоддю, збір та своєчасна обробка інформації та її активне розповсюдження серед учасників хмарного середовища – педагогічних працівників, учнів та їхніх батьків.

Єдиний інформаційний простір планується створити із використанням хмарних технологій, які надає компанія «Microsoft–Україна». У гімназії для впровадження нових форм проведення уроків, збереження даних, різноманітної інформації та обміну ними серед учасників навчально-виховного процесу використовується хмарний сервіс «Office 365».

З метою формування єдиного інформаційного простору

УДК 37.013.8:069

Від редакції
Тетяна Жорницька –
переможець
ХІ Всеукраїнського
конкурсу
«Учитель-новатор»
Вітаємо!

Педагогіка
школи

**Тетяна
ЖОРНИЦЬКА**
Директор
Лєтичівського
НВК № 2 «ЗОШ І–ІІІ
ступенів-гімназія»
Хмельницької області,
відмінник освіти
України, спеціаліст
вищої категорії,
учитель-методист

**Галина
ІВАСЮК**
Учитель історії
та правознавства,
заступник директора
школи з навчально-
виховної роботи,
спеціаліст
вищої категорії,
учитель-методист

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

Моделі розгортання хмар: ХОНСНВК № 2

Виробники хмар вдало формують досить гнучку систему надання послуг. Обчислювальні хмари, їх тип і моделі залежать безпосередньо від призначення. У світі склалися чотири основні моделі розгортання хмарних сервісів, які відповідають таким стратегіям:

1. Приватна хмара або «моє» – це хмарна інфраструктура, яка призначається для використання та обслуговування однієї окремо взятої організації, у нашому випадку йдеться про гімназію разом із усіма учасниками навчально-виховного процесу – учнями, педагогами, батьками. Управління та експлуатація здійснюються власними силами гімназії (кадри, обладнання).

2. Публічна хмара або «наше» – це хмарна інфраструктура, яка призначена для вільного використання великими групами різних вікових категорій. Управління та експлуатація може здійснюватися як самими організаціями, які входять у цю хмару, так і різними категоріями користувачів.

3. Громадська хмара, або «чуже», – це хмарна інфраструктура, яка призначена для використання спільнотою або кількома спільнотами споживачів, які мають спільну мету і завдання. Управління та експлуатація здійснюється як самими організаціями, які входять у хмару, так і шляхом залучення третьої сторони.

4. Гібридна хмара, або «моє + чуже», – це хмарна інфраструктура, що складається з двох або більше різних інфраструктур, тобто являє собою ту чи іншу комбінацію трьох попередніх моделей. Ця модель є дуже популярною серед споживачів хмарних послуг.

забезпечено доступ до хмарних технологій педагогічних працівників гімназії, учнів та батьків, що уможливило впровадження в навчально-виховний процес віртуальних технологій навчання та управління. Хмарні технології не можна віднести до достатньо вивчених та апробованих. Але ця новинка є досить цікавою та корисною, водночас вона впливає на мотивацію до навчання учнів, покращує їх успішність і дає змогу розвивати правильну самооцінку.

Для школяра відкривається можливість мати власний простір – електронний щоденник. Учитель-предметник має змогу у разі потреби створювати індивідуальні домашні завдання, з'являється можливість віртуального спілкування із класним керівником у позаурочний час будь-коли і будь-де. Для учнів, які через хворобу чи з поважної причини не відвідували навчальні заняття певний період, можна створювати у хмарних технологіях спеціальні віртуальні класи для індивідуального навчання.

У «хмарі» міститься чимало корисних сервісів, які з часом завдяки спільним зусиллям можна об'єднати. Електронна пошта, адресна книга, календар, сховище файлів, доступне для всіх користувачів, система керування групами користувачів (педагоги, учні, батьки) – «хмара над школою», яка здатна замінити локальну мережу, не потребуючи сервера.

При бажанні навчатися немає жодних перешкод, проблем чи навіть вікових обмежень, бо навчатися можна скрізь: у домашніх умовах, на прогулянці, під час подорожей. Для цього має бути лише одна умова – підключення до мережі інтернет.

При широкому впровадженні хмарних технологій у систему

навчально-виховного процесу в закладах нового типу ми будемо не тільки аналізувати, вивчати чи спостерігати, а й брати активну участь у розбудові єдиного інформаційного простору Летичівської гімназії.

УЧАСТЬ У ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ «ХМАРНІ СЕРВІСИ В ОСВІТІ» ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗАСТОСУНКІВ «ОФІС-365» на уроках української мови, англійської мови, математики, історії (OneNote, Sway, Padlet, опитувальник)

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 21.05.2014 р. № 629 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Хмарні сервіси в освіті» на базі загальноосвітніх навчальних закладів України», наказу Департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА від 03.06.2014 р. № 242 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Летичівського НВК № 2 «ЗОШ І–ІІІ ст. – гімназія», наказу відділу освіти, молоді та спорту Летичівської державної адміністрації від 05.06.2014 р. № 129 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Летичівського НВК № 2 ЗОШ І–ІІІ ст. – гімназія» на базі зазначеного спеціалізованого навчального закладу проводиться дослідно-експериментальна робота за темою «Хмарні сервіси в освіті».

Летичівський НВК № 2 перебуває на третьому етапі за програмою Всеукраїнського експерименту «Хмарні сервіси в освіті». На першому організаційно-підготовчому етапі експериментальної діяльності (травень 2014 р. – червень

Така модель використовується для балансування навантаження між хмарами.

Якщо простежити межі співробітництва між поданими моделями, то вони досить розмиті й переплетені між собою тією чи іншою мірою.

Згідно з типом розгортання моделей хмар у Летичівському НВК № 2 «ЗОШ І–ІІІ ст. – гімназія» побудовано модель хмари «Приватна хмара», або «моє». Наша хмарна інфраструктура призначена виключно для вчителів, учнів і батьків. Вона включає 1481 користувача. Приватна хмара є у власності, керуванні та експлуатації Летичівського НВК № 2, тобто перебуває в юрисдикції цього власника.

У хмарно орієнтованому навчальному середовищі (ХОНС) Летичівського НВК № 2 розроблено та забезпечено доступом хмарно орієнтовані кабінети вчителів-предметників, психолога, соціального педагога з метою комунікації з термінових, організаційних та навчальних питань. Учителі-предметники наповнили свої віртуальні кабінети необхідними навчальними матеріалами і розробками. Створені навчальні сайти предметних кафедр наповнені методичною і навчальною літературою відповідно до профілів.

Перший етап – обґрунтування й розробка хмарно орієнтованого навчального середовища гімназії.

Другий етап – конкретизація навчальних або освітніх цілей щодо впровадження проекту.

Третій етап – розробка ідеї (концепції) нового навчального середовища на основі творчої роботи директора та його заступників.

Четвертий етап – пошук структурних об'єктів, додаткових компонентів та сервісів для реалізації навчальних цілей.

П'ятий етап – розробка завдань, організаційних заходів та нормативних документів.

Шостий етап – проектування технології навчання керівників, організація методичної допомоги з використання ХОНС.

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

Упровадження в навчально-виховний процес Летичівської гімназії хмарних технологій сьогодні є пріоритетним завданням. Це, у свою чергу, повністю змінює умови навчання, управління та розвитку освіти в сучасному суспільстві, іншими словами – відбувається своєрідна революція, трансформація, у якій беруть участь усі учасники навчально-виховного процесу. При бажанні навчатися немає жодних перепон, проблем чи обмежень. Тому при використанні хмарних технологій учитель може не лише використовувати традиційні форми і методи навчання, стоячи біля дошки, розміщувати домашнє чи випереджувальне завдання через щоденники, а й створювати умови для навчання всюди. Для цього повинна бути лише одна умова – підключення до мережі інтернет.

Технологія використання хмарних сервісів пропонує новаторську альтернативу традиційним шкільним заняттям, створює при цьому можливості індивідуального навчання, інтерактивних занять, колективної співпраці. Саме хмарні обчислення змінюють методи навчання в гімназії, що дає змогу процес навчання перетворювати на мобільний. Ця технологія дає можливість набагато ефективніше зберігати й поширювати знання серед учнівського середовища.

Хмарні технології допомагають учителям створювати та завантажувати навчальні матеріали, влаштовувати дискусії та організовувати персональне спілкування з учнями у хмарі.

Але, як усе нове ці технології мають свої прихильників та противників, свої переваги і недоліки. **Перевагами цієї технології є:**

- менші витрати на закупівлю програмного забезпечення та його систематичне оновлення, оскільки все уже існує в хмарі;
- зникає потреба в потужних комп'ютерах (застарілі комп'ютери, які є в гімназії, активно використовуються в хмарних технологіях);
- інформація доступна з різних пристроїв, немає потреби бути присутнім на своєму робочому місці постійно;
- забезпечується захист наявної інформації, даних від втрат;

2015 р.) розроблено програму дослідно-експериментальної роботи, де обґрунтовано актуальність дослідження, визначено тему, мету та завдання експериментальної роботи, основні організаційно-педагогічні умови інноваційного розвитку школи.

На організаційно-підготовчому етапі педагогічний колектив загальноосвітнього навчального закладу працює над реалізацією таких завдань:

- визначення та наукове обґрунтування теми, мети та завдань дослідно-експериментальної роботи;
- вивчення та аналіз педагогічного досвіду проблеми дослідно-експериментальної роботи;
- нормативно-правове забезпечення дослідно-експериментальної роботи;
- розробка інструкцій про функціональні обов'язки членів педагогічного колективу з питань організації використання хмарних сервісів в освіті;
- формування складу учасників експерименту, створення і ведення банку даних про основні складові експерименту, добір і підготовка кадрів, визначення та уточнення функціональних обов'язків педагогічного колективу в системі розв'язання завдань експерименту;
- розробка плану дослідно-експериментальної роботи в школі;
- створення ініціативних творчих груп з розробки та реалізації програми проведення дослідно-експериментальної роботи на базі навчального закладу;

1. «Створення інформаційно-технологічних навчальних ресурсів за програмою «Майстер Тул» для вчителів початкових класів» (керівник **Мяркоўська Л. І.**);

2. «Упровадження експериментальної програми «Класна оцінка» в навчально-виховний процес учнів 3–11 класів» (керівник – учитель інформатики **Марущак В. М.**).

3. «Організація, виконання та оцінювання домашніх завдань учнів 6 класів через хмарні сервіси в освіті» (керівник **Чумак Л. М.**).

Проведено засідання творчої групи з впровадження освітнього порталу «Класна оцінка».

Творчі групи є носієм інноваційних педагогічних ідей у школі, дієвою ланкою управління експериментом. Протягом року творчими групами створено нормативну та науково-методичну базу, що обґрунтовує та регулює дослідно-експериментальну діяльність педагогічного колективу.

Протягом вересня 2014 р. створено умови щодо організації та реалізації основних завдань експерименту на базі навчального закладу:

– з травня 2014 р. у школі створено ХОНС – хмаро орієнтоване навчальне середовище;

– у вересні 2014 р. до школи підведено оптове волокно, що дало можливість під'єднати швидкісний інтернет із пропускною здатністю до 50 Мбайт/сек. На засіданнях класних батьківських зборів у 3-11 класах ознайомлено батьків з програмою, метою та завданнями експерименту;

– усі батьки отримали паролі для вільного доступу до ХОНС Лєтичівського НВК № 2. На території школи створено два Wi-Fi покриття для безлімітного доступу учнів і вчителів до інтернету. Школярі тепер можуть в інтернеті виконувати практичні та домашні завдання, а вчителі – їх перевіряти і допомагати розв'язувати.

До кожного класу підведено мережевий кабель із виходом в інтер-

нет-мережу, що дає можливість за допомогою шкільних комп'ютерів зайти в шкільну хмару та інші інтернет-ресурси для вдосконалення навчально-виховного процесу.

У процесі розгортання дослідно-експериментальної роботи школи створено систему підготовки та підвищення кваліфікації вчителів з використання ІКТ, організовано та проведено навчання педагогічних працівників школи основ інформаційно-комунікаційних технологій (наказ по школі

- збільшується можливість використовувати нові види навчальної діяльності, контролю та оцінювання;
  - зниження потреби в спеціалізованих приміщеннях, обладнаних комп'ютерних кабінетах;
  - економія дискового простору;
  - антивірусна безпека та відкритість освітнього середовища для педагогічних працівників, учнів та батьків;
  - онлайн-контенти й відкриті ресурси редагування здебільшого надаються безкоштовно, що є дуже важливим для такого невеликого навчального закладу, як наша гімназія, де навчається 475 учнів;
  - процес навчання в середній та старшій школі стає більш мобільним, відкритим і доступним для тих учнів, які прагнуть до знань.
- Разом з тим **виникають і певні проблеми** при використанні хмарних технологій, **а саме:**
- не завжди є в наявності швидкісний та безперебійний інтернет;
  - бувають випадки, коли сервер може бути оффлайн, і тоді доступу до послуг хмарних технологій не буде;
  - не всі учні мають можливість придбати персональні комп'ютери, нетбуки;
  - програми можуть працювати не так швидко і стабільно, як на локальному комп'ютері.

Незважаючи на позитивні й негативні якості хмарних технологій, відбувається розбудова інноваційної школи на їх засадах та впровадження в навчально-виховний процес, тому масштаби цього ресурсу стрімко зростають.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ: початковий етап

На основі діагностики рівня володіння ІКТ педагогами сплановано роботу для реалізації експериментальної діяльності.

Педагогічний колектив працює протягом 2014–2017 рр. над реалізацією науково-методичної проблеми *«Використання хмарних технологій як створення інформаційного середовища для підвищення якості навчально-виховного процесу»*.

Розроблена модель організації педагогічного експерименту дає можливість проектувати діяльність педагогічного колективу відповідно до мети та завдань експерименту.

11–12 грудня 2014 р. було проведено перше онлайн-опитування учасників проекту *«Хмарні сервіси в освіті»*. Учні 5–6 класів і вчителі гімназії взяли участь в опитуванні.

Адміністрація закладу співпрацює (відповідно до укладеного в 2014 р. договору) з Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання Національної Академії педагогічних наук України.

4 листопада 2014 р. відбулася скайп-конференція вчителів Летичівської гімназії з керівником проекту *«Хмарні сервіси в освіті»* **Литвиноюю Світланою**. Було підбито підсумки проведеної роботи у вересні–жовтні та визначено нові завдання на першому етапі проведення експерименту.

Адміністрація і педагогічний колектив активно долучилися до участі в дослідно-експериментальній роботі.

Учитель інформатики створила в ХОНСі сайт Летичівського НВК № 2.

Учителями фізики, астрономії, біології, математики, української мови та літератури, англійської мови створено і розпочато наповнення віртуальних кабінетів.

Віртуальний кабінет – це створене за допомогою хмарних технологій місце для колаборації, комунікації та кооперації вчителів та учнів з метою підвищення якості освіти та розвитку здібностей учнів. Окремим компонентом навчального середовища є віртуальний клас для проведення онлайн-навчання учнів.

Віртуальний кабінет потрібний як місце сховища різноманітних документів, списків, графіків, таблиць, анкет. У кожного учня і вчителя формується власне електронне портфоліо.

Усі вчителі, учні та їхні батьки зареєстровані в ХОНС і мають вільний доступ до шкільного сховища завдяки індивідуальним паролем.

Частина вчителів створила власні сайти у ХОНС.

Учнівські колективи і класні керівники (6-А, 6-Б, 9-А класів) створили і наповнили класні сайти інформацією.

Науково-теоретичне забезпечення змісту педагогічного експерименту здійснюється шляхом участі в семінарах і конференціях.

3 жовтня 2014 р. у м. Києві відбувся VI міжнародний форум *«Інноватика в сучасній освіті»*. Нашу гімназію представляли заступник директора з науково-методичної роботи **Н. М. Бачинська**, учитель інформатики **В. М. Марущак**. Колектив гімназії отримав сертифікат доповідача на Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Використання хмарних сервісів в освіті як чинник розвитку єдиного інформаційного простору навчальних закладів»*.

18 листопада 2014 р. науково-методичним центром координації дослідно-експериментальної та інноваційної роботи проведено семінар директорів експериментальних закладів у форматі вебінару з проблеми *«Професійна підготовка педагогів до інноваційної діяльності. Становлення сучасного педагога як суб'єкта інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи»*. Від Летичівської гімназії представила роботу закладу за темою експерименту *«Хмарні сервіси в освіті»* **Т. В. Жорницька**, яка схарактеризувала головні напрями роботи педагогічного колективу на першому етапі Всеукраїнського експерименту.

від 01.09.2014 р. № 136-а *«Про організацію навчання вчителів з використання інформаційно-комунікаційних технологій в «Office–365»*). Тренінгові заняття проводились відповідно до графіка (додаток до наказу № 136-а від 01.09.2014 р.) вчителями інформатики, за результатами занять відбулося оцінювання рівня оволодіння педагогами гімназії інформаційно-комунікаційними технологіями в Office 365 за критеріями кількох рівнів – початковий, середній, достатній і високий. Адміністрацією школи проведено моніторинг, результати якого оприлюднено на нараді в присутності директора (протокол № 3 від 30.10.2014 р.).

26 листопада 2014 р. на базі СШ № 35 м. Вінниця відбувся Всеукраїнський семінар *«Хмарні сервіси в освіті!»*, на якому продемонстровано використання Office 365 у навчальній діяльності. Семінар відвідали представники Летичівської гімназії: заступник директора з науково-методичної роботи **Н. М. Бачинська**, учитель інформатики **В. М. Марущак**, системний адміністратор **М. В. Васишин**.

Відповідно до річного плану та з метою вдосконалення і підвищення фахової підготовки й майстерності педагогів, вдосконалення роботи в Office 365 в Летичівському НВК № 2 «ЗОШ I – III ступенів – гімназія» у 2015 р. проведено фестиваль педагогічної майстерності.

23 лютого 2015 р. розпочала тиждень учитель вищої категорії **А. В. Сенник** уроком природознавства для учнів 5-А класу за темою *«Різноманітність рослин рідного краю»*. Особливістю відкритого заняття було створення учнями презентації в Office 365. Зміст уроку відповідає програмі і пов'я-

заний із сучасним життям. Учні створювали, переглядали і редагували у веб-браузері файли Word, PowerPoint. Під час презентації використовували пошук зображень у службі Bing. *Освітню мету – розширити й поглибити знання учнів про природу рослин рідного краю та її різноманітність – було досягнуто повною мірою.*

Учителями Летичівської гімназії були видруковані брошури з узагальненими матеріалами для уроків з використанням інформаційних технологій, зокрема Office 365:

- учитель англійської мови **А. В. Войченко** – урок англійської мови в 6 класі «Are you fond of travelling?» з використанням сервісів Office 365;
- учитель історії **Н. М. Бачинська** – урок історії України в 5 класі «Замки і палаци України» з використанням сервісів Office 365;
- учитель німецької мови **О. В. Гусар** – урок німецької мови в 6 класі «Feste und Traditionen» з використанням сервісів Office 365;
- учитель природознавства **О. В. Сенник** – урок природознавства «Різноманітність рослин» з використанням сервісів Office 365;
- учитель української мови **О. І. Тисячна** – урок української літератури в 6 класі «В. Не-стайко. «Тореодори з Васюківки» з використанням сервісів Office 365;
- учитель початкових класів **Н. В. Прутуляк** – «Використання хмарних сервісів Office 365, програмного забезпечення Master Tool онлайн-сервісу Padlet на уроках у початкових класах»;
- учитель географії **Л. Л. При-туляк** – урок природознавства

ПРОГРАМА				
дослідно-експериментальної роботи				
за темою: «Хмарні сервіси в освіті»				
на базі Летичівського НВК № 2				
«ЗОШ I–III ступенів – гімназія» на 2014–2017 р. р.				
I. Перший етап дослідження				
(вересень 2014 р. – вересень 2015 р.)				
№ за/п	Зміст роботи	Термін виконання	Відповідальні	Очікувальні результати
1.	Підписання угоди про співпрацю між керівником навчального закладу, Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України та ТМ «Розумники»	Вересень 2014 р.	Жорницька Т.В.	Укладання угоди про співпрацю
2.	Розробка нормативно-правового забезпечення дослідно-експериментальної роботи: а) складання плану та програми; б) обговорення на засіданні педради питання «Напрями дослідно-експериментальної роботи школи на I етапі, в) ознайомлення батьків та учнів, які беруть участь в експерименті з програмою, з метою та завданнями	Вересень 2014 – серпень 2015 рр.	Жорницька Т. В. Івасюк Г. І. Бачинська Н. М.	Створення бази нормативного забезпечення експерименту, залучення вчителів, батьків та учнів
3.	Розробка організаційних умов забезпечення експерименту – проведення тренінгів, семінарів, вебінарів для учасників експерименту	Вересень 2014 – серпень 2015 рр.	Жорницька Т.В., учасники проєкту	Розробка системи технічної підтримки
4.	Розробка методичного забезпечення та умов кадрового забезпечення експерименту	Вересень 2014 – серпень 2015 рр.	Жорницька Т.В., заступники, учасники проєкту	Організація методичного супроводу для педколективу, формування складу учасників експерименту, підготовка кадрів, визначення функціональних обов'язків педколективу в системі реалізації завдань експерименту
5.	Аналіз використання сучасних ІКТ у навчально-виховному процесі НВК № 2 – гімназії	Вересень 2014 – серпень 2015 рр.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проєкту	Аналіз науково-теоретичного забезпечення
6.	Розробка моделі використання сучасних ІКТ у навчально-виховному процесі НВК № 2 – гімназії	Вересень 2014 – серпень 2015 рр.	Учасники проєкту	Запровадження ІКТ у навчально-виховний процес

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

7.	Формування та організація творчих груп за темою дослідно-експериментальної роботи	Вересень 2014 – серпень 2015 рр.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., керівники творчих груп	Системність в організації дослідно-експериментальної роботи, програми творчих груп
8.	Вивчення та аналіз готовності педколективу до експерименту, педагогічного досвіду з проблематики дослідження	Вересень 2014 – серпень 2015 рр.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Визначення теоретичної та практичної підготовки педагогів; відбір педагогічних працівників, які будуть брати участь в експерименті, створення банку даних за темою дослідження
9.	Підготовка наукового звіту про виконання I етапу експерименту	Вересень 2015 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Проміжний звіт

II. Другий етап дослідження (вересень 2015 р. – серпень 2016 р.)

№ за/п	Зміст роботи	Термін виконання	Відповідальні	Очікувальні результати
1.	Апробація моделі використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі та умов забезпечення експерименту	Вересень 2015 – серпень 2016 рр.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Забезпечення ефективної роботи над експериментом
2.	Підготовка учнів і вчителів школи до використання сучасних ІКТ, зокрема хмарно орієнтованого навчального середовища	Вересень 2015 – серпень 2016 рр.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Забезпечення ефективної роботи над експериментом, графіки проведення тренінгів
3.	Організація та проведення семінарів, тренінгів, вебінарів для учнів та вчителів, що беруть участь у дослідженні	Вересень 2015 – серпень 2016 рр.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Графіки проведення конкурсів, семінарів
4.	Визначення критеріїв ефективності використання ІКТ у навчально-виховному процесі школи	Вересень 2015 – серпень 2016 рр.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Розробка критеріїв

в 5-А класі «Ознайомлення з найпоширенішими отруйними рослинами, грибами і тваринами своєї місцевості» з використанням сервісів Office 365;

- учитель фізики **Л. В. Панічева** – урок фізики у 8 класі «Тепловий баланс. Рівняння теплового балансу» з використанням сервісів Office 365;
- учитель математики **Л. М. Чумаков** – урок математики в 6 класі «Розв'язування вправ на всі дії з раціональними числами» з використанням сервісів Office 365;
- учитель математики **Л. О. Березюк** – урок математики в 9 класі «Відсотки. Формула складних відсотків» з використанням сервісів Office 365.

24 березня 2015 р. у Новопечерській школі м. Києва відбувся XI Всеукраїнський Форум «Учитель-новатор». Цей захід щорічно організовує «Майкрософт Україна» за підтримки Міністерства освіти і науки України та Інституту інноваційних технологій та змісту освіти. На форумі були присутні вчителі України, які увійшли до сотні інноваційних педагогів, та переможці Всеукраїнського конкурсу «Учитель-новатор».

На XI Форумі Microsoft оголошено десять найкращих проектів XI Всеукраїнського конкурсу «Учитель-новатор». Однією з десяти переможців конкурсу стала директор Летичівського НВК № 2 «ЗОШ І–ІІІ ст. – гімназія» Хмельницької області **Т. В. Жорницька**, яка представила роботу «3 хмарними технологіями в майбутнє (Створення єдиного інформаційного навчально-го простору)».

7 квітня 2015 р. на базі Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти відбувся семінар керівників експе-

риментальних закладів області. За круглим столом обговорювались проблеми забезпечення науково-методичного та управлінського супроводу дослідно-експериментальної роботи в закладах. У роботі семінару взяли участь проректор з наукової роботи ХОІППО **І. Б. Вашеняк**, наукові керівники дослідно-експериментальних робіт – викладачі кафедри педагогіки та психології ХОІППО **Л. В. Зазуліна**, доцент, кандидат педагогічних наук **Н. Г. Клімкіна**, доцент, старший викладач кафедри, кандидат педагогічних наук **Г. І. Войтович**, працівники науково-методичного центру координації дослідно-експериментальної та інноваційної роботи ХОІППО **О. А. Кошка**, **В. Ю. Красовська**, директори експериментальних закладів, заступники директорів.

Основна увага учасників семінару була зосереджена довкола питань керівництва організацією експерименту як засобу розвитку шкільного освітнього простору, оновлення організаційної структури і змісту науково-методичної роботи експериментального закладу, психологічного супроводу дослідно-експериментальної роботи, активну участь в обговоренні яких взяли Т. В. Жорницька (директор Летичівського НВК № 2 «ЗОШ І-ІІІ ст. – гімназія») та заступник директора з наукової роботи Летичівського НВК № 2 Н. М. Бачинська.

Відповідно до плану реалізації експериментальної діяльності за темою «Хмарні сервіси в освіті» 14–15 травня 2015 р. на базі нашого закладу відбувся Всеукраїнський науково-практичний семінар «Хмарні сервіси як чинник розвитку інноваційної школи», на якому продемонстровано використання «Office 365» у навчальній діяльності.

5.	Підготовка анкет та проведення анкетування учасників експерименту та обговорення їх результатів з метою визначення результативності використання сучасних ІКТ	Вересень 2015–серпень 2016 рр.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Проведення анкетування, обробка та аналіз результатів
6.	Участь у науково-практичній конференції «Хмарні сервіси у загальній середній освіті»	Квітень 2016 р.	Жорницька Т. В.	Підготовка до виступу на конференції
7.	Здійснення моніторингу використання хмарно орієнтованого середовища у навчально-виховному процесі педпрацівниками школи	Грудень 2015 р. – травень 2016 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Коригування методичної роботи та планування роботи з метою підвищення професійного рівня
8.	Підготовка та проведення засідань педагогічних, науково-методичних рад, творчих груп з дослідно-експериментальної роботи	Вересень 2015 р. – серпень 2016 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Графік засідань
9.	Підготовка наукового звіту про виконання II етапу експерименту	Вересень 2016 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Проміжний звіт

III. Третій етап дослідження (вересень 2016 р. – вересень 2017 р.)

№ за/п	Зміст роботи	Термін виконання	Відповідальні	Очікувальні результати
1.	Розробка науково-методичних рекомендацій для учнів та вчителів–учасників експерименту членами творчих груп	Вересень 2016 р. – серпень 2017 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Підготовка науково-методичних рекомендацій
2.	Підготовка друкованих матеріалів та статей з питань впровадження експерименту в навчально-виховний процес НВК № 2 – гімназії	Вересень 2016 р. – серпень 2017 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Підготовка матеріалів

3.	Участь у науково-практичній конференції «Хмарні сервіси в освіті»	Вересень 2017 р.	Жорницька Т. В.	Підготовка виступу
4.	Провести кількісний та якісний аналіз результатів експерименту	Вересень 2016 р. – червень 2017 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Матеріали аналізу результатів
5.	Здійснення моніторингу використання хмарно орієнтованого середовища в НВК № 2 – гімназії	Вересень 2016 р. – червень 2017 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Коригування методичної роботи та планування роботи з метою підвищення професійного рівня
6.	Підготовка наукового звіту про виконання III етапу експерименту	Серпень 2017 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Проміжний звіт
7.	Узагальнення матеріалів щодо організації та проведення експерименту в НВК № 2 – гімназії	Вересень 2017 р.	Жорницька Т. В., Івасюк Г. І., учасники проекту	Узагальнюючий звіт

Мету науково-практичного семінару – аналіз педагогічних та психологічних аспектів розвитку навчання за допомогою хмарних технологій, використання елементів хмарних сервісів у навчальному процесі, обмін досвідом та обговорення проблем, пов'язаних з організацією навчання за допомогою хмарних сервісів, – було розкрито повною мірою завдяки великій і кропіткій роботі всього педагогічного та учнівського колективів.

Учасники науково-практичного семінару – керівники експериментальних закладів всеукраїнського рівня за темою «Хмарні сервіси в освіті»; представники Міністерства освіти і науки України, Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОН України, Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Департаменту освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації, Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, відділу освіти, молоді та спорту Лещинської районної державної адміністрації.

Після відкриття Всеукраїнського семінару пройшли відкриті уроки з використанням «Office – 365», зокрема:

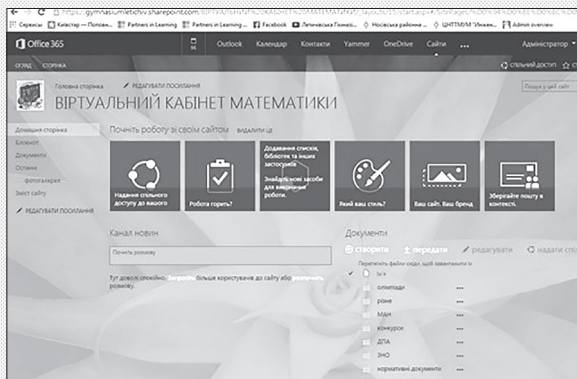
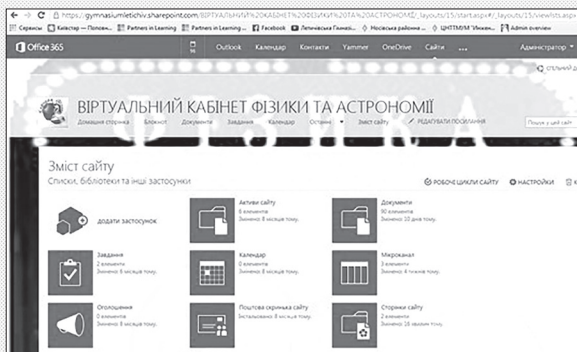
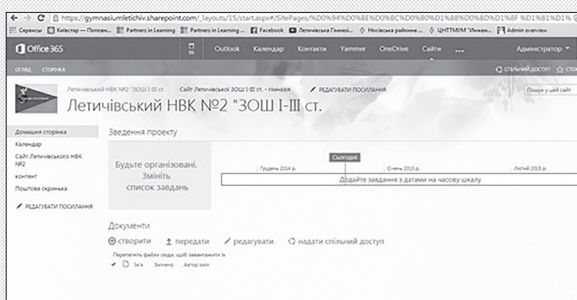
– «Вигук як особлива частина мови» (українська мова, 7-А клас, учитель О. І. Тисячна, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, сертифікований учасник проектів Microsoft «Навчання з основ технологій», «Навчання з технологією», «Windows 8 в класі», «Windows в навчанні»). Особливістю відкритого заняття було використання застосунків Office 365, а саме: робота з опитувальником Excel Online, творче завдання oneNoteOnline,

фізкультхвилинка в One Drive, віртуальної дошки Padlet.

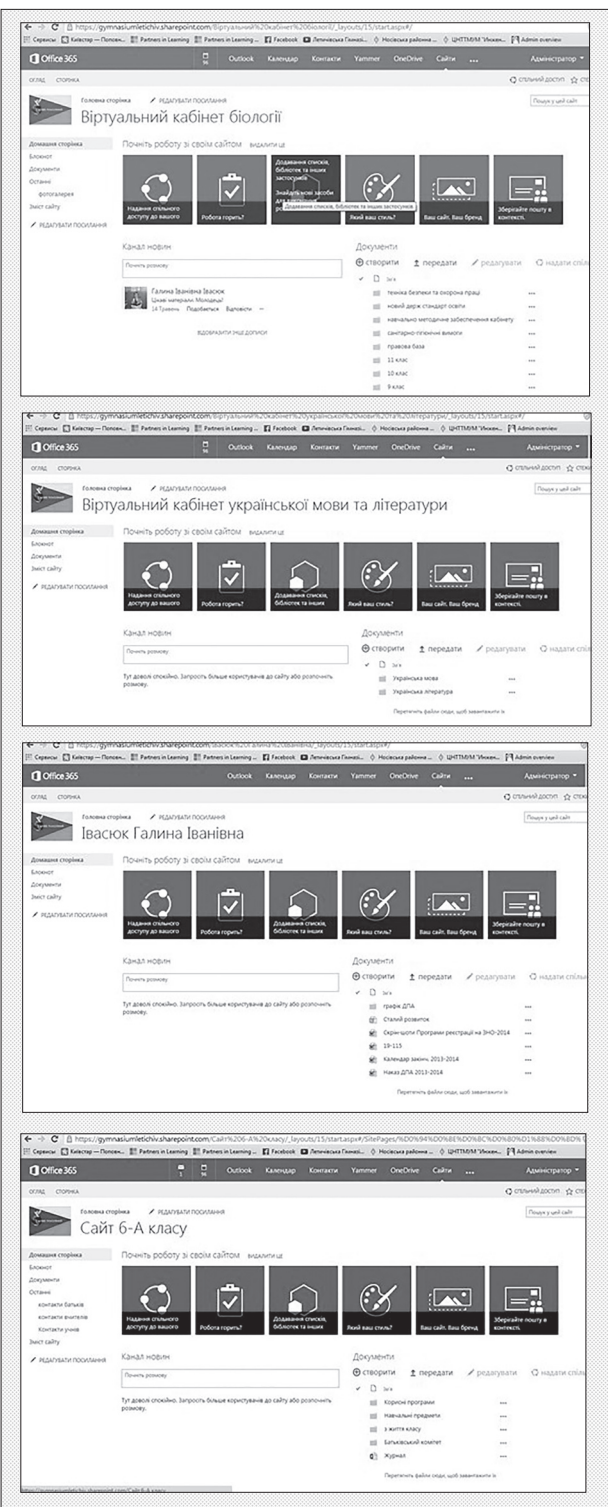
– «*Ми мандруємо по світу*» (німецька мова, 5-Б клас, учитель О. В. Гусар, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, сертифікований учасник проектів Microsoft «*Навчання з основ технології*», «*Навчання з технологією*», «*Windows в навчанні*»). Учитель вдало організував роботу всіх учнів на уроці завдяки використанню програм «*Опитувальник*», «*One Note Online*», віртуальної дошки «*Padlet*» у «*Office 365*».

– «*Застосування координатної площини*» (математика, 6-А клас, учитель Л. М. Чумак, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, сертифікований учасник проектів Microsoft «*Навчання з основ технології*», «*Навчання з технологією*», «*Windows 8 в класі*», «*Windows в навчанні*»). Завдяки використанню програм Power Point Online, Excel Online, OneNote Online, віртуальної дошки Padlet в Office 365 під час проведення навчального заняття, учителю вдалось досягти вмілої організації праці, поєднати колективні й групові, індивідуальні форми роботи на уроці.

– «*Моя уявна подорож історичними місцями України*» (історія України, 5-А клас, учитель Н. М. Бачинська, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, сертифікований учасник проектів Microsoft «*Навчання з основ технології*», «*Навчання з технологією*», «*Windows 8 в класі*», «*Windows у навчанні*»). Використання учителем різноманітних завдань у програмі PowerPoint, Excel, OneNote у хмарному сервісі Office 365, віртуальної дошки Padlet допомогло якісно представити роботу учнів в Office 365. Використовувався інформаційний сайт «*Класна оцінка*»

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

для виставлення оцінок і запису домашнього завдання.

– Підсумковий урок за темою «Теплові явища» (фізика, 8-Б клас, учитель Л. В. Панічева, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, тренер створення електронного освітнього контенту засобами програми Master Tool, тренер програми «Intel. Навчання для майбутнього»). Диференційовані завдання в програмі Power Point, OneNote з Office 365, інформаційний сайт «Класна оцінка» дали можливість краще організувати роботу на уроці фізики.

– «Шкільне життя» (англійська мова, 6-Б клас, учитель А. В. Войченко, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, сертифікований учасник проектів Microsoft «Навчання з основ технологій», «Навчання з технологією», «Windows в навчанні»). На уроці учні працювали в програмі Excel Online, One Note Online, у хмарному сервісі Office 365. Використання віртуальної дошки Padlet дало можливість підбити підсумки уроку.

Завдяки матеріалам, розміщеним на сайтах предметних кафедр учителів, підвищується якість як організації навчально-виховного процесу, так і якість надаваних освітніх послуг.

СТВОРЕННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Засоби Майкрософт Офіс 365 можуть бути використані для організації навчальних кабінетів, учительської кімнати, управління школою, директора, заступників через методичні кабінети, приймальні.

Формами хмарних технологій у школі можуть бути:

- віртуальний навчальний кабінет;
- віртуальний методичний кабінет;

- віртуальна учительська;
- віртуальні предметні спільноти;
- віртуальний документообіг.

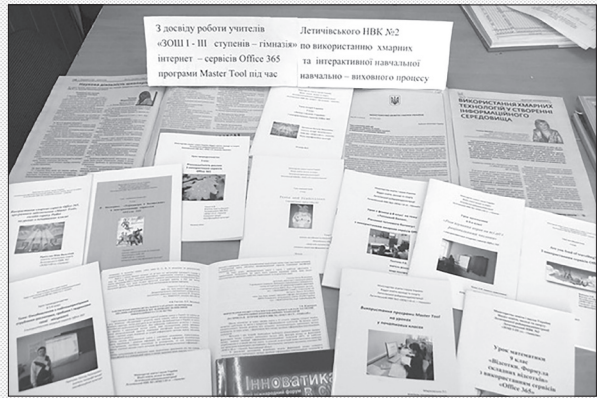
Хмарні технології можуть використовуватися в таких випадках:

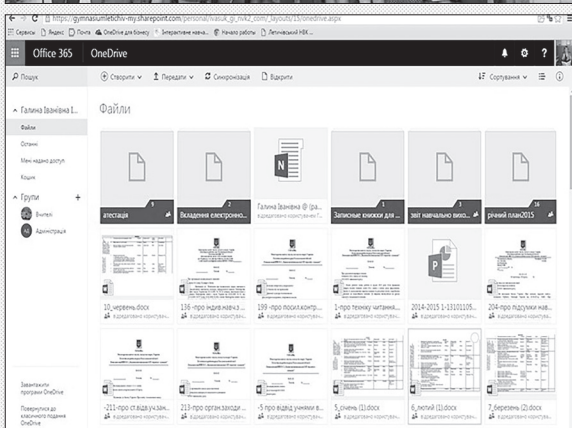
- використання веб-додатків;
- електронний журнал і щоденники;
- онлайн сервіси для навчально-виховного процесу, спілкування, тестування;
- застосування дистанційного навчання, бібліотеки, медіатеки;
- файлообмінники та спільний доступ до них;
- спільне планування та робота у «хмарах» протягом визначеного періоду.

Спробуємо розробити **проекти віртуальних форм хмарних технологій** навчання та управління, які мають право на своє існування та активне застосування в гімназії та інших навчальних закладах, де вони запроваджуються.

Віртуальний навчальний кабінет – це місце в школі, де учні та вчителі здійснюють процес спільної навчальної діяльності, обміну інформацією, співробітництва, взаємозв'язку з метою підвищення якості освітніх послуг та розвитку здібностей і нахилів учнівської молоді.

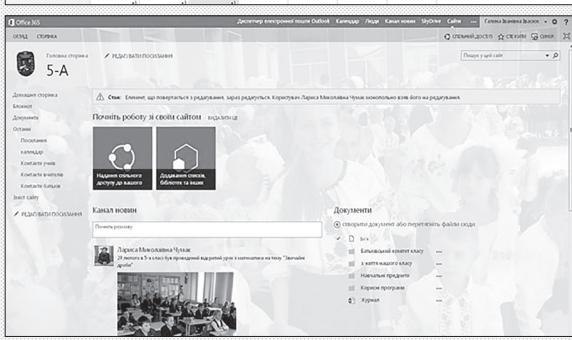
Віртуальні кабінети, створені для вчителів і учнів потрібні як під час навчальних занять, так і під час виконання домашніх завдань. Вони є місцем сховища різних документів. У кожного учня і вчителя формується власне електронне портфоліо, що допомагає використовувати велику кількість інформації у будь-якому місці, де б не перебував користувач незалежно від матеріального стану, національності, місця проживання і стану здоров'я.

Лютий 2014

кв	пн	вт	ср	чт	пт	сб	нд	пн	вт	ср	чт	пт	сб	нд	пн	вт	ср	чт	пт	сб	нд										
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

У кабінеті мають бути зібрані не просто методичні матеріали, роздатковий матеріал, наочність, а й медiateка із певного навчального предмета для проведення онлайн навчання учнів, документи спільного використання (міні-підручники, електронні таблиці, опорні конспекти, презентації, фото, відео), документи-шаблони (оформлення розв'язання задач, практичних робіт, робіт МАН, документів проектної діяльності).

ІНШІ ВІРТУАЛЬНІ ФОРМИ

Іншою формою для управління навчальним процесом може бути *віртуальна учительська* – це місце, яке створено за допомогою хмарних технологій для обміну інформацією між педагогами та адміністрацією закладу, педагогами та відділами й департаментами, для співробітництва між педагогами та батьками, отримання консультацій, методичної допомоги. З цією метою обмін інформації здійснюється за принципом відкритості й прозорості. Існує метод зворотного зв'язку – кожен учитель може миттєво зв'язатися з колегами або керівником закладу. Принцип у разі потреби створення документів в учительській може відтворювати процес створення віртуального навчального кабінету, а саме:

- документи спільного використання: різноманітні звіти, статистичні дані;
- документи-шаблони: атестаційні листи, контрольні роботи разом з їх аналізом, звіти за семестри та навчальний рік;
- документи для ознайомлення, до виконання.

Позитивним фактором для створення віртуальної учительської є те, що вчителі мають швидкий, доступний та прозорий доступ до

всієї інформації, що зберігається, збирається, оновлюється, систематизується та контролюється в одному місці.

За такими ж принципами хмарних технологій створюються й інші форми.

Віртуальний методичний кабінет – це місце, де дії адміністрації спрямовані на раціональне використання часу і сил педагогів та учнів; доступність, прозорість інформації; місце, де розв'язуються питання щодо підвищення рівня наукової та методичної роботи в гімназії.

Для швидкого та оперативного управління створюються всі необхідні умови (див. також врізи).

Усі учні із задоволенням навчаються нових технологій, розвивають інтелектуальні здібності, а вчителі за допомогою хмарних сервісів підвищують свій рівень інформаційно-комунікаційної компетентності.

Слід звернути увагу на підвищення позитивної мотивації учнів до навчання.

Завдяки використанню хмарного середовища створюються привабливі умови для активного залучення батьків до участі у житті гімназії та дитини. Своєчасно відбувається інформування батьків про успіхи дітей, домашні завдання, попередні завдання для уроків.

Хмарні сервіси значно полегшили роботу адміністрації навчального закладу, забезпечили мобільність усіх учасників навчально-виховного процесу та підвищення якості освіти.

Особливо слід наголосити на конфіденційності та інформаційній безпеці під час використання хмарних сервісів у навчальному закладі.

На основі аналізу накопичені матеріалів можна зробити висновки, що якість навчання з використанням

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОМУНІКАЦІЯ

Віртуальні предметні спільноти – це об'єднання вчителів-предметників, які мають спільні інтереси, мету, прагнення, активно можуть спілкуватися як на професійні, так і непрофесійні теми.

Можна визначити деякі *характерні особливості предметної спільноти*:

- відсутність перешкод, як географічних, так і психологічних, під час віртуального спілкування;
- характер взаємодії членів спільноти інтерактивний, тому що вони активно обмінюються різноплановою інформацією, що стосується і предмета, і вподобань;
- учителі мають можливість для самопрезентації та самореалізації;
- формується банк навчальної, методичної, наукової та фахової літератури;
- спілкування між членами спільноти має досить часто неформальний характер.

Види віртуальних предметних спільнот:

- **стабільна** – це спільнота, яка має ненадмірну кількість членів і періодичну наповнюваність навчально-методичними матеріалами;
- **популярна** – це спільнота, у якій кількість членів поступово збільшується, а навчально-методичні матеріали поповнюються систематично;
- **активна** – це спільнота, яка поступово переростає у форум, метою якого є отримання миттєвої консультації з невідкладних питань, які можуть виникати під час діяльності вчителя-предметника.

До структури **віртуальної спільноти** можна включити такі **компоненти**: учасники, спільні документи, посилання, оголошення, дискусії, події, блоги, електронна пошта, оголошення.

Обмін знаннями й досвідом члени спільнот здійснюють у вигляді обміну інформацією, даними, відомостями для роботи вчителя-предметника.

Віртуальні форми навчання та управління можуть бути ефективними тільки тоді, коли вони будуть підтримувати, збагачувати, підсилити творчу роботу, безперервне навчання та забезпечувати активність.

Структура віртуальної предметної спільноти може змінюватись, удосконалюватись за бажанням учасників.

Комунікація вчителя та учня в процесі навчання

Сьогодні, з огляду на сучасні реалії, учитель має використовувати в навчальному процесі нові методи подання інформації. Виникає запитання – а навіщо це потрібно?

Уже доведено, що кожен учитель на своїх уроках надає знання учням, маючи власну методику. А учень, у свою чергу, по-своєму засвоює ці знання. Раніше важко було знаходити індивідуальний підхід до кожного учня. Тепер із активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі вчителі мають можливість подавати нову інформацію таким чином, щоб задовольняти запити кожного учня в якісних освітніх послугах.

Необхідно навчити кожну дитину за короткий час освоювати, перетворювати, використовувати на практиці велику кількість інформації. І дуже важливо організувати процес навчання так, щоб дитина активно, з цікавістю і захопленням працювала не тільки на уроці, а й будь-де і в будь-який час.

Можна зазначити, що сучасні технології, у тому числі й хмарні, змінили процес комунікації, співпраці, навчання вчителя та учня. Сучасні знання здебільшого містяться в комп'ютерних мережах і спільнотах, а не лише на паперових носіях та в пам'яті людей. Тому багато видів навчальної діяльності здійснюється поза класними кабінетами та аудиторіями.

Використання ІКТ сприяє створенню необхідних і достатніх умов для спільної праці вчителів та учнів, вільному доступу кожного, хто навчається, до інформаційних матеріалів будь-де.

Для створення атмосфери довіри, співпраці вчителя та учнів необхідно процес спілкування переносити в позаурочний час – у «хмари». Спільні навчальні матеріали, документи можуть тоді

створюватися не лише вчителями, а й бути результатом їх спільної діяльності, причому вони мають постійно змінюватися, доповнюватися, уточнюватися залежно від навчальних цілей і потреб усіх учасників навчально-виховного процесу – учнів, батьків, учителів, адміністрації закладу.

Використання інноваційних форм і методів, що базуються на хмарних технологіях, надає можливість:

- удосконалити організацію навчального процесу за допомогою активного використання ІКТ, оскільки вони можуть спростити процес створення і накопичення інформації та обміну нею між учителями, учнями, батьками та адміністрацією гімназії;
- розширювати можливості навчання учнів удома як самостійної роботи, так і підтримки їх діяльності під керівництвом учителя, навіть із залученням до виконання завдань і батьків;
- розширювати доступ для учнів і підвищувати доступність до навчальних ресурсів, які мають відповідати їхнім віковим особливостям і потребам;
- змінювати можливості співпраці та взаємодії, оскільки учні перебувають у постійній взаємодії і володіють певними технологічними навичками. Їхнім учителям необхідна підтримка в розумінні того, коли і як використовувати ІКТ у навчальному процесі, щоб знайти спільну мову з учнями, передати їм свій досвід і збагатити їх знаннями.

Упровадження хмарних технологій має на меті сформулювати навички в учнів відповідно до вимог часу, а саме:

- знаходити взаємозв'язок між навчанням та реаліями життя;
- вибирати ресурси та інструменти для навчання, теми для вивчення;
- оцінювати свої роботи та своїх однокласників або переглядати свої роботи після отримання оцінки від учителя або самооцінки;
- створювати власні проекти, портфоліо роботи тощо.

Комунікативні зв'язки учителів та учнів у гімназії здійснюються через створені класні сайти, групи, спільні документи, повідомлення.

Хмарні технології дають можливість створювати умови для неперервного навчання, саморозвитку, комунікації учасників навчально-виховного процесу.

Значення створення спільних документів, календаря в хмарних технологіях в управлінській діяльності

На базі гімназії педагогічний та учнівський колективи активно розпочали використовувати хмарні технології. Але цій роботі передувала складна, копітка та повсякденна робота всіх учасників навчально-виховного процесу.

В управлінні гімназією значне місце посідає використання хмарних технологій з метою спільних та обґрунтованих дій адміністрації та педагогів усього колективу, які мають бути спрямовані на раціональне використання часу і сил усіх учасників навчально-виховного процесу.

У процесі застосування хмарних технологій одночасно розв'язуються такі завдання:

- організація електронної пошти в системі навчального закладу, доступної в будь-якому браузері;
- організація онлайн розкладу уроків;
- створення особистих і загальних файлових сховищ;
- створення простору для спільної роботи.

Доступ до електронної пошти, документів, контактів і календарів з будь-якого пристрою і з будь-якого місця забезпечується хмарними технологіями.

Не треба перенавчатися. Учителі працюють із уже знайомими інструментами Microsoft Outlook і застосунками Office, які тепер поєднуються із хмарними сервісами, щоб забезпечити педагогам однаково зручну роботу на комп'ютері, ноутбучі, телефоні тощо.

Легко зберігати файли у SkyDrive і отримувати до них доступ із будь-яких пристроїв (комп'ютера, планшета або телефону).

SkyDrive – це безкоштовне сховище у хмарі, доступне з обліковим записом Microsoft, що являє собою ще один жорсткий диск, а

хмарних технологій підвищується за рахунок:

- швидшої адаптації учнів до навчального матеріалу з урахуванням їх можливостей і здібностей;
- вибору більш відповідного для учня методу засвоєння предмета;
- регулювання інтенсивності навчання на різних етапах навчального процесу;
- самоконтролю;
- підтримки активних методів навчання;
- образної наочної форми подання матеріалу, що вивчається;
- модульного принципу побудови, що дає змогу використовувати окремі складові хмарних технологій;
- розвитку самостійного навчання.

Хмарні освітні технології є потужним засобом підвищення ефективності навчання шляхом реалізації низки завдань:

- збільшення навчального часу без внесення змін у навчальні плани;
- якісної зміни контролю навчальної діяльності учнів на уроках та в позаурочний час;
- інтенсивного залучення батьків у навчально-виховний процес;
- підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності всіх учасників освітнього процесу;
- підвищення мотивації учнів до навчання;
- забезпечення гнучкості управління навчальним процесом.

За хмарними технологіями – майбутнє наших учнів!

ВИСНОВКИ

Використання хмарних технологій дає можливість усім учасникам навчально-виховного процесу:

- **якісно розв'язувати проблеми** інформатизації в умовах наявності у гімназії мінімальних матеріальних ресурсів;
- **сприяти залученню учнів** до розвитку ІТ-технологій та їх активного впровадження у навчання;

- **забезпечувати рівний доступ** учнів та вчителів до якісних освітніх ресурсів на уроках та в позаурочний час;
- **організувати електронне навчання**, створювати електронні книги;
- **будувати освітній процес** таким чином, щоб використовувати нові форми проведення навчальних занять;
- **формувати систему безпечного зберігання** даних і електронного обміну даними;
- **створювати віртуальні технології** навчання та управління;
- **створювати єдині інформаційні простори** і забезпечувати доступ до них педагогічних працівників, учнів та батьків.

**Татьяна Жорницкая,
Галина Ивасюк**

Использование облачных технологий как создание информационной среды для управления учебно-воспитательным процессом в гимназии

В статье освещены тенденции развития современных технологий и их внедрения в учебно-воспитательный процесс. Одним из приоритетных направлений есть использование облачных технологий, которые сегодня начинают радикально влиять на качество образования и его доступность.

Ключевые слова: Информационно-коммуникационные технологии, информационная среда, облачные технологии.

**Tetiana Zhornyt's'ka,
Halyna Ivasiuk**

The use of cloud – technologies as the creation of the information environment for the management of the educational process in high school

The purpose of the article is to highlight the present that increasingly sets the requirements for rapid response to changes and new modern technologies and their implementation in the educational process. Cloud technologies are beginning to affect radically the quality of education and its accessibility.

Keywords: ICT, information medium, cloud technologies.

файли на ньому доступні з будь-якого пристрою. Тепер не потрібно надсилати файли собі електронною поштою або носити флеш-пам'ять USB, яку можна ще й загубити. Поділитися файлами за допомогою SkyDrive набагато простіше, ніж налаштувати спільний доступ до файлів у домашній мережі, надсилати їх електронною поштою або носити у флешці. Щоб поділитися файлами з іншими користувачами, можна надавати їм дозвіл редагувати файли або лише переглядати їх.

Календар

Доступ до власного календаря за допомогою Microsoft Office Outlook встановлюється за бажанням – чи тільки для адміністрації, чи для директора, чи для усіх членів педагогічного колективу, які зареєстровані в «хмарі».

Можна надати доступ до спільної одноразової неоновлованої копії календаря, яка називається знімком календаря, або ж дозволити спільне використання оновлених календарів шляхом їх публікування.

Використання Outlook з обліковим записом Exchange дає можливість надавати спільний доступ до календарів багатьом користувачам. Спільний доступ до календаря не обмежується стандартною папкою «Календар», яку створено у всіх профілях Outlook. Можна створити додаткові папки календарів і надати до деяких із них спільний доступ. Наприклад, можна створити папку календаря для певного проекту і надати до неї доступ іншим співробітникам. За потреби можна надати дозвіл на зміну подій і зустрічей у календарі.

Надання спільного доступу до календаря реалізується за допомогою запрошень на доступ і повідомлень із запитом дозволу на доступ. Запрошення на доступ: пропонують одержувачу доступ до вашої папки календарів. Відправляючи таке запрошення на доступ до вашої стандартної папки «Календар», можна також надіслати одержувачу запит щодо можливості доступу до його стандартної папки «Календар».

Календар заступника з навчально-виховної роботи з 27 січня по 28 лютого 2014 року.

Шкільні сайти в хмарних технологіях

Констатуємо значний інтерес учнів до роботи на сайтах класів як до новітньої технології. У гімназії розпочато активну роботу щодо створення педагогами у хмарних технологіях як сайтів класів, так і особистих.

У створенні сайтів використовуються хмарні сервіси: конструктор сайтів, документи, електронна пошта, редактори документів та електронних таблиць.

Сайти в хмарах суттєво спрощують зберігання даних та користування матеріалами. Перевагою процесу створення сайтів є те, що йде активне залучення учнів до роботи у мережних технологіях. При цьому вони мають можливість редагувати свої розділи. Це, у свою чергу, дає можливість педагогу контролювати та перевіряти інформацію від учнів, що розвиває самостійність, відповідальність учнів. Така інформація або інші мережні ресурси відповідають вимогам навчального процесу.

Сайт – це сукупність електронних сторінок з довільною інформацією, які об'єднані в єдине ціле за допомогою посилань одні на одних. Яка користь від власного сайту?

Основні переваги сайту:

Інформативність – він може містити стислу (або повну) інформацію про вашу навчальну діяльність.

Доступність – дізнатись про ваш навчальний заклад за допомогою сайту може будь-хто, незалежно від того, де він знаходиться і чи є членом вашої хмари.

«Працєвжитість» – сайт надає інформацію про клас чи педагогічну діяльність учителя 24 години на добу, 7 днів на тиждень.

Ефективність – сайт допомагає знаходити партнерів та розширює поле вашої діяльності.

Економічність – створення та підтримка сайту коштують дешевше у хмарних технологіях, ніж в інших технологіях.

Сайт підвищує імідж та престиж гімназії та окремих класів.

Отже, мати свій сайт корисно, необхідно і вигідно!

Педагогіка
школи

УДК 37.015.31:
17.022.1(477.43)

Любов
БЕРЕЗЮК

Учитель математики,
учитель вищої категорії
Летичівського
НВК № 2 «ЗОШ I-III
ступенів-гімназія»
Хмельницької області

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

МОДЕЛІ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ

в загальноосвітньому навчальному закладі

Мета статті полягає у висвітленні актуальності та перспективності проекту «Варіативні моделі комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання предметів природничо-математичного циклу в загальноосвітньому навчальному закладі», розвитку освіти шляхом впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життя в інформаційному суспільстві.

Ключові слова: варіативні моделі, комп'ютерно-орієнтоване середовище, навички XXI століття, інформаційно-комунікаційні технології.

Інститут модернізації змісту освіти МОН України спільно з Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України розпочав новий дослідницький проект «Варіативні моделі комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання предметів природничо-математичного циклу в загальноосвітньому навчальному закладі». До цього проекту долучився Летичівський навчально-виховний комплекс № 2 «Загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія» Летичівської районної ради Хмельницької області відповідно до наказу Міністерства освіти та науки України від 05.02.2016 № 88.

Завданням проекту є розробка, обґрунтування та експериментальна перевірка варіативних моделей використання комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання шкільних предметів природ-

ничо-математичного циклу загальноосвітнього навчального закладу.

Вважаємо, що цей проект позитивно вплине на організацію навчання, створить умови для розвитку нових методів і технологій навчання учнів, підвищить мотивацію учнів до навчання, забезпечить розвиток інформаційних і професійних компетентностей учителів-предметників (шкільні предмети природничо-математичного циклу), що, своєю чергою, сприятиме позитивним змінам в організації діяльності учасників навчально-виховного процесу.

Як показують спеціальні дослідження, одним із головних чинників, що від них залежить якість навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі, є правильно сформоване навчальне середовище, де цей процес реалізується. *Під*

середовищем і середовищними впливами розуміємо сукупність соціальних відносин, загальний клімат організації (школи, родини тощо).

Аналіз наукових джерел з проблемних питань щодо педагогічного проектування навчального середовища показує, що основні напрями дослідження в цій галузі зосереджено на функціональному підході до навчального середовища як системи. Процес розвитку і самоорганізації цієї системи залежить від рівня асиміляції суб'єкта навчання як її активного елемента в міру опанування ним знань і навичок поведінки в навчальному середовищі (соціально-педагогічному та дидактичному).

У навчальному середовищі, побудованому для реалізації сучасного навчального процесу з природничо-математичних дисциплін у старшій школі, елементами системи стають прилади та обладнання, які можуть містити цифрові технології. У такий спосіб уможливилось використання переваг інформаційно-комунікаційних технологій у процесі виконання навчальних завдань (лабораторні й практичні роботи, вимірювання, спостереження тощо). Під час створення варіативних моделей комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання розглядаються відносини між учителем та учнем через системний, структурний, діяльнісний, комплексний, творчий, суб'єктно-суб'єктний, диференційований, індивідуальний та особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи.

Основним способом діяльності учасників навчально-виховного процесу має бути **нова організація роботи вчителя з учнями під час проведення занять в урочний і позаурочний час, а саме:**

- використання варіативних моделей комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання предметів природничо-математичного циклу, систем комп'ютерної математики, електронних освітніх ресурсів під час відпрацювання навчальних навичок, виконання домашніх завдань, дослідницьких проєктів тощо;
- використання варіативних моделей, систем комп'ютерної математики учнем

у процесі запам'ятовування навчальної термінології;

- проведення майстер-класів, вебінарів, онлайн-конференцій, онлайн-уроків;
- робота учнів над виконанням індивідуальної, колективної та групової дослідницької роботи;
- відпрацювання необхідних навичок під час виконання домашніх завдань та самостійної роботи;
- взаємодія вчителя й учнів, що спрямована на розкриття інтелектуального, творчого потенціалу, активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку креативного мислення.

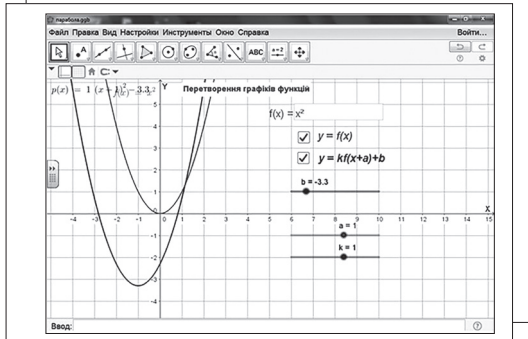
Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчальної діяльності сприяє активізації здобутих раніше знань, умінь і навичок, розвитку логічного мислення, інтелектуальних здібностей, посиленню інтересу до навчання та способів здобуття знань.

У процесі навчання математичних дисциплін система «GeoGebra» використовується як засіб для візуалізації математичних об'єктів, виразів, ілюстрації методів побудови, як середовище для моделювання та емпіричного дослідження властивостей досліджуваних об'єктів, як інструментально-вимірювальний комплекс, що надає користувачеві набір спеціалізованих інструментів для створення і перетворення об'єкта, а також вимірювання його заданих параметрів.

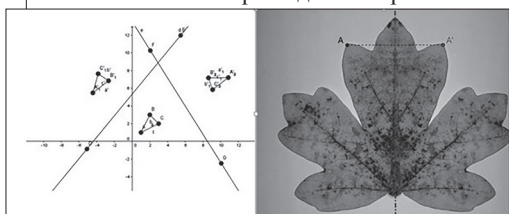
«GeoGebra» сприяє візуалізації об'єкта дослідження, демонстрації його властивостей, уникненню рутинних дій, пов'язаних зі створенням допоміжних зображень, дає змогу представлення навчального матеріалу за допомогою ілюстрацій (статичних і динамічних зображень, графіків, схем, таблиць).

Програма може мати і педагогічне призначення: для формування інтересу учнів до теми пропонованого заняття, візуального супроводу або пояснення виконуваних виразів, демонстрації прикладів застосування здобутих знань у житті (див. вріз).

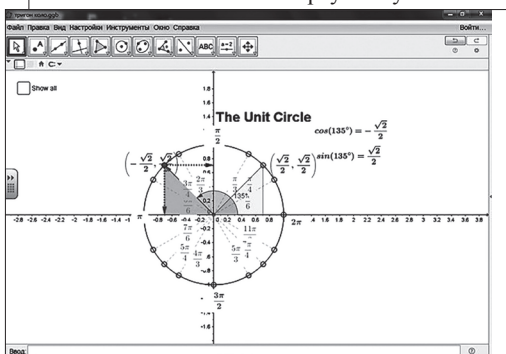
Графік 1 Перетворення графіків функцій

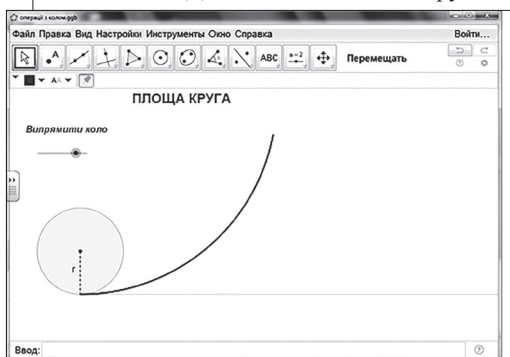
Графік 2 Симетрія відносно прямої

Графік 3 Тригонометричні функції числового аргументу

Графік 4 Довжина кола. Площа круга

Любовь Березюк

Модели компьютерно-ориентированной среды обучения предметов естественно-математического цикла в общеобразовательных учебных заведениях

Цель статьи заключается в освещении актуальности и перспективности проекта «Вариативные модели компьютерно-ориентированной среды обучения предметам естественно-математического цикла в общеобразовательном учебном заведении», развития образования путем внедрения современных информационно-коммуникационных технологий, обеспечивающих совершенствование учебно-воспитательного процесса, доступность и эффективность образования, подготовку молодого поколения к жизни в информационном обществе.

Ключевые слова: вариативные модели, компьютерно-ориентированная среда, навыки XXI века, информационно-коммуникационные технологии.

Lubov Berezyuk

Models of computer-oriented teaching of natural and mathematical course in secondary schools

The purpose of the article is to highlight the relevance and prospects of the project «Expandable models of computer-oriented teaching of natural mathematical course in secondary schools», education development by the application of modern information and communication technologies for improving the educational process, accessibility and effectiveness of education and training the younger generation for the life in the information society.

Keywords: expandable models, computer-oriented environment, the skills of the XX century, information and communication technologies.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ

ХМАРО ОРІЄНТОВАНОГО

НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Педагогіка
школи

УДК 37.091.

212.7-027.555

Стаття присвячена проблемам розвитку і впровадження сервісів хмарних технологій у навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу. Висвітлено форми та компоненти використання хмарних технологій вчителями-предметниками, адміністрацією закладу, розглянуто види діяльності, що підтримуються у хмарі. Наведено кілька прикладів успішної роботи адміністрації, учителів та учнів НВК № 10 м. Хмельницького.

Ключові слова: навчально-виховний процес, навчальне середовище, освітні технології, хмара, хмаро орієнтоване навчання, хмарні технології.

Навчально-виховний комплекс № 10 м. Хмельницького – один із найстаріших навчальних закладів міста. За останніми дослідженнями, проведеними активістами музею історії школи «Ми родом з десятої», з'ясовано, що Російську середню трудову школу № 10 засновано у 1927 р. Знайшлися документи про реабілітацію одного з перших директорів, якого було репресовано у 30-х рр. ХХ ст. У 1934 р. заклад реорганізовано в Проскурівську жіночу середню школу № 10.

Протягом 86 років школа не раз змінювала свою адресу. У 1991 р. збудовано нове приміщення по вул. Водопровідній, де нині і розміщується школа. Наш заклад поступово набув статусу загальноосвітньої школи, а в 2000 р. – навчально-виховного комплексу № 10.

У структурі НВК – загальноосвітня школа I–III ступенів та ліцей, в яких діє цільова програма розвитку особистості учня: центр розвитку та підготовки дітей до школи; I ступінь – (1–4 кл.) – центр розвитку особистості; II ступінь (5–9 кл.) – центр самопізнання та самовизначення; III ступінь (10–11 кл.) – центр самовдосконалення та профорієнтації – ліцей. Зарахування учнів до профільних класів здійснюється на конкурсній основі. Учні мають можливість вибору профілів: української філології, англійської філології, інформаційно-технологічного. Старшокласники вдосконалюють свої знання на заняттях школи олімпійського резерву та секцій учнівського наукового товариства МАН НВК № 10 «До вершин наук». У минулому навчальному році

Віктор ГРИЦУК
Директор
НВК № 10
м. Хмельницького

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

ПЕДАГОГІЧНІ ПРОЕКТИ

- **«ВЧИТЬСЯ ПО-СУЧАСНОМУ»** (керівник – заступник директора з навчально-виховної роботи **Мігунова І. А.**)

Пріоритетний напрям проекту – створення навчального середовища, сприятливого для задоволення соціокультурних, пізнавальних та фізичних потреб учнів.

Мета проекту – забезпечити високий рівень освітньої компетенції з орієнтацією на новий Державний стандарт базової та загальної середньої освіти.

Завдання проекту – створити адаптивну мережеву систему підготовки педагогічних кадрів до реалізації завдань Державного стандарту; створити умови для професійного самовдосконалення педагогів з метою підвищення навчально-виховного процесу в умовах переходу на нові стандарти базової та загальної середньої освіти в парадигмі сучасного освітнього простору; сформувати діалогічний простір педагогічного процесу з метою розвитку педагогічної співпраці в системі «учитель-учень-батьки» та встановлення суб'єкт-суб'єктних стосунків; запровадити використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі.

Результати проекту: створено електронний кейс *«На допомогу учителю 5 класу»*, випущено методичні посібники *«Використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі»*, *«Створення комфортного педагогічного простору в умовах переходу на новий Державний стандарт базової та загальної середньої освіти»*, *«Використання навчального програмного забезпечення з кожної навчальної дисципліни»*, запроваджено авторську програму *«Наступність»*; створено умови для реалізації педагогічного проекту *«Виявлення проявів та запобігання дитячій бездоглядності засобами фізичної культури. Прищеплення здорового способу життя як норми соціальної поведінки»*. І. А. Мігунова посіла перше місце в V Міжнародному фестивалі педагогічних інновацій за розробку та реалізацію в НВК № 10 педагогічного проекту *«Вчить по-сучасному»*.

Адміністрацією НВК № 10 разом зі штатними практичними психологами Л. М. Янковською та Т. В. Книр організовано заходи просвітницького та тренінгового характеру:

більш ніж 118 обдарованих учнів 7–11 класів виявили бажання взяти участь у конкурсі-захисті МАН та учнівських олімпіадах. Стали переможцями міського етапу 51 з них. При товаристві відкрито молодше відділення для учнів 1–4 класів, які вже 8 років працюють за авторською програмою *«Юний дослідник»*, здійснюючи свої перші кроки у науку. Досвід НВК № 10 м. Хмельницького за напрямом *«Системна робота з обдарованими молодшими школярами над розвитком наукового пізнання світу»* вивчено й узагальнено управлінням освіти Хмельницької міської ради.

До послуг учнів НВК: бібліотека та читальний зал, спортивні зали, басейн, гуртки за інтересами, учнівське самоврядування *«Мерія НВК»*. Родзинками НВК № 10 є туристично-краєзнавчий клуб *«Едельвейс»*, два зразкових музеї, відомі в місті та області (музей українознавства *«Світлиця»*, музей бойової слави 31 танкового корпусу) та музей історії школи *«Ми родом з десятої»*. 23 кабінети та класи оснащені мультимедійною технікою, комп'ютерами, всі навчальні кабінети та класні кімнати підключено до мережі інтернет.

Відповідно до Програми розвитку НВК № 10 колектив послідовно виконує кілька шкільних педагогічних проектів, два Всеукраїнських та один загальноміський (див. врізи)

У 2016–2017 н. р. початкова школа НВК № 10 взяла участь у Всеукраїнському проекті *«Інтелект України»*. Тепер у нас працюють експериментальні перші класи (керівник проекту заступник директора з навчально-виховної роботи в початкових класах Є. І. Скочеляс).

Колектив НВК № 10 взяв участь у двох міжнародних проек-

тах: українсько-німецькому молодіжному проекті «Хмельницький – Вупперталь» Міжнародного фонду «Взаєморозуміння та примирення», українсько-польському проекті «Шкільна академія підприємництва». Вчителі шкільного методичного об'єднання хімії та біології закладу беруть участь у науково-дослідній роботі лабораторії хімічної і біологічної освіти інституту педагогіки НАПНУ «Якісна шкільна біологічна освіта». Очолює роботу заслужений учитель України, вчитель біології М. Ю. Бітюк. У НВК № 10 відбувся круглий стіл «Якісна шкільна біологічна освіта: проблеми та шляхи розв'язання» за участю провідного наукового співробітника лабораторії хімічної і біологічної освіти інституту педагогіки НАПНУ, кандидата педагогічних наук, доцента Н. Ю. Матяш.

Колектив кожного загальноосвітнього навчального закладу обирає стратегію і тактику дій, які відображено в Статуті та Програмі розвитку школи. **Аналітичний розділ оновленої Програми розвитку НВК № 10 м. Хмельницького містить такі відповідні тези:**

- світова тенденція до всебічної глобалізації життя поступово перетворює суспільство на єдиний простір, в якому люди об'єктивно змушені ставати більш інформованими, динамічними, критично й творчо мислячими, вмотивованими до власного розвитку;
- в інформаційному світі практично будь-хто може отримати доступ до глобальної мережі інтернет. Інтернет-технології є системоутворюючим чинником розвитку інформаційного простору та суспільства в цілому;

- з метою запобігання негативним явищам у педагогічному колективі, для формування позитивної взаємодії серед учасників навчально-виховного процесу проведено тренінги «Підвищення почуття емпатії педагога», «Профілактика професійного вигорання педагогів НВК № 10» та семінар-практикум: «Роль здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі»;
- психологами НВК № 10 Л. М. Янковською та Т. В. Книр розроблено програму діяльності психологічної лабораторії «Крок за кроком до успішного навчання». Основний крок програми «Педагогічна майстерність – запорука успішності учня» спрямований на підвищення рівня психологічної освіти та професійної майстерності педагогів, оптимізацію стосунків серед учасників навчально-виховного процесу.

Л. М. Янковська посіла перше місце у VII Міжнародному фестивалі педагогічних інновацій за розробку та реалізацію в НВК № 10 проекту «Модель психологічної лабораторії на платформі MS Office 365. Хмарний кабінет практичного психолога».

Початкова школа НВК № 10 увійшла до складу експериментального майданчика на виконання II етапу українсько-шведського проекту «Освіта для сталого розвитку в дії».

Пріоритетний напрям проекту – уроки для сталого розвитку в 3–4 класах, які забезпечують зміни у звичках дітей, поведінці й стилі повсякденного життя та спрямовані на раціональне ставлення до використання ресурсів планети.

- **«ШКОЛА УСПІШНОГО ВЧИТЕЛЯ»** (керівник – заступник директора з науково-методичної роботи **А. В. Янковська**)

Пріоритетний напрям проекту – професійна і соціальна мобільність, неперервна освіта, професійне та духовне самовдосконалення педагога.

Мета проекту – навчитися швидко, раціонально, економно навчатися протягом життя, користуючись знаннями як інструментом у розв'язанні життєвих проблем.

Завдання – створити умови для професійного вдосконалення вчителя **НВК № 10**, активно адаптувати педагога до нових обставин і моделей освітньої діяльності.

Результати проекту: виконано веб-квест «Школа успішного вчителя», розроблено методичні рекомендації «Створення освітнього інтернет-середовища для організації навчальної діяльності через виконання завдань пошуково-дослідницького характеру», створено авторський веб-сайт «Школа успішного вчителя», організовано динамічну групу «Використання ІКТ у навчально-виховному процесі», результати роботи та авторські матеріали розміщені на офіційному сайті НВК № 10 (<http://www.nvk10.km.ua/>) та сайті учнівського наукового товариства МАН «До вершин наук» (<http://www.digestnvk10.org.ua/>). Власні сайти та блоги ведуть вчителі: В. В. Медулич (сайт «У класі»), А. М. Дяченко, Л. І. Козубай, Л. О. Бондарчук. Авторські сторінки на офіційному сайті НВК № 10 відкрили Л. О. Синиця, О. Д. Городнюк, О. А. Юхимович, А. В. Кошево. Пройшли навчання за програмами Intel та Microsoft 19 вчителів, з них: «Intel – навчання для майбутнього» – 4 вчителі; «Курс Microsoft із цифрових технологій» – 14 вчителів, «Курс Microsoft Digital Literacy» – 2 вчителі. Підвищили свій фаховий рівень на дистанційних курсах Академії ВГ «Основа» – 6 вчителів. Тренінг з емплаурмент-педагогіки «Уроки сталого розвитку» пройшли 2 вчителі. Тренінг за програмою Intel «Інноваційна модель Е-навчання «1 учень – 1 комп'ютер» пройшли 26 вчителів. Володіють методикою проведення інтерактивних уроків та уроків з використанням ІКТ 70 % вчителів. На сьогодні 8 учителів є авторами навчальної літератури та науково-методичних розробок. Чимало уваги приділяється інформатизації навчального закладу. На Е-диску сайту www.ukr.net ведеться електронний документообіг шкільної документації, яку впорядковано в 46 Е-папках (наприклад: порівняльний аналіз контрольних робіт; моніторинг виконавської дисципліни; моніторинг навчальних досягнень учнів НВК № 10; методичні рекомендації, Державний стандарт, інструкції, критерії оцінювання тощо).

В управлінській діяльності використовується мережевий офісний пакет «Google Docs», що дає адміністрації можливість

- Інтернет – активний агент соціалізації особистості підлітка;
- потреба ЗНЗ м. Хмельницького в розробці хмаро орієнтованого навчального середовища є досить гострою, оскільки це питання, попри його актуальність, на міському рівні недостатньо вивчено.

Так було визначено необхідність зміни основного вектора розвитку НВК № 10. Сьогодні політика нашого навчального закладу така: сучасна освіта – сучасним школярам. Стратегія розвитку школи – від НВК до ліцею інформаційних технологій.

Мета роботи НВК № 10 – створення освітнього середовища, яке сприятиме тому, щоб кожен учень, незалежно від психофізичних особливостей, рівня сформованості навчальних умінь, навичок і здібностей зміг реалізувати себе як суб'єкт життя, діяльності та спілкування.

Розглядаючи різні підходи до використання інтернет-технологій у школі, ми звернули увагу на такі переваги хмарних сервісів:

- комплексне програмне забезпечення, провідні освітні технології;
- індивідуальний процес навчання, онлайн-консультації;
- демократичний зв'язок «учитель – учень».

Ми не могли стояти на місці, адже щодня коефіцієнт інформаційної компетентності учнів зростає, вчитель зобов'язаний встигати за своїми вихованцями. Тому у липні 2015 р. школа здобула статус експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня. Це дало нашому колективу можливість узяти участь в апробації й узагальненні результатів науково-педагогічного експерименту «Основи проектування хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального

закладу», керівник – завідувач відділу хмаро орієнтованих систем інформатизації освіти С. Г. Литвинова. Педагоги та учні, які беруть участь в експерименті, використовують у навчально-виховному процесі ліцензійний пакет програм «Microsoft Office 365», що має сертифікат захисту даних ISO 27001.

Нам вдалося це зробити тому, що:

- учителі НВК № 10 уже мали досвід роботи в хмарному середовищі (працювали з програмами «Google»);
- наші батьки зацікавлені, оскільки в хмарному середовищі учень сам обирає не тільки ритм, темп і час навчання, а й послідовність вивчення предметів;
- завдяки досвіду роботи в хмарному середовищі можна стверджувати, що управлінська діяльність оптимізується, електронний документообіг вивільняє час учителя, полегшує створення навчального контенту, стимулює до самоосвіти та творчої діяльності.

Однак **ми свідомі існування суперечності між використанням традиційних методів і прийомів роботи з учнями та набуттям частиною педагогів ІТ-компетентності, швидким розвитком школи в напрямі інформатизації навчального процесу.** Щодня коефіцієнт інформаційної компетентності учнів зростає, вчитель за таким учнем не встигає. Місто розвивається й потребує спеціалістів в ІТ-сфері. Перебуваючи в активній фазі другого року проекту «Хмарні сервіси в освіті», ми встигли зробити такі дії для подолання цих суперечностей: з 2016 р. НВК № 10 бере участь у виконанні міської програми розвитку «ІТ-Хмельницький», зокрема, у міському проекті «Дистанційна освіта школярів

міста Хмельницького» з підготовки електронного освітнього середовища – ІТ навчання учнів 8–11 класів за допомогою авторських дистанційних курсів. **Ми прагнемо запровадити дистанційну освіту в школі з огляду на такі її переваги:**

- доступність для різних категорій учнів;
- демократичний зв'язок «учитель – учень»;
- комплексне програмне забезпечення; провідні освітні технології;
- індивідуальний процес навчання, гнучкі консультації.

Оскільки вчителі мають унікальний досвід роботи в хмаро орієнтованому навчальному середовищі, вони є розробниками навчального контенту для MS Office 365, який уже проходить апробацію на платформі факультету заочно-дистанційного навчання Хмельницького національного університету на

спільного редагування документів з різних комп'ютерів (річний план, накази), педагогам – ведення інформаційно-аналітичної та контрольної-діагностичної роботи в процесі моніторингу якості освіти (таблиці прогнозу та результативності НДУ учнів)

Стандартизовано моніторинг якості освіти НВК № 10 за допомогою щорічного оновлення електронних документів. Створено електронну інформаційну систему бази даних вчителів та моніторингу якості освіти учнів школи; електронний методичний кабінет.

З метою дотримання вимог чинного законодавства щодо ведення Алфавітної книги, класних журналів **створено спеціальну електронну базу даних учнівського складу та працівників НВК № 10.** Здійснено аналіз кількості учнів за кожною літерою, внесено дані про учнів 1–11 класів та прибулих дітей, заповнено ІІ розділ Алфавітної книги.

Виконання шкільних проектів «Школа успішного вчителя» та «Вчись по-сучасному» дало можливість педколективу та учням школи взяти участь у Всеукраїнському проекті «Хмарні сервіси в освіті».

сайті «Дистанційне навчання школярів». Усього розроблено 5 авторських дистанційних курсів для учнів 6, 8 класів: з математики (В. В. Медулич), біології (Ю. В. Прозоровська), географії (Л. В. Худецька), історії (А. М. Дяченко), технологій (Л. І. Козубай).

Дирекцією закладу визначено такий алгоритм дій:

Крок 1: розробка та апробація курсів, розміщених на серверах Хмельницького національного університету, розроблених на базі унікальних вітчизняних технологій, відпрацьованих та запатентованих університетом. Інтеграція з факультетом дистанційно-заочного навчання ХНУ.

2016–2017 н. р. – дистанційно-очна форма навчання. Учень НВК № 10 вивчає предмет у школі та має можливість додатково вивчати його дистанційно. *Тьютор – шкільний учитель.* За такої форми навчання дистанційні матеріали органічно залучаються до навчального процесу.

Крок 2: 2017–2018 н. р. – дистанційна форма навчання. Учень НВК № 10 індивідуально записується на курс та навчається дистанційно за методикою навчального центру факультету ДЗН ХНУ.

Крок 3: 2018–2019 н. р. – дистанційна форма навчання. Учні шкіл м. Хмельницького записуються на курс індивідуально та навчаються дистанційно за методикою навчального центру факультету ДЗН ХНУ. Надання платних освітніх послуг через ДН за напрямками: підготовка до ЗНО, профорієнтація, соціалізація випускників, підвищення кваліфікації вчителів тощо.

Категорії потенційних слухачів дистанційних курсів:

- учень НВК № 10, який бажає покращити свої знання з базових дисциплін шкільної програми;
- учень НВК № 10, який готується до ЗНО;
- учень, який перебуває на екстернатній чи індивідуальній формі навчання;
- учень з особливими потребами тощо.

У результаті виконання цих проєктів:

- 48 учителів НВК № 10 отримали додаткову методичну та фахову підготовку, навчаючись на дистанційних курсах із впровадження хмаро орієнтованих засобів у навчально-виховний процес.
- 15 учителів НВК № 10 розробили навчальний контент з використанням хмарних сервісів та долучили до відповідної навчальної роботи учнів 5–9 класів.
- Адміністрація закладу використовує хмарні технології для ведення ділової документації та моніторингу навчально-виховного процесу.

Зрозуміло, що активне використання інформаційних і комунікаційних технологій робить пріоритетним завдання створення спеціально спрямованої системи охорони здоров'я школярів. Нині в нашій школі маємо незадовільні показники здоров'я та емоційного благополуччя дітей, переважання відчуженого стилю спілкування педагога з учнями. Недостатньою є кількість шкільних форм соціалізації для розв'язання індивідуальних завдань дорослішання, спостерігається відсутність можливості соціальної дії підлітків у школі.

Тому виховна служба працює над розробкою шкільного проєкту «Здоров'я формує політику школи». Заступник директора з виховної роботи **О. А. Плюхіна** опублікувала сигнальний примірник проєкту, в якому вагоме місце посідає формування української ідентичності, враховано напрями Концепції патріотичного виховання.

Наведемо кілька прикладів того, як змінюється шкільне життя в умовах хмаро орієнтованого навчального середовища. День здоров'я – наш традиційний вересневий захід. І хоча 47 класних колективів планують його задалегідь, це день турбот для директора і заступників, адже діти виходять за межі школи. Цього року ми оголосили спільний загальношкільний онлайн-проєкт «Ми – за здоровий спосіб життя!», який узагальнили в Електронному записнику «One Note Office 365». Кожен клас розмістив на своїй сторінці фотозвіт, у якому доводяться переваги

здорового способу життя, пропонуються поради для проведення активного дозвілля на природі. Записник заповнювали протягом Дня здоров'я, редагували спільно. Керівництво школи отримувало оперативну інформацію про перебіг цього шкільного дня, рівень його підготовки, а головне – кожен відчув себе часткою великої шкільної громади. «Хмарний записник» перетворився на сімейний альбом, сповнений теплоти, любові до дітей, поваги до учительства.

Останній шкільний проект, підсумований у спільно впорядкованій у хмаро орієнтованому навчальному середовищі НВК № 10 презентації «Sway», виконано до Дня української писемності. Кожен клас разом із класними керівниками та вчителями української мови та літератури запланував власний захід, який висвітлювався на полотні онлайн презентації, доступ до якої мають всі представники шкільної громади. Найпопулярнішими виявилися звіти про Диктант української єдності.

Отже, хмарне середовище інтегрувалося у життя реальної школи, відтак навчально-виховний процес став цікавим і сучасним, а освітні послуги – більш якісними. що відкрило різноманітні шляхи для саморозвитку й самовдосконалення учня й учителя НВК № 10.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю., Спирін О. М., Шишкіна М. П. Корпоративні інформаційні системи підтримання науково-освітньої діяльності на базі хмаро орієнтованих сервісів // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. – Київ, 2015. – Вип. 43 (47), ч. 2. – С. 178–206.
2. Биков В. Ю. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсинг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ / В. Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. – Херсон : ХДУ, 2011. – Вип. 10. – С. 8–23.
3. Литвинова С. Г. Методика проектування та використання хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу: метод. рек. / С. Г. Литвинова. – Київ : Компрінт, 2015. – 280 с.; іл. 295.

4. Литвинова С. Г. Методика проектування хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу на рівні керівника / С. Г. Литвинова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2015. – № 2 (122). – С. 5–11.

5. Литвинова С. Г. Основні етапи і компоненти проектування хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу / С. Г. Литвинова // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2014. – Вип. 3(541): Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології, у 3-х т. – Т. 2. – С. 56–66.

Виктор Гришук

Повышение эффективности учебно-воспитательного процесса общеобразовательных учебных заведений в условиях формирования облачно ориентированной учебной среды

Статья посвящена проблемам развития и внедрения сервисов облачных технологий в учебный процесс общеобразовательного учебного заведения. Освещены формы и компоненты использования облачных технологий учителями-предметниками, администрацией учреждения, рассмотрены виды деятельности, поддерживаемые в облаке. Вот несколько примеров успешной работы администрации, учителей и учеников УВК № 10 г. Хмельницкого.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, учебная среда, образовательные технологии, облако, облачно ориентированное обучение, облачные технологии.

Viktor Hryshchuk

Improving efficiency educational process of general educational institutions in the emerging cloud oriented learning environment

This article is devoted to problems of development and implementation of cloud services in the educational process of an educational institution. Deals with the form and use of cloud components subject teachers, the administration of the institution; activities supported in the cloud. Are some examples of the success of the administration, teachers and students of NVK № 10. Khmelnytsky.

Keywords: educational process, learning environment, educational technologies, cloud, cloud-oriented learning, cloud.

ІКТ-КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИХ ТА ПЕДАГОГІЧ- НИХ КАДРІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКИХ ОЛІМПІАД

У статті обґрунтовано значення використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності менеджера освіти, методиста, педагогічного працівника для ефективної організації роботи з обдарованою учнівською молоддю. Розглянуто шляхи використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці та проведенні учнівських олімпіад.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна компетентність, хмарні технології, післядипломна педагогічна освіта, Всеукраїнські учнівські олімпіади.

УДК 37.013.42(477.43)

**Олександра
СОЛОГУБ**

Методист науково-методичного центру викладання інформатики, інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційного навчання Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Однією з ключових компетенцій управлінця є інформаційна, яка полягає у здатності до застосування інформаційно-комунікаційних технологій, раціонального використання комп'ютера та комп'ютерних засобів, умінні будувати інформаційні моделі та досліджувати їх засобами ІКТ [2]. Серед напрямів роботи методкабінету чільне місце також посідає організація інформаційно-комунікаційного обслуговування та використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі та діяльності навчальних закладів [6].

Проте не завжди керівники, методисти районної (міської) методичної служби володіють знаннями, необхідними для того, щоб надати педагогічним працівникам методичну допомогу відповідно до вимог сьогодення. Часто у навчальному закладі робота, пов'язана з використанням комп'ютера (навіть та, яка не потребує ґрунтовних знань з

ІКТ), перекладається на вчителя інформатики та заступника з навчально-виховної роботи. Завдання освітнього менеджера сьогодні – формування ІКТ-компетентності кожного педагогічного працівника закладу, адже без цього неможливо побудувати сучасну школу та забезпечити перехід освіти на новий рівень.

Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми є діяльність інститутів післядипломної педагогічної освіти, які формують модель організації роботи педагогічного працівника, спрямовують його на безперервне самовдосконалення та самонавчання. Тому від того, як буде організовано, вибудовано модель роботи з керівниками навчальних закладів, працівниками методичних служб районних, міських методичних кабінетів, представників об'єднаних територіальних громад, залежить накладення проєкції моделі на систему роботи освітнього менеджера, методиста у загальноосвітньому навчальному

закладі. Провідним завданням діяльності обласного інституту післядипломної педагогічної освіти має стати широке використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності.

Стан дослідження проблеми. Питання формування моделі ІКТ-компетентності педагогічного працівника присвячено останні дослідження Н. В. Морзе, яка зазначає: «Розвиток ІКТ сприяє побудові інформаційно-освітніх середовищ, розвитку неформальної освіти дорослих, зміні підходів до підвищення кваліфікації у системі післядипломної педагогічної освіти» [5]. Про використання веб, віртуальних, хмарних технологій, які радикально змінюють навчальні заклади, навчально-виховний процес, доступність освіти, говорить С. Г. Литвинова. Досліджуючи переваги хмарних сервісів, вона зазначає: «Завдяки зростанню популярності хмарних технологій для навчальних закладів з'являються нові можливості управління навчальним процесом. Одним з основних питань управління є підвищення рівня методичної роботи навчального закладу на усіх її рівнях від шкільного методичного об'єднання вчителів-предметників до методиста міста (області)» [4].

Цілі статті. Стаття присвячена питанням використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі менеджерів освіти різних рівнів і педагогічних працівників під час організації та проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад у Хмельницькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. На прикладі організації та проведення олімпіад з інформатики демонструється використання платформи для проведення вебінарів «Adobe Connect», системи автоматизованої перевірки розв'язків задач «Ejudge», хмарних сервісів. Завданням статті є привернення уваги керівників обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, загальноосвітніх навчальних закладів, методичних працівників, учителів до нових форм проведення олімпіад з навчальних предметів, подання схеми ефективної організації та проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад з ви-

користанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових напрямів державної політики є створення різноманітних форм і засобів здобуття освіти. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології вносять свій вклад у модернізацію роботи освітнього менеджера, методиста у роботі з обдарованими учнями та педагогічними працівниками. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час організації та проведення олімпіад у Хмельницькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти має кілька основних напрямів. Розглянемо їх.

Використання платформи для проведення вебінарів

Одним із засобів для роботи учасників освітнього процесу в дистанційному режимі є платформи для проведення вебінарів. Вебінар (від англ. «Webinar», скор. від «web-based seminar») – онлайн-семинар, організований за допомогою web-технологій у режимі прямої трансляції. Зв'язок між учасниками відбувається в кімнаті вебінару (інтерактивному класі). Учасники мають можливість чути і бачити виступаючого, задавати питання (у чаті або через голосовий зв'язок). Доповідачі можуть транслювати презентації, інтернет-посилання, використовувати інструменти дошки, проводити онлайн-опитування, учасники можуть працювати в групах тощо. Після завершення заходу залишається запис, який також можна використовувати з навчальною метою.

Для проведення вебінару використовують певну платформу. Платформа вебінарів – це інтернет-сайт (або портал), який призначено для проведення онлайн-заходів. Платформи вебінарів функціонують на основі програмних оболонок для створення мультимедійних онлайн-сервісів. Під час розробки платформ може використовуватися як дороге ліцензійне програмне забезпечення (платна платформа), так і програмне забезпечення з відкритим кодом (безкоштовна платформа). Безкоштовні

або вільні платформи мають необхідний функціонал, хоча іноді обмежують кількість учасників або час. Існують й інші недоліки: відсутність технічної підтримки та обмеженість в онлайн-трансляції, які пов'язані з великою завантаженістю безкоштовних сервісів. Іноді платформа обмежує можливості демонстрування файлів певних форматів, можуть бути відсутніми форми отримання зворотного зв'язку від слухачів (текстовий чат, можливість «взяти слово», архів результатів опитувань, запис вебінару тощо).

У Хмельницькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти використовується ліцензійне програмне забезпечення «Adobe Connect». Оскільки ця платформа дає можливість створити **100 віртуальних кімнат до 100 користувачів у кожній**, наш заклад виділив кімнати для проведення вебінарів Департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА, районних (міських) методкабінетів, об'єднаних територіальних громад. Тож тепер усі педагогічні працівники області користуються можливостями платформи. На курсах підвищення кваліфікації вчителів проводиться навчання для слухачів курсів з питань використання платформи «Adobe Connect» у межах вивчен-

ня теми «Грамотність комп'ютерної комунікації», де вчителі можуть спробувати себе в ролі як учасника, так і доповідача, вчаться налагоджувати систему, демонструвати презентації.

Для проведення олімпіад у віртуальній кімнаті OLIMP **використовуємо такі можливості платформи:**

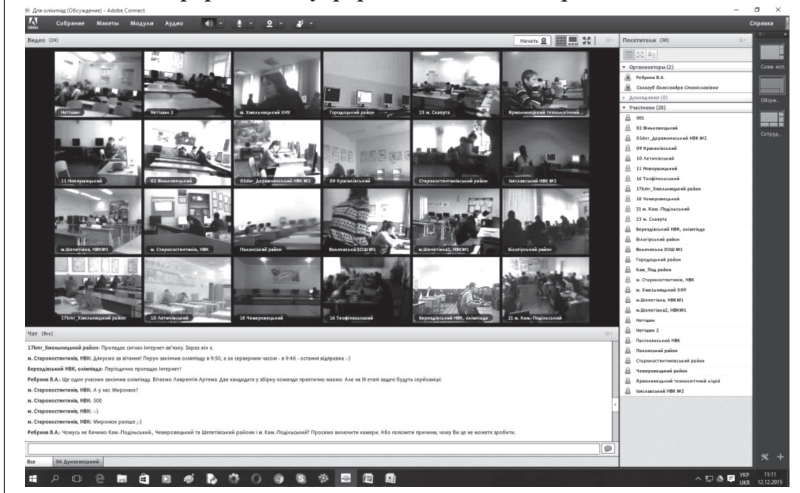
1) Організація розгляду задач турів обласної інтернет-олімпіади з програмування у вигляді вебінарів. На захід запрошуються учні-учасники олімпіади, вчителі, тренери, методисти районних (міських) методичних кабінетів, представники об'єднаних територіальних громад. У навчальних закладах створюються необхідні умови для того, щоб учні-учасники олімпіади у визначений час змогли взяти участь у вебінарі, на якому члени методичної комісії демонструють авторські розв'язки задач олімпіади. Відеозаписи розміщуються на сайті для вчителів інформатики області <http://info.hoippp.km.ua/semnari-vebnari.html> та на сайтах Хмельницьких олімпіад <http://zoi2016.at.ua/>, http://zoi*.at.ua/, де всі бажаючі можуть з ними ознайомитись.

2) Олімпіада є відкритою, тому запрошуємо до співпраці керівників навчальних закладів, учителів, учнів. Так, сімнадцята інтернет-олімпіада з програмування, яку було проведено в 2016/2017 навчальному році, зібрала 231 учасника, з них – 32 учні поза заліком (з м. Тернополя, Полтави, Чернівців, Ужгорода, Миколаєва, Києва та ін.).

3) Проведення другого етапу та першого туру III етапу Всеукраїнської уч-

Мал. 1

Проведення II етапу Всеукраїнської олімпіади з інформатики у форматі відеоспостереження

нівської олімпіади з інформатики, а також олімпіади з інформаційних технологій. Тут використовується платформа для забезпечення відеоспостереження з місць організації роботи районних координаторів у чаті платформи (мал. 1). Використання платформи для проведення першого туру III етапу змагань – це значна економія коштів, які витрачаються на дорогу, проживання та харчування учасників та їхніх керівників (див. мал. 1).

СИСТЕМА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОНЛАЙН-ОЛІМПІАД «EJUDGE»

Сьогодні в світі існує чимало систем для проведення онлайн-олімпіад з програмування, якщо їх наповнити відповідними завданнями. Проте найкраще себе зарекомендувала система «Ejudge», яка призначена для проведення різних заходів, що

передбачають обов'язкову автоматичну перевірку програм.

Автоматизована система дає змогу учасникам відправляти файли, які система автоматично перевіряє на правильність вирішення на тестових наборах даних, порівнюючи вихідні результати. Учасник може написати програму на одній із мов програмування на вибір. Цю систему використовують учителі інформатики в загальноосвітніх навчальних закладах для проведення турнірів під час вивчення тем з алгоритмізації та програмування, на факультативах з програмування. У науково-методичному центрі викладання інформатики, ІКТ і ДН Хмельницького ОІППО «Ejudge» використовуємо під час проведення олімпіад з інформатики, на всіх етапах, підготовчих турів до олімпіад, інтернет-олім-

Мал. 2

Фрагмент посібника «Збірник вправ з програмування для слухачів курсів. Розв'язування задач на мові "Python"» (авт. В. А. Ребрин, О. С. Сологуб)

Розділ 2. Як користуватись системою ejudge

Для початку роботи у системі якості користувача необхідно отримати у методиста (голови методичного об'єднання) району (міста) логін та пароль.

Спробуємо зайти у систему у першу тему «Лінійні програми», перейшовши за посиланням http://dn.hoiippo.km.ua:8889/cgi-bin/new-client/?contest_id=100 (список усіх тем наведений у літературі).

Для входу на турнір у поле введення login вводимо логін, у поле password - пароль, у розкривному списку language обираємо українську мову. Якщо основну мову не встановлено, нею вважається англійська мова.

Якщо логін і пароль були вказані вірно і користувач має повноваження брати участь у турнірі, буде відображена сторінка інформації про турнір.

На сторінці відображається ім'я учасника (імена учасників навмисне закодовані, щоб учитель міг здавати задачі у систему, не бачачи за свій рейтинг), назва турніру (Збірник-1). Крім того, у рядку стану (рядок зеленого кольору) відображається поточний час на комп'ютері користувача і стан турніру (RUNNING).

Зверніть увагу, що всі дати і час вказуються по годинах сервера в часовому поясі, в якому знаходиться сервер. Саме по них буде вестися звіт часу від початку і до кінця турніру, обчислення штрафних балів і т. п. Якщо час сервера і час за Вашим годинником відрізняються, врахуйте це розходження надалі. Тим не менш, якщо сервер підключений до мережі Інтернет, його час, як правило, буде синхронізовано з світовим астрономічним часом з точністю до долей секунди.

Меню сторінки інформації про турнір (блакитна стрічка зверху для версії Ejudge 3.4.1) включає наступні пункти:

- Settings - зміна налаштувань: мови відображення сторінки і пароля користувача.
- Info - перегляд інформації про турнір. Саме з цієї сторінки починається робота користувача в турнірі.
- Summary - результати задач, де відображається кількість пройдених тестів, загальна кількість балів за розв'язані задачі.
- Submissions - таблиця з результатами, де можна переглянути, на якій мові здавалась задача, кількість балів, текст задачі (View source), протокол задачі, щоб учасник міг побачити, які помилки і у яких тестах він допустив (View report).
- Standing - положення учасників. Тут користувач може побачити свій рейтинг відносно інших учасників турніру.
- Submit Clar - тут можна задати запитання адміністратору по конкретній задачі.
- Clar - призначений для відображення відповідей на запитання.
- Logout - завершити сеанс роботи з системою і вийти з турніру. Учасник може знову увійти в турнір в будь-який момент.

Кожному завданню, запропонованому на турнірі, відповідає вкладник з назвою задачі. Копія вкладки в ході турніру може змінюватися і залежить від того, чи повністю розв'язана ця задача даним учасником (зелений копій), чи розв'язана, але не пройшла усіх тестів (червоний копій), чи задача жодного разу у систему не здавалась (сірий копій).

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

піадах, відбірково-тренувальних зборах учасників IV етапу Всеукраїнської олімпіади з інформатики, для навчання вчителів інформатики роботи у системі, а також для підтримки роботи обласного факультативу з програмування.

Для того, щоб підготувати учня до роботи в системі, необхідно спочатку навчити вчителя. Саме тому в 2016 р. для вчителів інформатики створено **онлайн-ресурс <http://dn.hoippo.km.ua/algomin/>**, де вони можуть потренуватися здавати задачі на контестері. Для опанування цієї технології вчителям пропонується п'ять базових тем з алгоритмізації і програмування з технологічно підготовленими задачами та їх розв'язками. Районним (міським) методистам роздано логіни та паролі для доступу в систему. Випущено також посібники «Збірник вправ з програмування для слухачів курсів. Розв'язування задач на мові „Python”» та «Збірник вправ з програмування для слухачів курсів. Розв'язування задач на мові „Pascal”» (авт. В. А. Ребрин, О. С. Сологуб), де описано особливості роботи в системі «Ejudge» (див.

мал. 2). Сьогодні на цьому інтернет-ресурсі вже працює понад 200 вчителів області.

Хмарні сервіси в організації документообігу. Стрімких темпів набуває використання хмарних сервісів у сучасному світі. Їхні переваги очевидні: можливість спільної роботи багатьох учасників в одному документі, доступ до хмари з різних пристроїв та відсутність прив'язки до одного комп'ютера, зменшення витрат на закупівлю програмного забезпечення, великий обсяг збереження інформації, забезпечення захисту даних від втрат, виконання багатьох видів навчальної діяльності, контролю й оцінювання, тестування онлайн, планування, відкритості освітнього середовища.

Для чіткої та ефективної організації роботи напередодні олімпіади методисти районних (міських) методичних кабінетів, представники ОТГ заповнюють відомості про учасників олімпіади в хмарному документі, щоб можна було здійснити реєстрацію та напередодні олімпіади надіслати логіни та паролі входу в систему автоматизованої перевірки розв'язків завдань «Ejudge». Згідно з поданими списками у

Мал. 3

Зразок аркушу «Реєстрація» реєстраційної форми учасників II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики

A	B	C	D	E	F	G	H	I
Район (місто)	Місце проведення олімпіади	Підключення веб-камер	Проблеми зі світлом, затримка у доступі до умов задач та ін.	Кількість заявлених учасників від району (міста)	Реальна кількість учасників від району (міста)	Відсутні учасники та причини відсутності	Час початку олімпіади	Час завершення олімпіади
Волочиський	Волочиська ЗОШ І-ІІІ ст.№5	так	ні	8	7	Відсутній Гранатир С., учасник обласних змагань	09:00	13:26
Городоцький	Городоцька гімназія	так	ні	5	5		09:15	14:00
Деражнянський	Деражнянська ЗОШ І-ІІІ ст. №2	так	ні	8	4	4 учні хворі	09:00	14:00
Дунавецький	Дунавецька ЗОШ І-ІІІ ст. №3	так	ні	12	8	5 учні хворі, 1 учень зміна, використано 2 резервні паролі	09:15	14:00
Ізяславський	Ізяславський НВК "ЗОШ І-ІІІ ст.№2, ліцей"	так	ні	13	9	4 учні хворі	09:00	14:00
Кам.-Подільсь.	Довжоцький НВК "ЗОШ І-ІІІ ступенів, колегіум" Кам'янець-Подільської районної ради Хмельницької області	так	ні	15	13	4 учні хворі	9:00	13:14
	Красилівська ЗОШ І-ІІІ ст.№3 Коасилівського району							

Директор школи, ліцею, гімназій № 3-4 2017

райони і міста методистам надсилаються логіни та паролі учасників.

У день олімпіади оргкомітети II етапу на місцях уже в першу годину олімпіади заповнюють хмарний документ «Реєстраційна форма учасників II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики» (див. мал. 3), аркуш «Реєстрація». Це дає змогу обласному оргкомітету на початку олімпіади оперативно відреагувати на проблеми з підключенням камер тощо, відстежувати кількість учасників, отримувати відомості про відсутніх учасників.

У цьому ж документі на аркушах кожного району методисти згодом заповнюють дані про учасників. Замість паперового варіанту формується електронний протокол, де також робиться відмітка про закінчення олімпіади кожним учнем. Це унеможливило ситуації, коли учасник, прийшовши додому, може продовжити здавати розв'язки в систему зі свого домашнього комп'ютера. Це дає можливість зробити процес відкритим, усі оргкомітети на місцях можуть здійснити порівняльний аналіз здобутків учнів свого району (міста) з результатами учнів всієї області.

Після завершення олімпіади оргкомітети II етапу олімпіади здійснюють електронну реєстрацію на участь учнів району (міста) у III етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади. Онлайн-реєстрацію створюємо засобами «Google-форм». Це дає змогу миттєво аналізувати дані про учасників, тоді як автоматизоване створення електронної таблиці учасників скорочує час на формування списків учасників олімпіади, яке раніше здійснювалося вручну.

Чимало часу витрачається методистами ОШППО на формування звітів про проведення перших двох етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад. Альтернативною формою створення звіту є спільна робота оргкомітетів II етапу олімпіади над електронною таблицею, створеною в хмарному документі. Це скоротить час, який витрачався методистом на збір паперових звітів та занесення інформації до файлу локального комп'ютера.

Важливо вчасно поінформувати методистів, учителів, учнів про підготовку та проведення олімпіад. **Цю роботу проводимо кількома етапами:**

- електронне листування через уніфіковані робочі скриньки методистів або осіб, відповідальних за проведення олімпіад, листування з головами методичних об'єднань;
- розміщення інформації на спеціальній сторінці олімпіад сайту Школи олімпійського резерву <http://sbs2.km.ua/olymp/>;
- розміщення олімпіадних завдань на сайті «Хмельницькі олімпіади» <http://olimp.hoipro.km.ua/> в день проведення змагань. Тут публікуються завдання II етапу усіх учнівських олімпіад, які проходять у Хмельницькому ОШППО;
- інформування про подію у Facebook-спільноті «Інформатики Хмельниччини» <https://www.facebook.com/groups/618821098287328/>.

ВИСНОВКИ. Отже, формування ІКТ-компетентності педагогічних працівників дає нові можливості для рівного доступу до якісної освіти учасників освітнього процесу, сприяє залученню до нього ширшого кола учасників. Нові інформаційні технології позитивно впливають на всі компоненти системи навчання та уможливають розв'язання складних і актуальних завдань педагогіки для забезпечення розвитку інтелектуального, творчого потенціалу, аналітичного мислення та самостійності педагогічних працівників.

Цього року III етап кількох предметних олімпіад у Хмельницькому ОШППО планується перевести на нову форму проведення олімпіад за допомогою дистанційної платформи «Moodle». Це значно скоротить витрати коштів на проведення олімпіади та дасть можливість організувати зимові школи для потенційних учасників IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад.

Крім того, для стимулювання формування ІКТ-компетентностей педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів плануємо проводити сертифікацію тих шкіл, де усі працівники володіють ІКТ на 100 відсотків.

Александра Сологуб

ІКТ-компетентності керівних і педагогічних кадрів в організації ученицьких олімпіад

В статті обґрунтовується значення використання інформаційно-комунікаційних технологій в діяльності менеджера освіти, методиста, педагога для ефективної організації роботи з одареною учасницею молодіжю. Розглянуті шляхи використання інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці і проведенні ученицьких олімпіад.

Ключеві слова: інформаційно-комунікаційна компетентність, хмарні технології, післядипломне педагогічне формування, всеукраїнські ученицькі олімпіади.

Oleksandra Solohub

ICT competence and leadership of teaching staff in the organization of student competitions

The article highlighted the importance of information and communication technologies in the education of the manager, trainers, pedagogues to work effectively with the organization of work with gifted pupils. The ways information and communication technologies in the preparation and conduct of student sires.

Keywords: information and communication competence, cloud technologies, postgraduate teacher education, Ukrainian school students competition.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дивак В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності директора школи [Електронний ресурс] // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2007. – № 2. – Режим доступу : <http://www.ime.edu.ua.net/em8/emg.html>.
2. Єльнікова Г. Ключові компетентності керівника навчального закладу (Діалог з науковцем) / Г. Єльнікова // Джерела : наук.-метод. вісник. – 2010. – № 3–4 (63–64). – С.7–10.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
4. Литвинова С. Г. Віртуальна учительська за хмарними технологіями / С. Г. Литвинова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2013. – № 2. – С. 23–25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2013_2_7.
5. Морзе Н. В. Модель ІКТ-компетентності вчителів / Н. В. Морзе, І. П. Воротникова // Science Rise. Pedagogical Education. – 2016. – № 10. – С. 4–9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_10_3.
6. Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр), затверджене наказом Міносвіти і науки України від 08.12.2008 р. № 1119 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 25.12.2008 р. за № 1239/15930 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – Київ : Педагогічна преса, 2009. – № 13.
7. Ребрина В. А. Шкільна інформатика та олімпіадний рух на Хмельниччині: історія та перспективи / В. А. Ребрина // Педагогічний дискурс. – № 7. – 2010. – С. 183–189.
8. Чернікова Л. А. Сутність поняття ІКТ-компетентності педагога / Л. А. Чернікова // Комп'ютерна грамотність вчителів з точки зору стандартів ЄС : Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава : Полтав. ін-т післядипл. пед. освіти ім. М. В. Остроградського, 2008. – С. 40–42.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДОПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ І ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ЛІЦЕЮ

Педагогіка
школи

УДК 37.091.12:
316.617.5

У статті висвітлено навчальний, науково-пошуковий та методичний аспекти інноваційної управлінської діяльності у Кам'янець-Подільському ліцеї.

Ключові слова: допрофільна освіта, допрофесійна підготовка, задатки, здібності учнів, компетентність, особистість, профільна освіта.

Кам'янець-Подільський ліцей – перший навчальний заклад нового типу в Хмельницькій області. Заснований 21 червня 1990 року рішенням виконавчого комітету Кам'янець-Подільської міської ради.

Структура ліцею:

II ступінь – 8–9 класи основної школи, допрофільні.

III ступінь – 10–11 класи старшої школи.

Профілі навчання: біолого-хімічний, історичний; фізико-математичний, іноземної філології.

Кадровий склад – 38 педагогів:

- Пішук Н.А. – «Заслужений вчитель України», 2007 р.
- Соболев В.І. – лауреат премії Верховної Ради України, 2013 р.
- знак «Відмінник освіти України» – 4
- звання «вчитель-методист» – 21
- звання «старший учитель» – 7
- кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії» – 30

- кваліфікаційна категорія «спеціаліст першої категорії» – 2
- кваліфікаційна категорія «спеціаліст другої категорії» – 5
- кваліфікаційна категорія «спеціаліст» – 1

ІННОВАЦІЇ в управлінській діяльності

З часу свого створення система управлінської діяльності Кам'янець-Подільського ліцею ґрунтується на засадах філософії гуманістично-особистісної педагогіки Василя Сухомлинського. В її основі – повага до особистості ліцеїста, розкриття та розвиток його творчих обдарувань.

У закладі сформовано управлінську модель, яка за допомогою планування, організації, керівництва і контролю, освоєння інновацій, моніторингових та аналітичних досліджень забезпечує цілеспрямовану роботу педагогічного колективу над виконанням програми профілізації старшої школи.

**Тамара
КОВАЛЬСЬКА**

Директор
Кам'янець-Подільського
ліцею, учитель-методист

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

Управлінська модель ліцею ґрунтується на:

- нормативних документах МОН України;
- статуті Кам'янець-Подільського ліцею;
- правилах вступу до Кам'янець-Подільського ліцею;
- адміністративній проектній технології «Управління процесом адаптації учнів 8–9 класів до вимог навчання в ліцеї»;
- цільовій комплексній програмі Кам'янець-Подільського ліцею «Обдарованість»;
- програмі перспективного розвитку профільного навчання у Кам'янець-Подільському ліцеї;
- робочому навчальному плані ліцею, в якому фундаментальна профільно-освітня підготовка учнів забезпечується виконанням як Державного стандарту освіти, так і його варіативної – якісної, практично поглибленої, спеціалізованої.

З 2000 р. втілюється в життя проект «Управління процесом адаптації учнів допрофільних класів до вимог навчання у ліцеї». Його мета – підготувати учнів до профільного навчання в 10–11 класах з урахуванням індивідуальних інтересів, нахилів та здібностей.

Найважливіший етап проекту – традиційна мала педагогічна рада за підсумками вивчення стану адаптації восьми–дев'ятикласників до вимог навчання в ліцеї, що проводиться в листопаді. Це комплексне дослідження, яке передбачає:

- відвідування уроків адміністрацією, завідувачами предметних кафедр, практичним психологом, соціальним педагогом;
- вивчення морально-психологічного мікроклімату кожної групи у співпраці з класними керівниками, батьками учнів (анкетування, комплексна діагностика тощо);
- адміністративні контрольні зрізи.

На педагогічній раді також обговорюються етнічна, релігійна, мовна та культурна самобутність контингенту учнів, визначаються зміст і стиль співпраці класного керівника, вчителів-предметників, практичного психолога, соціального педагога з учнями та батьками.

У 2008 р. в ліцеї був започаткований *управлінський проект «Моніторинг стану підготовки учнів 11 класів до зовнішнього незалежного оцінювання»*. У жовтні та лютому для учнів 11 класів ліцею проводиться пробне тестування за технологією ЗНО з усіх предметів, обраних ліцеїстами. Вчителі-предметники на основі навчального матеріалу, засвоєного ліцеїстами на час виконання пробного тестування, компонують завдання у формі ЗНО тривалістю не більше ніж 1,5 астрономічні години. Під час перевірки пробного тестування вчителями використовується система фіксації кількості виконаних завдань із загальної кількості запропонованих. Результати заносяться до класного журналу виключно за бажанням учнів.

Потім учителі здійснюють вичерпний аналіз результатів кожного з етапів моніторингу, коригуючи та стимулюючи подальшу підготовчу роботу учнів. На батьківських зборах класні керівники 11 класів спільно з учителями-предметниками здійснюють детальний аналіз стану підготовки одинадцятикласників до ЗНО на основі кожного з етапів моніторингу (завжди конфіденційно).

Моніторинг, який ми реалізуємо вже вісім років поспіль, дає змогу кожному з учасників цього процесу бачити реальний рівень підготовки задовго до початку кампанії ЗНО. Саме цей управлінський проект забезпечує якісні показники зовнішнього незалежного оцінювання. У 2008 р. Кам'янець-Подільський ліцей за висновками Всеукраїнського центру оцінювання якості освіти увійшов до трійки загальноосвітніх закладів України з найкращою підготовкою учнів до ЗНО. Двічі

ліцей посідав перше місце серед загально-освітніх навчальних закладів Хмельницької області, один раз – друге місце. За цей період учні ліцею виконали 9 еталонних робіт: з української мови та літератури, історії України, математики, англійської мови, біології, хімії.

Результати ЗНО, які здобули випускники ліцею, суттєво збільшили для них вибір ВНЗ: наші учні навчаються за держзамовленням у найпрестижніших вищих навчальних закладах України. Майже 100% із них зберегли попередній профіль навчання й обрали фізико-математичний та біолого-хімічний напрями. Інтелектуальний потенціал учнів користується попитом вищої школи і за межами України: у 2013 р. 13 випускників стали студентами ВНЗ Росії, Польщі, Італії, Голландії; у 2014 р. 24 випускники вступили до ВНЗ Польщі, США, Канади, у 2015 р. – 15 стали студентами ВНЗ Польщі, Швейцарії, у 2016 р. – 13 вступили до ВНЗ Польщі, Ірландії.

Сьогодні випускники ліцею – це інтелектуальна еліта України. Вони працюють науковцями, викладачами в провідних вищих навчальних закладах України та зарубіжжя, очолюють структурні підрозділи вітчизняних і закордонних компаній, холдингів, медіагруп, реформують управлінські структури влади на посаді держзубовців.

ІННОВАЦІЇ

у науково-пошуковій роботі

Наукове товариство «Поступ» народилося одночасно з ліцеєм. Історія «Поступу» – це історія загартування, зростання й невпинного творчого пошуку. За цей час у закладі зросла плеяда вчителів, які успішно здійснюють керівництво науково-дослідницькою діяльністю учнів ліцею.

Склад керівників наукового товариства Кам'янець-Подільського ліцею «Поступ»:

1990–2004 рр.: викладачі ВНЗ – 80%,
вчителі ліцею – 20%

2005–2013 рр.: викладачі ВНЗ – 30%,
вчителі ліцею – 70%

Коло номінацій і відповідно тем наукових досліджень учнів ліцею значно розширилося після того, як у товаристві почали заохочувати передусім власні винаходи, відкриття, узагальнення результатів практичних досліджень, здійснених самостійно. Лише протягом останніх двох років до номінацій додалися «Філософія», «Соціологія», «Археологія», «Авіа- та ракетобудування, машинобудування і робототехніка», «Науково-технічна творчість та винахідництво», «Власна творчість».

Щорічно на III (заключному) етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України ліцеїсти виборюють щонайменше одну перемогу. З 2004 р. кращі наукові праці переможців II (обласного) і III (заклучного) етапів Всеукраїнського конкурсу МАН видаються окремою пам'ятною збіркою.

Чотири роки тому *вчителів ліцею Сергія Атаманчука, Віру Новаковську, Юрія Смольницького* було запрошено Хмельницьким територіальним відділенням Малої академії наук для керівництва науково-дослідницькою роботою обдарованих учнів міста. На базі ліцею працює консультпункт. У 2016/2017 н. р. до них приєдналися *Галина Левицька, Наталія Піщук, Людмила Пристай*.

Змінюється світ, сучасність створює нові виклики, учні потребують нових та цікавих знайомств, вражень, а іноді й іншого середовища, щоб отримати потужний науковий поштовх. Така можливість стала реальністю для учнів нашого закладу. У травні 2016 р. адміністрацією ліцею укладено договір з Національним центром «Мала академія наук України» про організацію спільної навчально-методичної та практичної роботи з впровадження сучасних процесуальних засобів навчання. Члени наукового осередку «Поступ» активно долучилися до

роботи, і 26 травня 2016 р. на базі ліцею відбувся виїзний лекторій з фізики «*Всеукраїнська мобільна студія популярної науки та техніки*». Ліцеїсти були залучені до практичних занять під керівництвом декана інженерно-фізичного факультету Київського політехнічного інституту, доктора технічних наук **Петра Лободи** та завідувача відділу створення навчально-тематичних систем знань Національного центру «*Мала академія наук України*» **Ігоря Чернецького**.

25–26 серпня 2016 р. разом з експертами НЦ «*МАНУ*» ліцеїсти взяли участь в експедиційному виїзді до каньйону річки Смотрич, під час якого вдалося віднайти лінії розмежувань осадових порід і здійснити моніторинг якості води в кількох точках. Досвід практичного вивчення можливостей сучасного лабораторного обладнання став надзвичайно цінним для наших учнів.

21–22 вересня 2016 р. ліцеїсти стали учасниками семінару-практикуму «Інноваційні підходи в організації навчально-дослідницької діяльності учнів-членів МАН» у межах науково-освітнього проекту «Відкрита освітня лабора-

торія». Юні дослідники були залучені до лабораторних практикумів та навчальних тренінгів на сучасному обладнанні лабораторії «*МАНлаб*» м. Києва.

Робота з обдарованими учнями шкіл міста має значну матеріальну підтримку від Кам'янець-Подільської міської ради, управління освіти і науки міста. *Щорічно з міського бюджету фінансуються десять тисяч годин для підготовки обдарованих школярів до участі у Всеукраїнському конкурсі-захисті по лінії Малої академії наук України.* Ліцей незмінно отримує 1500 годин.

Вагомим стимулом для співпраці педагогічного колективу з учнівською та батьківською громадою ліцею є батьківський *Благодійний фонд сприяння розвитку ліцею «Діти ХХІ століття»*, заснований у 2002 р. (голова – **С. С. Горбатюк**). Переможці всіх інтелектуальних змагань обласного рівня щорічно отримують від Благодійного фонду одноразові стипендії (I місце – 150 грн., II місце – 100 грн., III місце – 75 грн.) та повне відшкодування витрат на проїзд до місця проведення змагань.

Варто також зазначити, що юна інтелектуальна еліта Хмельниччини четвер-

тий рік поспіль має підтримку і від керівництва Хмельницької обласної державної адміністрації: пам'ятними медалями та грошовими преміями (I місце – 963 грн., II місце – 650 грн., III місце – 250 грн.) нагороджуються всі переможці обласних та Всеукраїнських предметних олімпіад і конкурсів МАН.

ІННОВАЦІЇ

у методичній роботі

Досвід науково-методичної праці дозволив лауреату премії Верховної Ради України **Валерію Соболю** двічі (2007, 2016 рр.) здобути перемогу у Всеукраїнському конкурсі на кращий підручник біології для учнів 7–8 класів загальноосвітніх шкіл України. Крім того, учитель розробив повний комплект навчально-методичного супроводу до підручника, за яким вивчають біологію школярі всієї України:

- книжку для вчителя: планування та розробки уроків;
- оцінювання навчальних досягнень учнів;
- методичні рекомендації для вивчення біології.

Нині педагог-новатор завершує роботу над створенням підручника для організації продуктивного вивчення біології у 9 класі. Крім базового компонента матеріалу, посібник містить значну кількість додаткової інформації міжпредметного змісту, творчих завдань, що допомагають формувати високоінтелектуальну творчу особистість.

За цими результатами можна зробити висновки про професіоналізм педагогічного колективу, спрямованого передусім на саморозкриття та самореалізацію особистості ліцеїста. Педагогічний колектив ліцею переконаний – сучасний учитель не може стати фахівцем високого рівня без невпинного самовдосконалення, оволодіння інноваційним педагогічним інструментарієм. Проте крім інновацій педагогів ліцею вирізняє невпинна копітка партнерська співпраця з учнями. На підтвердження можна навести узагальнені

підсумки анкетування учнів ліцею, проведеного практичним психологом ліцею **Людмилою Рудик** у травні 2016 р. На запитання «Чому Вам подобається навчатись у Кам'янець-Подільському ліцеї?» діти відповіли:

- успішна школа;
- учителі заохочують до навчання;
- повага до учня;
- дружелюбність;
- уміння згуртувати колектив;
- профільність;
- старша школа (немає малечі);
- дисципліна.

Тамара Ковальская

Иновационные подходы допрофильного обучения и допрофессиональной подготовки старшеклассников Каменец-Подольского лицея

В статье освещаются учебный, научно-поисковый и методический аспекты инновационной управленческой деятельности в Каменец-Подольском лицее.

Ключевые слова: допрофильное образование, допрофессиональная подготовка, задатки, способности учеников, компетентность, личность, профильное образование.

Tamara Kovalska

Innovative teaching approach of pre profile and pre professional training seniors Kamjanets-Podilsk lyceum

The article highlights the educational, scientific and methodological aspects of innovation management activities

Keywords: pre profile education, pre-professional training, inclinations, abilities of students, competence, personality, professional education.

Педагогіка
школи

УДК 37.013.43:
37.018.51

**Наталія
ЩУР**
Директор
Шепетівської
загальноосвітньої
школи І–ІІІ
ступенів № 6
Хмельницької
області

Директор школи, ліцею, гімназій № 3-4 • 2017

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНО- ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ШКОЛИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОГО УСПІХУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті висвітлено проблему розвитку освіти в умовах глобалізації та інтеграції освітнього процесу, що потребує модернізації управління загальноосвітнім навчальним закладом. Система управління має забезпечувати якість надання освітніх послуг залежно від потреб людини, суспільства, ринку праці.

Ключові слова: глобалізація освіти, компетентність, компетентнісний підхід, модернізація освіти, освітня послуга, управління освітою.

Головне завдання сучасної школи – формувати здатність підростаючого покоління творчо мислити, користуватися набутими знаннями та вміннями, успішно засвоювати соціальний досвід. Сьогодні випускник школи повинен бути компетентним в усіх сферах діяльності, щоб вміти розв'язувати глобальні завдання, які ставить перед ним нове інформаційне суспільство XXI століття.

Актуальною проблемою розвитку освіти в умовах глобалізації та інтеграції освітнього процесу є модернізація управління загальноосвітнім навчальним за-

кладом. Система управління має забезпечувати якість надання освітніх послуг залежно від потреб людини, суспільства, ринку праці.

Шепетівська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 6 – школа життєзнавства та соціального успіху, в якій учень повноцінно живе, проектує своє майбутнє, свій шлях, ставить перед собою завдання щодо самовдосконалення, самовиховання, самоосвіти і враховує особисті можливості.

Ключовими поняттями, що визначають результативність

діяльності, є інноваційна особистість, її життєва компетентність, життєтворчість, конкурентоспроможний випускник закладу.

Місія школи – навчити дитину жити і співпрацювати, виховати людину, здатну створити своє життя.

Пріоритети школи:

- найдорожча цінність – людське життя;
- здоров'я слід берегти з дитинства;
- якісна освіта – запорука успіху;
- найскладніше мистецтво – мистецтво жити й творити особисте «Я»;
- найбільше багатство – вміння спілкуватися з людьми;
- найвища краса – краса людських взаємин.

Саме тому **управління розвитком школи** в умовах глобалізації та інтеграції **вбачаємо у розв'язанні таких завдань:**

- забезпечення здобуття школярами ключових компетентностей, необхідних для самостійного життя, виконання професійних та соціальних функцій;
- формування в учнів гнучкості, мобільності, конкурентоздатності, вміння інтегруватись у динамічне суспільство, презентувати себе на ринку праці;
- виховання в школярів уміння включатись в систему людських взаєможостосунків, самостійно, творчо мислити, правильно сприймати, виражено, адекватно та принципово оцінювати себе та стосунки між людьми;
- навчити учнів застосовувати знання як інструмент для розв'язання життєвих проблем, цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації у професійному й особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави; генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й нести за них відповідальність;
- навчити учнів здобувати та аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку й самовдосконалення;
- формування в учнів бережливого ставлення до свого здоров'я і здоров'я інших як найвищої цінності;

- створення умов для активної соціальної дії, проєктної, дослідницької діяльності учнів школи;
- формування системи гуманізованих суб'єкт-суб'єктних взаємодій між учасниками навчально-виховного процесу;
- навчити учнів орієнтуватись у системі найрізноманітніших суперечностей і неоднозначних цінностей;
- розвиток уміння будувати стосунки з іншими людьми, природою, суспільством і разом з тим творити себе самого;
- формування здатності до вибору численних альтернатив, що пропонує сучасне життя.
- навчити визначати життєве кредо та життєвий стиль.

Складовими інноваційного освітнього простору школи, які формують творчу особистість, є її змістові елементи:

- самоосвітній простір (індивідуальні проєкти, робота в МАН, учнівські клуби за інтересами, науково-пошукові екскурсії);
- творчий простір (мережа мистецьких гуртків, масові свята, конкурси, виставки);
- трудовий простір (самообслуговування, трудові десанти, майстерні, технічні гуртки);
- соціальний простір (соціальний центр, волонтерство, соціальні проєкти);
- ігровий простір (ділові, сюжетно-рольові, моделюючі, історичні та спортивні ігри);
- життєвий простір (життєвий проєкт, життєва практика).

Навчальний процес у Шепетівській ЗОШ № 6 передбачає індивідуальний підхід до кожного вихованця, уроки, побудовані з використанням наочних матеріалів, експериментів, тоді як запровадження технології продуктивного навчання дало змогу навчати дітей на основі практичного життєвого досвіду. Навчання, перетворене на сферу самоствердження, допомагає учням правильно визначити лінії життєвих цінностей, набувати практичних навичок і вмінь.

Знання як самоціль поступаються місцем знанням як інструментові життя. І саме компетентнісний підхід у навчанні й вихованні дає можливість подолати розрив між навчанням і життям.

Використання інтегрованого підходу до організації інноваційного освітнього простору школи життєзнавства відкрило низку можливостей для різнобічного, нетрадиційного, практичного засвоєння здобутих знань учнями. Це позитивно впливає на формування життєвої компетентності дитини з перших днів навчання в школі. Інтегровані уроки роблять навчальний процес по-справжньому цікавим, адже їх проведення є необхідним для цілісного сприйняття світу та осмислення явищ навколишньої дійсності учнями.

Для функціонування інноваційного виховного простору школи розроблений і впроваджується виховний проект «Нова генерація Шепетівщини».

Однією зі сходинок формування свідомого громадянина України є учнівське самоврядування «Лідер», яке створило простір для організації різноманітної діяльності учнівської молоді та соціальної активності. Самоврядування дає вихованцям закладу можливість практично набутися життєвого досвіду за допомогою участі в соціальних проектах і програмах, активно залучати їх до навчально-виховного процесу.

Рівень сформованості життєвої компетентності є тим індикатором, який дає змогу визначити готовність учня-випускника школи до свідомого творення свого життя, яке передбачає наявність життєвої стратегії й життєвого шляху. З-поміж шляхів формування компетентного випускника можна виділити провідні й стра-

тегічні напрями, але педагогічний пошук – це основний шлях до реалізації та втілення цих напрямів.

Освітнянські тенденції прогнозують контури майбутнього суспільства, в якому сучасний випускник буде почуватися впевнено. Саме тому, великого значення надаємо управлінському акмеологічному підходу, що полягає у створенні умов для розвитку нового педагогічного мислення та забезпеченні конкурентоспроможності школи в сучасних умовах.

Визначаємо такі **напрями** діяльності *Школи життєзнавства та соціального успіху*.

Перший напрям – наявність атмосфери прагнення до самовдосконалення та успіху в середовищі педагогічного колективу. Забезпечено активне впровадження ІКТ в управлінську діяльність, створення інновацій освітнього середовища. З метою реалізації науково-методичної теми «Забезпечення якості освітніх послуг через впровадження ІКТ у навчально-виховний простір» у закладі впроваджуються сучасні інноваційні технології методичної діяльності, відбувається їхня інтеграція з уже наявними формами роботи (Школа молодого та малодосвідченого педагога «Супутник», Школа комп'ютерної грамотності, Школа педагогічного досвіду «Компетентнісний підхід до організації навчально-виховної діяльності в початкових класах», засідання творчих, динамічних груп, майстер-класи педагогів), використання сервісів соціальних медіа, інтернет. Нашою родзинкою є новостворений методичний блог-квест «Новітні форми методичної роботи» – це інноваційна модель дистанційної освіти, консалтингового надання методичних послуг, що відповідає соціальному запиту вчителів та замовленню сучасного суспільства. В такий спосіб, робота педагогічного колективу загалом і кожного педагога зокрема шляхом систематичного використання технології «блог-квест» урізноманітнила процес співпраці з учасниками НВП, зробила його сучасним і цікавим.

У результаті колектив закладу у 2015 р. посів третє місце в обласному конкурсі на

кращу модель школи ХХІ століття «Панорама творчості» у номінації «Школа життєтворчості» та третє місце в обласному конкурсі управлінських проектів «*Новітні форми методичної роботи*». Школа підготувала переможців обласного конкурсу «Учитель року» у номінаціях «Географія» (2014 р.), «Українська мова та література» (2015 р.), «Історія» (2016 р.). У 2015 р. ми посіли друге місце в обласному конкурсі «*Класний керівник року*».

Вважаємо, що найвищого професіоналізму досягають ті педагоги, в яких власні потреби й мотиви фахової діяльності, фахова мета збігаються із соціальним замовленням.

Другий напрям діяльності Школи життєзнавства та соціального успіху – реалізація Концепції національно-патріотичного виховання, мета якої полягає у формуванні в учнів життєвої стратегії, виробленні активної громадської позиції, вихованні громадянина-патріота.

У школі активно проходять традиційні загальношкільні заходи та нетрадиційні події, стимульовані запитамі сьогодення, адже «...не можна любити те, чого не знаєш». Тому гуртківці «Юні екскурсоводи» працюють над проектом «Шепетівка – моє рідне місто». Досліджено історію виникнення вулиць нашого міста. Оновлено та урочисто відкрито експозиції «Герої Небесної Сотні», «Наші випускники – воїни-афганці».

Учні початкової школи працюють над реалізацією КТС «Я пишаюсь тобою, солдате», збирають та узагальнюють матеріали про героїв АТО, презентували відео-звернення до воїнів АТО, розмістили їх в соціальних мережах.

Проводимо благодійні ярмарки «Ми – українці». Великого значення надаємо волонтерській діяльності. Творчо підходять вихованці до проведення Дня Соборності України, флешмобів, акцій.

Цього року запроваджено нову традицію – до Дня українського козацтва у школі відбулася посвята в козацата учнів 5 класу. Посвяту провів отаман козацької сотні.

Наталья Щур
Внедрение компетентно-ориентированного подхода в учебно-воспитательном процессе школы жизнетворчества и социального успеха в условиях интеграции образовательного процесса

В статье освещается проблема развития образования в условиях глобализации и интеграции образовательного процесса, предусматривающих модернизацию управления общеобразовательным учебным заведением. Система управления должна обеспечивать качество предоставления образовательных услуг в зависимости от потребностей человека, общества, рынка труда.

Ключевые слова: допрофильное образование, допрофессиональная подготовка, задатки, способности учеников, компетентность, личность, профильное образование.

Natalia Shchur
Implementation of the competently oriented approach in the teaching process of the schools of vital activity and social success in the integration of the educational process

The article deals with the problem of education in the context of globalization and integration of the educational process and how to modernize the management of secondary schools. The control system should provide quality educational services depending on the needs of man, society and the labor market

Keywords: globalization of education, competence, competence approach, modernization of education, educational service education management.

Третій напрям діяльності Школи життєзнавства та соціального успіху – стикування відкритості закладу, його реклами, формування позитивного іміджу. Саме тому великого значення надаємо створенню позитивного іміджу закладу за допомогою засобів масової інформації. Шкільна газета «Шкільна планета», міська газета «День за днем» та районна газета «Шепетівський вісник» розповідають про шкільні новини, популяризують малі та великі успіхи наших вихованців. Особливого значення для учнів, їхніх батьків та педагогів набула традиція презентації власних досягнень, створення ситуації успіху. Розміщення учнів на дошці пошани «Учнівська еліта», щорічний фестиваль нагородження кращих із кращих на святі «Через терни до зірок», листи-подяки батькам, корпоративний відпочинок – такі заохочення об'єднують усіх навколо мети школи, сприяють формуванню її корпоративної культури.

Четвертий напрям – забезпечення використання здоров'язбережувальних технологій.

Якісне проведення уроків фізкультури, ранкова зарядка, фізкультхвилинки на уроках, організована активність на перервах, позакласні заняття спортом, гаряче харчування, відпочинок – це ті шкільні чинники, які можуть запобігти захворюванню учнів. Метою нашого навчального закладу, що входить у міську мережу шкіл сприяння здоров'ю, є формування та розвиток стресостійкої творчої особистості, вільної від стереотипів, зорієнтованої на створення власної програми життя.

Отже, впровадження компетентно-зорієнтованого підходу в навчально-виховний процес у Школі життєтворчості та соціального успіху сприяє реалізації державного освітнього стандарту, визначає стан і результативність освітнього процесу. А **найголовніше** – **школа формує випускника**, який буде конкурентноздатним у складних соціальних та міжособистісних стосунках, умітиме планувати стратегію творчого пошуку та власного життя, орієнтуватись у системі цінностей та створювати імідж успішної людини.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ШЛЯХ ДО СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'Я ФОРМУЮЧОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

УДК 37.018.51:
37.013.43(477.43)

Педагогіка
школи

Стаття присвячена створенню та розвитку школи здоров'я, використанню проектних методик навчання та виховання підростаючого покоління на досвіді роботи НВК № 9 м. Хмельницького.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, проект, проектна діяльність, освіта, освітнє середовище.

На сучасному етапі розвитку держави істотні зміни відбуваються в освіті. Нова українська школа – школа компетентної, відповідальної людини, а отже, вона передбачає перехід від знанневої до компетентнісної освіти. Компетентне ставлення особистості до життя означає потребу у відповідальності, самопізнанні, саморозумінні, самовдосконаленні в різних видах діяльності. Особливо гостро постало питання формування в учнів «ключових компетентностей для життя» (за Концепцією Нової української школи). З-поміж таких компетентностей вирізняються екологія і здоров'я (екологічна грамотність і здоровий спосіб життя). Здатність і бажання дотримувати здорового способу життя одночасно з іншими вміннями вплітається у «канву» компетентностей сучасної людини і є основою для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина і фахівця (за Концепцією Нової української школи).

На своєму власному прикладі за допомогою вміння організувати колектив керівник може спрямувати роботу всіх підсистем закладу для досяг-

нення прогнозованих та очікуваних результатів. У цьому на допомогу керівникові приходять проектні технології.

Спрямування на кінцевий результат є важливим елементом продуктивної роботи. Педагогічний та учнівський колективи НВК № 9 м. Хмельницького часто використовують проектну технологію, адже вона дає можливість організувати спільну навчально-пізнавальну, творчу, дослідницьку або ігрову діяльність та має спільну мету, методи і способи, спрямовані на досягнення реального результату. Адміністрація закладу скористалася цією технологією задля створення здоров'язберігаючого освітнього середовища в закладі, організувавши роботу над загальношкільним проектом «Створення моделі Школи сприяння здоров'ю», до розробки якого були залучені педагоги, учні, батьки. Проект розрахований на можливості учнів, учителів і батьків та передбачає значне розмаїття тем.

**Ірина
ТОМИЧ**

Директор НВК № 9
м. Хмельницького

**Ірина
КОЛЕСНИК**

Заступник директора
з науково-методичної
роботи НВК № 9
м. Хмельницького

Від редакції

Шкільні миттєвості
на С. 4 обкладинки

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

У 2012 р. НВК № 9 м. Хмельницького приєднався до Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю, став членом проекту ЄС «Школа дружня до дитини».

Забезпечення здоров'язбереження учнів у процесі навчання й виховання потребує від керівників розв'язання комплексу завдань щодо матеріального, кадрового забезпечення, організаційно-змістового наповнення, передбачають зміну як змісту освіти, так форм і методів її здійснення.

Шкільна модель Школи сприяння здоров'ю НВК № 9 спрямована на засвоєння учасниками навчально-виховного процесу основ культури здоров'я, підвищення рівня фізичної і розумової працездатності, успішності та якості знань, зменшення захворюваності. Створення сприятливих умов для всебічного розвитку повноцінної здорової особистості, забезпечення наступності та безперервності валеологічної освіти в умовах об'єднання різних структурних підрозділів, демократизація, залучення до роботи батьківського колективу, громадськості – ось завдання, які поставили перед педагогічним колективом.

До уваги педагогічної громади України подаємо проект НВК № 9 м. Хмельницького «Створення моделі Школи сприяння здоров'ю як школи розвитку гармонійно здорової особистості».

Назва проекту

«Створення моделі Школи сприяння здоров'ю як школи розвитку гармонійно здорової особистості на базі Навчально-виховного комплексу № 9 м. Хмельницького».

Обґрунтування вибору проблеми

Головна цінність суспільства – життя і здоров'я людини. Здоров'я завжди було головним чинником безпеки нації.

Аналіз стану здоров'я населення України свідчить про неза-

довільну медико-демографічну ситуацію, зниження народжуваності, зростання смертності, від'ємний природний приріст населення, скорочення середньої очікуваної тривалості життя, а також зростання поширеності хвороб. Ця тенденція, спостерігається з 1991 р. і продовжує набувати особливої гостроти в сучасних умовах. Однією з основних причин цих деструктивних явищ є недостатній рівень культури здоров'я населення, зниження рухової активності дітей.

Шкільну програму НВК № 9 «Школа сприяння здоров'ю» спрямовано на засвоєння вихованцями, учнями, батьками, педагогами основ культури здоров'я, зменшення захворюваності дітей, підвищення рівня їхньої фізичної й розумової працездатності, успішності та якості знань, створення сприятливих умов для всебічного розвитку гармонійно здорової особистості.

Мета проекту

- організація роботи педагогічного й учнівського колективів закладу, розвиток науково-методичної бази для формування та запровадження здорового способу життя, розвитку фізичної, психічної, соціально і морально здорової особистості зі стійкими переконаннями та системою знань про здоров'я і здоровий спосіб життя;
- залучення до роботи батьківської громади закладу, громадськості мікрорайону, міста.

Завдання проекту

- формування в учнів позитивної мотивації до ведення здорового та безпечного способу життя, стимулювання й впровадження сучасних форм, методів та інноваційних технологій превентивного виховання;
- стимулювання творчих пошуків педагогічного колективу Школи сприяння здоров'ю в процесі розвитку здорової особистості;

ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОЕКТУ

За кінцевим результатом: теоретично-практичний

За змістом: надпредметний

За кількістю учасників: колективний

За тривалістю: довготривалий

За ступенем самостійності: частково-пошуковий

База реалізації проекту: НВК № 9 м. Хмельницького

Учасники проекту: педагогічний колектив НВК № 9, психологічна служба, учні, батьки, медична служба, інформаційно-методичний центр управління освіти Хмельницької міської ради, ХОШПО.

Прогнозований результат

Від запропонованої моделі навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю очікуємо:

- створення комфортних умов перебування дитини в навчальному закладі, раціональну організацію навчально-виховної діяльності, її цілісну перебудову відповідно до медичних, санітарно-гігієнічних норм, що забезпечить збереження й укріплення здоров'я учасників навчально-виховного процесу;
- формування в учасників навчально-виховного процесу відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей;
- створення сприятливих умов для вчителів і вихователів з метою найбільш повного розкриття їхніх фізичних, психічних та соціальних можливостей, збереження й зміцнення здоров'я;
- підвищення рівня знань щодо здорового способу життя у дітей;
- об'єднання зусиль педагогічного колективу, медичних працівників, батьків для реалізації права дітей і підлітків на збереження та зміцнення фізичного здоров'я як найвищої соціальної цінності та права громадян на безпечні й нешкідливі умови праці, навчання та виховання;
- виховання здорових доброзичливих стосунків між учнями, педагогами, батьками;
- зменшення рівня захворюваності учасників навчально-виховного процесу;
- спрямування молоді на духовне, фізичне, моральне становлення та самовдосконалення, зміцнення особистої самооцінки, відхід від інфантилізму й пасивності;
- зростання рівня вихованості серед школярів;
- поліпшення роботи з вивчення і засвоєння духовних надбань національної і світової культури;
- збільшення кількості дітей та молоді, які займаються різними видами культурно-освітньої, військово-спортивної, фізкультурно-масової роботи, що сприятиме зниженню рівня злочинності, запобіганню поширенню тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії.

Ресурси

Людські: наявність підготовлених учителів, психолога, консультанта з ХОШПО, методиста міського управління освіти.

Матеріально-технічні: матеріально-технічна база навчально-виховного комплексу № 9 (класні аудиторії, спортивні зали, їдальня, кабінет основ здоров'я, медичний кабінет, спортивні майданчики, стадіон).

Фінансові: преміювання зі шкільного фонду за інноваційну діяльність.

Інформаційні: доступ до мережі інтернет, бази даних ХОШПО з питань здоров'язберігаючих технологій та шкіль сприяння здоров'ю; можливість брати участь у семінарах, виїздах до інших шкіл для ознайомлення з досвідом роботи; постійний електронний зв'язок з консультантом ХОШПО, методистом інформаційно-методичного центру управління освіти Хмельницької міської ради.

Потреби: забезпечення діагностики мотивації дітей до здорового способу життя, моніторинг результатів впровадження здоров'язберігаючих та здоров'яформуючих технологій у навчально-виховний процес.

Технологія досягнення результатів

Реалізація цілей і завдань здійснюється за допомогою роботи підсистем Школи сприяння здоров'ю: управлінської, дидактичної, виховної, методичної, громадсько-педагогічної.

Проект «ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРАЦІВНИК»

спрямований на вдосконалення професійної майстерності педагогів у впровадженні здоров'язбережувальних технологій в НВП, підвищення фахової майстерності педагогів, якості освіти.

Форми роботи:

- наради;
- науково-практичні семінари;
- ознайомлення з ЗПД;
- робота творчих, динамічних груп;
- семінари, тренінги;
- консультпункт «Виникло питання»;
- видавнича діяльність.

Очікувані результати:

- пріоритет здорового способу життя в навчально-виховній роботі;
- забезпечення сприятливих умов для інтелектуального, психологічного, соціального становлення особистості;
- удосконалення професійної майстерності педагогічних працівників;
- упровадження інноваційних методик викладання навчальних дисциплін, побудованих на здоров'яформуючих технологіях;
- пропаганда досвіду роботи закладу як Школи сприяння здоров'ю.

На засіданнях методичних об'єднань учителі мали можливість ознайомитися з досвідом закладів, що працюють над впровадженням здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес. Проведено анкетування та діагностування педагогічних працівників щодо обізнаності зі шляхами впровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес. У закладі відбулися педагогічні читання, присвячені проблемі виховання позитивного ставлення до здоров'я в українській етнопедагогіці та у світовій педагогічній літературі, зустрічі з науковцями Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Діяльнісний етап реалізації проекту «Педагогічний працівник» був спрямований на вдосконалення професійної майстерності вчителів у впровадженні здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес за допомогою системи методичної роботи.

Для збільшення ефективності інтегрування компонента здоров'я в навчально-виховний процес визначальна роль надавалася підвищенню професійної (валеологічної) компетентності педагогів, активному впровадженню інноваційних методик викладання навчальних дисциплін.

З метою забезпечення фахового зростання педагогічних кадрів, підвищення рівня професійної майстерності, організації роботи, пов'язаної з оздоровленням дітей, формуванням світогляду з пріоритетом здорового способу життя, у закладі проведено науково-практичні семінари, консиліуми, наради:

- постійно діючий семінар «Актуальні проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності в процесі впровадження Державного стандарту. Технології, що сприяють збереженню здоров'я учасників навчально-виховного процесу»;
- психолого-педагогічні семінари: «Створення сприятливого психологічного клімату в колективі як умова збереження здоров'я учасників НВП», «Психолого-педагогічні особливості роботи з обдарованими, здібними учнями у збереженні здоров'я дітей», «Роль учителя у створенні здоров'язбережувального навчально-виховного середовища», «Організація превентивного виховання покоління», «Проблеми спілкування учителів з учнями. Створення сприятливого психологічного клімату», «Для мене бути здоровим означає... Толерантне спілкування», «Психосоціальна компетентність та формування навичок здорового способу життя школярів», «Здоров'язбережувальні та здоров'яформуючі освітні технології», «Вплив емоційного стану на здоров'я і навчання дитини»;
- «Маршрут Безпеки» (успішний комунікативний метод для пропагування здорового способу життя – інформація для батьків);
- Педагогічні консиліуми щодо створення умов для збереження

- створення сприятливих умов для задоволення різноманітних інтересів дітей і підлітків;
- організація науково-практичних семінарів, інших методичних заходів із поширенням та застосуванням науково-практичних знань, передового педагогічного досвіду з проблеми здорового способу життя, культури здоров'я;
- використання в педагогічному процесі сучасних засобів пізнання психології дитини, створення умов для її комплексного розвитку;
- розробка та створення авторських проектів, рекомендацій та методичних посібників з проблеми здорового способу життя і культури здоров'я;
- формування громадської думки й громадської активності на користь здорового способу життя через просвітницьку роботу з батьками, громадськістю мікрорайону Ракове м. Хмельницького (див. також вріз на С. 191).

У моделі діяльності «Школи сприяння здоров'ю» НВК № 9 м. Хмельницького кожна підсистема реалізується через систему рівнозначних, взаємопов'язаних, взаємообумовлених міні-проектів:

- проект «Управлінець»;
- проект «Педагогічний працівник»;
- проект «Учень»;
- проект «Світ і ми»;
- проект «Громада».

Усі ці проекти пройшли етапи реалізації: підготовчий (діагностико-прогностичний), діяльнісний, узагальнювальний. У кожному з них належне місце приділяється національно-патріотичному вихованню школярів, посиленню ролі родини в процесі виховання молоді, співпраці з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

Проект «УПРАВЛІНЕЦЬ»

Значна роль у здоров'язберігаючій діяльності нашого навчального закладу відводиться організації навчально-виховного процесу. Основним завданням управлінської підсистеми стало забезпечення оптимального функціонування школи як цілісної системи, створення умов для ефективної діяльності всіх підсистем, збереження та зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного комплексу, діагностика, моніторинг, керівництво, контроль та координація дій учасників проекту,

Форми роботи:

- наукова-методична рада;
- тимчасові ініціативні групи;
- тиради, наради;
- нормативно-правове забезпечення;
- діагностика вчителів щодо готовності до інноваційної діяльності;
- забезпечення умов для збереження та зміцнення здоров'я учасників НВП.

Очікувані результати:

- оптимальне функціонування школи як цілісної системи;
- створення умов для ефективної діяльності усіх підсистем;
- готовність педагогічного колективу до інноваційної діяльності;
- нормативно-правова база діяльності закладу як Школи сприяння здоров'ю;
- модернізація та вдосконалення матеріально-технічної бази закладу;
- моніторинг діяльності підсистем.

Робота з оновлення змісту освіти та формування здорового способу життя здійснюється за допомогою вивчення предметів: фізична культура (1–11 класи), основи здоров'я (1–9 класи), впровадження превентивних проектів, позаурочної діяльності. Головним критерієм ефективності всіх структурних підрозділів методичної роботи є збереження й підвищення рівня здоров'я дітей

здоров'я та працездатності дітей у період адаптації учнів у 1 та 5 класах;

- створення творчої групи вчителів «Здоровим бути», визначення напрямів її діяльності, складання плану роботи щодо впровадження програми «Крок за кроком до здоров'я»;
- консультативний пункт «Виникло питання». Для вчителів-предметників, учителів початкової школи проводяться консультативні заняття щодо організації малих спортивних форм (фізкультхвилинка, релакспаузи, рухливої перерви). Такі форми роботи можуть також передбачати музикотерапію, ароматерапію, повітряно-тепловий режим у класних кімнатах, питний режим, впровадження здоров'язбережувальних технологій на уроках та в позаурочний час.

Розроблено систему морального та матеріального стимулювання роботи педагогів. Для цього проведено заходи, спрямовані на збереження здоров'я вчителів. Учительський вокальний ансамбль «Натхнення», спільна команда педагогів та адміністрації беруть участь у загальношкільних спортивних заходах «Майданс», «Тато, мама, я – спортивна сім'я» тощо. Спільний відпочинок на природі, екскурсії до визначних місць Хмельниччини, творчі справи – приклади здорового способу життя педагогічного колективу для учнів і батьків.

Школа активно пропагує свій досвід роботи, який має такі особливості: визнання здорового способу життя пріоритетом навчально-виховної роботи; гуманізація взаємин учасників освітнього процесу, забезпечення сприятливого психологічного мікроклімату; послідовне формування культури здоров'я педагогів та учнів як необхідної умови розвитку позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. У процесі реалізації проекту «Створення Школи сприяння здоров'ю» педагогічним колективом напрацьовано близько 30 методичних посібників щодо створення здоров'язбережувального, здоров'яформуючого освітнього середовища, представлено матеріали про використання здоров'язбережувальних технологій на уроках різних предметів навчального плану та в позаурочній діяльності.

Свої напрацювання розміщуємо у фахових виданнях, в інтернет-сторінках («Методичний портал», «Учительський журнал online»): Г. В. Калінська «Казка як засіб формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів», О. І. Возна «Використання здоров'язбережувальних технологій на уроках інформатики», Н. Р. Калінська «Програма гуртка «Юні екологи-краснезнавці» та ін.

- Методичні доробки педагогів висвітлено на обласній стаціонарній виставці «Освіта Хмельниччини на шляхах реформування»:
- «Календарне планування з курсу «Корисні звички» та «Цікаво про корисне» для вчителів 1–4 класів» учителів Г. С. Вельської, Г. В. Ткачук, Н. Я. Налуцишин (перше місце);
  - «Здоров'язбережувальні технології на уроках математики» вчителів Т. В. Ягіної, Т. В. Романенко, Т. Г. Зеленої (друге місце);
  - «Інтерактивні форми і прийоми роботи з учнями в процесі вивчення предмета «Основи здоров'я» вчителя І. В. Колесник (друге місце);
  - «Здоров'язбережувальні технології на уроках української мови та літератури» вчителів Н. І. Джури, Є. П. Кандалюк, Е. Ц. Полюшук (третє місце);
  - «Формування здоров'язбережувальних компетентностей засобами мультимедійної презентації» вчителя Г. Л. Костовського (третє місце) та ін.

Беремо участь у науково-практичних конференціях, науково-методичних семінарах, засіданнях круглих столів різного рівня. Задля поширення нашого досвіду проведено семінари, відкриті уроки для вчителів міста, області, де за круглим столом, на відкритих уроках пріоритетне значення приділялось питанню формування здоров'язбережувальної компетенції у учасників навчально-виховного процесу.

Найважливішим аспектом реалізації завдань здоров'язбереження є використання вчителями закладу в урочній та позауроч-

ній діяльності відповідних освітніх технологій, які ґрунтуються на гуманістичних принципах здоров'язбереження та спрямовані на формування духовних цінностей, життєвих пріоритетів, навичок, необхідних для розвитку, здоров'я, навчання, особистісної і професійної реалізації. Це, зокрема, інтерактивні технології, проектна діяльність, тренінгові підходи до проведення уроків, занять. Тож система неперервної освіти, засвоєння фахових знань, поглиблення професійної компетентності, постійний розвиток, самоосвіта та саморозвиток, використання інноваційних підходів є стимулом професійного розвитку особистості як керівників, так і педагогічного колективу.

Проект «УЧЕнь»

Метою цього проекту є формування здоров'язбережувальної компетентності школярів, стійкої мотивації до ведення здорового способу життя в урочний та позаурочний час.

Форми роботи:

- уроки;
- факультативні заняття;
- робота гуртків, секцій;
- реалізація превентивних програм;
- організація змістовного оздоровчого позаурочного дозвілля;
- літнє оздоровлення.

Очікувані результати:

- формування здоров'язбережувальної компетентності школярів, стійкої мотивації до ведення здорового способу життя;
- підвищення рівня вихованості, зменшення кількості правопорушень, травматизму;
- підвищення якості освіти;
- оздоровлення учнів знаннями щодо власного здоров'я та поведінки в небезпечних ситуаціях;
- зменшення рівня захворюваності в закладі.

У школі діє система безперервної валеологічної освіти, що дає можливість формувати мотивацію учнів до здорового способу життя за допомогою уроків з різних предметів інваріантної та варіативної складових навчального плану, роботу гуртків, секцій. На уроках «Основи здоров'я» (1–9 класи), превентивних курсах «Корисні звички», «Цікаво про корисне» (1–4 класи), «Рівний рівном», «Школа проти СНІДУ» учні в інтерактивній формі поглиблюють знання про компоненти власного здоров'я, дізнаються про засоби його зміцнення, вдосконалюють навички особистої гігієни, набувають досвіду соціальної поведінки. У школі використовуються інноваційні форми роботи: уроки-тренінги, дискусійні круглі столи, флешмоби.

Крім того, у цьому проекті важлива роль відводиться організації змістовного позаурочного дозвілля учнів, а також літньому оздоровленню як однієї зі складових збереження здоров'я дітей. Формуванню мотивації учнів стосовно ведення здорового способу життя сприяють традиційні Дні здоров'я, виставки, конкурси, екскурсії, малі олімпійські ігри, першість з футболу, робота агітбригад за темами «Молодь – за здоровий спосіб життя», «Оні інспектори дорожнього руху», вечори питань та відповідей, круглі столи та диспути щодо здорового способу життя із залученням батьків та громадськості.

Шкільні спортивні секції та гуртки, заняття в ДЮСШ міста та танцювальних колективах Палацу творчості молоді, інших закладів допомагають пропагувати гармонійний розвиток особистості. У школі є спортивний зал, що активно використовується і в позаурочний час. Важливим елементом у системі зміцнення фізичного здоров'я є спільна робота школи з медичним персоналом поліклініки № 3 м. Хмельницького, дитячою лікарнею міста. Лікарі поліклініки щорічно проводять поглиблений медичний огляд учнів та вчителів, виступають з рекомендаціями на батьківських зборах, педрадах перед учнями. Медична сестра школи проводить санітарно-просвітницьку роботу: випускає медичні бюлетені, організовує бесіди, круглі столи зі школярами, присвячені раціональній організації часу для навчання та відпочинку, правильному збалансованому харчуванню, контролює санітарно-гігієнічний режим шкільних приміщень.

та педагогічних працівників. Задля надання цій роботі системності адміністрацією НВК № 9 скоординовано зміст діяльності шкільних методичних об'єднань учителів (МО вчителів початкових класів, МО вчителів точних наук, МО вчителів природничого циклу, МО вчителів суспільно-гуманітарних предметів та МО класних керівників) з їх самоосвітою відповідно до науково-методичної проблеми закладу – «Формування здоров'язбережувальної компетентності учасників навчально-виховного процесу як основи їх успішної соціалізації та підвищення якості освіти через діяльнісний підхід в умовах впровадження нового Державного стандарту повної загальної середньої освіти».

Колектив школи працює за моделлю здоров'язберігального середовища, найбільш важливими компонентами якої є створення комфортних умов навчання – зручний розклад уроків, перерв, зміна розумової та фізичної працездатності. Школа працює в режимі 5-денного тижня, що є найбільш сприятливим для інтеграції оздоровчого процесу в навчальний.

Гігієнічно раціональна організація уроків, удосконалення професійної майстерності вчителів, стан санітарно-просвітницької роботи серед батьків, діагностика, керівництво, контроль та координація дій учасників проекту – все це питання управлінської діяльності.

Проблемами, пошуками та напрацюваннями адміністрація закладу регулярно ділиться в освітній пресі. Наприклад, у журналі «Директор школи», газеті «Майбуття» розміщено статті «Формування в учнів культури здорового й безпечного способу життя», «Культура здоров'я як чинник формування здоров'язбережувального середовища школи. З досвіду підготовки та проведення засідання педагогічної ради» тощо.

Питання формування здорової, гармонійно розвиненої людини, здатної до творчої самореалізації і самовдосконалення, постійно розглядаються на засіданнях педагогічних рад, науково-методичної ради школи, Ради школи, нарадах при директорі та при заступниках директора, на психолого-педагогічних семінарах, педагогічних радах.

Зокрема, проведено такі заходи, де було актуалізовано наступні питання:

- розглядалося питання про реалізацію завдань проекту на педагогічних радах НВК № 9;
- про науково-методичні аспекти діяльності педагога при створенні здоров'я-збережувального навчально-виховного середовища;
- про використання активних форм і методів виховної роботи з учнями з питань збереження та зміцнення здоров'я, формування стійкого переконання щодо здорового способу життя в тісній співпраці класного керівника та батьківської громади;
- про роботу педагогічного колективу щодо підвищення мотивації учнів до здорового способу життя як одного з основних чинників покращення якості освіти з базових предметів;
- про роботу вчителів, класних керівників щодо формування здоров'язбережувального середовища під час навчально-виховного процесу;
- про медико-педагогічний контроль на уроках фізичної культури» та інші.
- проведення психолого-педагогічного консилиуму за участю дітей, батьків, учителів та практичного психолога у межах адаптації учнів 1 класу до навчання в початковій школі та адаптації учнів 5 класу до навчання в основній школі, подолання шкільної тривожності реалізовано педагогічний консилиум (5 клас) «Створення умов для збереження здоров'я та працездатності дітей у період адаптації учнів у школі II ступеня в умовах переходу на новий Державний стандарт освіти»;
- організація наради при директорові та при заступниках директора стосовно запобігання дитячому травматизму та створення умов щодо збереження здо-

ров'я учнів, забезпечення гарячого харчування в школі, літнього оздоровлення школярів тощо.

Педагоги закладу – це та рушійна сила, діяльність якої спрямована безпосередньо на учнів. Тому таким важливим став міні-проект «Педагогічний працівник», в якому визначено завдання, форми роботи та очікувані результати.

Проект «СВІТ І МИ»

Дає можливість розвивати пізнавальну активність у формуванні здорового способу життя учасників навчально-виховного процесу через участь у різноманітних проектах, міських, обласних, всеукраїнських, міжнародних конкурсах, спрямованих на пропаганду здорового способу життя, екологічного виховання учнівської молоді.

Форми роботи:

- участь у проектах, конкурсах різного рівня, спрямованих на формування здорового способу життя, екологічне виховання;
  - проведення масових акцій, заходів, спрямованих на пропаганду здорового способу життя.
- Очікувані результати:*
- спрямованість пізнавальної активності на формування складових здоров'я;
  - підвищення обізнаності щодо екологічних проблем;
  - здатність застосовувати сукупність здоров'язбережувальних компетенцій в умовах конкретної ситуації;
  - пропаганда здорового способу життя.

У проекті «Світ і ми» важлива роль належить організації змістовного позаурочного дозвілля учнів та педагогів, а також літньому оздоровленню як однієї зі складових збереження здоров'я дітей. Формуванню позитивної мотивації стосовно здорового способу життя в учнів сприяють традиційні екскурсії, заняття в гуртках (вокальному, хореографічному), що розвиває естетичні смаки дітей, сприяє духовному зростанню. У школі працює Євроклуб НВК № 9 «КЕС-Позитив», проводяться вечори питань та відповідей, круглі столи та диспути з приводу здорового способу життя, виступи агітбригади «Живчик», яка протягом двох

років виборювала призові місця на міському етапі конкурсу шкіл міста «Молодь обирає здоров'я», а в 2013, 2014, 2016 роках стала учасником обласного етапу конкурсу.

Співпрацюємо з **Фундацією ПАУСІ**. Задля підвищення обізнаності щодо екологічних проблем, споживання енергії брали участь у конкурсі проектів на кращу навчально-виховну програму для учнів «Енергозбереження у повсякденному житті» та зайняли почесне третє місце на всукраїнському рівні проекту ПАУСІ.

Співпрацюємо із Всеукраїнською екологічною лігою. Беремо участь у **проекті «Створення осередків екологічної освіти в школах України»**, що передбачає діяльність як у школі, так і за її межами: екологічні заходи для громади, публічні акції зі школярами та батьками, круглі столи, зустрічі.

На базі закладу систематично проводяться екологічні операції та акції: «Первоцвіт», «Будиночок для друга», «Опале листя» тощо. Учні беруть активну участь у природничих та екологічних конкурсах: «Дотик природи» (щорічно наші учні посідають призові місця на цьому конкурсі-форумі учнівської та студентської молоді), «Юний дослідник», «Малі річки Хмельниччини», «Птах року», «Колосок» (диплом за високу активність учнів) та інші. Діти здійснюють проекти: «Екологічна безпека продуктів харчування», «Екобудинки», «Рідкісні рослини Хмельниччини», «Чисте місто». На базі закладу діє осередок Всеукраїнської екологічної ліги «Екологічна варта». Більш як десять років діє театр екомоди «Дотик природи», в якому учні створюють і демонструють колекції з екологічної тематики. Школярі створили гурт авторської екологічної пісні «Екологія душі». Щорічно театр екомоди та гурт беруть участь в обласному екологічному фестивалі молоді «Свіжий вітер» та вже неодноразово ставали його призерами та переможцями.

Щомісячно на уроках української мови проводяться тематичні диктанти з охорони життєдіяльності учнів, які розробляються відповідно до віку школярів. Для учнів навчального закладу друкуються

учнівські щоденники зі здоров'язбережувальним змістом – порадами, рекомендаціями, маршрутом безпечної дороги до школи, пам'ятками щодо поведінки в різних життєвих ситуаціях, збереження здоров'я. У планах виховної роботи 1–4 класів та 5–11 класів передбачені класні години з проблеми формування компетентного ставлення учнів до власного здоров'я.

Значна увага приділяється зміцненню психічного здоров'я школярів: шкільним психологом систематично проводяться діагностика й корекція мотиваційної сфери учнів, надаються рекомендації батькам і вчителям щодо формування адекватної самооцінки, створення комфортних умов для навчання, виховання та розвитку, проводяться тренінгові заняття й розвивальні ігри з окремими групами учнів і педагогами. Це створює сприятливі умови для здорової співпраці на рівнях «учитель-учень», «учитель-учитель», «учень-батьки», «учитель-батьки». Важливі і спільні загальношкільні проекти «Майданс», «Тато, мама, я – спортивна сім'я», «Різдвяний пердзвін».

Задля розвитку інтелектуальної складової здоров'я, формування інтересу до самоосвіти організовано наукову роботу в МАН України з питань екології, психології, валеології. Традиційні предметно-методичні тижні, тиждень здоров'я, місячник екології, тиждень дорожнього руху, спільні тематичні заходи з міською бібліотекою № 14 мікрорайону Ракове м. Хмельницького допомагають у системі формувати життєві компетентності учнів. Гармонійно розвинену особистість учня формують предметні шкільні секції, вокальний, образотворчий, хореографічний, військово-патриотичні гуртки.

Проект «Громада» передбачає співпрацю з батьками, громадськими організаціями

Форми роботи:

- батьківське навчання;
- зустрічі з лікарями різного профілю, психологами;
- превентивна виховна робота;
- поліпшення матеріально-технічної бази навчальних кабінетів, медичного кабінету, спортивного залу;
- просвітницька робота;

- створення здорового середовища в мікрорайоні Ракове м. Хмельницького.
- *Очікувані результати:*
- підвищення рівня обізнаності батьків з питаннями здоров'язбереження;
- здорова співпраця на рівнях «учителі – учні – батьки – громада»;
- поліпшення матеріально-технічної бази закладу;
- залучення батьків та громадськості до активної участі в педагогічному процесі.

До реалізації завдань саме цього проекту залучаються батьківська громада НВК № 9 та мешканці мікрорайону Ракове м. Хмельницького. Тільки за умови плідної співпраці на рівні «учителі – учні – батьки» можливий розвиток всіх аспектів здоров'я особистості, яка матиме бажання до навчання та самореалізації, володітиме життєво необхідними знаннями й навичками.

Організовано «Університет для батьків», де організуються лекції, круглі столи, родинні зустрічі, години обміну досвідом, практикуми, семінари-тренінги, спільні позакласні заходи, зустрічі із спеціалістами. Проводяться індивідуальні та групові бесіди з батьками дітей, які мають слабе фізичне здоров'я або ж перебувають на диспансерному обліку. Розповсюджуються отримані від медичних працівників пам'ятки, брошури, листівки. Проводяться лекторії для батьків лікарями різних профілів, батьківське навчання, яким керують психологи, вчителі, адміністрація, поліпшується матеріально-технічна база навчальних кабінетів, спортивного залу, медичного кабінету. До цього долучаються батьківська громада та благодійні спонсори. Педагогічний та учнівський колективи проводять просвітницьку роботу в мікрорайоні за допомогою організації вечорів у місцевому клубі, лекцій, виступів учнівської агітбригади «Живчик» за здоровий спосіб життя.

Отже, проблема оздоровчої функції освіти складна й багатогранна. Для того, щоб запровадити здоров'язбережувальний напрям у діяльності навчального закладу, необхідне не тільки бажання, а й копітка робота управлінської підсистеми, творча діяльність усього колективу. Створення комфортного освітнього середови-

ща перебування в навчальному закладі, покращення психологічного клімату, яке сприяє як фізичному, так і психічному здоров'ю учасників навчально-виховного процесу – результати реалізації проекту. Про це свідчать анкетування вчителів, учнів, батьків, моніторинг рівня захворюваності в закладі, аналіз рівня вихованості учнів закладу. Робота зі створення Школи сприяння здоров'я не має кінцевого результату, адже нові діти, які приходять до школи, нові вимоги, які висувають Державні стандарти освіти, реформування освіти потребують удосконалення діяльності із упровадження здорового освітнього середовища. Досвід НВК № 9 м. Хмельницького може застосувати будь-який заклад освіти – від дошкільного закладу до загальноосвітнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт повної загальної середньої освіти.
2. Концепція «Нова українська школа».
3. Баладанов О. Ю. Актуальні проблеми збереження, зміцнення й збільшення здоров'я школярів / О. Ю. Баладанов, І. З. Козловський, О. П. Бахтинов // Проблеми здоров'я. Розвиток фізичної культури та спорту в сучасних умовах: матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції, присвяченої 55-річчю ФФКСГУ. – Ставрополь : Вид-во СГУ, 2002. – С. 172–174.

4. Богданова Г. Підготовка вчителів до формування в учнів життєвих навичок / Г. Богданова // Здоров'я та фізична культура. – 2007. – № 9. – С. 6–7.

5. Горашук В. Теоретичні підходи до формування культури здоров'я школярів / В. Горашук // Безпека життєдіяльності. – 2010.

6. Марков В. В. Основи здорового способу життя й профілактика хвороб / В. В. Марков. – Москва : Академія, 2001. – 320 с.

7. Навчання здорового способу життя на заходах розвитку навичок через систему шкільної освіти : оцінка ситуації / М-во України у справах сім'ї, дітей та молоді; Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді; Представництво дит. фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. – Київ, 2004. – 108 с.

8. Профілактика негативних явищ серед учнівської та студентської молоді (наркоманія, алкоголізм, СНІД) : навч.-метод. посіб. / В. Сорочинська [та ін.]. – Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2003. – 168 с.

9. Рудницька І. Формування здорового способу життя молоді : підлітковий вік / І. Рудницька // Психолог. – 2004. – № 13. – С. 15–25.

10. Сергієнко В. Запровадження в навчальний процес моделі Школи культури здоров'я / В. Сергієнко // Практика управління закладом освіти. – 2009. – № 12. – С. 23.

11. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра : навч.-метод. посіб. – Кам'янець-Поділ. : Абетка, 2003. – 191 с.

Ирина Томич, Ирина Колесник

Проектная деятельность как путь к созданию здоровьесберегающей образовательной среды в учебном заведении

Статья посвящена созданию и развитию школы здоровья, использованию проектных методик обучения и воспитания подрастающего поколения на опыте работы УВК № 9 г. Хмельницкого.

Ключевые слова: здоровьесберегающие технологии, проект, проектная деятельность, образование, образовательная среда.

Iryna Tomych, Iryna Kolesnyk

Project activities as a means of creation of a healthy educational environment in schools

The article is devoted to the creation and development of the school of health, using design methods of training and education of the younger generation in EC №9. Khmelnytsky.

Keywords: Health-saving technologies project, the project activity, education, educational environment.

Шановні ЧИТАЧІ!
Сучасна освіта, сучасна школа потребує сучасного керівника.
Щоб бути на рівні вимог, треба володіти «практичними» теоріями,
дієвими механізмами, оптимальними засобами
управління освітніми системами.

Для Вас
в цьому номері
ми
опублікували
на 175 сторінках
грунтовні
науково-
практичні
розробки
моделей
освітніх
систем
освітян
Хмельниччини,
членів АКІЗО –
за ними
майбутнє.

Отже,
знайомтеся,
чужого навчайтеся,
свого
не цурайтесь!

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

Час – ключовий ресурс керівника .....С. 200

«Закон про освіту» – осягаємо та пропонуємо:

- Спілкування як компетентність – кризь призму досвіду педагогів-новаторів .....С. 205
- Віртуальний круглий стіл редакції .....С. 210-214
- Освітяни-хмельничани про «плюси» та «мінуси»: колективна думка .....С. 214

**Всеукраїнський проект НАПН і Журналу –
«Педагоги-новатори в Україні»:**

- НОВЕ ІМ'Я .....С. 215-220
- Творчість продовжується: Нова книга Миколи Палтишева ..С. 222

Український референдум: уроки історії для майбутнього» .....С. 221

Форум-фестиваль «Малі міста України» .....С. 223

ЧАС ЯК КЛЮЧОВИЙ РЕСУРС В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА

У статті розкрито суть тайм-менеджменту та висвітлено ключові принципи планування, нормування та використання робочого часу керівником в організації спільної діяльності з колективом.

Ключові слова: тайм-менеджмент, самоменеджмент, принципи, цілі, планування, делегування, стрес, стресовитривалість.

Якою б не була сфера діяльності людини, є ресурс – «засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності», що є однаково важливий для всіх [2]. Таким ключовим ресурсом є час, і його катастрофічно за нинішніх умов не вистачає.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Успішні менеджери стверджують, що якби доба містила 48 год., то вони все одно відчували б брак часу. Тому «тайм-менеджмент» – найпопулярніша тема бізнес-семінарів і тренінгів в усьому світі за останні роки, що створює попит та полеміку з цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Питання управління часом з метою підвищення ефективності роботи керівника та колективу окреслено низкою вітчизняних і зарубіжних учених. Серед авторів, що досліджують проблему вдосконалення організації праці, слід зазначити Л. Балабанову, Д. Богиню, Н. Бондаренко, В. Данюк, О. Грішнову, С. Кові, В. Кол-

пакова, О. Сардак, Л. Скібіцьку, Б. Трейсі та ін. Разом з тим недостатньою мірою розглянуті ключові ідеї та принципи тайм-менеджменту як засобу ефективної організації праці керівника в освітньому закладі знайшли своє відображення у цій статті.

Формулювання цілей статті. Метою нашої статті є розкриття сутності тайм-менеджменту та висвітлення ключових принципів планування, нормування та використання робочого часу керівником в організації спільної діяльності з колективом.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку менеджменту значимим ресурсом у ефективній управлінській діяльності керівника є час. Його можна порівняти з іншими важливими ресурсами, однак на відміну від Часу неможливо накопичувати, передавати або зберігати, тому важливо навчитися використовувати його з максимальною ефективністю.

У процесі вивчення потреби керівників в ефективному управлінні особистим часом та часом колективу, його розподілі та використанні виникло таке поняття, як тайм-менеджмент.

**Оксана
КОВАЛЬСЬКА**

Завідувач кафедри
теорії і методики
дошкільної
та початкової освіти
Хмельницького ОНПНО,
кандидат
педагогічних наук

Тайм-менеджмент – одна з найбільш вигідних інвестицій. Години, вкладені у дослідження цієї дивовижної науки, можуть заощадити роки. Однак особистий тайм – менеджмент керівника тісно пов'язаний з корпоративним чи командним тайм-менеджментом. Керівник скільки завгодно може аналізувати витрати свого часу, планувати робочий день, розставляти пріоритети, але, якщо його колеги залишилися колишніми, то йому це мало допоможе. Він і далі працюватиме в авралі й хаосі.

Нещодавні дослідження з'ясували, що середнього менеджера переривають кожні вісім хвилин. Немає нічого більш дратівного, ніж різного роду перешкоди, що відволікають по дрібницях у той час, коли ми дуже зайняті. Щоразу, коли нам доводиться відволікатися на неважливі, але термінові справи, ми втрачаємо дорогоцінний робочий час.

Слід зазначити, що тайм-менеджмент – технологія досить «особиста». Насамперед люди повинні відчувати важливість теми часу особисто для себе, і тільки тоді вони починають генерувати ідеї на тему командного тайм-менеджменту. Тому, застосовуючи її, слід дуже обережно поєднувати «вільні» і «примусові» інструменти, щоб дотримання правил тайм-менеджменту не перетворилося у «зобов'язалівку», що реально не дає ніякої користі. За таких умов, лише змінивши тайм-менеджерські взаємини на рівні команди і в системі управління людьми, можна навчитися заощаджувати час свій та своїх колег.

З підвищенням рівня управління зменшується час на основну роботу й збільшується на адміністративну, організаційну, представницьку роботу, розв'язання соціальних проб-

КЛЮЧОВІ ІДЕЇ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ

● **Визначення пріоритетності у справах.** На жаль, сучасний керівник не може обмежитися виконанням тільки найважливіших справ. Це означає, що він повинен прийняти рішення про те, які завдання слід розв'язати першочергово, які у другу чергу. Усі справи виконати неможливо. Адже чим людина більше встигає, тим більше планує. Виходить замкнене коло... Правильно розставимо пріоритети, правильно розподілимо завдання.

Принцип, запропонований Дуайтом Ейзенхауером щодо визначення пріоритетності справ стверджує, що *термінові справи, як правило, не найважливіші, а важливі – не найбільш термінові*. Це правило є доречним особливо для тих випадків, коли не знаєш, яким справам віддати перевагу. Тому керівникові пропонується всі щоденні справи розподілити на 4 групи:

1 група: важливі й термінові справи (виконувати самому і негайно).

2 група: важливі, але менш термінові (відкласти до появи вільного часу).

3 група: термінові, але неважливі (можна делегувати колегам).

4 група: нетермінові й неважливі (варто утримуватися від виконання) [4].

Принцип Паретто полягає в тому, що всередині множини окремі малі частини виявляються набагато значущими, ніж це відповідає їх питомій вазі у цій множині. Тобто ця значимість проявляється у співвідношенні 80:20, що знаходить безліч підтверджень на практиці, коли 20% важливих справ забезпечує 80% результату, і навпаки, 80% неважливих справ додає 20% до спільного результату. До прикладу: 20% населення земної кулі володіють 80% усіх світових багатств; 20% – це частка справді потрібних книжок у шафі; 20% – це частка корисної інформації в газеті; 20% – це частка одягу, що ми носимо, відповідно до того обсягу, що є в шафі; 80% прибутку в ресторани забезпечують лише 20% основних клієнтів; 80% часу на нараді марнують, а в останні 20% часу розв'язують 80% важливих питань; 20% колективу виконують 80% усієї роботи в організації та ін. [8].

Якщо керівникові знайома ця проблема, то варто подумати над тим, які 20% причин внесли 80% внеску у виникнення неприємної ситуації? На що можна вплинути в цій ситуації, щоб досягнути 80% поліпшення? У результаті проведеного аналізу, спочатку треба вирішити 20% найважливіших проблем, а вже потім – 80% другорядних.

Отже, принцип Паретто вказує керівникам на неоднакову важливість виконуваних завдань, націлює на першочергове виконання «життєво важливих робіт» і вчить визначати, що справді для нього є важливим.

Можна також визначати пріоритетність справ, користуючись АБВ – аналізом. Есхіл з цього приводу філософствував: *«Мудрий той, хто робить не багато, а потрібне»*. Техніка аналізу АБВ виходить з наявного досвіду, відповідно до якого частки у відсотках більш важливих і менш важливих справ у всій їхній загальній кількості залишаються в цілому незмінними. Отже, категорія А – найважливіші завдання (15% справ особисто виконуються керівником, значущість яких забезпечує 65% результату). Категорія Б – важливі завдань (20% значущості – 20% запланованого часу, можна виконувати самому, за терміновості – можна делегувати). Категорія В – менш важливі й несуттєві завдання (займають 65% усього часу, але мають лише 15% значущості). Їх бажано відкладати або ігнорувати [5].

Таким чином, відповідно до АБВ – аналізу керівник має у першу чергу звернутися до справ категорії А, щоб за допомогою небагатьох дій забезпечити більшу частину загального

результату. Тільки після цього можна займатися справами категорії Б, на які теж припадає значуща частина сукупного результату. І лише потім виконувати численні завдання категорії В, що забезпечують найменший внесок щодо досягнення мети.

● **Ефективне виконання обов'язків.** Керівник має раціонально організувати свою роботу. *На думку Паркінсона: «кожна робота потребує стільки часу, скільки є на її виконання».*

Невпорядкованість робочого дня, безперервна штурмівщина у справах створюють у керівника відповідний стиль, який призводить до нерационального використання часу у всіх підрозділах апарату управління. Робочий час керівника доцільно поділяти на три частини: заплановані справи – 60% (це 5-6 год.), резерв часу на непередбачувані справи – 20% (це – 1 год.); резерв часу на творчу діяльність керівника – 20% (це – 1 год.) [4].

Денний план має охоплювати не більш ніж 10 проблем, з яких 3 – найважливіші.

Для складання плану на наступний день досить витратити в кінці робочого дня 10-20 хв. При плануванні роботи добре враховувати піки людської працездатності, які припадають на 9.00 – 13.00, 16.00 – 18.00. Неприємні справи варто планувати на ранішні години, щоб до вечора їх вдалось завершити. Однорідні завдань варто групувати «блоками», «перескакування» забирає багато часу. Важливо, щоб керівник починав свій робочий день раніше підлеглих і до їх приходу міг уточнити завдання і вжити заходів для подолання труднощів. Негативно впливають на управління часом систематичні запізнення керівника, доручення зробити «сьогодні на вчора». Також забирає багато часу неупорядковане робоче місце, відсутність персонального комп'ютера та ін.

● **Встановлення чітких цілей.** Мета – це те, до чого прагнуть, орієнтир, який намічено досягнути. Вона визначає кінцевий результат, тобто не те, що ми робимо, а те, заради чого ми це робимо. Мета – це своєрідний виклик, що спонукає до дій і дає зрозуміти, у якому напрямі необхідно рухатися. Розрізняють:

- особисті цілі (цілі життя);
- професійні цілі (цілі кар'єри);
- досвід, який ви хочете придбати (особистий і професійний);
- те, чого б ви хотіли досягнути в особистому й професійному житті [6].

Цілі мають бути чітко сформульовані і мати часову характеристику. Пропонується встановлювати довгострокові (життєві), середньострокові (до 5 років) й короткострокові (до 1 року) цілі. Після встановлення цілей розпочинають власне планування праці.

● **Правильне планування.** Багато менеджерів та успішних керівників західних компаній з успіхом використовують систему планування Бенджаміна Франкліна. Ті, хто користується нею, зазначають, що вона допомагає значно підвищити ефективність роботи як за рахунок більш ефективного керування часом, так і за рахунок планування самої роботи. «Піраміда Б. Франкліна» починає плануватися з основи, що слугує опорою для всіх інших рівнів:

- головні життєві цінності людини (основа). Те, чого людина хоче від життя.
- глобальна ціль (особиста). Людина визначає те, чого вона прагне досягти.
- довгостроковий генеральний план (на роки). Передбачає покрокові дії на шляху до омріяної мети.
- короткостроковий план (на термін від декількох тижнів до декількох місяців).
- план на день [7].

лем. Тому, вдосконалюючи технології проведення нарад, зборів, роботи з документами, з людьми, і посилюючи свою стресовитривалість, керівник може зекономити час і підвищити якість виконуваної роботи.

Наукові надбання в сфері тайм-менеджменту уможливають виокремлення **ключових ідей**, що вже стали правилами, принципами, нормами, і які дають змогу керівнику освітнього закладу переглянути своє ставлення до проблем, життя, колег і стати «іншою» людиною – організованою, раціональною, діловою, успішною. Розглянемо деякі з них:

● **Ставлення людини до проблеми.** *Філософи стверджують, що проблема – це не те, що з нами трапилося, а те, як ми це сприймаємо.* Проблема виникає як відчуття незадоволеності через те, що процес, ситуація, подія відхиляються від нашого ідеального уявлення про те, як би це мало бути. 80% роботи в діяльності менеджера пов'язано з процесом прийняття рішення. Рішення – це свідомий вибір як себе вести в тій чи іншій ситуації, це вибір альтернативи, ліквідація проблемної ситуації та забезпечення досягнення поставленої особистої мети та мети організації. Правильно зроблений вибір і розставлені пріоритети – це правильно прийняті рішення [8, с. 24] (про інші ключові ідеї – у врізах).

● **Стрес та стресовитривалість.** *«Стрес – це те, що прискорює процес старіння, проводячи нас через колотнечі життя», – вважає Ганс Сельє [1].*

Якщо ви працюєте в режимі «сьогодні на вчора», то перебуваєте в постійному стресі, який спочатку притуплює здатність мислити і аналізувати, а потім виникають

проблеми зі здоров'ям. Коли людина не може розв'язати проблему, вчинити певну дію, а проблеми накопичуються як снігова куля, тоді ця енергія починає руйнувати людину зсередини, спалювати її.

Внаслідок дії стресу, автоматично виникає «дистрес», стан, коли людина не може відповісти на образливі дії чи несправедливі претензії. Вона заспокоює себе, що простіше зберегти образ у собі, ніж обуритися й створити для себе ще більші проблеми. Така позиція не тільки знижує якість життя такого працівника, а і якість його роботи, спричинює невиправдані витрати робочого часу менеджера, фахівця, завдаючи збитку організації в цілому. Це - пряма образа людської гідності.

Професійний стрес – це проблема не стільки «важких» людей, скільки «важких» (нерозв'язаних) ситуацій. Якщо стрес виходить за межі розумного, це руйнівні впливає на такі аспекти життя, як здоров'я, щастя, продуктивність праці, взаємовідносини в колективі, особистий розвиток тощо. Симптомами стресу є роздратованість, головний біль, безсоння, втома, кваліть, різні захворювання тощо. Це часто закінчується виразкою шлунку, проблемами з серцем, алергіями, діабетом, псоріазом, раком, проблемою з психікою, депресивними станами та ін.

Ще одна проблема – *роботоголізм*, яка є причиною поганого настрою, невдоволеності життям, відчаю, розчарування, коли надмірна увага до роботи, великі невиправдані очікування спричиняють апатію, агресію і спустошення, роблять рутинним роботу і особисте життя.

За таких умов людина має розвинути в собі *стресовитривалість* – уміння долати труднощі без шкід-

Доречно зазначити, що короткострокові плани рекомендується переглядати кожні один-два тижні, довгострокові мають перевірятися (корегуватися) не рідше одного разу на 5-6 місяців, генеральний план варто переглядати раз на рік. Тоді ж добре критично осмислити й поставлену глобальну мету (чи приваблює вона, як і раніше) і навіть спробувати переоцінити свої життєві цінності.

● *Перекриття каналів втрати часу.* Каналами, через які нерационально витрачається час, є: звичка відкладати справи «на завтра»; відволікання в робочий час на зайві заняття; залишення робочого місця за власним бажанням; довге повернення і включення у відкладену роботу; незаплановані телефонні переговори; очікування зустрічі або інші заходи; незаплановані відвідувачі; завалений паперами стіл, коли важко знайти потрібний документ, номер телефона; невміння сказати «ні» необгрунтованим проханням; надмірна захопленість «улюбленими справами» та ін. [3].

Керівнику, що хоче перекрити певні канали втрати свого часу та часу роботи колективу, необхідно проаналізувати ситуацію й обмежити свою політику «відкритих дверей». Дієвим у цьому випадку є метод «виключення», що працює за принципом: «Що станеться поганого якщо я цього робити не буду? Якщо нічого – можна не робити» та інші раціональні дії.

● *Делегування повноважень.* Ця техніка передбачає передачу працівникові завдань або діяльності зі сфери дій керівника з метою вивільнення часу для більш термінових і важливих справ. Однак зловживати делегуванням теж не варто. Оскільки часто буває так, що манера, у якій керуючий виконує свою «продуктивну» роботу, важким тягарем лягає на підлеглих. Тоді все відбувається за принципом: «Хто може – робить, хто не може робити – учить, хто не може вчити – управляє» [8, с. 382].

● *Самоменеджмент.* Самоменеджментом називають «коло правил» або набір методик, що уможливають оптимально й раціонально використовувати свій час. Кілька простих правил дають змогу керівнику проаналізувати та переосмислити свій робочий день і зробити його більш продуктивним і менш затратним за часом. Серед них:

- безлад на столі, важко знайти необхідні матеріали. (Тримайте свій стіл у порядку);
- хапасте одночасно за багато справ і нічого не доводите до кінця (не визначаєте пріоритетів у справах, намагастесь виконати все й одразу);
- є бранцем своїх «поганих» звичок. Постійно спізнюєтесь, завжди не встигаєте. Ви – людина-катастрофа? (Впорядкуйте спочатку свою діяльність. Надайте їй більш організованого та цілеспрямованого вигляду);
- ранкові ритуали: обговорення новин, програм заважають вам працювати? (Обмежте світські бесіди);
- придивіться до свого телефону. Він Ваш друг чи ворог? (Якщо ворог, приборкайте свій телефон);
- вчність говорити «ні», коли для вас це важливо. (Якщо прохання явно нерозумне, немає потреби щось пояснювати чи перепрошувати);
- ваш комп'ютер для Вас – друг чи ворог? (Зробіть правильні висновки і не зависайте цілодобово в соцмережах);
- насолоджуйтесь дорогою додому і на роботу (10 хв. руху на свіжому повітрі щодня, на думку медиків, частково компенсують хоч якусь підтримку фізичної форми);
- кожен день має завершуватися кульмінацією – позитивом (приділіть увагу родині, дітям, сходите у театр, на концерт, прочитайте гарну книжку, здійсніть прогулянку з друзями, пограйтеся з домашніми улюбленицями, прийміть ванну тощо) [9].

ливих для здоров'я емоцій. Цьому допомагають стійкість до стресу, оптимізм, розмірене життя, вміння відключатись від службових проблем, почуття гумору, фізичні навантаження, плавання, спілкування з природою, тваринами. Система пріоритетів дає можливість частково врегулювати такі моменти. Якщо це не допомагає, варто подумати про те, як би ви почувалися, якби залишилися зовсім без роботи.

Отже, психологічний мікроклімат у колективі – це один із важливих факторів оптимізації трудових відносин. Тому заходи запобігання виробничого стресу та його подолання виступають також як технології ресурсозбереження, і в першу чергу такого ресурсу, як час менеджера.

ВИСНОВКИ

Відомий світовий фахівець з менеджменту Пітер Друкер зазначав, що «час – найобмеженіший капітал, і якщо не можеш розпоряджатися ним, не зможеш розпоряджатися нічим іншим». Тому грамотний розподіл часу менеджера та управління ним є запору-

кою успіху діяльності освітнього закладу за сучасних умов [4].

Важливо також усвідомити, що тайм-менеджмент – це ресурс однієї з найбільш мудрих і значимих інвестицій у життя кожної людини, що є запорукою успіху як на рівні особистості, так і на рівні організації.

Послідовне застосування в практиці діяльності технологій тайм-менеджменту, дає змогу керівникові зробити ефективною свою діяльність та діяльність очолюваного ним колективу.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В. Організація праці менеджера : [навч. посіб.] / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – Київ : ВД Професіонал, 2007. – 416 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Данюк В.М. Менеджмент персоналу : [навч. посіб.] / В.М. Данюк, В.М. Петюх, С.О. Цимбалюк. – Київ : КНЕУ, 2006. – 398 с.
4. Друкер П. Эффективное управление / П. Друкер. – Москва : Гранд, 1998. – 224 с.
5. Колпаков В.М. Самоменеджмент: [навч. посіб.] / В.М. Колпаков. – Київ : ДП «Видавничий дім Персонал», 2008. – 528 с.
6. Орликовський М. О. Самоменеджмент: практикум: навч. посіб. для студ. екон. вузів / М. О. Орликовський, Г. В. Осовська, В. І. Ткачук. – Київ : Кондор, 2012. – 410 с.
7. Осовська Г. В. Основи менеджменту. Практикум : навч. посіб. / Г. В. Осовська, І. В. Копитова. – Київ : Кондор, 2009. – 581 с.
8. Скібіцька Л. І. Тайм-менеджмент : [навч. посіб.] / Л. І. Скібіцька. – Київ : Кондор, 2009. – 525 с.
9. Чайка Г. Л. Організація праці менеджера: навч. посіб. / Г. Л. Чайка ; передмова Г. О. Шепелюк. – Київ : Знання, 2007. – 420 с.

Оксана Ковальська

Время как ключевой ресурс в управленческой деятельности руководителя

В статье раскрыта суть тайм-менеджмента и освещены принципы планирования, нормирования и рационального использования рабочего времени руководителем в организации совместной деятельности с коллективом.

Ключевые слова: тайм-менеджмент, самоменеджмент, принципы, цели, планирование, делегирование, стресс, стрессоустойчивость.

Oksana Kovalska

Time as a main resource management

The article describes the essence of time management and presents the main principles of planning, standardization and use working time by the leader in the organization activities with the team.

Keywords: time management, self-management, principles, goals, planning, delegation, stress, stress-sustainability.

СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ – КОМПЕТЕНТНІСТЬ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДОСВІДУ ПЕДАГОГІВ-НОВАТОРІВ

Управління

ШКОЛОЮ

УДК 37.016:81'243

У статті на прикладах новаторського досвіду автор висвітлює можливість реалізації одної з ключових компетентностей в новій українській школі.

Зосереджується увага на результатах, які можна отримати від упровадження досвіду педагогів-новаторів, а також на технологіях, як їх можна досягати. До виняткової особливості цієї статті слід віднести розгляд однієї компетентності, яку реалізовано двома способами.

Ключові слова: нова українська школа, ключові компетентності, новаторський досвід, вмотивований вчитель.

Серед компетентностей виділимо найголовнішу – спілкування іноземними мовами. Як зазначено в концептуальних засадах реформування середньої школи «Нова українська школа», до неї належать «уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування» [6].

Вчительство сьогодні у пошуку найкращих, найефективніших способів як зреалізувати зазначену компетентність у навчально-виховному процесі саме на рівні кожного учня, який має нею оволодіти.

З цього приводу слушним буде нагадування В. Г. Кременя про те, що будь-який прогрес базується на досвіді його учасників в усі часи, в усі покоління. Кращий досвід важливий сьогодні, бо людство знахо-

диться в такому динамічному, часто суперечливому розвитку, який ставить нові вимоги до життя, а значить – до освіти. «Ми повинні змінювати освіту таким чином, щоб підготувати дитину до життя в 21 столітті, щоб ця дитина в дорослому житті максимально себе реалізувала. Сьогодні перед освітою стоять нові завдання, бо надзвичайно важливо навчити дитину застосовувати набуті знання в побуті, професійній діяльності. На жаль, засвоєння знань не завжди відбувається творчо, про що свідчать міжнародні предметні олімпіади. Людина має постійно навчатися. Щоб цього досягти, потрібно ще багато змінити в методичній роботі, потрібно відпрацювати зацікавленість дитини в навчанні, потрібен дитиноцентризм як система навчання і виховання відповідно до здібностей дитини», – наголошує В. Г. Кремень [1].

Всеукраїнський проєкт «Педагоги-новатори в

**Тетяна
ГОДЕЦЬКА**

Завідувач сектору аналітичної інформації відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України

Директор школи, ліцею, гімназії № 3-4 2017

ЩО Ж РОБИТИ?

Ми розташуємо крісла по півколу. У центрі – вчитель. Таким чином вирівнюємо статус усіх учнів. Вчитель сидить за маленьким журнальним столиком на такому ж кріслі, щоб не домінувати над учнями. Інформація мимовільно запам'ятовується, якщо йде з різних джерел. М. Еріксон говорить про те, що запам'ятовуються не слова, а зміст сказаного. Тому ми використовуємо і аудіо, і відеозаписи (до речі, записані в школі), а урок проводиться так, що учні говорять про одне й те ж, але різними словами, а тому все запам'ятовується без зазубрювання, само по собі. Тому наші учні говорять іноземною мовою швидко і не задумуючись, а в інших школах з труднощами [2, 7].

Іван Дмитрович наголошує, що типовою помилкою є викладання іноземних мов – це вивчення мови через рідну мову. Ми ж формуємо паралельну другу сигнальну систему, яка працює за схемою мозок – мова, і навіть не одну, бо вивчаємо три іноземні мови. Питання „а якою мовою ви думаєте?” для наших учнів має інший зміст. Тією мовою, якою вони у даний момент говорять.

Мова формується теж в підсвідомості, а якщо так, то щоб говорити, потрібно говорити, тобто потрібна мовна практика. Але з ким? Потрібне мовне середовище, причому такого рівня, який учень може розуміти. А можуть його створити тільки самі ж учні. Оптимально їх повинно бути в групі 10-14 осіб [2].

Тому на уроці іноземної мови змінами ситуації, використовуючи сугестопедичні прийоми (заохочення, добре ставлення, релаксація, гра, шепіт, пісні, гумор, багатозаповнення повторення тощо), застосовуючи власні навчально-тематичні комп'ютерні програми, цифрові аудіо- та відеозаписи текстів-полілогів, Інтернет, ми реалізуємо навчальний процес у формі спілкування-гри [3,4,5,9,10], ми створюємо умови для запам'ятовування великої кількості слів, що благотворно діє на розвиток пам'яті.

Так скільки ж слів запам'ятовують у нас за один день (2-3 уроки)? Відповідь шокує: **600-800 лексичних одиниць** [2].

Іван Гончаренко зауважує, що у деяких ліцеях та гімназіях дітей перевантажують, адже, назвавшись ліцеєм, треба показати, що він кращий, ніж загальноосвітня школа. Підручники, як правило, інші, але ж методи розраховані на свідоме сприйняття. А на свідомому рівні вивчити все не можливо. Наступає психоемоційна напруга, інколи доходять навіть до спроб самогубства [2, 7].

У школі широко використовується комп'ютерна техніка з метою полегшення праці вчителя та навчання учнями. Мною написані сотні комп'ютерних програм. Золоте правило сугестопедичного методу – це атмосфера позитивних емоцій. Вона знімає напругу, втому, відволікає від буденних турбот, створює відчуття здорового активного відпочинку на уроці. Такого плану вплив вже сам по собі сприяє високій результативності [5].

² І.Д. Гончаренко використовує ефект, який полягає в тому, що швидкість навчання збільшується, якщо збільшується кількість інформації за невеликий період часу. Результатом організованої системи викладання іноземних мов і використання сучасних комп'ютерних технологій є покращення рівня знань учнів з навчальних предметів, про що свідчить велика кількість призових місць у міських та обласних олімпіадах і конкурсах МАН в учнів гімназій.

Україні» (голова Ради Проекту **Василь Кремень**, академік, президент НАПН України; керівник та ініціатор Проекту **Ольга Виговська**, канд. пед. наук, доцент, головний редактор Всеукраїнського науково-практичного журналу «Директор школи, ліцею, гімназії») узагальнює і розкриває здобутки сучасних українських педагогів та ефективних керівників середньої освіти й поширює їх ідеї серед широкого загалу науково-педагогічної освітньої спільноти. Вищезгаданий проект представлено на веб-порталі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: http://dnrb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні_ресурси/педагоги-новатори/ [7].

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати, які технології навчально-виховного процесу використовують, застосовують, винаходять *педагоги-новатори: І. Д. Гончаренко та С. В. Романовський*, щоб сприяти формуванню в учнів компетентності спілкування іноземними мовами.

Іван Дмитрович Гончаренко¹ зазначає, що в усі часи були учні, які запам'ятовували більше інших і ніякої шкоди для їх здоров'я це не приносило. Ми вибрали на свій розсуд будь-які 4 класи, де ми разом з ними провели тести на запам'ятовування інформації в двох позах: перша, класична, посадка учня із замкненими руками, друга – із розімкненими. Після перевірки тестів виявилося, що в другій позі учні в усіх чотирьох класах запам'ятали інформації приблизно в 4 рази більше, ніж в першій. Звичайно, на уроці іноземної мови учні *можуть*

¹ Іван Дмитрович є розробником автоматизованої Інтернет-системи дистанційного навчання. Знання декількох іноземних мов (англійської і французької) дозволили запровадити йому методику прискореного вивчення мов, в основі якої лежить теорія «сугестології (навіювання)» – науки про звільнення прихованих можливостей людини», що розроблена болгарським доктором медичних наук Г.К. Лозановим у 50–70-х рр. XX ст.

вивчити **10-15 нових слів**. Якщо врахувати вищесказане, то вже **40-60**.

Де в шкільних класах сидять „слабкі» учні? На останніх партах. Їм незручно сидіти на перших. І знову ж це відбувається на підсвідомому рівні. Можна зробити зауваження й пересадити на першу парту, але учень буде відчувати дискомфорт і при можливості пересяде назад знов. А статус двійчника йому заважатиме нормально вчитися (див. вріз на С. 206).

Сергій Васильович Романовський², директор ліцею «Інтелект» зазначає, що значуща для становлення ліцею подія – міжнародний семінар «Двомовна освіта в школі» (Австрія, 1995 р., ліцей учасник). Завдяки цьому семінару навчально-виховний процес з 1999 р. в ліцеї відбувається трьома мовами (див. вріз на С. 207) [1, 8].

Під час презентації **Шундик Людмила Анатоліївна**, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, завідувача кафедрою англійської мови ліцею «Інтелект» зазначила, що в Україні лише **7 % людей** вільно спілкуються англійською мовою. Наш навчальний заклад – запит суспільства на компетентного, високоосвіченого учня, який готовий до самореалізації. Як ми знаємо, основне завдання вивчення іноземної мови – комунікативна компетентність, тобто володіння мовою як засобом спілкування і вміння учнями використовувати іноземну мову як інструмент в діалозі культур. Над втіленням цієї мети ми працюємо багато років. Ми пробуємо,

² Сергій Васильович викладає в ліцеї «Інтелект» фізику українською, російською та англійською мовами. За час своєї роботи в ліцеї розробив і апробував у навчальному процесі свої авторські навчально-методичні посібники з фізики (Механіка – 9 клас; Теплові явища. Молекулярна фізика – 10 клас; Електричні та магнітні поля – 10 клас; Коливання та хвилі; Квантова фізика; Атомна фізика; Ядерна фізика – 11 клас; Розв'язник конкурсних задач з фізики 9-11 клас). Всі ці навчальні посібники надруковані українською та англійською мовами. Навчальні посібники отримали гриф Міносвіти України. С. В. Романовський є автором 58 наукових праць, які опубліковані в СРСР, Україні, Швейцарії, Фінляндії та в Англії.

ПРО ДВОМОВНЕ НАВЧАННЯ

У 2-8 класах вивчаються природничі науки англійською мовою (SCIENCE).

У 5 класі додається біологія англійською мовою, у 6 – всесвітня історія англійською мовою.

У 7-10 класах ліцеїсти вивчають країнознавство. У 7, 8 – Українознавство англійською мовою, у 9 – країнознавство Великої Британії, у 10 – країнознавство світу. Ці спецкурси знайомлять учнів з географією, культурою, державним устроєм України та інших країн світу.

У 8, 9 класах викладається англійська література, у 10, 11 – американська література.

Культурологічний курс релігієзнавство для учнів 10 класу знайомить з 5-ма основними світовими релігіями.

АНГЛОМОВНИЙ ЦИКЛ

Мета викладання англійської мови в початковій школі ліцею – це заохочувати учнів за знання, а не карати за незнання. Заслужений вчитель України **Н. Гордєєва** розробила три рівні викладання англійської мови: Starters (1-3) Beginner (pre-A1), Movers (4) A1, Elementary, Fliers (5) Pre-Intermediate, A2. (2-4): World Literature (казки, міфи, легенди, байки), Science, Introduction to biology, Geography of the World (PDF).

Між ліцеєм «Інтелект» та «Cambridge University Press» і «University of Cambridge Local Examinations Syndicate and Cambridge English Language Assessment» було підписано Меморандум про співпрацю, який передбачає протягом 3 років ліцеї перевести на навчальні матеріали «Cambridge University Press». За наступним відсотковим співвідношенням: 1 рік: 30% учнів; 2 рік: 60% учнів; 3 рік: 100% учнів.

Задачі курсу природничих наук англійською мовою у початковій школі:

1. Узагальнити та систематизувати знання з природничих наук, отриманих учнями на попередніх етапах навчання.
2. Актуалізувати важливість та необхідність вивчення англійської мови як засобу міжнародного спілкування у світовій науці.
3. Розвивати навички роботи з відео та аудіо контентом англійською мовою.
4. Розвивати вміння роботи з інформацією наукового тексту англійською мовою (пошук, обробка та подання ключової інформації).
5. Розвивати навички виконання та оформлення таблиць та діаграм, працюючи з науковим текстом, та описувати їх англійською мовою.
6. Формувати вміння використовувати англійську мову під час моделювання наукової ситуації (доповідь, дискусія та ін.).
7. Познайомити учнів з основами наукового методу дослідження та розвивати навички його використання під час практичних та лабораторних робіт.
8. Формувати вміння школярів працювати з програмами та документами в різних форматах (Word, Power Point, PDF).

Особливості курсу Введення до природничих наук англійською мовою:

- кожен підручник дублюється електронною версією, озвученою носіями мови;
- матеріал має практичну спрямованість (застосування наукового методу дослідження);
- тексти мають науковий зміст;

• структурний, тематичний, лексичний та граматичний матеріал характеризується наступністю з послідовним ускладненням та збільшенням обсягу навчального змісту.

Робота з науковим змістом тексту складається із трьох етапів:

1. Читання англійською та переклад українською мовами.
2. Читання-пошук інформації в тексті.
3. Переказ тексту або моделювання доповіді з опорою на малюнки, таблиці чи діаграми.

УЧНІ ПРО ЛІЦЕЙ

Поліна: Слід звернути особливу увагу на методи викладання в ліцеї, тому що вони відрізняються від методів, що застосовуються у інших школах. Окрім звичайних підручників ми використовуємо ноутбуки, комп'ютери, проектори. Ми маємо можливість слухати лекції як вчителів нашого ліцею, так і лекції викладачів закордонних університетів.

Нелія: До нашого ліцею приїжджали посли Британії, Індії, Канади та професор Лондонського університету. Такі конференції – це чудова нагода вдосконалити навички спілкування англійською мовою, а також познайомитись ближче з культурою та традиціями інших країн.

Поліна: Учні ліцею можуть вдома прослухати потрібні лекції на сайті нашого учбового закладу або з носіїв інформації, які вони отримують на початку року. Це дуже корисно, адже дозволяє зекономити час вчителя та учня. Вчителі ліцею є авторами багатьох підручників, які допомагають ліцеїстам ознайомитися з великими об'ємами інформації у доступній для них формі.

Ліза: Не може уявити й дня без шкільних друзів. Щодня я отримую від них підтримку, а іноді навіть допомогу з домашніми завданнями. Викладачі ж не тільки професіонали, а й чудові люди, які дійсно стали нашими друзями. Я впевнена, що така тепла атмосфера є унікальною, адже вона виникла через те, що нас об'єднує не тільки навчальний процес, а й дружба.

Нелія: В «Інтелекті» важко навчатися, але ми ніколи не шкодували, що вступили сюди. Як і всі випускники, ми пишаємося, що навчаємося тут [1].

Отже, **якщо брати за основу передовий досвід наших педагогів-новаторів то можна 100% забезпечити успішне реформування середньої школи в Україні.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виговська, О. І. Українська школа: якісна освіта та європейські стандарти : реферативно-аналітичний огляд інформаційних і презентаційних матеріалів інноваційного досвіду шістнадцятого Героя Проекту, Сергія Васильовича Романовського, автора-героя 11-ї сторінки Всеукраїнського проекту НАПН України і журналу – «Педагогічно-новатори в Україні» / Ольга Виговська // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2016. – №№1-3. – С. 112–151.
2. Гончаренко, І. Сучасні технології на службі навчального процесу / Іван Гончаренко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2010. – № 2. – С. 46–53.
3. За сугестією майбутнє // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Традиції та інновації менеджменту навчальних закладів і реалізація управлінських проєктів”, Всеукраїнського науково-практичного семінару „Менеджмент у педагогічній системі А. С. Маркаренка та його використання в освітньому просторі

помиляємося, шукаємо найкращих шляхів. На сьогодні 11 предметів викладається англійською мовою за авторськими програмами, авторськими посібниками, методичними розробками. З 1 по 11 клас учні вивчають практику англійської мови, на цих уроках відпрацьовують усі види мовленнєвої діяльності. Учні з 1 по 6 клас використовують підручники Cambridge University Press. Починаючи з 7 класу, ми користуємося власними навчальними посібниками, в яких подача навчального матеріалу тематизована, повторюється лексика, яка вивчалася учнями в попередніх класах, подається нова.

У посібниках багато тестів у форматі ЗНО та інших. З 7 класу учні вчать виконувати ці тести, вивчають граматику як окремий предмет теж за авторськими навчальними посібниками. Граматичні явища відпрацьовуються за допомогою великої кількості різномірних вправ, а їх засвоєння перевіряється тестами різних типів. Граматика складна, але й дуже цікава та корисна, адже знання її законів і правил дає змогу учневі узгодити слова у реченнях так, щоб вони мали комунікативну спрямованість. Граматика скорочує і полегшує шлях оволодіння мовою. Різноманітні інтерактивні методи навчання, що використовуються на уроках, підвищують інтерес до предмета, активізують творчу діяльність учнів та спонукають їх до використання здобутих знань на практиці. Досвід використання інтерактивних технологій у навчанні граматики викладачами ліцею був узагальнений та затверджений Інститутом післядипломної педагогічної освіти Київського університету ім. Б. Грінченка у 2014 році.

Основною метою навчання іноземної мови ліцеїстів є формування в них комунікативної компетенції, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь використовувати іноземну мову як інструмент у дія-

лозі культур і цивілізацій сучасного глобалізованого світу [1].

Вікторія Валеріївна Удовиченко зауважила, що оскільки «Інтелект» – ліцей з поглибленим вивченням англійської мови, предметів фізико-математичного та природничого циклу, тому виникає необхідність раннього системного знайомства учнів з науками про природу через вивчення англійської мови (див. вріз на С. 208) [1].

Татьяна Годецкая
Общение иностранными языками – компетентность через призму опыта педагогов-новаторов

В статье, основываясь на примерах новаторского опыта, автор освещает возможность реализации одной из основных компетентностей в новой украинской школе.

Автор концентрирует внимание на результатах, которые можно получить от внедрения опыта педагогов-новаторов, а также на технологиях, как их можно достичь.

К исключительной особенности этой статьи следует отнести рассмотренные одной компетентности, которая реализована двумя способами.

Ключевые слова: новая украинская школа, ключевые компетентности, новаторский опыт, мотивированный учитель.

Tetiana Godetska
Foreign language communication – competence through the experiences of innovative teaching staff

In the article, the author covers issues of the possibility of pursuing one of the key competences for the new Ukrainian school based on examples of the innovative experience.

Attention is focused on the results that can be obtained from the implementation of the innovative teachers' experience as well as on the technology how they can be achieved. The examination of a single competence realized in two ways should be considered an exceptional property of the article.

Keywords: new Ukrainian school, key competences, innovative experience, motivated teacher.

Україні», Всеукраїнського науково-практичного семінару „Стратегії розвитку сучасного менеджменту та управління проектами”, 11–12 березня 2010 р., м. Полтава / [за ред. М. В. Гриньової. – Полтава, 2010. – С. 50–52.]

4. Лібералізація та запровадження європейського бухгалтерського обліку – шляхи часткового вирішення проблем фінансування освіти // Економіка освіти і освітня діяльність : матеріали Всеукр. семінару, 8 груд. 2006 р., м. Полтава / Полтав. облас. ін-т післядиплом. пед. освіти [та ін.]. – Полтава, 2006. – С. 14–15. – Відомості також доступні з Інтернету: www.ipe.poltava.ua/file/.../education_economic_activities_08-12-2006..... – Дата звернення: 20.11.17.

5. Мар’єнко, О. Сугестопедичний метод – поразка чи перемога/ Олена Мар’єнко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2010. – № 2. – С. 54–55.

6. Нова українська школа [Електронний ресурс] : концепт. засади реформування серед. шк. : ухвалено Рішенням Колегії МОН України від 27.10.2016 р. / МОН України // Міністерство освіти і науки України : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%2020%2016/12/05/konceptczziya.pdf> (дата звернення: 20.11.17). – Назва з екрана.

7. Педагоги-новатори в Україні [Електронний ресурс] : інформаційно-бібліографічний ресурс містить біографію, бібліографію публікацій, аналітичні матеріали про діяльність педагогів-новаторів тощо / Голова Ради Проекту Василь Кремень, керівник та ініціатор Проекту Ольга Виговська ; упоряд: Виговська О. І., Годецька Т. І., Самчук Л. І. [та ін.] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, [2010–] – Режим доступу: <http://dnpp.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічний-ресурси/педагоги-новатори/> (дата звернення: 20.11.17). – Назва з екрана.

8. Романовський, С. Створення моделі інноваційного навчально-виховного об’єднання «Середня школа – вища технічна школа», як шлях до європейських стандартів освіти/ Сергій Романовський // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2015. – № 4-5. – С. 18–42.

9. Современный Сухомлинский в Полтаве... [Електронний ресурс] : [беседа с директором полтав. сред. шк. № 13 Иваном Гончаренко] / записала Анна Волкова // Люди. События. Факты. – Электрон. текст. дан. – 2010. – Режим доступа: <http://denial-01.livejournal.com/23998.html>. – Загл. с экрана. – Дата обращения: 20.11.17.

То же: „Через полтора месяца обучения дети начинают свободно говорить на иностранном языке” [Электронный ресурс] : [беседа с директором полтав. сред. шк. № 13 Иваном Гончаренко] / записала Анна Волкова // Факты. – Электрон. текст. дан. – 2010. – 27 апр. – Режим доступа: <http://fakty.ua/12768-cherез-poltora-mesyasa-obucheniya-deti-nachinayut-svobodno-govorit-na-inostrannom-yazyke.> – Загл. с экрана. – Дата обращения: 20.11.17.

10. Сугестія в навчанні і вихованні // Педагогічні засади формування гуманістичних цінностей природничої освіти, її спрямованості на розвиток особистості. Х Каршинські читання : матеріали між нар. наук.-практ. конф. / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка [та ін.]. – Полтава, 2003. – С. 256–257.

«ЗАКОН ПРО ОСВІТУ» – ОСЯГАЄМО ТА ПРОПОНУЄМО

Віртуальний круглий стіл редакції¹

На фото: Ю. Завалевський (1-й зліва)

ДО КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Створення в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин належних умов для оволодіння державною мовою на однаковому рівні на всій території України є не лише безумовним дотриманням норм Конституції України, а й засобом порозуміння й комунікації між представниками різних мовних груп, з яких складається українське суспільство, і, найголовніше, – необхідним інструментом консолідації політичної нації, формування національної самосвідомості й міжетнічної взаємодії.

З метою розширення можливостей для випускників щодо здобуття вищої освіти та подальшої самореалізації в українському суспільстві видано наказ МОН від 01.06.2017 р. № 784 «Про затвердження Додаткових заходів щодо формування мовних компетентностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин на 2017-2020 роки».

У статті 7 Закону зазначається, що «особам, які належать до національних меншин України, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини».

Закон передбачає «перехідний період» до 2020 року, протягом якого кількість предметів у закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин, що вивчаються українською мовою, буде поступово збільшуватися: «Особи, які належать до корінних народів, національних меншин України і розпочали здобуття загальної середньої освіти до 1 вересня 2018 року, до 1 вересня 2020 року продовжують здобувати таку освіту відповідно до правил, які існували до набрання чинності цим Законом, з поступовим збільшенням кількості навчальних предметів, що вивчаються українською мовою».

Підходи до впровадження статті 7 ґрунтуються виключно на педагогічних принципах. У закладах загальної середньої освіти з угорською та румунською мовами навчання, які належать до інших мовних груп, аніж мови національних меншин, які належать до слов'янської мовної групи, перехід до вивчення частини предметів українською в закладах освіти з вивченням угорської та румунської мов здійснюватиметься поступово.

Основна увага в закладах освіти з навчанням мовами національних меншин має бути приділена вивченню української мови, а вже після цього впроваджуватиметься двомовне навчання, коли предмет викладається і мовою меншини, і українською мовою, про що свідчить мовна практика в країнах Європейського Союзу. Поступово в освітній процес почнуть впроваджуватися окремі предмети, що викладатимуться державною мовою.

ІНФОРМАЦІЙНА ДОВІДКА

Нині в Україні діє 735 закладів загальної середньої освіти, у яких здійснюється навчання мовами національних меншин. З них у 581 закладі – російською мовою, у 75 – румунською, 71 – угорською, 5 – польською мовою, 3 – молдовською. У 610 закладах загальної середньої освіти є окремі класи з навчанням мовами національних меншин. Загалом мовами представників різних етнічних спільнот навчається 400 тисяч учнів, що становить майже 10% усіх українських учнів.

ЗАВДАННЯ ІНСТИТУТУ в контексті Закону України «Про освіту»: імплементація статті 7

Першочерговим завданням Інституту на шляху імплементації статті 7 Закону України «Про освіту» є модернізація змісту науково-методичного забезпечення закладів ЗСО, у т.ч. з навчанням мовами національних меншин. Філософія дітиноцентризму, людиноцентризму. Це поняття взялось зовсім не випадково. Справа в тому, що моя докторська дисертація була присвячена проблемам взаємовідносин колективності і індивідуальності.

ДНУ «ІМЗО» організовано і проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію з теми «Нове освітнє середовище – сучасний підручник для українського учня» (23.11.2017 р.).

Передусім йшлося про розроблення відповідно до вимог положень Концепції НУШ нового покоління підручників, які мають стати основним інструментом навчання учнів, навігатором у потоці сучасної інформації. Такий підхід потребує їх нових авторів, перегляду формату, створення й видання двомовних термінологічних словників, навчально-методичної літератури, дидактичних матеріалів з української мови, а також мультимедійних ресурсів.

Модернізація навчально-методичного забезпечення закладів ЗСО з навчанням мовами національних меншин сприятиме створенню умов для вдосконалення вивчення української мови в закладах дошкільної та ЗСО, забезпечення учнів якісною освітою, якою передбачено використання двох і більше мов з метою виховання громадянина України, готового до міжкультурного спілкування, конкурентоспроможного на ринку праці, здатного реагувати на виклики сучасності.

Юрій ЗАВАЛЕВСЬКИЙ
в.о.директора ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
доктор педагогічних наук,
заслужений працівник освіти України

¹Укладач Ольга ВИГОВСЬКА.

ШКІЛЬНИЙ КУРС РИТОРИКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Сьогодні у світі спостерігаємо справжній риторичний бум: видається велика кількість різноманітних підручників, посібників і довідників з риторики. Риторика як дисципліну включили в навчальні плани вишів, створюються міжнародні асоціації дослідників і викладачів риторики, щорічно проводяться міжнародні конференції з проблем риторики. Але, на жаль, це не стосується середньої школи.

Наші ліцеїсти мають такий курс, тож ми й дослухаємось їх думок: що дає він учням та чи треба він школам країни.

Завдяки риториці для мене більше не є проблемою висловлювати свою думку з цілковитою впевненістю.

К. Корецька, 11-а клас

У сучасному світі, у якому головною цінністю є інформація, – вміння її доносити до людей, переконувати їх є необхідною навичкою.

М. Гринь, 11-Б клас

Риторика – наука не тільки красномовства, а й наука успішності людини. Було б добре, щоб риторику викладали з 8 по 11 класи включно.

Д. Булатов, 11-А клас

Вважаю, що предмет «Риторика» необхідно вивчати в новій українській школі. Ця дисципліна стане однією з ключових предметів шкільного циклу, який допоможе сформувати в учнів мовленнєві компетентності й комунікативні навички.

Наталія ШУБІНА

Заступник директора
Київського ліцею «Інтелект»,
учитель зарубіжної літератури

ЗНАННЯ ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ РИТОРИКИ ВАЖЛИВО ЗДОБУВАТИ В ШКОЛІ

Модернізація шкільної освіти в 12-річній школі обговорюється нині на основі компетентнісного підходу, що розглядається як давно назріла альтернатива традиційній знаннєвій парадигмі. І головним переважно виявляється те, що в шкільній освіті найслабшим є вміння самостійно працювати, приймати рішення, спілкуватися тощо. Щоб виконати соціальне замовлення на адаптування учня до життя, у новому Законі «Про освіту» передбачено «формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності».

Спільними для них є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми» (ст.12 Закону України «Про освіту»).

Як учитель-мовник вважаю, що вміння, про яке наголошено в Законі «Про освіту», допоможе розвинути в учнях предмет «Риторика», яким пишалась українська школа дорадянського періоду і який був складовою **Семи вільних мистецтв** у часи Античності та Середньовіччя.

Новітня епоха історії України позначається риторичною енергією суспільства. Володіння навичками ораторського мистецтва сьогодні є необхідною умовою сучасного фахівця в будь-якій сфері. Немає культурного спілкування без знання мови, тому вивчення риторики потрібне в усіх сферах суспільного життя. Мова дає можливість реалізувати себе як духовну особистість. Вона моделює вчинки людини. 90% часу керівників, бізнесменів, політиків проходить у переговорах, спілкуванні. Від уміння критично мислити, приймати рішення, переконувати співрозмовника, логічно обґрунтовувати свою позицію залежить успішність переговорів.

Ораторське мистецтво допомагає згуртувати людей навколо спільної справи, переконує та надихає їх.

Мова – це форма мислення і засіб комунікації. Риторика необхідна для формування культурного рівня людини, її можливості встановлювати відносини з суспільством.

У суспільстві є чимало професій, які можна назвати сферами діяльності з «підвищеною мовленнєвою відповідальністю». Це юристи й лікарі, педагоги й психологи, дипломати та соціальні працівники, менеджери та представники інших професій, які вивчають професійну риторичну майстерність. Але знання із загальної риторики необхідні людині в будь-якій галузі суспільного життя. Саме такі знання необхідно здобувати в школі.

Предметом сучасної загальної риторики є вивчення загальних закономірностей мовленнєвої поведінки, які діють у різних ситуаціях спілкування і сферах діяльності, та практичних можливостей їх використання для того, щоб зробити мовлення ефективним.

На думку науковців, шкільний спецкурс із загальної риторики може складатися з таких розділів, як «Теорія та практика публічної промови (ораторія)» (10 клас), «Майстерність бесіди і спору. Риторика повсякденного спілкування» (11 клас).

НОТАТКИ НА ПОЛЯХ «ЗАКОНУ ПРО ОСВІТУ»

**Лілія
ДОНСЬКА**
Член редакційної Ради
журналу,
автор-герой проекту
«Педагоги-новатори в Україні»

Реформа потрібна, але зміни лякають...

Вже вкотре українська дійсність дає нам всім привід поміркувати над тим, яку важливу роль у житті нашого суспільства відіграє

освіта і, зокрема, школа.

Такий довгоочікуваний «Закон про освіту» зчинив у суспільстві справжній бум. Де і хто тільки про це не говорить! Навіть наші сусіди переймаються проблемами нашої освіти, бо впевнені, що ми не здатні самостійно з ними впоратися! Хоча чому дивуватися? Будь-яка українська родина так чи інакше пов'язана зі школою, безпосередньо чи опосередковано. Давно вже прийшов час нашим соціологам вивчити питання про вплив школи на розвиток громадянського суспільства, економіки та родинного устрою в Україні. Зараз залежно від власної зацікавленості та рівня розуміння статей Закону одні переймаються 12-річним терміном навчання (дуже довго і навіщо?), інших непокоїть навчальний план (а як же без належної уваги точним наукам або гуманітарним предметам? І що це за інтегровані, якісь гібридні курси?), третіх непокоїть мова навчання, що особливо активно підтримується невігласами-політиками, які ніяк не можуть вивчити державну мову і принагідно демонструють власний дебілізм на утриманих ними телеканалах (де свобода особистості? Що це за примус?). Складається враження, що ці «діячі» взяли зобов'язання перед сусідньою державою поставляти їй гастарбайтерів, які б розуміли команди хазяїна, а більшого їй не треба! Когось непокоїть зарплата вчителів і, що цікаво, або тому, що недостатня, або (навіть, не віриться, але соціальні мережі оприлюднюють такі погляди) що не заслужена, **бо школа у нас погана, а вчителі – вимагателі.** Когось справедливо турбує **низький соціальний статус вчителя** та його **несучасна фахова підготовка.** Хтось усупереч здоровому глузду протестує проти оптимізації малокомплектних шкіл. А хтось жваво обговорює неможливість вчити без оцінок або без звичних домашніх завдань. Рідше у професійних колах чуєш, що Закон давно вже назрів, але ми ще не готові до радикальних змін і можна було б порадитися з метрами галузі, от тоді б уникли недоречностей. Інакше кажучи, **реформа потрібна, але зміни лякають, тривожать і насторожують.** Що, взагалі-то, притаманне будь-яким масштабним змінам. І слава Богу, що знайшлась в українському політикумі смілива жінка пані **Лілія Гриневич**, що взяла на свої плечі цю величезну роботу – підняти такий потрібний для реформування всього нашого суспільства «Закон про освіту», не злякавшись критики і можливої непопулярності. **І що там не кажіть, а Закон народився.** А от як він буде втілюватися в житті і працювати на благо українських дітей, а значить, на майбутнє України, залежить від того, яку позицію займе кожний з нас, саме кожний, бо (див. вище) всі ми до цього процесу причетні.

Замислимося не над буквою, а над духом Закону. Чого ми маємо з його допомогою досягти? Виростити в школі покоління щасливих та ініціативних молодих людей, які оволоділи б уміннями змістовно жити й плідно працювати в змінному світі, постійно вчитися і не боятися змін, ефективно контактувати з іншими людьми та іншими культурами, відповідати за свої вчинки та робити відповідальний вибір. **Грандіозне завдання!** Неймовірно складне, враховуючи наші реалії. Але альтернативи ми не маємо, якщо не плануємо затягувати процес стагнації національної освіти!

Сьогодні ми маємо справу з нагальною потребою суспільства – бути чи не бути самостійній державі, яка дбає про своїх громадян та відстоює їхні інтереси. **І переконую мене в цьому той беззаперечний факт, що за останні роки з'явилося нове покоління вчителів і менеджерів освіти (нове не стільки за віком, скільки за суттю), яке не хоче вчити і жити в слухняності й покорі, а може, і хоче творити педагогіку не на сьогодні, а на майбутнє, бо знає як.** Але їм потрібні наша підтримка, схвалення та захист від ідіотизму старої чиновницької системи.

Тож спробуємо всупереч прислів'ю про те, що де два українці, там три гетьмани, об'єднатися навколо иляхетної ідеї створення якісної, перспективної та продуктивної системи сучасної української освіти на добротній законодавчій базі!

НОВИЙ ЗАКОН ПРО ОСВІТУ ЗАМОВЛЯЛИ?

Що зміниться після введення в дію нового Закону про освіту і чи буде поштовх в розвитку освіти України? Відповідь на це запитання дають всі, хто є освітянином, чи дотичний до освітньої галузі. Але *оця відповідь – це передбачення*. Для позитивного результату Закону про освіту важливими є три речі:

- 1) менталітет і єдність на роду;
- 2) відповідальність кадрів;
- 3) матеріально-технічний супровід багатьох положень освітнього Закону.

У підзаконних актах потрібно врахувати **найважливіші «кити», на яких триматиметься освітній процес: свобода плюс відповідальність, зміст, фінансування.**

Рівень і якість втілення Закону в життя залежать від людей, які будуть жити за цим законом.

Які два **найважливіші моменти** в процесі введення в дію Закону «Про освіту»?

Перший: навколо освіти потроху зарухалися, потроху пересувається мислення на міцніші рейки. *Другий:* чомусь здається, що ніхто не знає, чого хочуть від школи, бо говорять: ми знаємо, що школа розвивається не так, але як має розвиватися – не знаємо.

А життя йде. Можливо, **від школи потрібно** не так уже й багато: *щоб діти були щасливі і щоб розвивалися як добродішні люди?* А конкурентоздатними, інноваторами вони стануть після школи, звичайно здобувши основу пізнання в школі, поза школою, вдома.

**Олександр
ОСТАПЧУК**

Директор школи-ліцею № 6
ім. Н. Яремчука,
м. Тернопіль

ПОЗИЦІЇ ЗАКОНУ щодо свободи

педагогічної діяльності

Заклади освіти та педагоги самостійно формуватимуть навчальні програми, які за поданням педагогічної ради затверджуватиме керівник закладу. Єдина вимога – їх відповідність державним стандартам освіти. А якщо програма авторська – то потрібно затвердити у вищих від школи інстанціях. Що тут нового? Хто забороняв раніше розробляти навчальні програми і затверджувати їх у відповідних інстанціях? Просто скажуть, не було закону. І відразу ж після прийняття Закону розпочнеться активна творчість зі складання навчальних програм кожним освітнім закладом? Важко повірити, однак є плюс: це було сказано в законі, тому хоч 10-15% вчителів зроблять крок до авторських програм.

У подальшому вчитель зможе вільно працювати за власною програмою і обирати форми донесення матеріалу до дітей. Знову ж запитання: а хто ж забороняв вчителю вільно приносити навчальний матеріал до дітей? Адміністрація, методисти райвно, міськую? А вони що, після прийняття закону змінять свою сутність (і людяну також)?

Щодо перебування директорів на посаді в одній школі не більше двох шестирічних термінів. Цю ідею ще дев'ять років тому я виклав у виданні «Біла книга освіти України». Правда терміни там вказані інші. Але думка варта уваги. От лише рівень шкіл і матеріальний, і змістовий дуже відрізняється. Однак про якість роботи директора судитимуть по тому, яку він школу прийняв і як підняв, або навпаки – до якого рівня опустив.

Взагалі психологи стверджують, що до роботи потрібно ставитися як до роботи – відповідально, а не фанатично. Тому з цим положенням Закону можна погодитися.

Звичайно, проти збільшення заробітної плати вчителям ніхто не заперечить. Але є сумнів: чи це суттєво покращить якість освіти? Бо *відповідальне ставлення до роботи не вимірюється зарплатою: вчитель – або вчитель, або присутній на роботі.*

Заслугує на увагу і дозвіл на підвищення кваліфікації за різними формами. Однак видається, що таке підвищення кваліфікації варто вимірювати не кількістю годин, на яких присутній учитель, а рейтингом балів, присвоєних семінарам, конференціям, майстер-класам, тренінгам. Наприклад, один семінар має п'ятий рівень, майстер-клас – шостий. Таких рівнів – 10. Важливо розробити таку шкалу, щоб орієнтуватися в кількості балів. Бо ж знаємо, що *можна прослухати і 200 годин, а ефекту буде мало.* (Продовження на С. 214 – вузька колонка).

ОСВІТЯНИ-ХМЕЛЬНИЧАНИ про «плюси» та «мінуси» Закону: колективна думка¹

ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
1	2
<ol style="list-style-type: none"> 1. Поступний перехід. 2. Вчителі працюватимуть за контрактом. 3. Додаткова 20-відсоткова надбавка вчителю після сертифікації. 4. Нановиованість класів не більше 30 учнів. 5. Агенція забезпечення якості освіти. Аудит. 6. Відповідальність батьків за відвідування навчальних занять учнями. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сертифікація вчителів один раз на три роки, атестація – на п'ять років. Багато привирняти сертифікацію і атестацію. 2. Не враховувати у сільській місцевості податкову соціальну пільгу при визначенні пільг на опалення. 3. 7% ВВП недостатньо для освіти, загальноприйнятий показник 10%. 4. 12 років навчання. Залишити 11! 5. Не зрозуміло, за якими критеріями проводитиметься аудит. 6. Вважаємо, що має проводитися аудит не якості освіти, а якості надання освітніх послуг, створених умов.
<ol style="list-style-type: none"> 1. Автономія шкіл 2. Підбір кадрів керівником школи 3. Безоплатне забезпечення підручниками 4. Ст. 7 Мовою навчання є державна мова 5. Ст 55 6. Ст 57 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ст 45 п. 6 «низька якість освітньої діяльності» може залежати від контингенту учнів
<ol style="list-style-type: none"> 1. Гарантія здобуття середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти. 2. Автономія освітніх закладів. 3. Забезпечення проведення освітнього процесу державною мовою. 4. Зростання заробітної плати працівників освіти. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обмеження перебування директора на посаді. 2. Недостатньо продумана система контролю за процесом професійного росту педагога(залишена атестація і впроваджена сертифікація)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Міжнародне співробітництво 2. Відміна атестації шкіл 3. Профільна освіта 4. Всебічний розвиток виховання, соціалізація особистості 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оплата праці 2. 12-річна освіта 3. Не зазначені напрями діяльності бібліотеки як структурного підрозділу
<ol style="list-style-type: none"> 1. Школи можуть самостійно формувати освітні програми 2. Школи отримують широку автономію 3. Прозорість фінансування шкіл 4. Атестація шкіл 5. Швидка зміна програм 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Закриття шкіл 2. Великий термін навчання в школі 3. Початок навчання в шість років
<ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманізація освіти 2. Міжнародне співробітництво 3. Фінансування 4. Про відміну атестації шкіл 5. Профільне навчання 6. Професійний розвиток 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчання 12 років 2. Не зазначена діяльність роботи шкільних бібліотек
<ol style="list-style-type: none"> 1. Більше прав і свобод для вчителя 2. Електронний підручник 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Не визначено роль шкільного бібліотекаря: бібліотекар-педагог чи техпрацівник? 2. Закриття шкіл та підвіз учнів за 25-30 км до базової школи 3. Перехід на 12 річну освіту 4. Переведення дітей з малокомплектних класів на індивідуальне навчання (сільська школа)

Сертифікація, вважаю, теж буде позитивом у роботі вчителя.

Разом з тим усі ці нові напрями в освітній діяльності матимуть сенс лише в тому випадку, коли в суспільстві пропагандуватиметься культ розвитку, а не нещастя й падіння. Також тоді, коли ми будемо змінювати своє ставлення до всього навколишнього і не створювати один одному проблеми. Також тоді, коли перестанемо самі себе хвалити і проводити дивакуваті «флешмоби», не розуміючи для чого. І, найважче, що мені здається: **старим асфальтом нову дорогу не збудуєш.** Мова йде не про фізичний вік освітян, а про їх готовність і бажання бути новітніми. І тут важливо, щоб ми зрозуміли, що примітивізм в освітянській роботі – це тавро. Подивіться на сторінки фейсбуку, чи збігається захоплення заходами у дітей і вчителів. Та й чи взагалі може подобатися дітям те, від чого немає запалу, де немає змісту, а лише все робиться для «галочки», буцим-то дія патріотичного виховання.

Зверніть увагу на семінари, які ми проводимо: **ІКТ, інновації, креативність. Де вони, назвіть їх!** Ото складаємо словечка в речення, гарно їх замальовуємо і вважаємо, що це інновація. Тому закон-законом, а дотримувати його, керуватися ним і жити будуть люди, які чітко усвідомлять, що нове – це ідея і реалізація, що різноманіття шкільного життя – це не лише заходи і уроки, а це дух, творчість і розвиток.

Найбільше мені до вподоби пункт **про академічну доброчесність.** Раніше ніде не виносилося до законного рівня питання академічної доброчесності. Тому, якщо буде прийнятий підзаконний акт про це, то крок до чесності в освіті все-таки зробиться.

Про інформаційну прозорість і говорити не варто, бо вона просто має бути. І до прийняття закону, і після.

А джерелом фінансування освітнього закладу були і є сталими: бюджет + освітні послуги + оренда + благодійні внески. Щоправда, грошовий еквівалент у них має зрости в рази, щоб підняти рівень матеріально-технічного оснащення.

Структуру системи шкільної освіти в Законі прописано загальною схемою. Такі ж системи в багатьох країнах Європи. Втілення в життя нової системи в нас потребує глибокого аналізу матеріального та кадрового потенціалу.

І дуже важливо, що **повноваження управління освіти і методичних центрів** приведено у відповідність з багаторічними мріями відповідальних учителів.

¹ На прохання редакції В. В. Гуменюк, зав. кафедри менеджменту ХОІППО, з учителями та керівниками шкіл проведено обговорення Закону – у таблиці узагальнення їх думок та пропозицій.

ОСОБЛИВЕ СЕРЕДОВИЩЕ НАРОДЖУЄ МАЙБУТНІХ УЧЕНИХ: ДВІ СХОДИНКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ

НАМІРІВ ПАУЛА ПШЕНІЧКИ¹

У Національному українському театрі ім. І. Франка 7 жовтня 2017 р. в присутності загалу державних і громадських діячів, представників преси і телебачення, відомих компаній-партнерів

«Global Teacher Prize Ukraine», освітян та громадськості міста Києва й інших міст країни, членів Ради та авторів-героїв проекту «Педагоги-новатори в Україні» народився наш 17-й герой Всеукраїнського проекту НАПН України й журналу – «Педагоги-новатори в Україні», 12-ту сторінку якого ми й відкриваємо в цьому числі нашого часопису разом з усіма Вами, шановні читачі.

Наші читачі мають нагоду перш ніж ознайомитися з втіленою в життя ідеєю плекання наукової еліти. Окрім того, всі дізнаються, які умови допомагають не лише опанувати майбутню професію, а й сприяють всебічному розвитку юної особистості.

Ключові слова: проект «Педагоги-новатори в Україні», учитель-майстер, всебічний розвиток особистості вихованця, технологія профільної освіти.

На прохання Ради всеукраїнського проекту «Педагоги-новатори в Україні» НАПН України розглянуто досвід плекання наукової еліти Паулом Францовичем Пшенічкою та схвалено, оскільки протягом 2-х останніх десятирічч **результати** його діяльності стабільно високі, знані, вагомі й заслуговують на підтримку як Проекту, так і Академії, а його автора представлено до **заслужених нагород і відзнак як НАПН України, так і Проекту, серед яких – Педагогічний Оскар «Атлант».**

¹ Аналітичний огляд унікального інноваційного досвіду сімнадцятого автора-героя Всеукраїнського проекту НАПН України й журналу – «Педагоги-новатори в Україні»

² Ім'я та прізвище найкращого вчителя України – Паул Пшенічка – на державному прапорі (нижче фото). Емоція радості та гучні аплодисменти переповнили залу...

Ольга ВИГОВСЬКА

Головний і науковий редактор Всеукраїнського науково-практичного журналу «Директор школи, ліцею, гімназії», заслужений працівник освіти України, керівник Всеукраїнського проекту «Педагоги-новатори в Україні», член НСЖУ

м. Київ, субота, 7 жовтня 2017 р. Напередодні у новинах ТСН промайнула стрічка з номінантами Премії «Global Teacher Prize Ukraine», з якої дізналися про захід, який має відбутися в Києві. Одного з них знаю понад 20 років, тож і прийшла на церемонію обрання її переможця, щоб підтримати колегу. Площа біля театру імені Івана Франка виглядала незвично святково, на кшталт Каннам чи церемонії вручення Нобелівських премій, і все, що тут відбувалося, саме й нагадувало цей фестиваль: червона доріжка, столи з напоями для частування гостей, безліч журналістів з теле- і фото камерами, мікрофонами, ілюмінація... Усі п'ятеро претендентів на отримання Національної премії були тут, на площі, і всі, хто хотів з ними поспілкуватися, мали таку виняткову нагоду. Давно і добре знаючи одного з претендентів, а саме Паула Пшенічку, була приємно вражена насамперед його виглядом: у фракці, яскрава краватка пасувала до виразу очей на спокійному обличчі, і в цілому виглядав не як учитель, а як відомий кіноактор. І лише відповіді на запитання різних журналістів свідчили, що перед вами саме Вчитель, більш того, за покликанням серця.

ПРО ПРЕМІЮ «Global Teacher Prize Ukraine», її ініціаторів, засновників і організаторів:

Global Teacher Prize започаткував арабський мільярдер **Санні Варкі** у 2014 році. Нагорода вручається кожен рік за видатний внесок у професію вчителя та становить **\$1 млн**. Брати участь можуть і українці. Крім того, громадська спілка «Освіторія» запустила український етап конкурсу Global Teacher Prize Ukraine.

Його переможець отримає **100 тис. грн.**, рік безкоштовного підвищення кваліфікації, реєстрацію на світову премію та поїздку на Global Education and Skills Forum 2018 в Дубаї, де оголосять ім'я найкращого вчителя в світі.

За словами організаторів, переможцем мав стати учитель, що вмів працювати в команді та готув дітей жити в глобалізованому світі. Двадцятку обирали волонтерські офіси. **Паул Пшенічка**, безперечно, – один з тих учителів, які якнайбільше відповідають викликам сучасності, і в цьому кожен з читачів протягом знайомства з цією статтею сам переконується.

ЗМІ: журналісти охоче дізнаються, між іншим, що ідея цієї премії народилася у **Зої Литвин** навесні тогоріч, у 2016, а цією весною вже і меморандум підписано.

Внизу довга стрічка із щогорічних партнерів, а гроші на щогорічну премію, за словами Зої Литвин, використали свої. І хоча у ініціатора Премії в українському форматі ще залишаються сподівання на більшу участь партнерів наступних премій, зокрема у фінансовій частині Проекту, схоже, що підстав для оптимістичного перебігу подій не достатньо, бо, як свідчить наш досвід, наші мільярди, на жаль, не готові чи не свідомі, щоб підтримувати своїх вчителів. Свідченням сказаного є багато наших ініціатив і щодо проекту «Меценати...», премії Пирогова, які не пішли, бо їх фінансово так ніхто й не підтримав. Відзнаку кращих директорів – «Атлант» теж виготовляємо власним коштом. Традиційно, пані Зосє, в освіті все виготовляється коштом їх ініціаторів та організаторів на кшталт «ініціюєш – то й роби». **Якщо Ви зміните і це – перед Вами всі освітніські благодійники знімуть капелюха!**

Роль Премії для українського вчителя

Масмо визнати, що можливостей в українського вчителя з цією премією й справді побільшало: відтепер він має право бути відразу зареєстрованим як номінант всесвітньої премії, та ще й від українського її варіанта теж неабияк користь: і всенародне визнання, і гроші, і подарунки, і річне підвищення кваліфікації за рахунок премії, і поїздки по світу та ін. Наявність такої премії надзвичайно важлива насамперед з огляду надання прав будь-якому вчителю мати офіційний статус її номінанта. У зв'язку з цим нагадаю про факт, коли українська вчителька англійської стала переможницею, а визнання не здобула, бо премії в Україні тоді ще не було.

На фото:

Експертне журі: заступник міністра освіти та науки **Павло Хобзей**, **Олександр Елькін** – натхненник руху EdCamp в Україні, **Роман Солецький** – переможець світової олімпіади з фізики, **Павло Роналдо** – учень, який розробив прототип роботи, що допомагає людям із вадами зору, та українська телеведуча **Наталія Мосейчук** і **Майк Ваяма** – учитель балету з Кенії, **Зоя Литвин** з «Освіторії». Зустріч фіналістів, серед яких і **П. Пшенічка**, із Президентом **Петром Порошенко**.

НОБЕЛІВСЬКА чи Варківська?!

Зрозуміло, чому називають цю Премію для вчителів «*Нобелівською*»: через її збіг насамперед за розмірами її преміального фонду – **обидві понад 1 млн. доларів!**

Святе місце пустим не буває! Ми також неодноразово порушували питання як статусу вчителя, так і його визнання. Більш того, я переконана: якщо б Нобель серед номінантів виокремив і вчителя, ми б не вирішували ці проблеми зараз! *Проте в будь-якому випадку, це не Нобелівська, а Варківська премія.*

Наші проекти схожі за цілями, намірами, але не за можливостями. Корені останнього, мабуть, в соціальному менталітеті, хоч і Т. Шевченко про це нагадував, що свого не куратися, свого так і не цінуємо, закордонне шануємо, принаймні – реагуємо!

Зрозуміло, що для українського вчителя не має значення, хто йому допомагає підвищити його статус в країні, показати його роль у розбудовчих процесах держави, бо учитель завжди вартий усілякої підтримки й пошани!

РОЛЬ ПРЕМІЇ

для українського суспільства

А от для суспільства – це тест на його спроможність вирішувати власні проблеми. Скільки країні, стільки і говоримо про неналежний статус її вчителів, який має зворотну дію: країна втрачає можливості власного розвитку, і на сьогодні це не слова, а реальний статус, але вже самої країни. І тут, на жаль, все залишається таким самим, як і раніше.

Тож роль премії не лише у заявленні цілях, а й у іманентних, які нею «виявляються» назовні.

От би: від слів до діла!

Для нас роль Премії виявилася **подвійною**: проявилось назовні те, що іманентно було наявне, сутнісне, з одного боку, а з *другого* – коли це стосується педагога-новатора, то, як правило, з'являється новий погляд на усталене... Так сталося і цього разу!

Перед початком щогорічної церемонії в моїй присутності журналістка задала Паулу Францовичу кілька запитань, серед іншого було й про мову. Їй цікавило, чи має значення для якості освітніх послуг, якою мовою вони надаються. *Одне запитання, яке «вибухло» найгострішою проблемою україн-*

ського суспільства, бо проблема мови так і залишається нерозв'язаною. Це ж треба було з рідної мови зробити засіб розбрату та так заглибити в кожного свого громадянина установки, які завжди лише загострюватимуть іманентну проблему, а час від часу яка й «вибухатиме», що навіть колеги, викладачі дрогобицьких вишів констатують необхідність переглянути семантику поняття «патріотизм» стосовно мови як її визначального фактору, бо їх шокувало, що справжні патріоти України, які сьогодні захищають її кордони на сході країни, ладні за неську віддати своє молоде життя, а розмовляють російською. У розв'язанні цієї проблеми бракує мудрості не народу, а українському чиновництву. А народ, от навіть візьмемо для прикладу чернівчан, які в соцмережах, бо розмови знову активізувалися через вересневий Закон про освіту, за яким з 2020 року викладання у школах буде виключно українською, констатують, що завжди знаходили між собою порозуміння, якою б мовою хто не розмовляв. Ця проблема ніколи не вирішиться в політичній площині, її можуть, і при тому успішно, розв'язати лише педагоги! Ось послухайте тільки, як відповів журналістці на це питання **Паул Францович**: він переводить «стрілку» мовного питання в площину мови фізики, мови цифр та ін. Й додає вагомі аргументи, над якими кожному, без зайвого галасу, варто і замислитися. Як спокійно, виважено, мудро! А чи не тому й учні Пшенічки люблять з ним поспілкуватися та вважають, що такі вчителі, як він, і програми мають самі для себе складати, бо він розмовляє з ними на теми поза програмою, що й цінують діти.

Премія «Global Teacher Prize Ukraine» – це факт! Це подія, що відбулася! Але до того ж стала проявником сутнісних проблем українського суспільства. Й фактично допомогла збагнути, у чому ж причина, що ми й до цього моменту, за 26 років, не спромилилися порозумітися між своїми найбільшими складовими: українцями російськомовними і українцями україномовними, але мови «засміченої», бо має багато діалектів країн-сусідів, тоді як обстоюючи власну духовність, кордоцентричність, українська нація має заговорити красивою, літературною, співучою мовою та стати, нарешті, шанованою нацією у світі! Зрозуміло, що і останнє під силу лише вчителям!

Новатор легко, невимушено і просто розставив усі акценти: що головне, а що другорядне!

ХТО ВІН І ЯКИЙ?

Пшенічка Пауль Францович (28 грудня 1946 р., м. Чернівці) – учитель фізики та астрономії вищої кваліфікаційної категорії Чернівецького міського ліцею № 1 математичного та економічного профілів, учитель-методист (1989), відмінник освіти України (2005), заслужений вчитель України (1996).

«ДІТИ-ВЧИТЕЛЬ»: діти про свого вчителя

Як людина: дуже позитивний, відкритий і цікавий, переповнений ентузіазмом, гумористичний та виважений.

Надзвичайно цікава особистість, має непогане почуття гумору. У ньому є харизма, яка підкуповує. Завжди може підтримати бесіду та подати приклад.

Як вчитель: прищепив бажання брати участь у різних олімпіадах, змушує багатьох учнів вчитись і по-справжньому це любити, вміє добре пояснити матеріал, знайти підхід до учнів, розповідає цікаве та смішне, знає багато пізнавальних історичних історій, які назавжди відкладаються в пам'яті.

Фізика перш за все асоціюється з ним, а отже – **весела, цікава та загадкова**. Володіє цікавою інформацією, яка не завжди стосується програми навчання, хотілось би проводити більше часу, ніж за програмою.

Директорам шкіл: не обмежувати таких учителів програмою чи розкладом і дати їм можливість працювати як «вільні художники». Адже вони можуть дати в рази більше, ніж програма. Директорам шкіл, де працюють такі вчителі, варто заохочувати їх.

Порадив би директорам шкіл підтримувати його та не конкурувати з ним.

Немає нікого схожого на Паула Францовича!!!

«ВЧИТЕЛЬ – ДИРЕКТОР»

З відповідей учнів і вчитель стає зрозумілим, та й іманентна проблема «проявляється», зокрема у взаєминах між отаким учителем і керівником школи, тож її коментує директор ліцею **Наталія Кінашук**.

Наталія КІНАШУК: «Директор – учитель учителів. Як би не було складно в умовах сьогодення (а часом практично неможливо з огляду на умови, в яких працює директор української школи), але директор не має права бути поганим учителем: здатність бути граючим тренером дає можливість бути у формі, тримати руку на пульсі, відчувати колег (учителів-практиків), їхні проблеми та впливати на оптимізацію навчального процесу; до того ж надто висока відповідальність перед учнями, для яких він не посадовець, а вчитель-практик».

На фото: Паул Францович у своєму рідному колективі

Учительська діяльність: ТЕСТ на ГОЛОВНЕ

ВІН:

- Крайший вчитель з фізики! (Інтел)
- Його ім'ям названо астероїд – малу планету.
- Постійно думас про дітей, викладання, ладен працювати і без грошей, про що розповів нам, як його гостям, під час зустрічі з директорами шкіл у своєму ліцеї у 2004 році.

● Володіє кількома мовами, спроможний розповісти про себе, своїх учнів, роботу не лише українською та російською, а й німецькою та англійською: тому йому легко зайти й в посольства Австрії, Німеччини, бо вони просто по дорозі, та отримати між іншим грант.

Учні 2004 н.р.

Учні 2017 н.р.

● Автор підручників з фізики, де наголошує на важливості мати учням домашні лабораторії.

● Створив молодіжну наукову організацію «Квазар».

У його учнів: і в 2004, і в 2017 реакції – однакові: як і мають бути у зацікавлених дітей (див. фото). Як точно **Роман Солецький**, учень-експерт з Одеси, переможець міжнародної олімпіади з фізики, визначає головне у вчительській діяльності – зацікавити своїм предметом! Саме тому учень-експерт **Роман Солецький** це вміння обрав за критеріальне, за яким і визначив переможця.

Перечитую наші журнали 2005 року, де Паул Францович розповідає, що коли Інтел визнала його кращим учителем, то й надала премію, решту з якої він використав на проведення семінару для керівників шкіл з усіх регіонів України, які зібралися наприкінці 2004 р. в Чернівецькому ліцеї, щоб познайомитися з досвідом роботи славного вчителя – П.Ф. Пшенички. Один рядок, а пригадалося багато чого, бо це мова про нас, це редакція нашого журналу запросила до ліцею керівників шкіл, які й скористалися запрошенням за рахунок нашого героя, тодішнього та сьогоdnішнього. Пригадалася небайдужа атмосфера під час цього заходу, скільки питань, дискусій, позитивних відгуків на користь вчителя та його досвіду і не менше й незгоди, але виключно стосовно дітей, які по закінченні ліцею їдуть на навчання за кордон і там залишаються. Висновок був невтішний: діти не працюють на Україну, але ж і вона не дбає про своїх талановитих громадян.

Скажу відверто, **якби не ця Премія, то й ми не зараз, а лише згодом, повернулися б до Пшенички як до хорошого вчителя фізики** (це і було в планах нашого проекту), бо він накопичив неабиякий досвід проектної роботи, а вона найближче до розв'язання завдань згідно з новим Законом про освіту від 06.09.2017, а саме: на часі відшукати вчителів-предметників, але не тих, хто найкраще навчає одного предмета, а тих, які платформою навчання мають міжпредметні зв'язки (МПЗ) через наявне стратегічне завдання Закону – повсюдне впровадження «інтеграції предметів», коли замість фізики, хімії, біології, географії та астрономії будуть створюватимуться інтеграційні курси «природа і людина», «людина і світ» та ін. Зазначу, що **проблема МПЗ завжди була елітарною, тоді як сьогодні – вона є завданням для всіх учителів.**

Учасники семінару (зліва направо): С. Мельничук, ректор Чернівецького університету ім. Фельдовича, О. Виговська, С. Романовський, П. Пшеничка.

П.Ф. Пшеничка презентує учасникам семінару власний досвід.

НОВАТОР – ЦЕ КОЛИ ВСЕ ПО-ІНШОМУ

Я виокремлюю як родзинку зі всього доробку вчителя саме «середовище», над яким він цілеспрямовано працює постійно й багато років поспіль. Розповідаючи, «як» і «що» він робить, переконуючись, що це зовсім інше, не те, як звикли уявляти роботу вчителя фізики. Це робота мудрого, компетентного організатора дитячої життєдіяльності, тоді як для кожного з них – їхній менеджер та ще й часто на кшталт власного персонального продюсера.

На що ж звертав увагу керівників шкіл Паул Францович під час презентації власного досвіду.

П.П.: Хочу сказати про плюси від проекту.

● Коли вступив до вузу, знає, що таке наукова робота, як її проводити, оформляти результати, як виступати. Якщо потрапляє в нормальні умови, де вуз цікавиться такими дітьми, то таку людину дуже легко вивести на належний рівень.

● Є можливість мати справжніх керівників, які працюють у провідних лабораторіях світу. Коли виступаємо за кордоном, треба навчити дітей наукової термінології, щоб могли виступати. Це не так просто, як може кому здатися. Тож і проводимо такі курси, по суботах (на фото на С. 219: на одному з таких занять). Наприклад, випускники ліцею часто проводять тут спецкурси, у тому числі навчають фізиці англійською мовою.

П.П.: Якщо коротко, то особливості моєї методики викладання ось у чому:

Я маю певні принципи, за якими працюю. *Перший:* я можу викладати одночасно трьом категоріям учнів на уроці. Умовно – це слабші, середні та сильні. Є задачі, які задовольняють усі рівні.

Другий принцип: я не ставлю запитання, я стимулюю учнів питати мене. Я показую якийсь досвід і ми починаємо його обговорювати в прийнятній бесіді, із жартами, цікавими історіями з життя вчених або учнів, які запізналися на урок, або наших випускників.

Презентація мала чітку структуру: позиції інформації, а далі запитання та обговорення... І таких розглянуто декілька: як організують такі заходи у США, про Інтел (тоді це було лише у планах, зокрема і щодо України), про обдарованих дітей і таких же вчителів...

Стіймала себе на думці, як же він майстерно це робить!

ПРО ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ПРОЕКТ «Педагоги-новатори в Україні» і ПРО ЙОГО НОВЕ ІМ'Я – П.Ф. Пшенічка

Особливість цього проекту в тому, що його героями є директори шкіл. Про значущість останніх для шкільної справи не раз наголошувалося **В.Г. Кременем**, а вона полягає в тому, що, коли директор – новатор, тоді й вчителі поруч з ним такими стають. У нашому випадку **Паул Пшенічка** плакає вчених, а як відомо, що їх 5 % своїм державам приносять 95 % багатств. Тож це вагомий аргумент на користь того, щоб розширити номінації нашого проекту. Ось судить самі: у кого серед вчителів к.к.д. найбільший – у директора чи у такого вчителя з огляду на результати, на які вони працюють. *Хто насамперед серед них новатор?! Директор? – Так! Учитель (отакий)? – Так!* В обох випадках к.к.д. «зашкалює»: *користь від кожного суспільству – значна!* Справа лише в поціновувачах, шанувальниках учителів. Якщо це було б не так, то й не вели б розмови про статуси та зарплати вчителів!

Доречно згадати і слова **Сергія Романовського**, 16-го автора-героя проекту, які він сказав тогоріч під час виступів громадських експертів, а ними у проекті є першою чергою автори-герої попередніх сторінок проекту (див. банер на С. 220: всі герої проекту на ньому – 2006-2017): *«Що особливо приємно, і це найважливіше, коли тебе оцінюють колеги, а не «вище керівництво».*

Цього разу нашого героя оцінила українська спільнота користувачів соціальних мереж. А ось, що сказала **Лілія Донська**, також автор-герої 7-ї сторінки цього проекту: *«Мені на довгому професійному шляху пощастило зустріти немало таких людей. Вони це очікують своїх біографів. А зараз з особливою теплою згадкою вчителя, з яким познайомилася з десяток років тому завдяки журналу «Директор школи, ліцею, гімназії»*

УЧНІВСЬКІ ПРОЕКТИ

як результати вчителя-менеджера

Їх – 150!

А хіба не результат, коли через 10 років після закінчення школи, учень нарешті дійшов відповіді на питання, яке його не відпускало стільки років поспіль, тож і поспішає розповісти про своє наукове відкриття. Кому про це сказати? Так, людині, яка так само широко порадіє успіхам – твій учитель, Паул Францович: йому насамперед і сказав.

Учитель – менеджер для своїх учнів

Про «КВАЗАР» почула, як сьогодні Паул Францович її називає: «Академія». А раніше була МНО – Молодіжна наукова організація.

Ці фото засвідчують, що спілкування з дітьми ніколи не закінчується, навіть і після закінчення ними ліцею. Утворено справді різновікове середовище: тут збираються шукачі нового, невідомого, винахідники, дослідники. Їх тут розуміють, підтримують, «створюють», бо допомагають реалізуватися.

«Директор як менеджер»

Мене особисто цікавить питання, а скільки таких директорів в Україні, які б допомагали своїм вчителям розкритися, вповні реалізуватися. Більше наводяться приклади якогось гальмування, перешкоджання вчителям у їхньому власному зростанні. Такого я знаю лише одного – директора школи, в якій працював відомий педагог-новатор **Є.М. Ільїн**. Вони навіть на запрошення останнього кафедрою педагогічної творчості НПУ ім. М.П. Драгоманова приїжджали на зустріч зі студентами разом. **В.Ф. Шаталов** також мав значну підтримку з боку управлінців, але не директора школи, а керівника методичної установи (про це також у наших журналах – див. 2006. – № 6). Більше, на жаль, іншої інформації – про перешкоди вчителям, які чинять їм управлінці.

Ось ми і підійшли до ДВОХ СХОДИНОК в реалізації намірів Паула Пшенічки.

Перша (у школі): зацікавлене фізикою, собою та, як сказав один із сьогоднішніх учнів Паула Францовича, що навіть фізику він сприймає через свого вчителя як веселу і розумну.

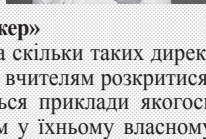
Друга: особливе середовище, де кожен може і піде індивідуальним шляхом, прокладе власну траєкторію як у професійному, так і людському житті.

Паул Францович розповів, які умови допомагають учням знати іноземну, що ним робиться, щоб дітей вчити і себе презентувати, і свою роботу, як останні набувають таких умінь. Він допомагає учням розкрити свої таланти на зразок сучасних талант-шоу телеканалу «Інтер» для талановитих дітей «Крутіше за всіх» та конкурсу телеканалу «1+1» – «Голос-Дити», хоч Паул Пшенічка робить це іншими способами, не такими й показовими, як зазначені телевізійні програми.

Наголошу і на тому, що Паул Пшенічка постійно вчиться разом зі своїми дітьми та один у одного.

Нагадаю: хотів бути фізиком, а став Великим Педагогом! За словами М.Горького, які він сказав колись на адресу А. Макаренка: «Велику душу собі нажив». Так сьогодні можемо сказати і про Паула Пшенічку.

Він знайшов своє щастя серед дітей!

Директор школи, ліцею, гімназій № 3-4 '2017

та його головному редакторові **Ользі Іванівні Виговській**. Віддаючи їй належне, треба сказати, що має пані Ольга особливий дар розпізнавати талановитих педагогів та розповідати про них іншим. Того разу вона запросила нас у Чернівці, щоб познайомити з талановитим учителем фізики Чернівецького ліцею **Паулем Францовичем Пшенічкою**. Знайоме прізвище? Так, Ви не помилились. Саме він цьогоріччя визнаний крацим учителем України! Коли я почула цю новину, то зраділа так, наче мене цим званням пошановано. Саме такі вчителі здатні змінити нашу освіту на краще, бо втілюють у собі чесноти, яких так бракує нашому суспільству. Ерудиція, креативність, інтерес до учня, інтелігентність, висока моральність, відкритість, прагнення пізнавати нове – все це сповна властиве кращому українському вчителю – 2017 пану Паулю Пшенічці і, впевнена, багатьом-багатьом нашим вчителям».

А наостанок наведу слова нашого нового героя проекту, 17-го – **Паула Пшенічки**, про те, що скоро наші багаті кинуть свій бізнес і прийдуть працювати в школи!

Хай так і станеться! Тоді Україна й стане самодостатньою, шанованою державою у світі! Гарна ідея! Але щоб вона зреалізувалася, має оволодіти і масами, і достатніми коштами!

Якоюсь мірою цьому й сприяє і наш проект «Педагоги-новатори в Україні». Проект залишається відкритим для кожного з Вас, шановні читачі! Шануймося, Колеги! Бо ми того варті!

Ми, редакційний колектив Всеукраїнського науково-практичного журналу «Директор школи, ліцею, гімназій» та члени ради проекту «Педагоги-новатори в Україні» пишаємося з того, що така собі кузня наукових кадрів «КВАЗАР» є в Україні, у Чернівцях, а Ваш доробок, шановний Пауле Францовичу, захоплює й надихає на звершення переважну більшість Ваших колег, читачів нашого журналу – директорів шкіл, ліцеїв та гімназій.

Відтепер, як зареєстрованому номінанту на отримання Премії у 2018 році у Дубаї, щиро бажаю Вам, вельмишановний Пауле Францовичу, стати переможцем всесвітньої Премії в 1 млн. доларів!

ВІДКРИТА ДИСКУСІЯ

«1 ГРУДНЯ 1991 РОКУ, УКРАЇНСЬКИЙ РЕФЕРЕНДУМ: УРОКИ ІСТОРІЇ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО»¹

Дискусію² проведено у приміщенні Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Організатори: Міжнародний центр Балтійсько-Чорноморських досліджень і консенсусних практик та Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

У дискусії взяли участь очільники української держави – **Леонід Кравчук** та **Віктор Ющенко**, голова Наглядової ради НПУ імені М. П. Драгоманова, а також **Геннадій Бурбуліс**, державний секретар РСФСР (1991-1992 рр.), як один із головних дійових осіб у підготовці та підписанні Біловезької угоди.

Модераторами заходу виступили ректор НПУ імені М. П. Драгоманова **Віктор Андрущенко** та президент Міжнародного центру Балтійсько-Чорноморських досліджень і консенсусних практик **Ірина Верещук**, які нагадали аудиторії наскільки насправді важливою є сьогоднішня подія, причиною якої стало зібрання студентства, наукової еліти України, очільників української держави та людей, що мали безпосереднє відношення до цієї події, у залі педагогічного вишу.

¹ Укладач **Ольга ВИГОВСЬКА**.

² Використано матеріали, надані керівником прес-служби НПУ імені М. П. Драгоманова **Тетяною УРИСЬ**.

ОБ'ЄДНУЙМОСЯ НАВКОЛО УКРАЇНИ!

«Ми маємо об'єднатися навколо України!», – заявив **Леонід Кравчук**, перший всенародно обраний Президент України, на відкритій дискусії, яка відбулась саме у той день, коли 26 років тому, у 1991 році, було проведено Всеукраїнський референдум.

«І це символічно, – наголосив ректор університету **Віктор Андрущенко**, – бо ми є педагогічним вишем, а отже,

наші студенти працюють з молодим поколінням – майбутнім України – і від того, що вони отримають і почують (у тому числі і на таких заходах) залежить, що вони передадуть своїм учням. І наша дискусія насправді сьогодні не закінчується. Вона переноситься до студентських аудиторій, а потім і до учнівських класів».

Віктор Ющенко, звернувшись до аудиторії, пояснив: «Для того, щоб сідати за стіл переговорів і бодай щось вирішувати, **нам необхідно мати чіткий план розвитку країни з націленими векторами на розвиток її стратегічних напрямів**, а доти ми будемо залишатися у такому підвішеному стані».

«ЕККЛЕСІАСТ ПЕДАГОГІКИ. ПРОПОВІДНИК ПЕДАГОГІКИ» –

НОВА КНИГА ПЕДАГОГА-НОВАТОРА

МИКОЛИ ПАЛТИШЕВА, ПОЧЕСНОГО ДОКТОРА

НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ДО ДНЯ НАРОДЖЕННЯ –
ІЗ КНИГА

Вдень свого родження, 10 жовтня, знаменитий педагог Миколай Палтишев представив свою нову книгу «Екклесіаст педагогіки. Проповідник педагогіки». Презентація пройшла в Южноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського.

Нову книгу педагог представив саме тій аудиторії, на котру вона розрахована, – студентам педагогічного вузу. Вона, безумовно, зацікавить учителів, вихователів, учених-педагогів.

Назва «Екклесіаст педагогіки» – дуже сильна. Советую всім прочитати книгу Соломона. Достигнув всього в житті, він постиг, що головне на землі – творити добро. Считаю, що по життєвому шляху мене веде Господь, надихаючи на написання книг і інших робіт. Около сорока років я проработав в профтехучилищі, і мої ученики багато раз займали призові місця і показували високі досягнення. «Як це вдається?» – завжди цікавилися колеги. Вот поэтому я написал такую книгу, пытаюсь раскрыть секреты и объяснить свое понимание роли учителя...».

По счету это уже тринадцатая книга для учителей с необычным названием – «Екклесіаст педагогіки. Проповідник педагогіки». Мне, как и ректору Южноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського – академіку **Алексію Чебыкину**, в Общественно-политической газете «Вечерняя Одесса» (21 сентября 2017 г.) пишет **Ирина Бужина**, повезло в том, что мои были рецензентами этой книги.

Миколай Миколаевич акцентує на тому, що в Екклесіасте Соломона вся життя розглядається як бессмысленная суєта суєт. Автор же утверждає, что его суєта суєт была радостной и всегда победной.

Такие люди, как Миколай Миколаевич Палтишев, много лет прославляют наш город. Он уже негласно стал Почетным гражданином Одессы.

Будучи серьезно больным, он не сдається, а творит на благо нашим дітям. Деньги, которые выручает от продажи своих книг, он тратит на лекарства. Ведь живет он только на одну пенсию и за счет прекрасных воспоминаний о своих учениках. Дай Бог ему новых творческих свершений и здоровья, которого ему так не хватает.

Давайте прочтем эту необычную книгу «Екклесіаст педагогіки. Проповідник педагогіки»!

Ирина Бужина, доктор педагогіческих наук, профессор ЮНПУ им. К. Д. Ушинського

АНОНС

статей, які буде надруковано у журналах 2018 р.

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ РОБОТИ
М. М. ПАЛТИШЕВА
в сучасній школі

Кожна книга М. М. Палтишева, вчителя фізики м. Одеси, Народного вчителя, заслуговує розмови не на 20 хвилин. Тож, пише автор, дозволю собі лише декілька штрихів:

- Якщо зараз йде мова про те, що вчителю необхідно звертати увагу, перш за все, на успіх учня, а не на його помилки, то розумієш, що про це давно написано в книгах М. М. Палтишева.

- У вивченні досвіду роботи М. М. Палтишева ми вважаємо головним створення атмосфери для власного досвіду роботи, осмислення того, що у нас є.

Святослава Єленіна, заступник директора ЗОШ І-ІІІ ступеней № 32 м. Житомира.

МЕТОДИЧНА ПОЕМА
М.М. ПАЛТИШЕВА

Кузьміч Тетяна наголошує на тому, що у назві статті М. М. Палтишев свідомо використав прийом ремінісценції – зв'язок із відомим твором А. Макаренка, який став класикою. Все, що робив Палтишев-педагог, – це і є Поема, Гімн Знань і Душі Дитини.

Доброта і теплота до дітей і оточуючих, гуманізм, тонке відчуття Дитини, радісне сходження разом з ним на вершину Знань – усе це складові **Методичної Поєми Палтишева**.

Тетяна Кузьміч, завідувач навчально-методичного відділу управління навчальними закладами КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»

ФОРУМ-ФЕСТИВАЛЬ «МАЛІ МІСТА УКРАЇНИ»

16–17 листопада 2017 р. в читальній залі Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного відбувся форум-фестиваль «Малі міста України». На форумі-фестивалі обговорювалися нагальні питання розвитку малих міст України.

Форум-фестиваль «Малі міста України» завершив соціально-бібліотечний проект «Історія малих міст України», який був розпочатий у 2008 р. під егідою Мінрегіону України і проходив у рамках бібліотечного клубу «Національні святині». Мета проекту «Історія малих міст України» – активізувати науковців, громадськість, місцеве населення до вивчення історії архітектури, будівництва і культури малих міст, архітектурних пам'яток, регіонального краєзнавства, збереження історико-архітектурної спадщини малих міст України.

Під час дослідження малих міст бралися до уваги статистичні дані останнього Всеукраїнського перепису населення України (5 грудня 2001 р.). За цими даними було відібрано **366 малих міст** (міста, чисельність населення яких складає менше **50000 осіб**).

Галина Войцехівська, директор ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, у центрі гурту автентичного співу «Голоси предків»

Співкери презентаційного заходу «Серія бібліографічних покажчиків “Малі міста України”». **Дмитро Мироненко** (перший справа)

Протягом 2008–2015 рр. у рамках проекту було проведено **25 засідань бібліотечного клубу «Національні святині»**. На кожне засідання у довільному порядку обиралося по одному малому місту з усіх областей України та Автономної Республіки Крим.

Протягом двох днів форуму-фестивалю участь у панельних дискусіях і презентаційних заходах форуму-фестивалю взяли участь фахівці Мінрегіону України, представники місцевого самоврядування, зокрема об'єднаних територіальних громад, громадських організацій, науковці, видавці, бібліотекарі.

У рамках форуму-фестивалю фахівці Мінрегіону України, представники місцевого самоврядування й громадських організацій, науковці, видавці, бібліотекарі говорили про значення децентралізації в контексті ефективності розвитку малих міст, проекти міжнародної технічної допомоги (зокрема GIZ «Реформа управління на сході України»), «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE), програму ЄС «U-LEAD» та інші), методи підвищення туристичної привабливості малих міст, принципи створення та функціонування комфортного міста, роль бібліотек для малих міст.

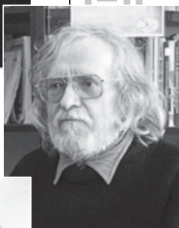
На завершення фестивалю відбулися два мистецькі заходи: лабораторія автентичного співу Східного Поділля – виступ гурту автентичного співу «Голоси предків» з Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені М. Грушевського (керівник А. Сторожук; саме вони відкрили проект у 2008 р.), на заході гурт представив ліричні народні пісні регіону, та виставка картин «Художники подорожують малими містами України», на яких автори з різних куточків України запропонували власне бачення фрагментів природи та пам'яток малих міст.

Великого значення набув результат соціально-бібліотечного проекту – серія бібліографічних покажчиків «Малі міста України». Загалом видано **7461 сторінку** про малі міста. Бібліографічні покажчики мають стати потужним допоміжним інструментом для дослідників малих міст, адже укладені за адміністративно-територіальним принципом, вони включають інформацію про **25821 документальних джерел**, які наявні у фонді бібліотеки, та проінсторовані **1413 світлинами**.

Для ілюстрування видань були використані світлини, надані Вікісховищем – сестринським проектом Вікіпедії, матеріали з фонду ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, а також архітектором Д. Вітченком, бібліотечними працівниками С. Кайновою та Д. Мироненком.

Директор школи, ліцею, гімназії. № 3-4-2017

Наші ювіляри

МАДЗИГОН Василь Миколайович

засновник Академії, академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, член редакційної Ради журналу, вагомо сприяв його заснуванню, наш шанований автор;

МОЛЯКО Валентин Олексійович

академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, член редакційної Ради журналу, наш шанований автор;

ЖАЛДАК Мирослав Іванович

академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор НПУ ім. М.П. Драгоманова, завідувач кафедри, автор підручників з інформатики для середньої школи, наш шанований автор;

ІЛЬЧЕНКО Віра Романівна

академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії Інституту педагогіки НАПН України, автор програм «Довкілля», підручників та посібників для середньої школи, наш шанований автор;

ГОРБАЧУК Іван Тихонович

академік-секретар Відділення фізики і астрономії АН ВШ України, доктор фіз.-мат. наук, професор НПУ ім. М.П. Драгоманова, незмінний голова його профкому, автор підручників та навчальних посібників;

КУРИЛО Віталій Семенович,

академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, ректор ЛНУ ім. Тараса Шевченка, за його участі визначалися пріоритетні напрями розвитку освіти, наш шанований автор;

КУЗНЕЦОВ Юрій Борисович,

академік НАПН України, доктор філологічних наук, засновник багатьох освітянських часописів, головний редактор і видавець журналів (серед яких був і наш), книг, зокрема підручників для середньої школи;

ПАДАЛКА Олег Семенович,

член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор НПУ ім. М.П. Драгоманова, наш шанований автор;

ШУТ Микола Іванович,

академік НАПН України, доктор фіз.-мат. наук, професор, завідувач кафедри фізики НПУ ім. М.П. Драгоманова, автор підручників для середньої школи.

**Щиросердні вітання
ЮВІЛЯРАМ!**

**Хай колоситься нива
Вашого життя!**

**Хай зірка Ваша сяє
завжди для
Педагогіки Добра!**